

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

VERGİ MATRAHINI ETKİLEYEN MUHASEBE HİLELERİ
VE DENETİMİ

Sedat ŞEVKİN

10MH08005

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN

Dr. Şeref DEMİR

İSTANBUL, Nisan 2011

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM HİLE

1.1. HİLE NEDİR	4
1.2. NEDEN HİLE YAPILIR	6
1.2.1.Ekonomik Nedenler	6
1.2.2.Sosyal Nedenler	7
1.2.3.Kişisel Nedenler	7

İKİNCİ BÖLÜM MUHASEBE HİLESİ

2.1. MUHASEBE HİLESİ NEDİR	10
2.2. MUHASEBE HİLESİ NEDEN YAPILIR	11
2.3. MUHASEBE HİLESİ TÜRLERİ	14
2.3.1. Mali Tablolar Üzerinde Yapılan Hileler	14
2.3.1.1. Mali Tablolar Üzerinde Yapılan Hile Yöntemleri	16
2.3.2. Defter, Kayıt ve Belgeler Üzerinde Yapılan Hileler	22
2.3.2.1. Defter Hileleri	27
2.3.2.2. Kayıt Hileleri	31
2.3.2.3. Belge Hileleri	84
2.4. MUHASEBE HİLESİ ÖRNEKLERİ	91
2.4.1. Dünya'dan ve Türkiye'den Örnekler	91
2.4.1.1. Dünya'dan Muhasebe Hilesi Örnekleri	91
2.4.1.2. Türkiye'den Muhasebe Hilesi Örneği	95
2.4.2. Hileli Muhasebe İşlemlerine İlişkin Örnek Yevmiye Kayıtları	96
2.5. MUHASEBE HİLESİNİN SONUÇLARI	122
2.5.1. Muhasebe Hilesinin İşletme İçi Sonuçları	123
2.5.2. Muhasebe Hilesinin İşletme Dışı Sonuçları	124
2.5.2.1. Muhasebe Hilesinin Paydaşlar Üzerindeki Sonuçları	125
2.5.2.2. Muhasebe Hilesinin Kamu Üzerindeki Sonuçları	125

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBE HİLESİ VE VERGİ İLİŞKİSİ

3.1. GENEL AÇIKLAMA	127
3.2. VERGİ ZİYAI KAVRAMI	127
3.3. VERGİ USUL KANUNU’DA YER ALAN DÜZENLEMELER	129
3.4. HATA VE HİLE ARASINDAKİ FARKLAR VE VERGİ USUL KANUNU’NUN DURUMA BAKIŞI	134
3.5. YARGI MERCİLERİNİN MUHASEBE HİLESİNE BAKIŞI	136

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DENETİM ORGANİZASYONUNDA YAPILANMALAR VE HİLE DENETİMİ

4.1. GENEL AÇIKLAMA	139
4.2. TÜRKİYE’DE DENETİM ORGANİZASYONUNDA YAPILANMALAR	141
4.2.1. Vergi Denetimi	141
4.2.1.1. Vergi İnceleme Elemanlarının Yetkileri ve Sorumlulukları	141
4.2.1.2. Vergi Denetim Yolları	142
4.2.1.3. Vergi İnceleme Denetim ve Koordinasyon Kurulu	145
4.2.2. Tam Tasdik Denetimi	151
4.2.3. Bağımsız Denetim	152
4.2.4. İç Denetim	153
4.3. HİLELİ MUHASEBE İŞLEMLERİ VE DENETİMİ	154
4.3.1. Denetim Riski	154
4.3.2. Denetim Teknikleri	157
4.3.3. Hile Yapılması Riski Yüksek Hesaplar ve Uygulanabilecek Denetim Yöntemleri	159
4.3.3.1. Dönen Varlıklar	159
4.3.3.2. Duran Varlıklar	179
4.3.3.3. Yabancı Kaynaklar	188
4.3.3.4. Özkaynaklar	197
4.3.3.5. Gelir Tablosu Hesapları	201

BEŞİNCİ BÖLÜM
MUHASEBE HİLELERİNE KARŞI ALINABİLECEK
ÖNLEMLER

5.1. İŞLETME İÇİ ÖNLEMLER	214
5.2. İŞLETME DIŞI ÖNLEMLER	221
5.2.1. Yeminli Mali Müşavirler Tarafından Alınabilecek Önlemler	221
5.2.2. Bağımsız Denetim Tarafından Alınabilecek Önlemler	223
5.2.3. Vergi İdaresi Tarafından Alınabilecek Önlemler	224
5.3. MUHASEBE HİLELERİNE KARŞI DÜNYADA ALINAN ÖNLEMLER	227
5.3.1. Sarbanes – Oxley Yasası	227
5.4. MUHASEBE HİLELERİNE KARŞI ALINABİLECEK DİĞER ÖNLEMLER	228
SONUÇ	235
KAYNAKÇA	237
ÖZGEÇMİŞ	246

ÖNSÖZ

“Vergi Matrahını Etkileyen Muhasebe Hileleri Ve Denetimi” başlıklı bu çalışmanın amacı, gerek Türkiye’de ve gerekse Dünya’da uygulanan muhasebe hilelerini ortaya koyarak bu hilelerin işletmenin paydaşlarına ve ülke ekonomisine olan olumsuz etkilerini irdelemek, kamu hizmetlerinin ana finansman kaynağı olan verginin mükelleflerce doğru beyanını sağlayacak şekilde muhasebe hilelerine dair ne gibi denetimlerin yapılabileceğini ve ayrıca mükelleflerin vergi matrahını aşındırmalarının önüne geçebilmek için kamu yönetimi tarafından ne gibi önlemlerin alınabileceğini tespit etmektir.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında benden hiçbir fedakârlığı esirgemeyen kıymetli eşim Meral Çakır ŞEVKİN’e, yoğun iş temposuna rağmen çalışmamı büyük bir titizlikle inceleyip, mesleki profesyonelliğinden yararlanmama izin veren saygıdeğer hocam Dr. Şeref DEMİR’e ve bilgi birikiminden faydalanma şansını yaşadığım saygıdeğer üstadım Eski Baş Hesap Uzmanı YMM Hakkı KOÇAK’a şükranlarımı sunarım.

Sedat ŞEVKİN

ÖZET

“Vergi Matrahını Etkileyen Muhasebe Hileleri Ve Denetimi” başlıklı bu çalışmada öncelikle genel anlamda hile kavramına değinilmiş, hilenin tanımlaması yapılarak, tanım çerçevesinde neden hileye başvurulduğu incelenmiştir. Buradan hareketle muhasebe hilesine geçiş yapılarak, muhasebe hilesinin ne olduğu, neden muhasebe hilesine başvurulduğu, muhasebe hilesinin gerçekleştirilebilmesi için ne gibi yöntemlerin uygulanabileceği, muhasebe hilesinin uygulanmasında sıklıkla kullanılan ve raporlamaya etki eden hesaplar ve hesap grupları incelenmiştir. Sonrasında ise, muhasebe hilelerine karşı uygulanabilecek denetim yöntemleri mercek altına alınmış olup, ayrıca muhasebe hilesine karşı kurumsal bazda mücadele etmek için yapılabilecekler ve kamu otoritesinin bu konuda yapması gerekenler irdelenmeye çalışılmıştır. Bu sırada başta kamu olmak üzere ülkemizde yerleşik denetim kurumlarına, bu kurumların organizasyon yapıları ile görev ve yetkilerine de derinlemesine inilmeksizin bakılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hile, Muhasebe Hilesi, Vergi Matrahı, Vergi Usul Kanunu, Denetim.

ABSTRACT

In this study titled the accounting frauds and auditing affecting taxable income. First the term of fraud is mainly explained, the definition of fraud is given and the reason why fraud is preferred has been examined. From this point, the accounting fraud is explained and the reason why the accounting fraud is made has been examined as well as what kind of methods could be used for accounting fraud and the accounts and account groups subject to the accounting fraud have been researched. Then, the control methods against accounting fraud have been focused as well as the things to do for struggle with accounting fraud at corporate stage and the things to do by the public authorities have been studied. At this stage, controlling units mainly public and their organization structures as well as their duties and responsibilities have been touched without going deeper.

Key Words: Fraud, Accounting Fraud, Tax Assessment, Tax Procedural Law, Audit.

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACFE	Belgeli Hile İnceleme Uzmanları Birliği
a.y.e.	Alıntı Yapılan Eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AICPA	Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasipleri Enstitüsü
A.Ş.	Anonim Şirket
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
CEO	Baş Yönetici
CFO	Üst Düzey Finans Yöneticisi
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
HUK	Hesap Uzmanları Kurulu
KDV	Katma Değer Vergisi
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
LIBOR	Londra Bankalar Arası Faiz Oranı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDHP	Tek Düzen Hesap Planı

TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
USD	Birleşik Devletler Doları
US SEC	Amerika Birleşik Devletleri Sermaye Piyasası Kurulu
Vb	Ve benzeri
Vbg	Ve benzeri gibi
VUK	Vergi Usul Kanunu
YMM	Yeminli Mali Müşavir

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1- Hile ve Eğitim Düzeyi İlişkisi

Tablo 2- Hile ve Eğitim Düzeyi ile Hile İşlem Tutarları İlişkisi

Tablo 3- İşletme İçi Muhasebe Hilelerinin Yapılma Nedenleri

Tablo 4- İşletme Dışı Muhasebe Hilelerinin Yapılma Nedenleri

Tablo 5- Muhasebe Manipülasyonlarının Amaçları ve Elde Edilen Kazanımlar

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1- Muhasebe Manipölasyonu Yöntemleri

GİRİŞ

Günümüz dünyasında ekonomik sistemler ve ülkeler arası iktisadi ve ticari yakınsama süreci, sermaye hareketlerinin ülkeler arasında hızlanmasına, böylece yatırımların farklı coğrafyalara yönelmesine neden olmuştur.

Ekonomik taraflardan olan yerel ve küresel yatırımcılar ile devletler, bir taraftan sermaye kaynaklarını doğru yerlere yatırmakta, diğer taraftan vergi gelirlerini eksiksiz bir şekilde tahsil etmekte, doğru ve güvenilir bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar.

Ekonomik aktörlerce ihtiyaç duyulan doğru ve güvenilir bilgi, finansal raporlama ile sağlanmaktadır. Zira finansal raporların işletmenin gerçek durumunu doğru ve güvenilir bir şekilde yansıtması hem yatırım kararlarını, hem de vergilendirmeyi doğrudan etkilemektedir.

Bu durum bir taraftan yatırımcıları, diğer taraftan devletleri, işletmelerin gelirlerini doğru tespit etmeleri ve finansal raporlamalarının doğruluğu noktasında ilgilendirmektedir.

Finansal raporlar, esas itibarıyla işletmenin belirli bir dönemde gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri, elde ettiği gelirleri, katlandığı gider ve maliyet unsurlarını, işletmenin varlık ve yükümlülüklerindeki olumlu ve olumsuz değişimleri gösteren bir neticedir.

Bu neticenin alındığı yer ise işletmenin defter, kayıt ve belgeleridir. Dolayısıyla işletmenin finansal raporlarının doğru ve güvenilir olması için, işletmenin defter, kayıt ve belgelerinin de doğru, güvenilir ve gerçek olması zorunludur.

Bu noktada kayıtlara esas belgelerin gerçek işlemlere dayanması ve muhteviyatının gerçeği ihtiva etmesi, bu belgeler esas alınarak yapılan kayıtların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun bir şekilde yapılması, yapılan kayıtların defterlere yasal mevzuat ve usul hükümlerine göre doğru bir şekilde kaydedilmiş olması gerekmektedir.

İşte bu minvalde defter, kayıt ve belgelerin gerçeği yansıtmamasına engel olan, dolayısıyla finansal raporların doğruluğuna, işletme gelirlerinin ve vergi matrahının doğru tespit edilmesine mani olan hile unsuru devreye girmektedir.

Özellikle ekonomik düzenlerin hızla küreselleştiği son yıllarda, gerek yatırımcıları ve gerekse kamu otoritesi başta olmak üzere, işletmenin paydaşlarını yanıltmak, böylece kimi zaman işletme varlıklarını zimmete geçirmek, kimi zaman gerçek durumu gizlemek ve kimi zaman da vergi matrahını etkilemek amacıyla muhasebe hilelerine sıklıkla başvurulmaktadır.

Nitekim son on yıl içerisinde karşımıza çıkan Enron Skandalı, Xerox Skandalı, Worldcom Skandalı gibi uluslar arası çapta etki yapan vakalar, muhasebe hilelerinin ne tür etkiler yapabileceğini, ortaya çıkaracağı zararların hangi boyutlara ulaşabileceğini göstermiştir.

Yaşanan bu büyük skandallar, denetim mesleğinin ve denetim esaslarının da köklü bir değişime uğramasını zorunlu kılmıştır. Başta Sarbanes – Oxley Yasası olmak üzere, uluslar arası çapta denetimi etkileyen pek çok düzenleme ile klasik denetim mantalitesinin yerine risk odaklı denetim gelmiştir.

Böylece esasında değişimleri çok yakından takip eden ve sürekli kendini yenileyen muhasebe hilelerine karşı, statik bir denetim mantığının yetersiz kaldığı anlaşılmış, bunun yerini risk odaklarını sürekli revize eden, işlem ve hesaplara farklı açılardan yaklaşan, önleyici ve yol gösterici niteliği daha ağır basan risk odaklı denetim almıştır.

Ancak kabul etmek gerekir ki, denetim yaklaşımları ne kadar güncellenirse güncellensin, ya da denetim modelleri ne kadar kapsamlı ve önleyici olursa olsun, hile unsurunu bir tehdit odağı olarak tam anlamıyla bertaraf etmek mümkün değildir.

Bu sebeple hile ile mücadelede, öncelikle neden hileye başvurulduğunun tespit edilmesi ve hileyi besleyen psikolojik, ekonomik ve sosyal nedenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunu başarmak elbette sadece işletme içi tedbirler ile ya da işletme dışı güçlerin alacakları tedbirlerle mümkün değildir. Hile ile mücadelede işletmelerin tüm paydaşları bir organizasyon halinde mücadele vermelidir. Bu

bakımdan bir yandan işletme yönetimleri ve iç denetim birimleri, öte yandan bağımsız denetim gibi dış denetim birimleri gerekli yönetmelik ve teknikler ile mikro ölçekte hile ile mücadele etmelidirler. Diğer taraftan da kamu otoritesi yürüteceği ekonomik ve sosyal politikaları yasal mevzuatla destekleyerek hile ile mücadelede gerekli yasal ve politik tedbirleri almalıdır.

Bu tez çalışmasında yukarıda bahsedilenler doğrultusunda vergi matrahını etkileyen muhasebe hileleri ve bu hilelere karşı izlenebilecek denetim yöntemleri, yasal mevzuat hükümleri, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve piyasa uygulamaları ile bağlantılı olarak incelenecektir.

Çalışma giriş ve sonuç bölümleri hariç beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın genel yapısı ve muhasebe hilesine neden başvurulduğu özetlenmiştir. Birinci bölümde hile kavramı incelenecektir.

İkinci bölümde muhasebe hilesi kavramı açıklanacak, muhasebe hilesi türleri kategorik ve piyasa uygulamaları açılarından incelenerek, Dünya'dan ve Türkiye'den belli başlı muhasebe hilelerine ilişkin gerçekleşmiş vakalardan örnekler verilecektir.

Üçüncü bölümde muhasebe hilesinin vergi matrahı ile ilişkisi yasal mevzuat çerçevesinde değerlendirilerek, Vergi Usul Kanunu'nun ve yargının muhasebe hilesine bakışı incelenecektir.

Dördüncü bölümde Türkiye'de denetim organizasyonu inceleme konusu yapılarak, denetim birimleri tek tek ele alınacaktır. Ayrıca hileli işlem yapılması riski yüksek olan hesaplar ve hesap grupları ile bu hesaplara ve hesap gruplarına uygulanabilecek denetim yöntemleri incelenecektir.

Beşinci bölümde muhasebe hilelerine karşı mikro ve makro ölçekte alınabilecek önlemler sıralanacak, ayrıca Dünya'da alınan önlemlerden bazılarına değinilecektir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise muhasebe hileleri, bu hilelere başvurma nedenleri ve özellikle kamu otoriteleri tarafından hile ile mücadelede alınabilecek önlemler değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HİLE

1.1. HİLE NEDİR?

Günümüz dünyasında ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişme ve değişimlerin varlığı, bir eylem olarak hilenin kapsamının da genişlemesine neden olmuştur. Bu nedenle hilenin tüm yönleri ile genel olarak bir tanımlama içerisinde ifadelendirilmesi günümüz şartlarında imkânsız hale gelmiştir. Bu durumu göz önüne aldığımızda bir kavram olarak hileyi, aşağıdaki tanımlarla tarif edebiliriz.

En temel anlamı ile hile; "birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere, dalavere, desise, entrika olarak tanımlanmaktadır."¹

Bir başka tanımlamada ise; "çeşitli oyunlarla, düzenlemelerle, sahtekârlıklarla veya aldatma yöntemleri ile bir kişi veya kurumun varlığını ele geçirmeye hile veya yolsuzluk adı verilmektedir."²

Hile ile ilgili diğer tanımlamalar şunlardır;

- "Hile, aldatma, rüşvet, sahtecilik, haraç alma, bozulma, yozlaşma, hırsızlık, komplo, zimmet, kötüye kullanma, önemli gerçekleri gizleme gibi eylemleri açıklamakta ve kavramakta kullanılan bir anlam taşımaktadır.
- Hile, bir başka kişi veya grubun zararına olacak bir biçimde, bir yarar sağlamak amacıyla, kasıtlı olarak aldatma faaliyetinde bulunmaktır.
- Hile, kasıtlı olarak yapılan, gerçeklere, adalete, dürüstlüğe ve eşitliğe karşı aldatma, yalan söyleme ve dolandırma faaliyetidir.

¹ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Büyük Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/>, 10.11.2010

² Nejat Bozkurt, **İşletmelerin Kara Deliği Hile**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2009, s.4.

- Hile, bir çalışanın içinde bulunduğu işletmenin kaynaklarını ve varlıklarını kasıtlı olarak uygun olmayan bir biçimde kullanarak veya ele geçirerek haksız kazanç sağlamasıdır."³

Son olarak hileyi, bir kişi veya kurumun varlıklarının haksız olarak elde edilebilmesi yahut başka kişi ve/veya kurumlara transfer edilebilmesi yahut bazı varlıkların gizlenmesi amacıyla bilerek ve isteyerek yapılan fiiller olarak tanımlayabiliriz.

Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere yapılan bir fiilin hile olarak nitelendirilebilmesi için aranması gereken temel unsur, bir amacın olması, yani kasıt unsurunun varlığıdır.

Yani yapılan bir eylem doğurduğu sonuçlar itibariyle her ne kadar yukarıdaki tanımlarda yer alan durumları ihtiva etse de, eylemin özünde kasıt unsuru yoksa yapılanları hile olarak değerlendirmemiz doğru olmaz.

Hile eyleminin temelinde kasıt ile birlikte yardımcı ana unsur olarak güven unsurunu da unutmamak gerekir.

Ancak her ne kadar hilenin temel unsuru kasıt olsa da, hilenin belirlenmesinde aşağıdaki unsurların da kasıt unsuru ile birlikte mütalâa edilmesi gerekmektedir.

- "Hile eylemi, hileyi yapan tarafından gizlice sürdürölen bir faaliyettir.
- Hile eyleminde, hilekârın kendisine yarar sağlama esası vardır.
- Kesinlikle kasıt unsuru bulunmaktadır.
- Kurban bir şekilde aldatılır.
- Her durumda hile eyleminden kurban kişi veya işletme zarar görür."⁴

³ Bozkurt, a.g.e., s.60.

⁴ Bozkurt, a.g.e., s.60.

1.2. NEDEN HİLE YAPILIR?

Bir insanın hile yapması için pek çok neden olabilir. Bu tek bir neden olabileceği gibi, birden fazla nedeni ihtiva eden karmaşık bir nedenler silsilesi şeklinde de cereyan edebilir.

Bir kişi doğuştan suça meyilli olabileceği gibi, yaşam şartlarından, kültürel etkilerden, yetiştirilme veya eğitim şekline de suça meyilli olabilir.

Elbette sebeplerin çok çeşitli olmasına rağmen, bunların sistematik bir zeminde toplanması, neden hile yapılır sorusunun cevaplanmasında bize kolaylık sağlayacaktır. Bu nedenle hilenin yapılma nedenlerini üç ana başlıkta toplayabiliriz.

1.2.1. Ekonomik Nedenler

Neden hile yapılır sorusuna karşılık akla gelen ilk cevap genelde ekonomik kaynaklı olmaktadır.

Gerçekten de günümüz dünyasında gerek görsel ve gerekse sanal ortamlarda sürekli dayatılan tüketme ve sahip olma isteği, insanları ihtiyacı olsun veya olmasın daha fazla harcamaya teşvik etmektedir.

Ancak genellikle insanlar, gelirleri harcamaları ile orantılı artmadığından, bu istekleri gerçekleştirmenin bir yolu olarak hileye başvurabilmektedirler.

Buna paralel olarak, daha rahat bir yaşam arzusu veya daha fazla lüks isteği de hile yapılmasını tetikleyen faktörlerdendir.

Ayrıca ailevi ihtiyaçların veya beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan bazı durumların acil finansmanı gerektiğinde de insanlar hileye başvurabilmektedir.

İnsanlar açısından durum böyle olmakla beraber, kurumlar açısından da hileye başvurulmasında en önemli faktörün ekonomi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kimi zaman kredi kaynaklarının devamlılığı, kimi zaman daha düşük faizle borçlanılmaya çalışılması, kimi zaman işletmenin paydaşlarından daha çok finansman elde edilebilmesi, bu bağlamda çalışmamızın başlığında da yer aldığı

üzere vergi matrahını etkileyebilmek gibi nedenlerle kurumlar hileye başvurabilmektedir.

1.2.2. Sosyal Nedenler

Özellikle belirli bir gelir seviyesinde yaşayan veya bu seviyeyi yakalayarak, o seviyenin toplum içindeki imkânlarından yararlanmak isteyen kişiler hileye başvurabilmektedir.

Sosyal nedenler özellikle gelir seviyesinin muhafazası veya arzulanan seviyeye ulaşılmasını içerdiğinden, bu kapsamda yapılan hilelerin daha nitelikli hileler olabileceğini söyleyebiliriz. Zira bu tür bir endişenin düşük ücretle çalışan işçilerden çok, yüksek ücretler veya primler ile çalışan ve işletmelerde üst düzey yahut orta düzey yönetici pozisyonundaki çalışanlarda olabileceğini göz önünde bulundurursak, sosyal nedenlerle yapılan hilelerin, beyaz yakalılar tarafından yapılma olasılığının daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Kurumlar açısından sosyal nedenleri değerlendirdiğimizde, özellikle ulusal veya uluslar arası zeminde belirli bir itibara ve güvene sahip kurumların, gerek toplum gözündeki imajlarının zedelenmesinden çekinmeleri, gerekse bu güvenin ve itibarın kendilerine sağladığı kimi bürokratik ve siyasi avantajlardan feragat etmek istememeleri nedeniyle hileye başvurabildiklerini söyleyebiliriz.

1.2.3. Kişisel Nedenler

Esas itibarıyla kişisel nedenler, psikolojik, manevi ve karakteristik unsurlarla birlikte mütalâa edildiğinde, ekonomik ve sosyal nedenlere nazaran daha girift bir yapı sergilemektedir.

Kişisel nedenler içerisinde en baskın nedenin, hile ile elde edilecek kıymetin, hile yapan tarafından kendine hak görülmesi veya bu kıymete kendisinin sahip olması gerektiği hissini geldiğini söyleyebiliriz.

Nitekim denetim mesleğinde çalışmakta olanların pek çok defalar tecrübe etmiş oldukları şekilde, özellikle iç denetçilerin hile yapanlarla nedene ilişkin konuşmalarında hile yapan kişi tarafından öne sürülen gerekçeler genellikle şöyledir.

‘ Ben bu iş yerinde aslında bulunduğum yerden daha fazlasını hak ediyorum’, ‘Hak ettiğim pozisyona terfi ettirilmedim.’, ‘Verdiğim emeklerin karşılığı aldığım ücretten daha fazlasıdır.’, ‘İşletme sahibi bizim kadar çalışmadığı halde bizden çok daha fazla harcarken, benim bu kadar tutarı almış olmam hakkımdır.’ gibi savunmalarla sıklıkla karşılaşılmaktadır.

Ayrıca, manevi değerler açısından zayıflık, kişinin yetiştiği ortam ve ailesinin medeni ve psikolojik durumunun kişinin karakterine yaptığı etkiler de tıpkı ekonomik ve sosyal nedenler gibi hileyi tetikleyebilmektedir.

Bunun yanında kişilerin heyecan arzuları, kendilerini diğer insanlardan farklı gören yüksek egoları, işletmeden bekledikleri mevki ve maddi imkânların tatmin edilmediğini düşünmeleri veya olduğundan çok daha fazlasını yapabileceğine dair gerçek üstü ümit ve inançları kişileri hile yapma eylemine iten kişisel faktörler olarak değerlendirilebilir.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da, hilenin nitelik ve ekonomik boyutu ile hileyi yapanın eğitim düzeyi arasındaki ilişkidir.

Bu konuda özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde faaliyet gösteren The Association of Certified Fraud Examiner (ACFE) tarafından yapılan 2006 ve 2008 yılları raporlarının hile ve eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiye dikkat çeken sonuçları şöyledir.

"Sonuçlara göre;

- Düşük eğitim düzeylerinde daha fazla hile yapılmaktadır.
- Eğitim düzeyleri arttıkça hile sayısı azalmakta, ancak zarar boyutu önemli ölçüde artmaktadır.

- Eğitim düzeyleri yüksek olanların yönetici pozisyonunda olmaları ve kaynaklara erişimlerinin daha kolay olması ve de iç kontrol sistemlerindeki açık noktaları daha iyi bilmeleri zarar düzeylerini arttırmaktadır."⁵

Aşağıdaki tablolarda 2008 raporu ile 2006 raporunun karşılaştırmaları yer almaktadır.⁶

TABLO -1-

HİLE VE EĞİTİM		
Eğitim Düzeyi	2006%	2008%
Lise	%32,8	%33,9
Kolej	%21,6	%20,8
Üniversite	%33,4	%34,4
Üniversite Sonrası	%12,2	%10,9

TABLO -2-

HİLE VE EĞİTİM		
Eğitim Düzeyi	2006 (USD)	2008 (USD)
Lise	100.000	100.000
Kolej	200.000	196.000
Üniversite	200.000	210.000
Üniversite Sonrası	425.000	550.000

Tablolara baktığımızda, eğitim düzeyi yükseldikçe hile yapma oranının azaldığını, ancak hile tutarının ciddi şekilde arttığını görmekteyiz. Bu bize eğitim ve hile ilişkisini açıkladığı gibi, aslında nitelikli çalışanların daha çok ekonomik ve sosyal nedenlerle hile yaptıklarını göstermektedir.

⁵ Bozkurt, a.g.e., s.82.

⁶ Bozkurt, a.g.e., s.85.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE HİLESİ

2.1. MUHASEBE HİLESİ NEDİR?

Muhasebe hilesi kavramının Vergi Mevzuatımızda tam bir tanımlaması bulunmamaktadır. Nitekim Vergi Usul Kanunu'nun 359. Maddesi (a) fıkrası (1) no.lu bendinde yer alan "Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hilesi yapanlar..." hükmü haricinde başkaca bir tanımlama veya düzenleme bulunmamaktadır.

Ancak ilgili düzenlemenin Vergi Usul Kanunu sistematigi içinde hürriyeti bağlayıcı suçlardan kaçakçılık suçları içerisinde yer alması, Türk Vergi Mevzuatı'nın muhasebe hilesi kavramına bakışı hakkında önemli bir kanaat oluşturmaktadır.

Yasal mevzuatın konuya yaklaşımı bu şekilde olmakla beraber, muhasebe hilesi kavramı hakkında aşağıdaki tanımlamalardan faydalanabiliriz.

"Bir tanıma göre muhasebe hileleri, kayıt düzeninin vergi hukuku ve muhasebe hukuku kurallarına aykırı olarak değiştirilmesine yönelik hareketlerdir."⁷

"Diğer bir tanıma göre ise, belli bir amaçla işletmenin işlem, kayıt ve belgelerinin bilerek tahrif edilmesine muhasebe hileleri denir."⁸

Tanımlarda da yer aldığı şekli ile muhasebe hilesi, işletme ile ilgili gerçek durumun yansıtılmasını engellemek, böylece işletmenin paydaşlarından birine ve/veya bir bölümüne diğerleri aleyhine olacak şekilde menfaat sağlamak kastıyla işletme ile ilgili finansal tablolar, defter, kayıt ve belgeler üzerinde yapılan gerek vergi hukuku ve gerekse muhasebe hukukuna aykırı işlemlerdir.

⁷ Ateş Oktar, 'Muhasebe Hileleri ve Bir Hukuka Uygunluk Sebebi', **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı 249, Haziran 2009, s.1

⁸ Mustafa Kara, Yaygın Muhasebe Hata ve Hileleri Nelerdir?, (Çevrimiçi) <http://www.stratejikboyut.com/haber/yaygin-muhasebe-hata-ve-hileleri-nelerdir--28342.html>, 10.09.2010

2.2. MUHASEBE HİLESİ NEDEN YAPILIR?

Muhasebe hileleri çok çeşitli nedenlerle yapılabilir. Esas itibariyle muhasebe hilesinin yapılma nedenini belirleyen işletme paydaşlarının durumlarıdır.

Örneğin, cirosu piyasa şartlarına ve faaliyette bulunduğu sektöre oranla iyi durumda olan bir işletme, eğer alacak devir hızı ve borç devir hızını gereğince dengeleyemiyorsa, aradaki finansman açığını ödemesi gereken vergilerden karşılama yoluna gidebilir. Bu amaçla işletme çok çeşitli muhasebe hilelerini kullanarak vergiyi gerçek tutarından daha az tutarda ödeme yoluna gidebilir. Burada işletme yönetimi menfaat sağlayabilmek için paydaşlarından biri olan devlete karşı muhasebe hilesine başvurmuştur.

Elbette işletmenin paydaşları sadece işletme yönetimi ve kamu idaresi değildir. Bunun yanında başta işletme çalışanları olmak üzere, işletmenin halka açık olması durumunda işletme hisselerine yatırım yapanlar ve işletmeye kaynak sağlayan kişi ve kurumlar da yapılan muhasebe hilelerinden etkilenmektedirler.

Örneğin, genellikle kısa ve uzun vadeli kredi kullanarak kaynak sağlayan bir işletmenin, yeni yapacağı bir yatırım için veya birden ortaya çıkan bir finansman ihtiyacını karşılayabilmek için kredibilitesinden daha yüksek oranda borçlanma zarureti içerisine girdiğini düşünelim. Bu durumda işletme borç ödeme kabiliyetinin yanında, varlıkların finansmanında yabancı kaynakların öz sermayeye oranı da dikkate alınmak suretiyle bankalar tarafından değerlendirmeye tabi tutulacağından, muhtemelen kredi talebi olumsuz yanıtlanacaktır.

İşte bu şekilde varlıklarını çok büyük ölçüde yabancı kaynaklar ile finanse eden ve öz sermaye yeterliliği açısından zayıf durumda olan işletmenin, yabancı kaynaklarını kısa ve uzun vadeli olarak çeşitlendirmek yerine, belirli bir teminat karşılığında bankalar tarafından sağlanan limitler içinde kredi (rotatif kredi) kullanarak ay sonlarında bu kredileri kapattığını düşünelim. Bu durumda işletmenin bankalara sunacağı finansal raporlarda yabancı kaynakların öz sermayeye oranı gerçeği yansıtmayacak, böylece işletme uygulamış olduğu bilanço makyajlaması yöntemi ile

kredibilitesinin çok üzerinde finansman sağlayabilecektir. Bu yöntem ile işletmenin paydaşlarından biri olan kaynak sağlayıcıların aldatılması sağlanmaktadır.

Yine bir başka örneği şu şekilde verebiliriz. İşletmede uzun süredir muhasebe görevlisi olarak çalışmakta olan ve işletme yönetimine verdiği güven neticesinde belirli tutarlara kadar işlemlerde çek keşide edebilmek yetkisini almış bir çalışan, şahsına menfaat sağlamak için sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge almak suretiyle stok yahut gider hesaplarını muhasebe kayıtlarında gerçeğe aykırı göstermektedir. Bu çalışan yapmış olduğu işlem karşılığında, sahte belgenin muhatabına çek keşide edip, bu çeki kendisi tahsil etmek yoluyla işletmeden gayri ahlaki biçimde menfaat sağlamaktadır. Burada işçi, işletmenin içinden biri olarak uyguladığı muhasebe hilesi ile gerçeğe aykırı bir işlemi gerçek gibi kayıt ederek, işletmeyi zarara uğratmıştır.

Yukarıdaki gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Örneklere dikkat edilecek olursa, işletmenin durumu ve paydaşların bu durum içerisindeki rolleri muhasebe hilesine başvurulmasında ve muhasebe hilesinin uygulanmasında belirleyici olmaktadır.

O halde hangi çıkar gruplarının veya kişilerin neden muhasebe hilesi yaptıklarını belirleyebilmek için muhasebe hilelerini işletme içi ve işletme dışı hileler olarak ikiye ayırmamız gerekir.

İşletmede çalışanlar tarafından yapılan hilelere işletme içi hileler denilmektedir. İşletme içi muhasebe hileleri genellikle işletme yöneticileri, ortaklar ve işletme çalışanları tarafından yapılan hilelerdir. Bu tür muhasebe hilelerinde amaç kimi zaman işletmeye ve kimi zaman da hileyi yapanlara menfaat sağlamaktır.

İşletme dışından etkilerle yapılan hileler ise işletme dışı hile olarak adlandırılmaktadır. İşletme dışı muhasebe hilelerinde amaç genellikle, işletme içinde bulunan önceden anlaşılmış çalışanları kullanarak işletme aleyhine sonuçlanacak işlemleri yürütmektir. Bu türden hileler genellikle çalışanlara çeşitli menfaatler sağlamak yoluyla işletmenin ticari sırlarının öğrenilmesini veya işletmeye yanlış istihbarat vererek sahte işlemlerle işletmeden yararlanmayı amaçlamaktadır. İşletme

dışı hileler genellikle işletmenin sektördeki rakipleri tarafından yaptırılan muhasebe hileleridir.

Örneğin, bir işletmenin, mal veya hizmet tedarikinde bulunduğu bir firmanın yetkilisi, işletme içerisinden anlaştığı yetkili bir çalışana komisyon veya rüşvet vermek suretiyle, işletme kayıtlarında kendi alacağını daha yüksek gösterebilir. Bu şekilde işletme içinden anlaşmalı yetkili muhasebe kayıtlarını tahrif ederek tediye tutarını daha düşük gösterip, nakit yolsuzluğuna neden olabilir.

Muhasebe hilelerinin neden yapıldığını bir tablo ile şu şekilde özetleyebiliriz.

TABLO -3-

İŞLETME HİLELER	İÇİ HİLENİN MUHATABI	NEDEN
YÖNETİM	DEVLET	Vergi kaçakçılığı veya teşviklerden yararlanma isteği
	ORTAKLAR	Kârın olduğundan farklı gösterilerek prim alınabilmesi veya daha az kâr dağıtarak aradaki farktan yararlanma isteği
	YATIRIMCILAR	Şirket performansını olduğundan iyi göstererek şirketi yatırım için cazip gösterebilmek veya mevcut durumu koruyabilmek
	MÜŞTERİLER	Sahte çekler ve iadeler ile müşterilerden daha fazla tahsilât yapabilmek
	SATICILAR	Sahte fatura veya iadeler ile daha az tediye yapabilmek
	SİGORTA ŞİRKETLERİ	Sahte uygulamalar ile daha fazla zarar tazminatı alabilmek
	DİĞER ÇALIŞANLAR	Kârı olduğundan düşük göstererek daha az prim veya ikramiye dağıtmak
ÇALIŞANLAR	İŞLETME	İşletmeden hırsızlık yaparak nakdi veya aynı menfaat elde etmek

TABLO -4-

İŞLETME HİLELER	DIŞI HİLENİN MUHATABI	NEDEN
RAKİPLER	İŞLETME	İşletmede çalışanlar ile anlaşarak işletmeden sahte belgeler veya tahrif edilmiş kayıtlar ile daha fazla tahsilat yapabilmek
		İşletmenin ticari sırlarına vakıf olabilmek
		İşletme kayıtlarında sahte müşterilere satış yaptırılarak gerçek müşterileri rakip şirkete çekmek
MÜŞTERİLER	İŞLETME	İşletmede çalışanlar ile anlaşarak işletmeden sahte çekler ve iadeler ile daha az tediye yapabilmek
SATICILAR	İŞLETME	Sahte fatura veya iadeler ile daha az tediye yapabilmek

2.3. MUHASEBE HİLESİ TÜRLERİ

2.3.1. Mali Tablolar Üzerinde Yapılan Hileler

Günümüzde gelişen iktisadi, ticari ve teknolojik koşullar şirketlerin paydaş çevresinin ve etki alanlarının genişlemesine neden olmuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak, finansal raporların içerik olarak doğruyu yansıtması gerek işletmeler ve gerekse paydaşlar açısından çok büyük önem kazanmıştır. Zira finansal raporlar tanzim tarihleri itibariyle ait oldukları işletmenin aynası sayılmakta, yatırımcılar, kaynak sağlayıcılar, hissedarlar, müşteriler, tedarikçiler, hizmet sunucuları ve devlet tarafından karar süreçlerinde önemli bir argüman olarak kabul edilmektedir.

Mali tabloların işletmeler açısından ihtiva ettiği bu hayati önem, beraberinde bu tabloların muhasebe politikalarında elde edilmek istenen sonuca uygun değişiklikler yapmak suretiyle finansal tabloların manipüle edilmesi riskini de taşımaktadır.

Nitekim alternatif muhasebe politikaları arasında yapılan seçimlerle raporlanan dönem kârını isteğe göre artırabilme ya da azaltabilme kabiliyeti muhasebe manipülasyonu olarak tanımlanmaktadır.

Muhasebe manipülasyonu finansal bilgi kullanıcılarının işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçları üzerindeki algılarını etkilemeye yöneliktir. En önemli finansal bilgi kullanıcısı olan yatırımcılar, manipülasyonun en önemli hedefi durumundadır. "Yöneticiler, muhasebe manipülasyonu ile yatırımcıların zihinlerinde iyimser bir

“kar beklentisi” yaratmak ve bu şekilde yatırımcıların yeni hisse senetleri satın almalarını amaçlamaktadır.”⁹

Buna göre muhasebe manipülasyonunun en önemli amacı, işletmenin performansının ve mali yapısının olduğundan farklı gösterilmesi suretiyle işletme paydaşları arasındaki refah transferinin olması gerektiği şekilde değil, istenilen şekilde gerçekleşmesini sağlamaktır.

"Genellikle işletme performansı, hisse başına kâr rakamını etkileyecek gelir tablosu kalemlerinde yapılan düzeltme ve yeniden sınıflandırma işlemleriyle; işletmenin finansal yapısı ise borç/öz sermaye oranını etkileyecek biçimde dönem kârının gerçek değerinden yüksek gösterimi ile değiştirilmektedir."¹⁰

"Muhasebe manipülasyonunun genel amacı hisse senedi fiyatlarını arttırmak, işletmenin kredibilitesini iyileştirmek, borçlanma maliyetlerini azaltmak ve yöneticilerin raporlanan dönem kârına dayalı olarak elde ettikleri primleri artırmaktır."¹¹

Ayrıca, büyük işletmelerde antitröst veya antitekel uygulamaları gibi çeşitli yasal düzenlemelerden veya işletme büyüklüğü dolayısıyla daha yüksek vergilerden kaçınarak politik maliyetlerin azaltılması da muhasebe manipülasyonunun amaçları içerisinde yer almaktadır.

Muhasebe manipülasyonunun amaçlarını ve elde edilen kazanımları şu şekilde özetleyebiliriz.

⁹ Volkan Demir, Oğuzhan Bahadır, “Muhasebe Manipülasyonu 1-Yöntemler ve Teknikler-“, **İSMMMO Mali Çözüm Dergisi**, Yıl:17, Sayı:84, Kasım-Aralık 2007, s103.

¹⁰ Gaétan Breton, Richard J. Taffler, " Invesement Analyst Respons"; **Accounting & Business Research**, Vol.25, 1995, Issue 98, Spring.

¹¹ Michael Kirschenheiter,, Nahum D. Melumad, (2002); "Can Big Bath and Earnings Smootihng Co-Exist As , Equilibrium Financial Reporting Strategies?", **Journal of Accounting Research**, Vol.40, No: 3, June.

TABLO -5-

Muhasebe Manipülasyonun Amaçları	Kazanımlar
Hisse Senedi Fiyatı	Yüksek hisse senedi fiyatı Düşük volatilité Yüksek işletme değeri Düşük özkaynak maliyeti
Borçlanma Maliyetleri	Kredibilitenin iyileştirilmesi Yüksek borçlanma derecesi (debt rating) Düşük borç maliyeti
Yönetici Ücret ve Primleri	Yüksek kâra dayalı ödüller ve primler
Politik Maliyetler	Azaltılmış düzenlemeler Yüksek vergilerden kaçınma

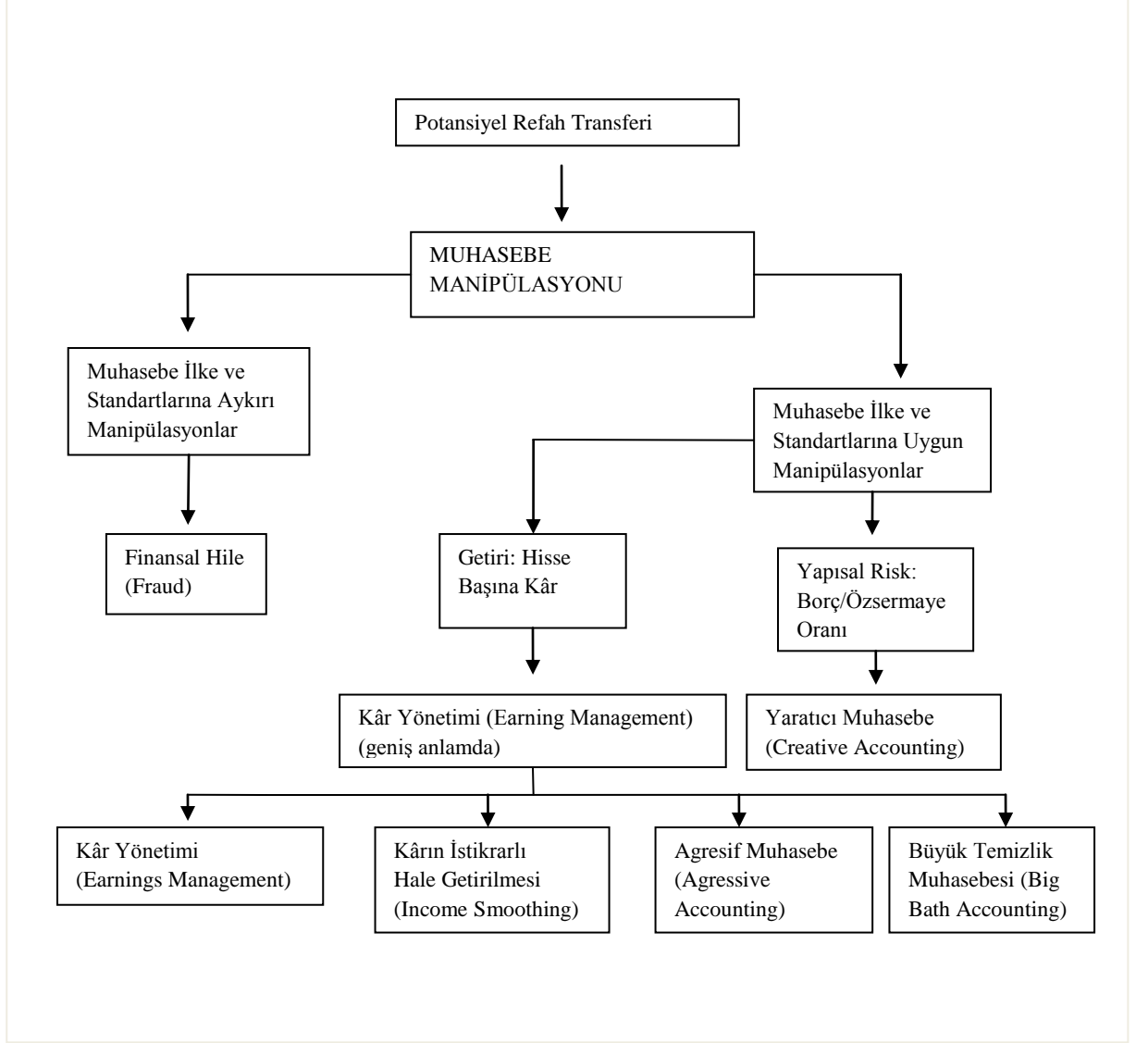
2.3.1.1. Mali Tablolar Üzerinde Yapılan Hile Yöntemleri

Muhasebe manipülasyonunun amaçlarını yerine getirerek finansal tabloları olduğundan amaca uygun şekilde revize etmeye yarayan manipülasyon yöntemlerini,

- Kâr Yönetimi
- Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi
- Büyük Temizlik Muhasebesi
- Agresif Muhasebe
- Hile

olarak sınıflandırabiliriz. Bu yöntemlerden hile, muhasebe standartları ve Vergi Usul Kanunu'na aykırı şekilde yapılan manipülasyonları, diğer yöntemler ise, muhasebe standartları ve yasal düzenlemelere uygun olarak yapılan manipülasyonları içermektedir.

Şekil -1-. Muhasebe Manipülasyonu Yöntemleri

a- Kâr Yönetimi

Kâr yönetimi, işletmenin dönem sonu kârının yöneticiler tarafından işletmenin ve konjonktürün genel ve finansal durumuna göre önceden belirlenerek, finansal tabloların belirlenen bu kâra uygun düzenlenmesini sağlamaya yönelik manipülasyonlardır.

Bu yöntem ile işletme yönetimi, yatırımcıların ve diğer finansal bilgi kullanıcılarının işletme ile ilgili kararlarını etkilemeyi amaçlamaktadırlar. Bu yöntemin uygulanması ile örneğin, yüksek kârlılık halinin devam ettirilmesi suretiyle kredibilitenin

artırılması, böylece kısa ve uzun vadeli borçlanma maliyetlerinin düşürülmesi sağlanabilir.

Kâr yönetiminin işletme yöneticileri açısından bir getirisi de, özellikle kâr üzerinden prim almak suretiyle çalışan yöneticilerin yüksek kârlılıklar açıklayarak hak ettiklerinden daha fazla prim elde etmelerini sağlamasıdır.

Ayrıca bu yöntemi uygulayan bir işletmenin halka açık olması halinde, yüksek kârlılıklarda hisselerine olan talebin de artması sağlanacaktır.

b- Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi

"Belirli bir zaman serisi içerisinde oluşturulan istikrar hareketi sayesinde gelirler başarılı yıllardan başarısız yıllara aktarılmakta ve kârdaki dalgalanmalar önlenmektedir."¹²

"Kârın istikrarlı hale getirilmesi, yapay (muhasabe) ya da gerçek (işlem) değişkenlerin manipülasyonu yoluyla, raporlanan dönem kârının hedeflenen seviyenin etrafındaki dalgalanmalarını azaltmak için yöneticiler tarafından kullanılan bir araç olarak tanımlanabilir."¹³

"Yöneticileri raporlanan dönem kârlarını istikrarlı hale getirmeye yönelten nedenler; yatırımcıların zaman içinde istikrarlı bir dağılım sergileyen kârlara sahip firmaları tercih etmeleri ve raporlanan kâr rakamlarına bağlı anlaşmalar olarak gösterilebilir."¹⁴

Kârın istikrarlı hale getirilmesine yönelik muhasabe manipülasyonlarının muhasabe standartlarına uygun manipülasyonlar olması ve yıllar itibariyle düzenli olarak kullanılmak suretiyle belirli bir zaman serisini manipüle etmiş olması gerekmektedir. Böylece muhasabe manipülasyonu kârın istikrar kazanabilmesi için yeterli etkinliği ve önemi taşıyabilecektir.

¹²Demir, Bahadır, **a.g.m.**, s.111

¹³ R.E. Brayshaw, Ahmed E.K. Eldin , "The Smoothing Hypothesis and The Role of Exchange Differences", **Journal of Business Finance & Accounting**, Winter,1989.

¹⁴ Demir, Bahadır, **a.g.e.**, s.112.

"Etkin istikrar araçları genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin çizdiği sınırlar içinde yer almalı ve özellikle "tutarlılık" ilkesine aykırı durumlar ortaya çıkarmamalıdır."¹⁵

"Bir istikrar aracının etkin olması için, manipülasyonun önemli bir etkiye sahip olması gerekir. Etkinlik özel amaçlara ulaşmakla, önemlilik ise istikrar aracının kullanımının kârda yarattığı net değişimle ilgilidir."¹⁶

"Etkin bir istikrar aracı raporlanan dönem kârını üç şekilde istenilen seviyede tutabilir:¹⁷

- **Tahakkuk yoluyla istikrarlı hale getirme:** Raporlanan kârlardaki değişkenliği azaltmak amacıyla yöneticiler bazı tahakkuk zamanları kendi yargılarına bağlı olayların zamanlamasını ayarlayabilirler.
- **Zamana dağıtım yoluyla istikrarlı hale getirme:** Yöneticiler raporlanan kârı istikrarlı hale getirmek için bazı gelirleri ve/veya giderleri farklı dönemlere yayabilmektedirler. Örneğin, kur farkları aktifleştirilebilmekte ya da pasifte gösterilebilmekte ve raporlanan kârları istikrarlı hale getirmek amacıyla zaman içinde kâr veya zarar hesaplarına dağıtılabilmektedir.
- **Sınıflandırma yoluyla istikrarlı hale getirme:** Yöneticiler olağan kârı istikrarlı hale getirmek amacıyla kendi yargılarını kullanarak bazı gelir tablosu hesaplarını; örneğin olağan gelir/gider ve olağan dışı gelir/gider gibi yeniden sınıflandırabilmektedirler."

c- Büyük Temizlik Muhasebesi

Büyük temizlik muhasebesi (Big Bath Accounting), genellikle işletme yönetimlerinde değişiklik meydana gelmesi durumunda, yeni yönetimin kimi zaman işletmenin dışarıya karşı durumunu güçlü göstermek, kimi zaman da yeni yönetimin işletme içerisindeki konumunu sağlamlaştırmak amacıyla, önceki dönemleri

¹⁵ Demir, Bahadır, **a.g.m.**, s.113.

¹⁶ Demir, Bahadır, **a.g.m.**, s.114.

¹⁷ Models Jashua Ronen, Simcha Sadan "Classatory Smoothing: Alternative Income ", **Journal of Accounting**, Spring, 1975.

olduğundan daha zararlı, yeni dönemi ise olduğundan daha kârlı göstermeyi amaçlayan manipülasyon türüdür.

Bu tür manipülasyonlar genellikle, gider tahakkukları kalemlerinin önceki dönem giderlerine ilâvesi ile dönem gelirlerinin önceki dönem giderleri dikkate alınmadığında eski yönetime göre arttığı izlenimini vermek yoluyla yapılabilir.

ç- Agresif Muhasebe

"Belirli dönemlerde karı yüksek göstermek amacıyla, genellikle muhasebe standartlarının zorlanması suretiyle, konsinye satışların ve faturası kesilmiş ancak henüz müşteriye sevk edilmemiş mal tutarlarının satış geliri olarak kaydedilmesi, ayrıca gelir olarak kaydedilen faaliyetlere ilişkin bazı harcama ve giderlerin sonraki dönemlere ertelenmesi gibi uygulamalardır."¹⁸

Yani muhasebe ilke ve esaslarının sınırları agresif bir biçimde zorlanarak işletmenin dönem performansının gerçek durumdan çok daha iyi olduğuna finansal bilgi kullanıcıları ve işletmenin paydaşları ikna edilmeye çalışılmaktadır.

"Örneğin,1996 yılı faaliyet raporunda Amerikan Sunbeam Şirketi işletmenin gelecekteki yeniden yapılanma ve büyüme planı dâhilinde, işletme içindeki yönetsel birimlerin birleştirileceğini, üretim ve dağıtım ünitelerini rasyonelleştireceğini ve stok tutma ve ürün satma birimlerinde küçülmeye gideceğini açıklamıştır. Bu planın sonucunda oluşacak giderler ise Amerikan muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak önceden tahmin edilerek planın uygulanmaya başlandığı 1996 yılında dönem gideri olarak kaydedilmiştir. Ancak, yeniden yapılanma giderleri kasıtlı olarak yüksek gösterilerek, gelecekteki giderler 1996 yılında çekilmiştir. Bunun sonucunda, 1996 yılındaki raporlanan dönem kârı azaltılmış ve gelecekteki dönem kârlarının artırılması sağlanmıştır".¹⁹

¹⁸ Cemal Küçüksözen, , Güray Küçükkocaoğlu, "Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma",

(çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/kisiselearningmanipulation2.pdf>, 15.12.2010

¹⁹ Charles W. Mulford, Eugene E. Comiskey, "The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices", **John Wiley & Sons, Inc.**, New York, 2002, s.27.

d- Finansal Hile

Finansal hile (Fraud), mali tabloların gerçeği yansıtmasını engellemek amacıyla, kasıtlı olarak muhasebe standartları ve yasal mevzuata aykırı işlemler yapmaktır.

Örneğin, defter, belge ve kayıtları tahrif etmek, sahte belgeler kullanarak satışları veya giderleri olduğundan farklı göstermek, böylece dönem kârını ve finansal raporların muhteviyatını değiştirmek birer finansal hiledir.

Finansal hileye bir başka örnek olarak gayrimenkullerin aktife alınması sırasında yabancı kaynak kullanımı halinde ödenen faizlerin durumunu verebiliriz. 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 269. Maddesinde gayrimenkullerin maliyet bedeli ile değerlendirileceği belirtilmiş, 262. Maddede ise maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamı olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda 27.01.1985 tarih ve 18648 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 163 sayılı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde;

"1. Yatırımların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili faizlerden kuruluş dönemine ait olanların sabit kıymetle birlikte amortisman yoluyla itfa edilmek üzere yatırım maliyetine eklenmesi gerekmekte; işletme dönemine ait olanların ise, ilgili buldukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete intikal ettirilmek suretiyle amortismanına tabi tutulması,"

Gerektiği belirtilerek, gayrimenkullerin iktisap edildiği yılın sonuna kadar olan faiz ödemelerinin maliyet bedeline dâhil edilmesine hükmedilmiştir.

Yasal mevzuatın bu açık hükmüne rağmen, bir gayrimenkulün kısa veya uzun vadeli kaynak temini ile iktisap edilmesi halinde, ödenen faizlerin kasıtlı olarak dönem kârının manipüle edilmesi için maliyet bedeli yerine finansman giderleri içerisine eklenmesi bir finansal hiledir.

e- Yaratıcı Muhasebe

"Yaratmak kavramı muhasebe tekniği açısından ele alınacak olursa, finansal tablolar hazırlanırken, ya olmayan verileri varmış gibi göstermek ya da olan bir veriyi olduğundan farklı göstermek şeklinde ifade edilebilir. Finansal tabloların makyajlanması olarak da adlandırılan yaratıcı muhasebenin her işletme açısından farklı sebepleri olabileceği gibi, aslında hepsinin ortak bir amaç doğrultusunda bu tür yanıltıcı bilgilere başvurduğu da bir gerçektir."²⁰

"Yaratıcı muhasebe ile ilgili olarak insanlara benzeten şu yorum yapılmaktadır."Hesaplar (finansal tablolar) "temizlendikten" sonra "giydirilmelidirler". Makyajları yapılabilir, görünüşleri iyileştirilebilir veya finansal bir yüz gerdirme yaptırabilirler. Amortisman yöntemiyle kas geliştirebilirler."²¹

"Bu açıklamalar ışığında yaratıcı muhasebe, ilke ve kuralları, değerlendirme ölçüleri ve uygulamaya yönelik düzenlemelerin eksikliğinden yararlanmak suretiyle muhasebe rakamları üzerinde oynamak finansal tabloların biçimini veya finansal tablolarda yer alan bilgilerin sunuluşunu değiştirerek finansal durumu olduğundan farklı göstermek amacıyla yapılan işlemlerin tümü olarak tanımlanabilir."²²

2.3.2. Defter, Kayıt ve Belgeler Üzerinde Yapılan Hileler

Yasal mevzuatımız dâhilinde çeşitli kanunlar bazı defterlerin tutulmasını zorunlu kılmaktadırlar. Bu durum, yapılan muhasebe hilesinin amacını doğrudan etkilemektedir. Örneğin;

"Derneklerin üye kayıtlarında yapılan hileler ya da tacirlerin ortaklar pay defterinde veya karar defterinde yaptıkları hileler ile vergi mükelleflerinin Vergi Usul Kanunu'na göre tutmak zorunda oldukları defter ve kayıtlarda yapılan hileler farklı amaçların gerçekleştirilmesine yönelmiştir. Türk Ticaret Kanunu'na göre tutulan defter ve kayıtlarda yapılan hilelerin temel amacı, başka tacirleri ve özel hukuk tüzel kişilerini aldatarak kişisel menfaat sağlamak olduğu halde; Vergi Usul

²⁰ Nermin Çıtak, **Hileli Mali Raporlamada Yaratıcı Muhasebe**, İstanbul, Türkmen Kitabevi 2007, s. 111.

²¹ Hervé Stolowy, Gaétan Breton,"A Framework For The Classification Of Accounts Manipulation", 28 Haziran, 2000, (çevrimiçi) <http://ideas.repec.org/p/ebg/heccah/0708.html>, 12.12.2010

²² Müge Saltoglu, "Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Sirketlerin Rolü ve Enron Örneği Muhasebe ve Denetime Bakış", Yıl:3, Sayı:10, Eylül 2003, s.108.

Kanunu'na göre tutulan defter ve kayıtlarda yapılan hilelerin amacı, vergi matrahlarının olduğundan daha düşük gösterilmesi veya tamamen gizlenmesi suretiyle kamunun güvenini ihlâl etme pahasına vergisel menfaat sağlamaktır.²³

Örnekleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte muhasebe hilelerini 6 başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar;

- a- Kasdi hatalar,
- b- Kayıt dışı işlemler,
- c- Zamanından önce veya sonra yapılan kayıtlar,
- d- Uydurma hesaplar,
- e- Belge sahtekârlığı,
- f- Bilançonun maskelenmesi.

a- Kasdi Hatalar

Muhasebe hataları dikkat noksanlığı veya konuya hakim olamama gibi nedenlerden meydana gelir. Ancak aynı türden bir hatanın birden fazla kere tekrarlanması burada klasik anlamda bir hatadan ziyade art niyetli bir uygulama olabileceğine delalet eder.

Esasen muhasebe hatalarının hangisinin kasten, hangisinin sehven yapıldığını belirleyebilmek biraz güçtür. Bu sebeple objektif bir belirleme yapabilmek için hata veya hataların meydana geldiği dönemlerin yükümlülüklerine, işletme kredibilitesine veya finansman dengesine bakmak gerekir.

Zira eğer hataların meydana gelmesi örneğin vergi ödemelerinin yüksek olduğu bir dönemde gider belgelerinin mükerrer kayıt edilmesi şeklinde meydana gelmişse ve bu durum benzer dönemlerde tekerrür ediyorsa, burada bir hatadan ziyade, kasdi hatalar ile beslenen bir muhasebe hilesinden bahsetmek gerekecektir.

²³ Oktar, **a.g.m.**, s.2

b- Kayıt Dışı İşlemler

Kayıt dışı işlemler Vergi Usul Kanunu uyarınca düzenlenmesi, kullanılması, alınması ve verilmesi zorunlu tutulmuş, usul ve esasları belirlenmiş olan belgelerin, VUK'a aykırı şekilde kullanılmaması, düzenlenmemesi, alınmaması ve verilmemesi şeklinde yapılan işlemlerdir.

Bu tür bir işleme, ya raporlanan dönem gelirin ve dolayısıyla vergi matrahının yüksek çıkması amaçlandığında başvurulur, ya da tam tersi gelirlerin gizlenmesi ve vergi matrahının eksik oluşması istendiğinde başvurulur.

Gelirlerin gizlenmesi amaçlandığı zaman uygulanan yöntem faturasız satış yapmaktadır. Bu yolla dönem ticari kazancının olduğundan düşük oluşmasını sağlamak amaçlanmaktadır. Böylece vergi matrahının hesaplanmasına esas safi kazançta yönelik bir muhasebe hilesi yapılmış olmaktadır.

c- Zamanından Önce Veya Sonra Yapılan Kayıtlar

Bu kapsamda yapılan muhasebe hileleri genelde bir harcamanın zamanından önce giderleştirilerek dönem kârının azaltılmasını veya bir giderin döneminde hesaplara yansıtılmayarak ilgili dönem kârının olduğundan daha yüksek görünmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Örneğin TDHP'da 258. Yapılmakta Olan Yatırımlar hesabında takip edilmekte olan bir maddi duran varlık yatırımının daha tamamlanmadan aktifleştirilip amortismanına tabi tutulması ile dönem kârının giderleştirilen amortisman tutarı kadar azalması sağlanabilir.

Diğer bir örnek olarak, dönem içinde yapılan bazı giderlerin dönem kârının artırılması amacıyla muhasebe kayıtlarına alınmayıp, gidere ilişkin nakit çıkışının 131.Ortaklardan Alacaklar hesabına borç olarak girilmesini gösterebiliriz.

Her iki durumda da biri raporlanan dönem kârını azaltmaya yönelik, diğeri ise raporlanan dönem kârını artırmaya yönelik muhasebe hilesi yapılmış olmaktadır.

a- Uydurma Hesaplar

Genellikle belgesiz gider veya satış yapan işletmeler, yaptıkları bu kayıt dışı işlemlerin işletme kayıtlarında dönem içerisinde oluşturacağı dengesizliği gidermek amacıyla gerçekte olmayan kişiler adına açılan uydurma hesapları kullanırlar.

Böylece örneğin belgesiz satışlar dolayısıyla işletme stoklarında meydana gelen fiktif fazlalık tutarının stok dengesini bozmaması için, açılan gerçek dışı cari hesaplara düşük bedelle fatura edilmesi yoluyla, belgelenen tutar ile belgelenmeyen tutar arasındaki hasılat farkı gizlenerek vergi matrahını etkileyen bir muhasebe hilesi uygulanmış olur. Bu türden bir muhasebe hilesini şu şekilde somutlaştırabiliriz.

Plâstik kutu imalâtı ile iştigal eden A işletmesinde, belgesiz satışlar dolayısıyla fiili stok tutarının 800.000 TL üzerinde kaydi stok görünmekte olsun. Kayıtlarda fazla olarak görülen bu stok, işletmenin üretim muhasebesi, imalât reçetesi, fire oranları ve dolaylı maliyetleri birlikte hesaplandığında, işletmenin üretim ve randıman hesaplarında tutarsızlığa neden olacaktır. Bu durumu bertaraf etmek isteyen mükellef, muhasebe kayıtlarında 120. Alıcılar hesabında uydurma bir isim ile hesap açarak bu hesaplara mamulün maliyet bedelinin altında bir bedelle fatura kesebilir. Böylece A işletmesi uydurma hesaba stok tutarını düşük bedelle fatura ederek, ilgili stokun maliyet bedeli ile fatura bedeli arasındaki tutar kadar satış maliyetlerini artırıp dönem kârını azaltmış olacaktır.

e- Belge Sahtekârlığı

Belge sahtekârlığı, düzenleyen açısından komisyon geliri elde etmek amacıyla, kullanan açısından ise dönem gelirini manipüle ederek vergi matrahını etkilemek amacıyla yapılan bir hile türüdür.

Bu yöntem sahte belge ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge olarak iki şekilde uygulanır. Sahte belge uygulaması, gerçekte olmayan bir işlemi varmış gibi göstererek düzenlenen ve uygulamada naylon fatura olarak bilinen fatura tanzimi ile yapılır. Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge ise gerçekte olan bir ticari ilişkinin olduğundan fazla gösterilmesi yoluyla kullanan işletme açısından dönem giderini

veya stok tutarını yükselten ve böylece satış maliyetlerini arttırarak vergi matrahını etkileyen bir muhasebe hilesidir.

Gerek sahte belge uygulaması olsun, gerekse muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge uygulaması olsun, her iki halde de yapılan muhasebe hilesi Vergi Usul Kanunu'nun 359. Maddesi hükümleri gereğince kaçakçılık suçu sayılmakta ve hem idari, hem de adli cezai müeyyidelere tabi tutulmaktadır.

f- Bilançonun Maskelenmesi

Bilançonun maskelenmesi belli bir amaca dönük olarak bilançonun olduğundan farklı düzenlenmesidir. Bilanço maskeleyeninin amacı işletmenin ekonomik ve mali yapısı, kârlılık ve likiditesi hakkında yanlış bilgi vermek veya imaj yaratmaktır.

Bilanço çıkarmak envanter çalışmalarının bir parçası ve son aşaması olduğundan, bilançonun maskelenmesine yönelik işlemler dönem sonunda değerlendirme sırasında yapılır. Değerleme yapılırken işletmenin mevcut kıymetleri, stokları olması gerekenden yüksek değerlendirirse veya amortisman ile karşılık ayrılmasından vazgeçilirse bilanço iyileştirilmiş olur. Kıymetlerin düşük değerlendirilmesi halinde ise bilanço olumsuz maskelenmiş demektir.

Bilançonun olumsuz yönde maskelenmesinin amacı;

- Vergi kaçırmak,
- Kâr dağıtmamak veya az dağıtmak,
- Hisselerin borsa değerini düşürerek spekülasyon yapmak olabilir.

Bilançonun olumlu yönde maskelenmesine bilanço güzelleştirme denir. Bilanço güzelleştirmenin belli başlı amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Daha fazla kredi alabilmek,
- Çok ortaklı şirketlerde ortakları tatmin etmek için fazla kâr dağıtmak,
- İşletmenin kamuoyundaki imajını güçlendirmek,

- Borsada hisselerin fiyatlarını arttırmak.²⁴

Muhasebe hileleri literatürde yukarıdaki şekilde sıralanmakla birlikte uygulamaya yönelik fonksiyonel bir tasnif yapılmak istenirse muhasebe hilelerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

- Defter Hileleri,
- Kayıt Hileleri,
- Belge Hileleri

2.3.2.1. Defter Hileleri

Vergi ve sair mevzuata göre tutulması zorunlu olan defterleri en basit şekli ile tasdike tabi olan ve tasdike tabi olmayan defterler olarak iki bölüme ayırabiliriz. Çalışmamızın ana temasında vergi matrahı yer aldığından, burada Vergi Usul Kanunu'na göre tutulması zorunlu olan defterlerden bahsedeceğiz.

Bir süreç olan muhasebenin ilk ve en önemli aşaması defter tutmaktır. Defter tutmak ile ulaşılmak istenen sonuç vergi matahlarının tespitidir.

Haiz olduğu öneme binaen Vergi Usul Kanunu Birinci Kitabın İkinci Kısımını defter tutmaya ayırmış ve 171. Maddeden başlayarak 226. Maddeye kadar defterlere ilişkin tüm usul ve esasları tanzim etmiştir.

Vergi Usul Kanunu'na göre defter tutmanın amacı 171. Maddede Maksat başlığı altında şöyle belirlenmiştir.

"Mükellefler bu kanuna göre tutacakları defterleri vergi uygulaması bakımından aşağıdaki maksatları sağlayacak şekilde tutarlar:

1. *Mükellefin vergi ile ilgili servet, sermaye ve hesap durumunu tespit etmek;*
2. *Vergi ile ilgili faaliyet ve hesap neticelerini tespit etmek;*

²⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları, Vergi Denetimi, Bağımsız Denetim, İç Denetim, Mali Tablolar Denetimi**, Nisan, 1999,s.70

3. *Vergi ile ilgili muameleleri belli etmek;*
4. *Mükellefin vergi karşısındaki durumunu hesap üzerinden kontrol etmek ve incelemek;*
5. *Mükellefin hesap ve kayıtlarının yardımıyla üçüncü şahısların vergi karşısındaki durumlarını (Emanet mahiyetindeki değerler dahil) kontrol etmek ve incelemek."*

Vergi Usul Kanunu'nda kimlerin defter tutacakları ise 172. Maddede belirlenmiştir. İlgili madde hükmü şu şekildedir.

"Aşağıdaki yazılı gerçek ve tüzel kişiler bu kanunun esaslarına göre defter tutmaya mecburdurlar:

1. *Ticaret ve sanat erbabı;*
2. *Ticaret şirketleri;*
3. *İktisadi kamu müesseseleri;*
4. *Dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler;*
5. *Serbest meslek erbabı;*
6. *Çiftçiler.*

İktisadi kamu müesseseleriyle dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler defter tutma bakımından tüccarların tabi oldukları hükümlere tabidirler."

Mezkûr Kanun'un 182. Maddesinde bilanço usulünde tutulması gereken defterler yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defteri olarak belirtilmiş olup, 193. Maddede ise işletme hesabı esasında tutulacak defter olarak işletme hesabı defteri zikredilmiştir.

Ayrıca sair maddelerde tutulması gereken diğer defterlerde belirtilmiş olup, özellikle hileye maruz kalma olasılıkları yüksek defterler yukarıda sayıldığından ayrıca diğer defterlerden bahsetmiyoruz.

Vergi Usul Kanunu'nun 220. Maddesinde tasdike tabi defterler şunlardır:

1. Yevmiye ve envanter defterleri;
2. İşletme defteri;
3. Çiftçi işletme defteri;
4. Nakliyat vergisi defteri;
5. Yabancı nakliyat kurumlarının hâsılat defteri;
6. Serbest meslek kazanç defteri;
7. Damga vergisi defteri;

Mezkûr Kanun'un 221. Maddesinde defterlerin tasdik zamanı düzenlenmiştir. İlgili madde hükmü şu şekildedir:

"Bu kanunda yazılı defterleri kullanacak olanlar, bunları aşağıda yazılı zamanlarda tasdik ettirmeye mecburdurlar:

1. *Ötedenberi işe devam etmekte olanlar defterin kullanılacağı yıldan önce gelen son ayda;*
2. *Hesap dönemleri Maliye Bakanlığı tarafından tespit edilenler, defterin kullanılacağı hesap döneminden önce gelen son ayda;*
3. *Yeniden işe başlayanlar, sınıf değiştirenler ve yeni bir mükellefiyete girenler, işe başlama, sınıf değiştirme ve yeni mükellefiyete girme tarihinden önce; vergi muafiyeti kalkanlar, muafliktan çıkma tarihinden başlayarak on gün içinde;*
4. *Tasdike tabi defterlerin dolması dolayısıyla veya sair sebeplerle yıl içinde yeni defter kullanmaya mecbur olanlar bunları kullanmaya başlamadan önce."*

Vergi Usul Kanunu'nun 223. Maddesinde ise tasdik makamı belirlenmiş olup, madde hükmü şu şekildedir:

"Defterler, iş yerinin, iş yeri olmayanlar için ikametgâhın bulunduğu yerdeki noter veya noterlik görevini ifa ile mükellef olanlar, menkul kıymet ve kambiyo borsasındaki acenteler için borsa komiserliği tarafından tasdik olunur.

Tasdik makamı, bu Kanuna göre tasdike getirilen defterleri sosyal güvenlik ile ilgili kuruluşların mevzuat hükümlerine bağlı kalmaksızın tasdik eder.

Defterler anonim ve limited şirketlerin kuruluş aşamasında, şirket merkezinin bulunduğu yer ticaret sicili memuru veya noter tarafından tasdik edilir."

Defterlerin bu şekilde vergi mevzuatında ayrıntılı düzenlemelere tabi tutulmuş olması, esasında defterlerde ne gibi usulsüz işlemlerin yapılabileceğini de beraberinde açıklamaktadır.

Buna göre defterlerde yapılması en muhtemel muhasebe hilelerinden biri, tasdike tabi defterlerin hiç tasdik ettirilmemeleri veya tasdik zamanlarının geçmiş olmasından ötürü sahte tasdik yapılmasıdır.

Aynı şekilde bir diğer defter hilesi, Vergi Usul Kanunu tarafından tasdike yetkili kılınan makamların haricinde kalan makamlara tasdik yaptırılmasıdır.

Diğer bir defter hilesi ise, Vergi Usul Kanunu'nun 218. Maddesinin tutulması zaruri defterlerde boş satır bırakılamayacağı ve sayfaların yok edilemeyeceği hükmüne aykırı şekilde davranmak suretiyle, bazı kayıtların gizlenmeye çalışılmasıdır. Bu durum aynı zamanda Vergi Usul Kanunu'nun 359. Maddesi hükümleri çerçevesinde suç unsuru oluşturduğundan hürriyeti bağlayıcı cezalar ile cezalandırılmaktadır.

Son bir defter hilesi olarak çift defter tutmayı gösterebiliriz. Çift defter ile hile uygulayıcısı finansal raporlara ve vergi matrahına esas dönem kârını istediği şekilde belirleyerek, buna uygun şekilde kayıtların tamamını başka bir defterde takip ederken, belirlediği dönem kârına veya zararına ulaşacak şekilde yasal defterlerde gerçek işlemlerin ancak belirli bir kısmını kayıt almaktadır.

2.3.2.2. Kayıt Hileleri

Kayıt hileleri, çok çeşitli şekillerde yapılabilir. Buradaki hilelerin bir kısmı muhasebe ilke ve standartlarına uyumsuzluk şeklinde yapılabileceği gibi, bir kısmı da Vergi Usul Kanunu'nun kayıt nizamına ve değerlendirme hükümlerine aykırılık şeklinde yapılmaktadır.

Vergi Usul Kanunu'nun kayıt nizamına ilişkin düzenlemeleri 215. Maddesi ile 219. Maddeleri arasında yer almaktadır.

Bu aşamada hile uygulamaları özellikle Kanun'un 217. ve 219. Maddelerinin suistimal edilmesi ile yapılmaktadır. Yani yapılan kayıt hilelerinde alt yapıyı oluşturan etmenlerden biri kayıt nizamına uyulmadan işlem yapılmasıdır.

Vergi Usul Kanunu'nun 217. Maddesi yanlış kayıtların nasıl düzeltilmesi gerektiğini düzenlemiş olup, madde metni şöyledir:

"Yevmiye defteri maddelerinde yapılan yanlışlar ancak muhasebe kaidelerine göre düzeltilebilir. Diğer bilumum defter ve kayıtlara rakam ve yazılar yanlış yazıldığı takdirde düzeltmeler ancak yanlış rakam ve yazı okunacak şekilde çizilmek, üst veya yan tarafına veyahut ilgili bulunduğu hesaba doğrusu yazılmak suretiyle yapılabilir.

Defterlere geçirilen bir kaydı kazımak, çizmek veya silmek suretiyle okunamaz bir hale getirmek yasaktır."

Mezkûr Kanun'un 219. Maddesinde ise kayıt zamanına ilişkin esaslar aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

"Muameleler defterlere zamanında kaydedilir. Şöyle ki:

a) *Muamelelerin işin hacmine ve icabına uygun olarak muhasebenin intizam ve vuzuhunu bozmayacak bir zaman zarfında kaydedilmesi şarttır. Bu gibi kayıtların on günden fazla geciktirilmesi caiz değildir.*

b) *Kayıtlarını devamlı olarak muhasebe fişleri, primanota ve bordro gibi yetkili amirlerin imza ve parafını taşıyan mazbut vesikalara dayanarak yürüten müesseselerde, muamelelerin bunlara işlenmesi, deftere işlenmesi hükmündedir.*

Ancak bu kayıtlar, muamelelerin esas defterlere 45 günden daha geç intikal ettirilmesine cevaz vermez.

c) Günlük kasa, günlük perakende satış ve hâsılat defterleri ile serbest meslek kazanç defterine muameleler günü gününe kaydedilir."

Genellikle kayıt ve belge esaslı muhasebe hilelerinde ilk göze çarpan hususlardan biri kayıt nizamına uyumsuzluktur. Bu hükümlerin haricinde özellikle Vergi Usul Kanunu'nun kaçakçılık suçları ve cezalarını düzenleyen 359. Maddesinin 1. Fıkrasında defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hilesi yapanlar, gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgili bulunmayan kişiler adına hesap açanlardan bahsedilmekte, ancak tam bir muhasebe hilesi tanımı yapılmamaktadır.

Bununla beraber uygulamada karşılaşılan bazı kayıt hilelerini şu şekilde saymamız mümkündür:

- Belgesiz gider yazmak,
- Dönemsellik ilkesine aykırı giderleştirme yapmak,
- Gider yazılması gereken bazı masrafları aktifleştirmek,
- Aktifleştirilmesi gereken bazı harcamaları giderleştirmek,
- Mükerrer kayıt girmek,
- Kayıtlarda kasten matematik hata yapmak,
- Amortisman usul ve esaslarına aykırı amortisman hesaplamak,
- Vergi kanunlarına göre kanunen kabul edilmeyen giderleri giderleştirmek,
- Borcu alacağı ve alacağı borca yazmak,
- Vergi Usul Kanunu'nun hükümlerine aykırı şekilde değerlendirme yapmak,
- Gelirleri ve giderleri ilgili buldukları dönem kâr/zarar tablosu ile ilişkilendirmeksizin gelir veya gider tahakkuklarına kaydetmek,

- Finansman giderlerini Vergi Usul Kanunu'na aykırı şekilde giderleştirmek,
- Personelin ücretini kayıtlara gerçek tutardan yansıtmayarak, fiktif kasa oluşmasına sebebiyet vermek,
- Kasa fazlasını veya ortaklardan alacaklar tutarını gizlemek amacıyla başka hesaplara virman yapmak,
- Gider yazılması Vergi Kanunları tarafından belirli şartlara bağlanmış bağış ve yardımları, şartlara bağlı kalmaksızın doğrudan gider yazmak,
- Kabul edilebilir fire oranlarının üzerinde fire ayırarak giderleştirmek,
- İstisnaya tabi olmayan işlemleri istisnaya tabi gibi kaydetmek veya istisnaya tabi gelirlere ait giderleri istisnaya tabi olmayan gelirlere düşmek,
- Alacak senetlerine ve borç senetlerine Vergi kanunlarına aykırı şekilde reeskont ayırmak,
- Vergi mevzuatı uyarınca ayrılacak alacak karşılıklarını usule uygun ayırmamak veya geç ayırarak giderleştirmek,
- İştirakler hesabı gibi amortisman tabi olmayan bazı duran varlık kalemlerinin satışlarında Vergi Usul Kanunu'nun hükümlerine aykırı gider yazmak,
- Örtülü sermaye uygulaması kapsamında istisna gelirleri gelir, kabul edilmeyen giderleri ise gider olarak kaydetmek,
- Vazgeçilen alacakların Vergi Usul Kanunu'na aykırı şekilde geçmiş yıllar zararları ile mahsubunu yapmak ve birleşme gibi Kurumlar Vergisi Kanunu'nda özellik arz eden durumlarda yasal mevzuatın hükümlerine aykırı şekilde geliri gizlemek veya fazla zarar mahsubu yapmak,
- İlişkili kişi ve kurumların finansal sıkıntılarını giderebilmek için şirket adına çekilen ve aynen ilişkili kişiye aktarılan krediye ait faizlerin şirket kayıtlarına finansman gideri olarak alınması,

- Şirket aktifine kayıt edilen amortisman tabi iktisadi kıymetlerin, amortisman oranlarının yanlış belirlenmesi veya satın alınan bir iktisadi kıymetin, daha yüksek bir amortisman oranına sahip başka bir iktisadi kıymetin adı ile aktive alınarak fazla amortisman ayrılması,
- Vergi mükellefi olmayan kişilerden hizmet alınmış gibi gider pusulası tanzim edilerek, pusulada %10 oranında stopaj uygulayıp, gerçekte alınmayan hizmet tutarının tamamını gider yazmak.
- "Yıllara yaygın inşaatlarda gerçekte geçici kabul cari yılda yapıldığı halde, sanki izleyen yılda iş bitmiş gibi gösterilerek gelirin ertesi yıla sarkıtılması ve böylelikle verginin bir yıl daha ertelenmesi"²⁵.

Elbette bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Zira esasında muhasebe hilesinin sınırı, insan zekâsının sınırları ile paraleldir. Bu nedenle belirli sayıda muhasebe hilesinden bahsedilmesi doğru olmayacağı gibi, muhasebe hilesi kavramının ve uygulamalarının sürekli gelişen bir olgu olduğunu da unutmamak gerekir.

Yukarıda saymış olduğumuz hilelerin bir kısmı bir diğer muhasebe hilesi türü olan belge hileleri içerisinde yer aldığından, ilgili başlık altında incelenecektir.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, yukarıda sayılan muhasebe hilelerinin bazıları vergi incelemelerinde muhasebe hatası olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda örneğin yukarıda muhasebe hileleri içerisinde sayılan mükerrer kayıt girmek, muhasebe hatası olarak da kabul edilebilir. Burada inceleme elemanın yaklaşımı, vergi incelemesinde mükellefin takındığı tavır, kasıt unsurunun varlığı ve inceleme tutanağına geçirilen görüş ve mülâkatlar etkili olmaktadır.

a- Belgesiz Gider Yazmak

En sık rastlanan muhasebe hilelerinden biri belgesiz gider yazılması suretiyle dönem matrahının azaltılmasıdır. Bu hile ile kayıt yapılan gider hesabının haricinde tutarına

²⁵ Dursun Ali Yaz, **Vergide Doğru Bilinen Yanlışlar**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul, 2011, s.141.

göre, kasa, satıcılar, verilen çekler ve ödeme emirleri, ortaklara borçlar hesabı gibi bilanço hesapları da dönem matrahı ile birlikte etkilenmektedir.

Esasında mevzuatımız bazı durumlarda sınırlı olarak belgesiz gider yazılmasına müsaade etmiştir. Nitekim bu esneklik Vergi Usul Kanunu'nun 228. Maddesinde vücut bulmaktadır. İlgili madde metni şöyledir:

"Aşağıdaki giderler için ispat edici kağıt aranmaz:

1. *Örf ve teamüle göre bir vesikaya istinat ettirilmesi mutat olmayan müteferrik giderler;*
2. *Vesikanın teminine imkân olmayan giderler;*
3. *Vergi kanunlarına göre götürü olarak tespit edilen giderler.*

1 ve 2 numaralı fıkralarda yazılı giderlerin gerçek miktarları üzerinden kayıtlara geçirilmesi ve miktarlarının işin genişliğine ve mahiyetine uygun bulunması şarttır."

Örneğin Gelir Vergisi Kanunu 40. Maddesinin 1 numaralı bendinde ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi için yapılan genel giderlerin ticari kazancın tespitinde indirim konusu yapılabileceği belirtilmiştir. Aynı bendin parantez içi hükmünde ise bazı giderlerin tevsik edilemediği haller de bile gider olarak indiriminin kabul edileceği belirtilmiştir. İlgili hüküm şöyledir:

"İhracat, yurt dışında inşaat, onarma, montaj ve taşımacılık faaliyetlerinde bulunan mükellefler, bu bentte yazılı giderlere ilâveten bu faaliyetlerden döviz olarak elde ettikleri hâsılâtın binde beşini aşmamak şartıyla yurt dışındaki bu işlerle ilgili giderlerine karşılık olmak üzere götürü olarak hesapladıkları giderleri de indirebilirler."

Yasal düzenlemeler belgesiz giderlerin hangi şartlarla gider yazılmasının kabul edilebileceğini bir çerçeve halinde belirlemiş olduğundan, bu kapsam içerisine girmeyen ve muhtemelen mesnetsiz olan gider kayıtları da vergi matrahını etkileyen muhasebe hilesi kapsamına girmiş olmaktadır.

b- Dönemsellik İlkesine Aykırı Giderleştirme

Dönemsellik kavramına uymaksızın belgelerin kayıtlara alınarak vergi matrahından düşülmesi sıklıkla uygulanan bir kayıt hilesidir.

"Dönemsellik kavramı, işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hâsılat, gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir."²⁶

Uygulamada dönemsellik kavramının ihlali en çok dönem sonlarında yapılmaktadır. Bu tür hileler genellikle, işletmeye geç ulaşan ve bir önceki döneme ait olan gider belgelerinin cari döneme gider olarak yazılması şeklinde olmaktadır.

Böyle bir gider kaydı, Vergi Usul Kanunu tarafından kabul edilmediğinden, bu tür gider kayıtlarının tespiti halinde ilgili tutarın ve varsa bu tutara isabet eden Katma Değer Vergisi'nin kanunen kabul edilmeyen giderlere alınarak kayıtların düzeltilmesi gerekmektedir.

c- Gider Yazılan Bazı Masrafları Aktifleştirmek

Bu tür muhasebe hileleri, genellikle dönem kârının istenilen tutarda oluşmayacağını anlaşıldığında, kârın gerçekte olduğundan yüksek görünmesi ve böylece işletme ile doğrudan ve dolaylı kişilere işletmenin durumunu olduğundan iyi gösterebilmek için yapılan ve çoğunlukla işletme yönetimi tarafından yönlendirilen kayıt hileleridir.

Bir işletmenin dönem kârının hedeflenen tutarda gerçekleşmeyeceğini tespit ettikten sonra, aktifine kayıtlı bulunan binası için yapmış olduğu boyama harcamalarını giderleştirmek yerine bina maliyetlerine ekleyerek aktifleştirmesi bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

Benzer bir örnek olarak VUK 313. Maddesi hükümlerine göre aktifleştirme sınırının altında kalan maddi duran varlıkları dönem içerisinde gider olarak kayıtlarına alan

²⁶ Ümit Ataman, **Genel Muhasebe**, C.II, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2004, s.5.

bir işletmenin, dönem sonunda kârını yüksek gösterebilmek amacıyla, dönem içerisinde giderleştirdiği maddi duran varlıkları aktifleştirmesini gösterebiliriz.

ç- Aktifleştirilmesi Gereken Bazı Harcamaları Giderleştirmek

Vergi mevzuatına göre bir hesap döneminde aktifleştirilmesi gereken bazı harcamaların giderleştirmek suretiyle kayıtlara alınması, genellikle dönem kârının hedeflenenden fazla olması halinde, kârı düşürmeyi amaçlayan bir kayıt hilesi türüdür.

Vergi Usul Kanunu'nun 262. Maddesi maliyet bedelini tanımlamış olup, madde metni şöyledir:

"Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin arttırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder."

Yine mezkûr kanuna göre, gayrimenkuller, emtia, demirbaş eşya, zirai mahsuller ve hayvanlar maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir.

Bu düzenlemelere ilâveten Vergi Usul Kanunu'nun 163. ve 176. Genel tebliği ile maliyet bedeline ilişkin detaylı açıklamalar yapılmıştır.

Yasal zemin böyle olmakla birlikte, maliyet bedeli kavramına aykırı bir şekilde aktifleştirilmesi gereken bir harcamanın, gider olarak yazılması vergi matrahını etkilemeye yönelik bir muhasebe hilesidir.

d- Mükerrer Kayıt Girmek

Uygulamada mükellefler genellikle vergi ödemelerinin diğer dönemlere nazaran yüksek çıkması halinde, Vergi Usul Kanunu'nun 359. Maddesinde yer bulan sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanmak ya da mevcut gider yahut stok belgeleri içerisinde seçtikleri bir veya birkaç belgeyi mükerrer olarak kayıtlara girmek arasında bir tercihte bulunurlar.

Özü itibariyle bu tür bir muhasebe hilesi, bu yollardan hangi kullanılırsa kullanılsın vergi matrahının aşınmasına sebebiyet verdiği için, Vergi Usul Kanunu'nun 344.

Maddesinde tanımlanmış olan vergi ziyayı suçu ve mezkûr kanununun 359. Maddesinde düzenlenmiş olan kaçakçılık suçları ve cezaları hükümleri ile mükellef arasında doğrudan ilişki kurulmasına yol açmaktadır.

Bu tür hile uygulaması, hesap dönemi içerisindeki geçmiş aylardan ve/veya cari aydan kayıtlara alınmış bir veya birden fazla gider ya da stok belgesinin cari dönem kayıtlarına tekrar intikali ile gerçekte olmayan bir işlemi varmış gibi göstererek vergi matrahını azaltmak şeklinde yapılmaktadır.

e- Kayıtlarda Kasten Matematik Hata Yapmak

"Muhasebe hataları bilgisizliğe, dikkatsizliğe dayanır. Ancak söz konusu hatalar belli bir amaçla sistematik olarak yapılırsa kasdi hata olur ve muhasebe hilesi sayılırlar. Fakat kasıt unsurunun tespiti oldukça güçtür."²⁷

Kasıt unsurunun tespitinde matematik hataların boyutu, tekrarlanma durumu veya hatanın yapıldığı dönem matrahına etkisi karine olarak alınabilir.

Örneğin, piyasada oldukça yaygın kullanım alanı olan bir muhasebe paket programının fiş cambazı isimli modülü, belge yoğunluğu yüksek olan firmalar tarafından zaman zaman kullanılmaktadır. Ancak, çalıştırıldığında otomatik işlem yapan bu modül kimi zaman ilgili satış veya alış belgesinde belirtilen tutarları kayıtlara almak yerine, ilgili belgenin sıra numarasını alış veya satış tutarı olarak kayıtlara alabilmekte ve ciddi matrah değişikliklerine neden olabilmektedir. Bu durum mükellefler açısından öngörülemez bir durum olduğundan ve oluşmasına programı kullanan mükellef tarafından müdahale edilemeyeceğinden bir matematik hata olarak kabul edilmelidir.

Ancak, kimi zaman mükellefler dönemsel vergi uygulamalarında istedikleri kârı ve/veya matrahı yakalayabilmek adına, bazı alış veya satış belgelerinde yazılı tutarları bazen mal bedeli ile Katma Değer Vergisi'nin yerini değiştirmek, bazen de belge üzerindeki tutarı farklı yazmak şeklinde kayıtlara alabilmektedirler.

²⁷ Kara, **a.g.m.**, s.6

f- Amortisman Usul ve Esaslarına Aykırı Amortisman Ayırmak

Vergi Usul Kanunu'nun 313. Maddesinde amortismanın konusu, işletmede bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz bulunan gayrimenkullerle 269'uncu madde gereğince gayrimenkul gibi değerlendirilen iktisadi kıymetlerin, alet, edevat, mefruşat, demirbaş ve sinema filmlerinin bu Kanun hükümlerine göre yok edilmesi olarak belirlenmiştir.

Aynı madde ile belirli bir tutarın altında kalan iktisadi kıymetlerin amortismanına tabi tutulmaksızın doğrudan gider yazılmasına da imkân verilmiş, ancak iktisadi ve teknik bakımdan bütünlük arz eden kıymetlerin belirlenen tutar ile kıyasında bir bütün olarak dikkate alınacağına da hükmedilmiştir.

"Maddenin genel çerçevesinde de anlaşılacağı üzere Vergi Usul Kanunu'na göre amortisman ayrılabilmesi için iktisadi kıymetin;

- İşletmede kullanılması ve envantere dâhil olması,
- Kullanılma süresinin bir yılı aşması,
- Yıpranma, aşınma, değerden düşme etkileri altında bulunması,
- Değerinin belli bir tutarı aşması,

Koşulları topluca aranacaktır."²⁸

Vergi Usul Kanunu ayrıca amortisman ayırma usullerini, amortisman sürelerini, amortisman usulü seçme bakımından mükelleflerin izleyecekleri yolu ve amortisman tabi malların satılması durumunu ayrı ayrı düzenlemiştir.

İlgili madde metinleri şöyledir:

"Normal Amortisman

Madde 315- Mükellefler amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini Maliye Bakanlığı'nın tespit ve ilân edeceği oranlar üzerinden itfa ederler. İlân edilecek oranların tespitinde iktisadi kıymetlerin faydalı ömürleri dikkate alınır.

²⁸ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **a.g.e.**, s.201.

Azalan Bakiyeler Usulüyle Amortisman

Mükerrer Madde 315- Bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerden dileyenler, amortismana tabi iktisadi değerlerini, azalan bakiyeler üzerinden amortisman usulü ile yok edebilirler.

Bu usulün tatbikinde;

1. Her yıl, üzerinden amortisman hesaplanacak değer, evvelce ayrılmış olan amortismanlar toplamının tanzili suretiyle tespit olunur. Enflasyon düzeltmesi yapılan dönemlerde, üzerinden amortisman ayrılacak değer, amortismana tabi iktisadi kıymetin düzeltilmiş değerinden daha evvel ayrılmış olan amortismanların toplamının taşınmış değerleri indirilmek suretiyle tespit edilir.

2. Bu usulde uygulanacak amortismanı %50'yi geçmemek üzere normal amortisman oranının iki katıdır.

3. Bu usulde amortisman süresi normal amortisman nispetlerine göre hesaplanır.

Bu sürenin son yılına devreden bakiye değer, o yıl tamamen yok edilir.

Fevkalade Amortisman

Madde 317- Amortismana tabi olup;

1. Yangın, deprem, su basması gibi afetler neticesinde değerini tamamen veya kısmen kaybeden;

2. Yeni icatlar dolayısıyla teknik verim ve kıymetleri düşerek tamamen veya kullanılmaz bir hale gelen;

3. Cebri çalışmaya tabi tutuldukları için normalden fazla aşınma ve yıpranmaya maruz kalan;

Menkul ve gayrimenkullerle haklara, mükelleflerin müracaatları üzerine ve ilgili bakanlıkların mütalaası alınmak suretiyle, Maliye Bakanlığınca her işletme için işin

mahiyetine göre ayrı ayrı belli edilen "Fevkalade ekonomik ve teknik amortisman nispetleri" uygulanır.

Amortisman Uygulama Süresi

Madde 320- Amortisman süresi, kıymetlerin aktife girdiği yıldan başlar. Bu sürenin yıl olarak hesaplanması için (1) rakamı mükellefçe uygulanan nispete bölünür.

Faaliyetleri kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya çeşitli şekillerde işletilmesi olanların bu amaçla kullandıkları binek otomobilleri hariç olmak üzere, işletmelere ait binek otomobillerin aktife girdiği hesap dönemi için ay kesri tam ay sayılmak suretiyle kalan ay süresi kadar amortisman ayrılır. Amortisman ayrılmayan süreye isabet eden bakiye değer, itfa süresinin son yılında tamamen yok edilir.

Her yılın amortismanı ancak o yıla ait değerlemede nazara alınabilir.

Amortismanın herhangi bir yıl yapılmamasından veya ilk uygulanan nispetten düşük bir hadle yapılmasından dolayı amortisman süresi uzatılamaz.

Amortisman Usulünü Seçme Bakımından

Mükerrer Madde 320- 1. İktisadi ve teknik bakımdan bir bütün teşkil eden değerler için normal veya azalan bakiyeler usulü ile amortisman usullerinden yalnız birisi uygulanabilir.

2. Bir iktisadi değer üzerinden normal amortisman usulüne göre amortisman ayrılmasına başlandıktan sonra bu usulden dönülemez.

3. Bir iktisadi değer üzerinden azalan bakiyeler usulüne göre amortisman ayrılmaya başlandıktan sonra normal amortisman usulüne geçilebilir. Bu suretle usul değiştirenler keyfiyeti beyannamelerinde veya eski bilançolarında belirtmeye mecburdurlar. Kabul edilen yeni usul bu bildirim yapıldığı beyannamenin taalluk ettiği dönemden itibaren nazara alınır. Bu taktirde henüz yok edilmemiş olan değer kısmı, bakiye amortisman süresine bölünmek suretiyle eşit miktarlarla yok edilir.

Amortismanına tabi malların satılması

Madde 328- Amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin satılması halinde alınan bedel ile bunların envanter defterinde kayıtlı değerleri arasındaki fark kar ve zarar hesabına geçirilir. İşletme hesabı esasında defter tutan mükelleflerle serbest meslek kazanç defteri tutan mükellefler bu farkı defterlerinde hasılat veya gider kaydederler.

Amortisman ayrılmış olanların değeri ayrılmış amortismanlar düşüldükten sonra kalan meblağdır.

Devir ve trampa satış hükmündedir.

Şu kadar ki, satılan iktisadi kıymetlerin yenilenmesi, işin mahiyetine göre zaruri bulunur veya bu hususta işletmeyi idare edenlerce karar verilmiş ve teşebbüse geçilmiş olursa bu takdirde, satıştan tahassül eden kar, yenileme giderlerini karşılamak üzere, pasifte geçici bir hesapta azami üç yıl süre ile tutulabilir. Her ne sebeple olursa olsun bu süre içinde kullanılmamış olan karlar üçüncü yılı vergi matrahına eklenir. Üç yıldan önce işin terki, devri veya işletmenin tasfiyesi halinde bu karlar o yılın matrahına eklenir.

Yukarıdaki esaslar dahilinde yeni değerlerin iktisabında kullanılan kar, yeni değerler üzerinden bu kanun hükümlerine göre ayrılacak amortismanlara mahsup edilir. Bu mahsup tamamlandıktan sonra itfa edilmemiş olarak kalan değerlerin amortismanına devam olunur. "

Genel anlamda amortisman usul ve esaslarına ilişkin yasal düzenlemeler yukarıdaki gibidir. Ancak muhasebe hilesi anlamında en çok hileye başvuru olan hesap kalemleri de amortismanına tabi iktisadi kıymetler ve bunlara ait amortismanlardır.

Amortisman, özellikle hastane işletmeleri gibi amortismanına tabi duran varlıkları çok fazla olan işletmelerde bir muhasebe ve vergi politikası olarak vergi matrahını doğrudan etkileyen kalemlerdendir. Bu nedenle muhasebe kayıtlarında en çok hile yapılan kayıtlardandır.

Amortisman usul ve esaslarına aykırı amortisman ayırmak en bariz şekli ile Vergi Usul Kanunu'nun hükümlerine uyumsuzluk ile kendini belli eder. Bu bağlamda uygulamada amortismanlar ile ilgili şu tarz hilelere başvurabilmektedirler;

- İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler kimi zaman dönem kârının yüksek oluşacağını tespit ettiklerinde azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman ayırabilmektedirler.

- Mükellefler kimi zaman vergi matrahını düşürebilmek adına ilk iktisabında normal amortisman yöntemini tercih ettikleri iktisadi kıymetin bedeli üzerinden azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman ayırabilmektedirler.

- Bazı mükellefler faaliyetleri binek otomobillerin kiralanması veya satılması olmamasına rağmen, özellikle dönem sonlarına yakın zamanlarda binek oto iktisap ettiklerinde kıst amortisman üzerinden amortisman ayırmaları gerekirken, normal veya azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman ayırarak vergi matrahını aşındırmaktadırlar.

- Bir diğer yöntem olarak, iktisadi ve teknik bakımdan bütünlük arz eden iktisadi kıymetlerin bir bütün olarak değil, ayrı birer iktisadi kıymet olarak dikkate alınarak, amortisman ayırmaksızın gider yazabilme sınırının altında kalan iktisadi kıymetleri bu şekilde gider yazmayı sayabiliriz.

- Yine bu kapsamda, işletmede fiilen kullanılmayan, münhasıran işletme ortaklarının özel kullanımlarına tabi iktisadi kıymetleri işletme aktifine kayıt ederek amortisman tabi tutmayı sayabiliriz.

- Bir diğer hile türü ise, amortisman ayırma sınırının üzerinde olmasına karşın iktisap edilen iktisadi kıymetin doğrudan gider yazılmasıdır.

- Sıklıkla yapılan bir diğer hile ise, Vergi Usul Kanunu'nun maliyet bedeli tanımına aykırı şekilde, yabancı kaynak temini ile iktisap edilen iktisadi kıymetlerin iktisap edildikleri yılın sonuna kadar maliyete intikal ettirilmesi gereken faizlerinin doğrudan gider yazılmasıdır.

- Bir başka amortisman hilesi ise, azalan bakiyeler usulüne göre amortisman ayrılması durumunda, iktisadi kıymetin faydalı ömrü üzerinden hesaplanan amortismanın iki katının %50'yi aşması halinde, %50 oranını değil, normal amortismanın iki katı tutarındaki oranı dikkate alarak amortisman ayrılmasıdır.
- Bilanço usulüne göre defter tutan mükelleflerin amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini yerine yenisini almak kaydıyla kâr ederek satmaları durumunda, pasifte geçici bir hesapta takip ettikleri erkenmiş kârı, azami üç yıl boyunca ayrılacak olan amortisman tutarlarına mahsup etmeleri gerekirken, amortisman tutarını doğrudan gider yazmalarını bir başka muhasebe hilesi olarak yazabiliriz.
- Bir diğer muhasebe hilesi ise, uzun süreli kullanıma tahsis edilen kiralık gayrimenkule yapılan özel maliyet bedeli dahilindeki harcamaların itfası sırasında, kira mukavelelerini daha kısa süreli yaparak kira süresi sonunda tüm özel maliyet bedelini topluca bir defada gider yazmaktır.
- Son olarak Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile belirlenmiş olan faydalı ömür esasına dayalı amortisman sürelerini dikkate almaksızın istenilen dönem kârına göre amortisman ayrılmasını amortisman usul ve esaslarına aykırı amortisman ayırmak suretiyle yapılan muhasebe hileleri içerisinde sayabiliriz.

g- Vergi Kanunlarına Göre Kanunen Kabul Edilmeyen Giderleri Giderleştirmek

Kanunen kabul edilmeyen gider müessesesi mevzuatımızda geniş bir düzenleme bulunmaktadır.

Özellikle 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 41. Maddesi ile 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 11. Maddesinde kanunen kabul edilmeyen giderler teferruatlı biçimde açıklanmıştır.

Ayrıca 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu'nun 14. Maddesinde ticari maksatla alınanlar uçak ve helikopterler ile taşıt kiralama faaliyeti ile uğraşan işletmelerin bu amaçla kiraya verdikleri taşıtlar hariç olmak üzere, alınan motorlu

taşıtlar vergilerinin ve cezalar ile gecikme zamlarının gelir veya kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.

Bu yasal çerçeve dâhilinde, mükellefler özellikle faaliyetleri binek otomobillerin kiralanması ve/veya satışı olmamasına karşın, iktisap ettikleri binek otomobillerin Motorlu Taşıtlar Vergilerini giderlere dâhil etmektedirler.

Ayrıca, uygulamada özellikle akdedilen sözleşmelerde cezai şart olarak derpiş edilmemiş olmasına veya işletme yönetiminin kusuru kazai mercilerce sabit olmasına rağmen ödenen zarar, ziyan ve tazminatlar gider olarak yazılmak suretiyle vergi matrahı aşındırılmaya çalışılmaktadır.

Bir diğer hile yöntemi ise, ödenmeyen kıdem tazminatı karşılıkları ile cari döneme ait ödenmeyen sosyal güvenlik primlerinin doğrudan giderleştirilmesidir.

Ayrıca uygulamada sıklıkla karşılaşılan bir diğer hile ise, kanunen kabul edilmeyen giderlere dâhil edilmesi gereken belgesiz giderlerin doğrudan dönem gelirinden düşülmesidir.

Özellikle yurtdışı inşaat, montaj, ihracat ve taşımacılık faaliyetinde bulunan bazı mükellefler Gelir Vergisi Kanunu'nun 40. Maddesinin kendilerine vermiş olduğu götürü gider uygulaması adeta her şart altında yazılabilecek bir gider türüymüş gibi, yurt dışında ilgili faaliyet dallarından belgesiz giderleri olmasa bile götürü gider ayırmakta, ayrıca vergi tekniği kapsamında bu tutarları kayıtlarda kanunen kabul edilmeyen giderlere dâhil edip, gelir ve kurumlar vergisi beyannameleri üzerinden kazanç olması halinde düşmeleri gerekirken, doğrudan gider yazmak suretiyle hileli biçimde dönem kârını azaltmaktadırlar.

ğ- Borcu Alacağı ve Alacağı Borca Yazmak

Bu tür hileler genellikle finansal raporlamaların yapılması gereken dönemlere yakın zamanlarda özellikle ilişkili kişilerle olan işlemlerin veya sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge temin edilen mükelleflerin cari hesaplarda bakiye vermemesi ve finansal tablolara yansımaması için yapılan hilelerdir.

Bu tür bir hile uygulaması her ne kadar ilk bakışta vergi matrahını etkileyebilecek gibi görünmese de, özellikle 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. Maddesinde düzenlenen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtım uygulaması, duruma farklı bir boyut kazandırmaktadır.

Özellikle ilgili madde kapsamında ilişkili kişi ve kurumlar ile yapılan mal, hizmet ve para akımlarının, üçüncü kişilerle olan aynı türden işlemlerle kıyaslandığında emsaline göre bariz farklılıklar bulunması halinde, bu farklılıklar ilişkili kişilerle mükellef kurum arasında transfer edilmiş sayılmaktadır. Bu bağlamda, bazı mükellefler vade farkı hesaplamayarak dönem kârını ve vergi matrahını düşürmek istedikleri zaman, özellikle çalışan hesapların bir tarafı cari hesap olmak kaydıyla borcu alacağı ve alacağı borca yazmak suretiyle cari hesapları kapatıp, kurum bilançosunda görünmesini engelleyerek hile yapmaktadırlar. Örneğin, transfer fiyatlandırması açısından ilişkili kurum kapsamına giren bir firma ile alışverişi olan bir işletme, ilişkili kurum ile olan alışverişin finansal raporlamalarına yansımaması için ilişkili şirketten alınan bir çeki, 101. Alınan Çekler hesabına borç olarak kaydetmek yerine, sanki ilişkili şirkete tediye bulunmuş gibi yaparak 101. Alınan Çekler hesabına alacak ve 320. Satıcılar hesabına borç vermek suretiyle borcu alacağı ve alacağı borca yazarak ilişkili kişi ile olan alışverişi mali tablolarında gizleyebilir. Örneği aşağıdaki muhasebe kaydı ile şöyle somutlaştırabiliriz.

İlişkili şirketten mal alınması:

15.01.2011	
153. Ticari Mallar	10.000
191. İndirilecek KDV	1.800
320. Satıcılar	11.800
15.01.2011	

İlişkili şirketten borç olarak çek alınmasına karşın, kaydın ters yapılarak cari hesabın kapatılması:

_____12.03.2011_____	
320. Satıcılar	11.800
101. Alınan Çekler	11.800
_____12.03.2011_____	

h- Vergi Usul Kanunu'nun Hükümlerine Aykırı Şekilde Değerleme Yapmak

Vergi Usul Kanunu'nun en önemli kısmını değerlendirme hükümleri oluşturmaktadır. "Değerleme, vergi matrahlarını oluşturan ekonomik değerlerin belirlenmesi işlem ve sürecini ifade etmektedir." ²⁹

Değerleme kavramı ve değerlendirme ölçüleri Vergi Usul Kanunu'nun 258. Maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır.

"Değerlemenin tanımı"

Madde 258 – değerlendirme, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tesbitidir.

Değerleme ölçüleri

Madde 261 – Değerleme, iktisadi kıymetin nevi ve mahiyetine göre, aşağıdaki ölçülerden biri ile yapılır:

1. *Maliyet bedeli;*
2. *Borsa rayici;*
3. *Tasarruf değeri;*
4. *Mukayyet değer;*
5. *İtibari değer;*
6. *Vergi değeri;*

²⁹ Oktar, **Vergi Hukuku**, 5.bs., Türkmen kitabevi, 2010, s.247.

7. Emsal bedel ve ücreti."

Genellikle değerlendirme ile ilgili yapılan muhasebe hileleri, değerlemeye tabi kıymetin Vergi Usul Kanunu'na göre tabi olduğu değerlendirme ölçüsü yerine başka bir ölçü ile değerlendirme yapılması veya kanunun öngördüğü usulün dışında karşılık ayrılması şeklinde yapılmaktadır.

"Değerleme aracılığı ile dönem kazancının veya vergi matrahının ayarlanması imkânı olduğunda işletmeler bunu istisnadan faydalanma veya zarar mahsubu amacı ile uygulayabilirler."³⁰

Örneğin, özellikle imalat işletmelerinde uygunsuz depolama koşulları, mamulün kullanım ömründen fazla depoda bekleyerek bozulması, çürümesi, paslanması gibi çeşitli nedenlerle, ekonomik değeri düşen malların VUK 278. Maddesi hükümleri uyarınca emsal bedel ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda bazı işletmeler kıymeti düşen mallarını emsal bedel ile değerlemek yerine, bu malları maliyet bedelleri üzerinden değerlendirme yoluna gitmektedirler. Böylece dönem sonunda ilgili mallar ya herhangi bir satış gerçekleşmemesine rağmen satılan mal maliyeti içerisine dâhil edilerek aktiften çıkarılmakta, ya da kıymeti düşen malların satışı gerçekleşse bile emsal bedel yerine maliyet bedeli dikkate alındığından satış zararı meydana getirilerek dönem matrahının azalmasına sebebiyet verilmektedir.

I- Gelirleri ve Giderleri İlgili Buldukları Dönem Kâr/Zarar Tablosu İle İlişkilendirmeksizin Gelir veya Gider Tahakkuklarına Kaydetmek

Bu türden muhasebe hileleri, dönem kârını kimi zaman arttırmak ve kimi zaman da azaltmak amacıyla yapılan muhasebe hileleridir.

Örneğin; bir işletme iki yıl önce banka kredisi ile aktifine almış olduğu bir iktisadi kıymete ilişkin olarak katlanmakta olduğu finansman giderlerini tahakkuk esaslı uyarınca ait olduğu dönemde giderleştirmelidir. Ancak işletme, dönem kârını yüksek göstermek için döneme isabet eden faiz tutarlarını tahakkuk esaslı gereği aylar itibarıyla 780. Finansman Giderleri hesabına kaydetmek yerine, 280. Gelecek Yıllara

³⁰ Kara, a.g.m., s.10

Ait Giderler hesabına kaydedip, kredi taksitinin ödendiği dönemde giderleştirmek suretiyle dönem giderlerinin olduğundan düşük ve dönem kârının da olması gerekenden fazla görünmesini sağlayabilir.

Gelirler açısından ise hile uygulaması genellikle şöyle gelişmektedir. Özellikle işletme aktifinde yer alan mevduatlar vadeli hesaplarda çeşitli şekillerde değerlendirilmek suretiyle faiz geliri elde edilmektedir.

Esas itibariyle bu tür hesapların değerlendirme günü itibariyle vadesinin muaccel olmaması durumunda, vade başından değerlendirme gününe kadar olan kıst döneme isabet eden faiz gelirlerinin hesaplanarak TDHP’da tanımlı 181. Gelir Tahakkukları hesabının borcuna ve 642. Faiz Gelirleri hesabının alacağına kaydedilerek dönem kârı ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

İşte bu noktada 181. Gelir Tahakkukları hesabının borcuna hesaplanan faiz geliri kaydedilmekte ancak, muhasebe kaydının alacak kısmına 642. Faiz Gelirleri hesabı yerine 380. Gelecek Aylara Ait Gelirler hesabı kullanılarak kıst dönem faiz geliri dönemin kâr / zarar tablosuna intikal ettirilmemekte, böylece vergi matrahını azaltıcı yönde muhasebe hilesi uygulanmış olmaktadır.

Aslında yapılan bu hile ile gelir tam anlamı ile gizlenmemekte, ancak gelecek dönemlere ötelenmektedir. Böylece hem raporlanan dönem kârı gerçeği yansıtmamakta ve hem de ilgili vergilendirme döneminde tahakkuk etmesi gereken vergi eksik hesaplandığından, Vergi Usul Kanunu’nun 344. Maddesi uyarınca vergi ziyana sebebiyet verilmektedir.

Tabi ki, dönem kârına ve vergi matrahına etki eden her işlemi muhasebe hilesi olarak nitelendirmek doğru değildir. Yapılan işlemin bir hata mı yoksa bir hile mi olduğu konusunda belirleyici unsur kasıttır. İşlemden kasıt unsurunun varlığının belirlenebilmesi hem defter, kayıt ve belgeler üzerinde yapılan incelemeler sırasında işlemlerin olduğu dönemlerde işletme açısından vergi ödemesi, finansal raporların ilânı gibi önem arz eden durumların olup olmadığı hususunun, hem de vergi inceleme elemanları tarafından sözlü görüşmelerde mükellefin takındığı tavır ve davranışların birlikte değerlendirilmesine bağlıdır.

i- Finansman Giderlerini Vergi Usul Kanunu'na Aykırı Şekilde Giderleştirmek

"Finansman gideri en genel tanımlaması ile yabancı bir kaynağın kullanım süresine bağlı olarak doğan her türlü faiz, komisyon, vade farkı, faktoring kuruluşlarına verilen iskonto bedelleri ve benzeri adlar altında yapılmış bulunan giderlerdir."³¹

Finansman giderlerini kullanılma amaçlarına göre, işletme mali ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kullanılan kredilere ilişkin finansman giderleri, sabit kıymet alımları ile ilgili finansman giderleri, emtia alımları ile ilgili finansman giderleri ve iştirak hissesi alımları ile ilgili finansman giderleri olarak ayırma tabi tutabiliriz.

Vergi Usul Kanunu'nun 262. Maddesinde maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin arttırılması için yapılan ödemelerle bunlarla ilgili bilumum giderlerin toplamı olarak tanımlanmıştır. Bu maddeye ekli 163 sıra no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde sabit kıymet alımlarında, yatırım dönemi olarak kabul edilen iktisap yılının sonuna dek katlanılan finansman giderlerinin maliyetin bir unsuru olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu bağlamda maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar, haklar ve özel maliyetlere ilişkin yatırım döneminde ödenen finansman giderlerinin maliyet bedeline dâhil edilmesi gerekmektedir.

Ancak aynı zorunluluk maliyet bedeli ile değerlendirilen emtialarda yerini ihtiyariliğe bırakmıştır. Nakit sıkışıklığı nedeniyle alınan kredilerin faizleri ise zaten finansman gideri olarak muhasebeleştirilmektedir.

İştirak hissesi iktisabında kullanılan kredilere ait finansman giderlerinde 5520 sayılı Kurumlar Vergi Kanunu'nun istisnaları düzenleyen 5. Maddesi 3. Fıkrası uyarınca giderleştirme imkânı bulunmaktadır. Bu yasal mevzuat çerçevesinde vergi matrahının aşındırılması amacıyla yapılan en temel hilelerden biri, sabit kıymet edinimi ve nakit ihtiyacının bir arada bulunduğu durumlarda rotatif kredi kullanmak suretiyle maliyet bedeline intikal ettirilmesi gereken finansman giderlerinin, dönemin kâr / zarar tablosuna aktarılmasıdır.

³¹ Hasan Yalçın, **Ticari Kazanç ve Kurum Kazancının Tespitinde Giderler**, Uygulama Yayıncılık, 3.bs., İstanbul, 2010, s.389.

Yine aynı ekseninde olmak üzere sıklıkla görülen bir diğer hile de, sabit kıymet iktisabında bulunulmasına karşın, ilk yıla isabet eden finansman giderlerinin doğrudan gider olarak kayıtlara alınmasıdır.

Bu başlık altında dikkati çeken bir uygulama şöyledir. Genellikle birbirleri ile yakın ilişki içinde olan şirketler, kimi zaman birbirlerine borç para vermektedirler. Genelde bu tür durumlarda borç veren firmalar verdikleri borç tutarını, banka veya finans kurumlarından temin etmekte ve çoğunlukla kendi edindikleri şartlarla aynen borç alan firmaya aktarmaktadırlar. Hali ile bu durumda borç veren mükellef, banka veya finans kurumlarından edindiği krediye ilişkin faiz giderlerini finansman gideri olarak kayıtlarına alamamaktadır. Böyle bir durumun varlığı halinde, borç veren kurumun dönem kârının istenilenden fazla olduğu anlaşıldığında, borç veren kurum, borç alan kurumun hisselerine iştirak etmekte, borç alarak aktarmış olduğu kredi tutarını kayıtlarında iştirak ettiği kuruma sermaye taahhüdü ödemesi olarak göstermektedir.

Böylece borç veren kurum, borç vermek amacıyla aldığı kredinin finansman maliyetlerini de kayıtlarında gider olarak yazarak vergi matrahının azalmasına sebebiyet verebilmektedir. Örneğin A işletmesi, ilişkili kurumu olan B işletmesinin finansman problemini çözmek için, kendi adına kredi alarak bu krediyi B işletmesine nakletmek istemektedir. İşlemin bu şekilde gerçekleşmesi halinde A işletmesi B işletmesi için almış olduğu kredi faizini dönem kazancından düşemeyecektir. Bu durumda A işletmesi hem krediyi B işletmesine aktarmak ve hem de kredi faizini kendi kayıtlarına finansman gideri olarak alabilmek için, B işletmesinin sermayesine iştirak etmek yoluna gittiğinde, bir yandan krediyi iştirak hissesinin edinimi için kullanılan bir kredi olarak kayıtlarına alıp, kredi tutarını iştirake sermaye taahhüdü karşılığı ödeme olarak kaydedebilecek, bir yandan da KVK 5. Maddesi 3. Fıkrası uyarınca kredi dolayısıyla katlandığı faizi finansman gideri olarak dönem kazancından indirim konusu yapabilecektir. Böylece A işletmesi VUK 3. Maddesi uyarınca vergilemede vergiyi doğuran olayın gerçek mahiyetinin esas alınması gerektiği hükmüne aykırı bir işlem yaparak, dönem matrahının azalmasını sağlamaktadır.

j- Personelin Ücretini Kayıtlara Gerçek Tutardan Yansıtmayarak Fiktif Kasa Oluşmasına Sebebiyet Vermek

"Çoğu sektörde en ağırlıklı maliyet kalemi olan personel giderleri denetim açısından diğer denetim alanlarından daha az sorunlu bir alan olduğunu söylemek yanlış olmaz."³² Dolayısıyla personel ücretlerinde yapılan hileler de genellikle belli başlı hilelerdir.

Personel ücretlerinde yapılan en basit hile, düzenlenen aylık ücret bordrolarında ücretleri gerçek değerleri üzerinden göstermemektir. Ülkemizde genellikle çalışanlar ve işverenler arasındaki iş sözleşmeleri hak edilen net ücret üzerinden yapılmakta, bu nedenle yasal mevzuat gereğince işçi ücretleri üzerinden alınan sosyal güvenlik kesintileri, gelir vergileri ve damga vergileri işveren üzerine mali bir yük olarak kalmaktadır.

Bu nedenle bilhassa kurumsallaşma sürecini tamamlayamamış veya bu sürece henüz girmemiş olan işletmelerde, çalışanlara ait yükümlülüklerin finansal ağırlığını bertaraf etmek amacıyla işçi ücretleri asgari tutardan gösterilmektedir.

"İşçi Ücretlerinin Bankalar Aracılığıyla Yapılması ile ilgili Yönetmelik 18.11.2008 tarihinde yayımlanmıştır. 01.01.2009 tarihinden itibaren yürürlüğü girmiş olan Ücret, Prim, İkramiye Ve Bu Nitelikteki Her Türlü İstihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmelik hükmüne göre, işyerleri ve işletmelerinde İş Kanunu hükümlerinin uygulandığı işverenler ile üçüncü kişiler, Türkiye genelinde çalıştırdıkları işçi sayısının en az 10 olması hâlinde, çalıştırdıkları işçiye o ay içinde yapacakları her türlü ödemenin kanunî kesintiler düşüldükten sonra kalan net tutarını, bankalar aracılığıyla ödemekle yükümlüdürler."³³

³² Hasan Kaval, **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) Uygulama Örnekleri İle Muhasebe denetimi**, 3.bs., Gazi Kitabevi, 2008, Kasım, s.497.

³³ Resul Kurt, "Ücretlerinin Bankalar Aracılığıyla Yapılması", (çevrimiçi)http://www.resulkurt.com/haber.php?haber_id=1318, 01.01.2011.

Yasal mevzuatın yukarıda belirtmiş olduğu ücretlerin bankadan ödenmesi zorunluluğu bu noktada işletmeleri şöyle bir kayıt hilesine yönlendirmektedir.

İşverenler genellikle sosyal güvenlik kesintileri ve vergiler gibi işçi ücretleri üzerindeki yasal yükümlülükleri işçilere yükleyemediklerinden, çalışanları asgari ücret üzerinden ücretli göstermektedirler. Bu uygulama ve ücretlerin bankadan ödenmesi zorunluluğu dolayısıyla işverenler işçilere ait banka hesaplarına bordroda göstermiş oldukları net ücret üzerinden maaş ödemesi yapmakta, işçinin gerçekten aldığı ücret ile bordrodaki ücret arasındaki farkı ise, kasadan ödemektedir. Elbette kasadan yapılan bu ödeme muhasebe kayıtlarında gösterilmemektedir.

İşçi ücretlerindeki vergisel yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla yapılan bu hile, gerçek ücret ile bordrodaki ücret arasındaki farkın kasa hesabında kalmasına neden olmakta ve bu nedenle dönem içerisinde kasa bakiyesi gerçek durumdan sapma göstererek fiktif bir hal almaktadır.

Yapılan bu hile ile bir taraftan ücret bordrosundaki tutar, ödenen tutardan az olduğu için işçilik maliyetleri dönem giderleri içerisinde olduğundan daha az giderleştirilebilmekte, öte yandan işçi ücretleri üzerindeki yasal yükümlülükler eksik tahakkuk ettirilerek daha az tutarda vergi ve prim ödenmektedir.

Personel ücretleri üzerinde vergi matrahını etkileyecek şekilde yapılan bir başka hile ise, gerek Gelir Vergisi Kanunu ve gerekse Sosyal Güvenlik Kanunu uyarınca işçilere sağlanan sosyal hakların, işçiler tarafından faydalanılmış gibi gösterilmek suretiyle hem ücret giderlerini olduğundan yüksek ve hem de ücretler üzerinden ödenmesi gereken yasal yükümlülükleri eksik tahakkuk ettirmektir. Bu hile türü de yine ücretlerin net tutar üzerinden belirlendiği işletmelerde uygulama alanı bulmaktadır. Hilenin uygulaması safhası ise şöyledir.

"193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun Mütferrik İstisnaları düzenleyen Altıncı Bölümü 25. Maddesi 4. Fıkrasında hizmet erbabına ödenen çocuk zamlarının devletçe verilen miktarlar dâhilinde gelir vergisinden müstesna olduğuna belirtilmiştir. Ayrıca, sigortalının hizmet akdinin devam etmesi şartıyla fiilen çalışmasının olup olmadığı üzerinde durulmaksızın iki çocuğu geçmemek kaydıyla, çocuk başına her

yıl belirlenen aylık asgari ücretin %2'si oranındaki tutarı, aylık prime esas kazançların hesaplanmasında dikkate alınmayacaktır."³⁴Yine aynı maddenin 6. Fıkrasında ise Sosyal Sigorta kurumları tarafından sigortalılara yapılan tazminat ve yardım ödemelerinin gelir vergisinden müstesna olduğu belirtilmiştir.

"Ayrıca, sigortalılara aile zammı adı altında yapılacak ödemelerin, sigortalının hizmet akdinin devam etmesi şartıyla fiilen çalışmasının olup olmadığı üzerinde durulmaksızın, sigortalının eşinin 5510 sayılı Kanuna tabi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmaması ve Kurumdan gelir veyahut aylık almaması durumunda, 16 yaşından büyükler için belirlenen aylık asgari ücretin %10'u oranındaki tutar aylık prime esas kazançların hesaplanmasında dikkate alınmayacaktır."³⁵

İlgili yasal mevzuatın işçilere sağlamış olduğu bu imkânların işçilere sağlanmamasına rağmen, ücret bordrosunda sanki bu tutarlar işçilere ödeniyormuş gibi düzenleme yapılarak, muhasebe kayıtları da buna göre tutulmaktadır. Bu durumda, ücretler net tutar olarak gerçeği yansıtmamasına rağmen, gelir vergisi ve sosyal güvenlik kesintilerinden müstesna sosyal yardımların ücret bordrosuna eklenmesi dolayısıyla, yasal yükümlülükler eksik tahakkuk etmekte, böylece hem kasa fiktif hale gelmekte ve hem de vergi ziyayı doğmaktadır.

k- Kasada Oluşan Fazlalıkları Gizlemek Amacıyla Başka Hesaplara Virman Yapmak

"İşletmelerin her türlü işlem ve kayıtlarının belgelere dayanması gerekir. Bir kısım işlemlerin belgesiz yapılması ve defterlere yansıtılmamasına kayıt dışı işlem denir. Bir işletmede kayıt dışı işlem olması o işletmenin defterlerinin gerçek durumu göstermesini engeller."³⁶

³⁴ Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası internet sayfası, (çevrimiçi) http://www.asmmmo.org.tr/asmmmo/content.php?content_id=1178, 01.01.2011.

³⁵ Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası internet sayfası, (çevrimiçi) http://www.asmmmo.org.tr/asmmmo/content.php?content_id=1178,: 01.01.2011.

³⁶ Kara, **a.g.m.**, s.6

"Fiili sayım sonucunda tespit edilen kasa mevcudu, kasa hesabının borç bakiyesinden fazla ise bu durumda kasa fazlalığı var demektir. Kasa fazlalığı aşağıdaki hallerde oluşabilir:

- Fiili tahsilâtın kaydedilmemesi veya noksan kaydedilmesi,
- Ödenen meblağa kıyasla daha fazla tutarda belge alınması,
- Fiilen ödenen meblağa kıyasla daha fazla bir meblağ ödenmiş gösterilmesi,
- Bazı işlemlerin kaydedilmemesi,
- Ortaklarca kasaya para konulması,

Bazı kasa sayım fazlalıklarının muhasebe hatalarından ziyade muhasebe hilelerine delalet edebileceği ve VUK'un 30/4'üncü maddesi gereğince re'sen takdir nedeni sayılabileceği unutulmamalıdır."³⁷

Yukarıda bahsedilen işlem gerek sehven yapılsın, gerekse de muvazaa amaçlı yapılsın oluşan kasa fazlalıklarının dönem sonu finansal tablolara yansımaması amacıyla işletmeler tarafından, kasa fazlalıkları başka hesaplara virman yapılmaktadır.

Esasında kasa hesabındaki aksaklıkların kaynağının muhasebe hatası olması durumunda, bu hataların nelerden kaynaklandığının tespiti ve buna göre yasal mevzuat dâhilinde düzeltilmesi mümkündür. Ancak, bu işlemler yapılmaksızın kasa fazlalığının başka hesaplara virman edilmesi, oluşan fazlalığın kaynağında vergi matrahını etkileyecek işlemlerin ve dolayısıyla hilenin yer aldığına işaret etmektedir. Nitekim uygulamaya bakıldığında kasa fazlalıklarının, gerçek tutarlarından gösterilmeyen ücretler, sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge temini dolayısıyla ödenen komisyonlar ya da işletme ortakları ve yakınlarının şahsi harcamaları dolayısıyla işletmeden çektikleri tutarlardan kaynaklandığı görülmektedir.

³⁷ Şeref Demir, **Kasa ve Ortaklar Cari Hesabının Envanteri, Değerlemesi ve Denetimi**, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Denetim Bölümü, Finansal Muhasebe Ders Notları, İstanbul, 2010, Şubat, s.8-9.

Özü itibariyle tüm bu işlemler vergi matrahını etkileyen, dolayısıyla VUK'nun 30. Maddesi uyarınca re'sen vergi tarhını gerektirebilecek muhasebe hileleridir. Re'sen tarhiyatı gerektirebilecek bu hileler dolayısıyla oluşan kasa fazlası tutar, yine hileli bir işlem ile başka hesaplara virman edilerek, kasa bakiyesinin finansal tablolarda ihtiyaca uygun tutarda görünmesi amaçlanmaktadır.

İşletmeler kasa fazlalıklarını TDHP'da tanımlanmış olan 101-Alınan Çekler, 103-Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri, 121- Alacak Senetleri, 159- Verilen Sipariş Avansları, 195- İş Avansları ve 196- Personel Avansları ile eğer işletme ortaklarına borç varsa, 331- Ortaklara Borçlar hesapları ile ilişkilendirmek suretiyle gizlemeye çalışmaktadırlar.

Örneğin, A işletmesinin 31.12.2010 tarihinde yaptığı kasa sayımında kasa mevcudunun 15.000 TL olduğu, ancak muhasebe kayıtlarında aynı tarihte kasa bakiyesinin 750.000 TL olarak görüldüğü varsayalım. Bu durumda A işletmesi kayıtlarda görülen kasa mevcudunu fiili tutar 15.000 TL'ye indirebilmek için aradaki 735.000 TL tutarı aşağıdaki muhasebe kaydı ile bir veya birden fazla hesaba virman işlemi yapabilir.

_____ 31.12.2010 _____
101. Alınan Çekler
121. Alacak Senetleri
159. Verilen Sipariş Avansları
195. İş Avansları
196. Personel Avansları
331. Ortaklara Borçlar
100. Kasa
_____ 31.12.2010 _____

Kasada tespit edilen fazlalık tutarların örnekte verildiği şekli ile çeşitli hesaplara virman yapılarak gizlenmesi işlemi esas itibariyle fazlalığın neden oluştuğunun önemi büyüktür. Nitekim dönem sonunda kasa hesabında yapılan fiktif işlemler aslında dönem içerisinde mükellefin ne tür hileler yaptığına da işaret etmektedir. Örneğin 196. Personel Avanslarına girilen kasa fazlası, mükellefin işçi ücretlerini

bordroya gerçek tutarı üzerinden yansıtmadığını, ücretlerin bankadan ödenmesi zorunluluğu nedeni ile bankadan yatırılan ücret tutarı ile bordroda görülen ücret tutarı arasındaki farkın kasa hesabında oluşturduğu kaydi fazlalığı gizlemek için bu hesaba kayıt yapıldığını göstermektedir. Ayrıca 101. Alınan Çekler, 121. Alacak Senetleri, 331. Ortaklara Borçlar hesaplarına yapılan fiktif kasa girişleri, işletmenin belgesiz satış yaptığına, bu satışlardan yapılan nakit, çek ve senet türünden tahsilatların kasada oluşturduğu fazlalığı gizlemek amacıyla 101, 121 ve 331 hesaplara virmanların yapıldığına işaret etmektedir.

Vergi inceleme elemanları tarafından kasa fazlalıklarının VUK'nun 359. Maddesi uyarınca sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanılması dışındaki diğer nedenlerden oluştuğu tespit edildiğinde, ilgili tutarlar ortakların işletmeden çektikleri tutarlar olarak kabul edilmekte ve bu tutarlara adet ile KDV hesaplanarak, Gelir, Kurumlar ve Katma Değer Vergileri açlarından tarhiyatta bulunmaktadır.

1- Gider Yazılması Vergi Kanunları Tarafından Belirli Şartlara Bağlanmış Bağış ve Yardımları, Şartlara Bağlı Kalmaksızın Doğrudan Gider Yazmak

İşletmeler, kâr etme amacıyla kurulan müesseseler olmalarının yanı sıra, faaliyette buldukları ülkelerin ve toplumların da birer parçası olmalarından ötürü, kamusal misyon da üstlenmektedirler.

İşletmelerin bu misyonu gerçekleştirmelerinin ilk yolu elbette, kamu harcamalarının finansmanında yasal düzenlemeler çerçevesinde ve güçleri ile orantılı olarak katılımında bulunmaktır. Ancak bunun haricinde işletmeler gerek sosyal sorumluluk ve gerekse kamusal vicdan dolayısıyla bir takım bağış ve yardımlarda bulunabilmektedirler. İşletmelerin gerçekleştirmek istedikleri bu özel işlemler, vergi yasaları tarafından da desteklenmekte, ancak bu destek muvazaalı uygulamaların ifa edilerek vergi kaybına yol açılmaması için belirli şartlara bağlanmaktadır.

"Çünkü bağış ve yardımlar niteliği gereği diğer indirim konusu yapılan harcamalardan farklıdır. Bağış ve yardımlar ticari kazancın elde edilmesi veya idamesi için yapılan bir harcama olmadığından gider niteliğine sahip değildir."³⁸

³⁸ Yalçın, a.g.e., s.691.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 89. Maddesinde ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 10. Maddesinde diğer indirimler başlığı altında hangi kurum ve kuruluşlara yapılacak ayni ve nakdi bağış ve yardımların hangi şartlar altında kazançtan indirim konusu olabileceği ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Bağış ve yardımlar ilgili yasal düzenlemelerde biri %5 ve diğeri %100 olmak üzere iki indirim oranına tabi olarak belirlenmiştir. Buna göre, GVK madde 89 ve KVK madde 10'da yapılan düzenlemeler şöyledir.

"Gelir Vergisi Kanunu Madde 89:

- Genel ve özel bütçeli kamu idarelerine, il özel idareleri, belediyeler, köyler ile kamu yararına çalışan dernekler ve Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflara yıllık toplamı beyan edilecek gelirin %5'ini (kalkınmada öncelikli yöreler için %10'unu aşmamak üzere, makbuz karşılığında yapılacak bağış ve yardımlar.

- Genel ve özel bütçeli kamu idarelerine, il özel idareleri, belediyelere ve köylere bağışlanan okul, sağlık tesisi ve yüz yatak (kalkınmada öncelikli yörelerde elli yatak) kapasitesinden az olmamak üzere öğrenci yurdu ile çocuk yuvası, yetiştirme yurdu, huzur evi, bakım ve rehabilitasyon merkezi inşası dolayısıyla yapılan harcamalar veya bu tesislerin inşası için bu kuruluşlara yapılan her türlü bağış ve yardımlar ile mevcut tesislerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için yapılan her türlü nakdi ve ayni bağış ve yardımların tamamı.

- Fakirlere yardım amacıyla gıda bankacılığı faaliyetinde bulunan dernek ve vakıflara Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde bağışlanan gıda, temizlik, giyecek ve yakacak maddelerinin maliyet bedelinin tamamı.

- Genel ve özel bütçeli kamu idarelerine, il özel idareleri, belediyeler, köyler ile kamu yararına çalışan dernekler, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve bilimsel araştırma faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan ya da Kültür ve Turizm Bakanlığınca desteklenen veya desteklenmesi uygun görülen ve madde metninde ayrıntılı biçimde sıralanmış olan bentlere ilişkin harcamalar ile bu amaçla yapılan bağış ve yardımların %100'ü.

- Bakanlar Kurulunca yardım kararı alınan doğal afetler dolayısıyla Başbakanlık aracılığıyla makbuz mukabili yapılan aynı ve nakdi bağışların tamamı.

Kurumlar Vergisi Kanunu Madde 10:

- Genel ve özel bütçeli kamu idarelerine, il özel idarelerine, belediyelere ve köylere, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflara ve kamu yararına çalışan dernekler ile bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlara makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımların toplamının o yıla ait kurum kazancının % 5'ine kadar olan kısmı.

- Genel ve özel bütçeli kamu idarelerine, il özel idarelerine, belediyelere ve köylere, bağışlanan okul, sağlık tesisi, 100 yatak (kalkınmada öncelikli yörelerde 50 yatak) kapasitesinden az olmamak kaydıyla öğrenci yurdu ile çocuk yuvası, yetiştirme yurdu, huzurevi ve bakım ve rehabilitasyon merkezi inşası dolayısıyla yapılan harcamalar veya bu tesislerin inşası için bu kuruluşlara yapılan her türlü bağış ve yardımlar ile mevcut tesislerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için yapılan her türlü nakdi ve aynı bağış ve yardımların tamamı.

- Genel ve özel bütçeli kamu idareleri, il özel idareleri, belediyeler ve köyler, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararına çalışan dernekler ile bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan veya Kültür ve Turizm Bakanlığınca desteklenen ya da desteklenmesi uygun görülen; kanunda ayrıntılı olarak belirtilmiş bentlere ilişkin harcamalar ile makbuz karşılığı yapılan bağış ve yardımların %100'ü.

- Bakanlar Kurulunca yardım kararı alınan doğal afetler dolayısıyla Başbakanlık aracılığı ile makbuz karşılığı yapılan aynı ve nakdi bağışların tamamı.

- İktisadi işletmeleri hariç, Türkiye Kızılay Derneğine makbuz karşılığı yapılan nakdi bağış veya yardımların tamamı."

Her iki yasal düzenlemede de bağış ve yardımların aynı olarak yapılması halinde, yardım konusu mal veya hakkın maliyet bedeli veya kayıtlı değeri, bu değer mevcut

değilse, VUK hükümlerine göre takdir komisyonlarınca tespit edilecek değerin esas alınacağı belirtilmektedir.

Bu yasal düzenlemeler çerçevesinde bağış ve yardım yapılmasının yanı sıra, bağış ve yardımın kayıt nizamı da önemlidir. Buna göre, bağış ve yardımın konusunu oluşturan iktisadi kıymet şirket aktifine kayıtlı ise, mutlaka KDV hesaplanmaksızın fatura ve irsaliye ile çıkışının yapılması, bağış ve yardım karşılığında ilgili kurum veya kuruluştan makbuz alınması, bağış ve yardım konusu iktisadi kıymetin maliyet bedeli üzerinden daha önce yüklenilmiş olan KDV'nin indirimlerden çıkarılması gerekmektedir.

Bağış ve yardımlar ile ilgili muhasebe hileleri, yukarıda zikredilen yasal mevzuata uyumsuzlukla ortaya çıkmaktadır. Bağış ve yardımlar gelir getirici bir işlem olmadıklarından veya gelirin elde edilmesi yahut idame ettirilmesi ile ilgisi bulunmadığından ancak yasal mevzuatın öngördüğü sınırlar dâhilinde kazançtan indirim konusu olabilmektedirler. Dolayısıyla muhasebe uygulamaları ve vergi tekniği açısından yapılan bağış ve yardımların muhasebe kayıtlarında mutlaka kanunen kabul edilmeyen giderler içerisinde gösterilmesi gerekmektedir. Bağış ve yardımların kazançtan indirim konusu olabilmesi ise ancak beyanname üzerinde yapılacak indirimlerle söz konusu olabilecektir.

Oysa bu hususta yapılan muhasebe hilelerine bakıldığında, bağış ve yardımların kimi zaman indirimi mutat olan giderler gibi giderler içerisinde gösterildiği görülmektedir. Bazı muhasebe hilelerinde ise bağış ve yardımlar işletmenin faaliyet konusuna göre üretim maliyetleri içerisinde gizlenmeye çalışılmaktadır. Örneğin bazı işletmeler faaliyet konularını ilgilendiren kimi işlemlerde, izin alınması gereken kurum ve kuruluşlar ile bunların bağlı oldukları derneklere bağış ve yardım yapmakta, böylece ödenen tutarları üretim maliyetleri içerisine atmaktadırlar. Bu bağlamda örneğin inşaat işletmelerinin maliyet hesaplarında bu türden giderlere rastlamak mümkündür.

Kimi muhasebe hilelerinde ise, yasal mevzuatın saymamış olduğu özel kulüp ve derneklere yapılan bağış ve yardımlar dönem kazancından gider olarak indirilmeye çalışılmaktadır.

Her halükârda bağış ve yardımların giderler içerisinde kalmasına yönelik muhasebe hileleri ile amaçlanan, dönem kazancının olması gerektiğinden düşük görünmesini sağlayarak, vergi matrahının azalmasına sebebiyet vermektir.

m- Kabul Edilebilir Fire Oranlarının Üzerinde Fire Ayırarak Giderleştirmek

Ticari ve sınai faaliyetin normal icapları dâhilinde bir mamulün üretim safhaları içerisinde üretime paralel olarak oluşan kayıplara fire denilmektedir.

Mükelleflerin faaliyet gösterdikleri sektörlerle göre ticaret ve sanayi odaları tarafından fire oranları belirlenmekte, genel karine olarak bu kuruluşların ilân etmiş oldukları oranlar dikkate alınmaktadır.

Vergi Usul Kanunu'nun 3. Maddesi uyarınca vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır. İktisadi ve teknik icaplara uygun olmayan veya olayın özelliğine göre normal ve mutad olmayan bir durumun varlığı halinde ispat külfeti bunu iddia eden tarafa aittir. Dolayısıyla imalatın doğal bir neticesi olan fire, iktisadi ve teknik icaplara uyumlu olduğu sürece gider olarak kayıtlara intikal ettirilebilir. Buna göre ilgili meslek odaları tarafından belirlenen fire sınırlarının üzerinde fire ayrılmak istediğinde, bunun ispat külfeti fazla fire ayırmak isteyen mükellefe ait olmaktadır.

Uygulamada meslek odaları tarafından belirlenen fire sınırlarının üzerinde kalan fire tutarları, imalata yeniden sevk olup olamayacağına göre kıymeti düşen mal veya zayi mal hükmünde olacaktır. Her iki halde de fire sınırı üzerinde kalan imalat zayıatlarının takdir komisyonlarına başvurularak tespit ettirilmesi gerekmektedir.

Uygulamada bu konu ile ilgili yapılan hilelerde genellikle bu nokta üzerinde yoğunlaşmaktadır. Hile uygulayıcıları dönem kazancını en aza indirebilmek amacıyla meslek odalarınca belirlenen ve genel karine olarak kabul gören oranların üzerinde oranlarda fire ayırarak gider yazmaktadırlar. Genelde hile uygulayanların fire oranları olağanüstü durumlar haricinde meslek odalarınca belirlenen oranlara çok yakındır. Ancak üretim sonrası uygun olmayan depolama şartları, bekleme veya nakliye şartlarındaki olumsuzluklar gibi nedenlerle zayi olan mallar da fire gibi

kayıtlara alınarak gider yazılmaktadırlar. Hâlbuki çeşitli nedenlerle değer kaybına uğrayan ve fire olarak nitelendirilemeyecek malların işletme aktifinde bulunduğu stok hesabından takip amacıyla alınarak öncelikle 157. Diğer Stoklar hesabına kaydedilmesi ve bu malların emsal bedellerinin tespiti için takdir komisyonuna başvurulması gerekmektedir. Başvuruya istinaden takdir komisyonu tarafından gerçekleştirilecek değer tespitine binaen emsal bedel ile maliyet bedeli arasındaki farkın Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı olarak giderleştirilmesi gerekir.

Vergi Usul Kanunu'nun 278. Maddesinde; "yangın, deprem ve su basması gibi afetler yüzünden veyahut bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlak, paslanmak gibi haller neticesinde iktisadi kıymetlerinde önemli bir azalış vaki olan emtia ile maliyetlerin hesaplanması mutad olmayan hurdalar ve döküntüler, üstüğü, deşe ve ıskartalar emsal bedeli ile değerlendirilir." Hükümü yer almaktadır.

Vergi Usul Kanunu'nun 267. Maddesinde ise emsal bedel düzenlenmiştir. Bu maddede kıymeti düşen veya zayi olan malların değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

Hile uygulayıcıları burada, örneğin çeşitli nedenlerle üretim sonrasında veya öncesinde zayi olan malları fire tutarı içerisine katıp, fire sınırlarını aşarak hem fazladan giderleştirme ile vergi matrahını azaltmakta, hem KDV Kanunu'nun 30. Maddesine aykırı hareket ederek, vergi ziyanına neden olmaktadır.

n- İstisnaya Tabi Olmayan İşlemleri İstisnaya Tabi Gibi Kaydetmek veya İstisnaya Tabi Gelirlere Ait Giderleri İstisnaya Tabi Olmayan Gelirlerden Düşmek

Mevzuatımızda istisnaların neler olduğu ve hangi gelirlerin istisna sayılarak vergilemeye tabi tutulmayacağı Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu ve Katma Değer Vergisi Kanunlarında ayrı ayrı belirlenmiştir.

İstisnalara ilişkin hileler yoğun olarak Kurumlar Vergisi mükelleflerince yapıldığından sadece Kurumlar Vergisi'nde yer alan istisna hükümleri üzerinden örnekler verilecektir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun istisnaları düzenleyen 5. Maddesi'nin bazı maddeleri şöyledir:

"(1) Aşağıda belirtilen kazançlar, kurumlar vergisinden müstesnadır:

a) Kurumların;

1) Tam mükellefiyete tâbi başka bir kurumun sermayesine katılmaları nedeniyle elde ettikleri kazançlar (Fonların katılma belgeleri ile yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden elde edilen kâr payları hariç),

2) Tam mükellefiyete tâbi başka bir kurumun kârına katılma imkânı veren kurucu senetleri ile diğer intifa senetlerinden elde ettikleri kâr payları.

e) Kurumların, en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan taşınmazlar ve iştirak hisseleri ile aynı süreyle sahip oldukları kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançların % 75'lik kısmı.

Bu istisna, satışın yapıldığı dönemde uygulanır ve satış kazancının istisnadan yararlanan kısmı satışın yapıldığı yılı izleyen beşinci yılın sonuna kadar pasifte özel bir fon hesabında tutulur. Ancak satış bedelinin, satışın yapıldığı yılı izleyen ikinci takvim yılının sonuna kadar tahsil edilmesi şarttır. Bu süre içinde tahsil edilmeyen satış bedeline isabet eden istisna nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış sayılır.

İstisna edilen kazançtan beş yıl içinde sermayeye ilave dışında herhangi bir şekilde başka bir hesaba nakledilen veya işletmeden çekilen ya da dar mükellef kurumlarca ana merkeze aktarılan kısım için uygulanan istisna dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış sayılır. Aynı süre içinde işletmenin tasfiyesi (bu Kanuna göre yapılan devir ve bölünmeler hariç) halinde de bu hüküm uygulanır.

Bedelsiz olarak veya rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle itibarî değeriyle elde edilen hisse senetlerinin elde edilme tarihi olarak, sahip olunan eski hisse senetlerinin elde edilme tarihi esas alınır.

Devir veya bölünme suretiyle devralınan taşınmazlar, iştirak hisseleri, kurucu senetleri ve intifa senetleri ile rüçhan haklarının satışında iki yıllık sürenin hesabında, devir olunan veya bölünen kurumda geçen süreler de dikkate alınır.

Menkul kıymet veya taşınmaz ticareti ve kiralanmasıyla uğraşan kurumların bu amaçla ellerinde bulundurdukları değerlerin satışından elde ettikleri kazançlar istisna kapsamı dışındadır.

1) Okul öncesi eğitim, ilköğretim, özel eğitim ve orta öğretim özel okulları ile Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflara veya kamu yararına çalışan derneklere bağlı rehabilitasyon merkezlerinin işletilmesinden, ilgili Bakanlığın görüşü alınmak suretiyle Maliye Bakanlığının belirleyeceği usûller çerçevesinde beş hesap dönemi itibarıyla elde edilen kazançlar (İstisna, belirtilen okulların ve rehabilitasyon merkezlerinin faaliyete geçtiği hesap döneminden itibaren başlar.).

(3) İştirak hisseleri alımıyla ilgili finansman giderleri hariç olmak üzere, kurumların kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlarına ilişkin giderlerinin veya istisna kapsamındaki faaliyetlerinden doğan zararlarının, istisna dışı kurum kazancından indirilmesi kabul edilmez."

Bu alanda yapılan hileler, tespiti oldukça dikkat isteyen ve bir kısmı yasal düzenlemelere dayanan işlemlerdir.

İstisnalara ilişkin hilelere şu örnekler verilebilir.

- Genellikle aktiflerinde mali duran varlıklar bulunan işletmeler, dönem içerisinde kimi zamanlarda finansman ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla borç alabilmektedirler. Burada bir taraftan alınan borçlardan geri ödenmeyenlere alacaklı kurum tarafından vade farkı uygulaması yapılırken, diğer taraftan borçlu işletme dönem matrahını azaltabilmek amacıyla ilgili borç bakiyesini, mali duran varlığı olan şirketin temettü ödemesi olarak kayıtlara almaktadır. Böylece hileyi uygulayan mükellefler hem vade farklarını kayıtlarına gider yazarak, hem de istisnaya tabi olmayan bir borçlanma işlemini KVK 5/1-a maddesi kapsamında temettü geliri olarak istisnaya tabi tutarak vergi matrahını azaltmaktadırlar. Örneğin aynı sermaye

grubuna ait olan A şirketi ve A'nın iştiraki B şirketinden, A şirketi B şirketine 15.07.2010 tarihinde 10.000.000 TL borç vermiştir. B şirketi bu borcun 3.000.000 TL tutarındaki kısmını 30.09.2010 tarihine kadar ödemiştir. A işletmesi sunmuş olduğu finansman hizmetinden dolayı B işletmesine 30.09.2010 tarihinde 300.000 TL tutarında vade farkı faturası kesmiştir. Kesilen faturayı A işletmesi 649. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar hesabına almış, B işletmesi ise 780. Finansman Giderleri hesabına kaydetmiştir. Dönem sonuna gelindiğinde, A işletmesinin dönem kârının öngörülenden yüksek çıktığı anlaşılacak dönem kârını düşürmek amacıyla B işletmesi tarafından A işletmesinin kesmiş olduğu vade farkı faturası karşılığı bedelin temettü olarak ödenmesine karar verilmiştir. Bu amaçla B işletmesi tarafından ortaklara kâr dağıtım kararı alınarak A işletmesine ödenmesi gereken vade farkı temettü olarak ödenmiştir. A işletmesi de B'nin almış olduğu karara istinaden dönem sonunda B tarafından ödenen 300.000 TL'yi temettü gelirlerine kayıt etmek amacıyla daha önce 649 hesaba yapmış olduğu gelir kaydını değiştirerek 640. İştiraklerden Temettü Gelirleri hesabına gelir yazmış, böylece gerçekte istisnaya tabi olmayan bir işlem istisnaya tabi hale getirilerek vergi matrahını azaltıcı yönde bir muhasebe hilesi yapılmıştır.

- Özellikle inşaat şirketleri, inşaat işi bittikten sonra ortaya çıkacak kazancı azaltmak, böylece vergi matrahını etkilemek amacıyla henüz satamadıkları gayrimenkulleri aktiflerine kayıt etmektedirler. Bu gayrimenkullerin iktisabı üzerinden iki tam yıl geçtikten sonra gayrimenkuller yeniden satışa konu yapılmakta ve satıştan elde edilen gelirlerin %75'i, KVK 5/1-e maddesi hükümlerine göre istisnaya tabi tutularak muhasebe kayıtlarında 549-Özel Fonlar hesabına kayıt edilmektedir. Böylece istisnaya tabi olmaması gereken bir ticari mal satışı istisnaya tabi tutularak vergi matrahı azaltılmaktadır. Oysa taşınmaz ticareti ve kiralaması ile uğraşan kurumların şirket merkezi olarak kullandıkları taşınmazlar hariç olmak üzere bu istisnadan faydalanmaları mümkün değildir. Örneğin A İnşaat Ltd. Şti.'nin, yeni inşa etmiş olduğu X projesinden satamadığı 20 adet dairesi bulunduğunu varsayalım. A işletmesi dönem sonunda kârının yüksek çıkacağını hesapladığında, şirket Ortaklar Kurulu tarafından stoklarda bulunan dairelerden 10 adedinin kiralanmak amacıyla 252. Binalar hesabına kaydedilmesine ilişkin bir karar almak suretiyle dönem

sonunda duran varlık hesabına aldığı daireleri azalan bakiyeler yöntemine göre amortismana tabi tutup, gider yazarak dönem matrahını azaltabilir.

Burada yapılan muhasebe hilesi ile neden olunan bir diğer matrah kaybı ise Katma Değer Vergisi'nde meydana gelmektedir. Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17/4-r maddesinde, kurumların en az iki tam yıl süre ile ellerinde tuttıkları taşınmazları satmaları halinde, satış bedeli üzerinden KDV hesaplanmayacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla kayıtlarda yapılan bir muhasebe hilesi ile iki sonuç elde edilmekte, hem kurumlar vergisi matrahı ve hem de katma değer vergisi matrahı ziyaa uğratılmaktadır.

Bu hususta verilebilecek başka bir örnek olarak şirketlerin kendi adlarına yapmakta oldukları ve 258. Yapılmakta Olan Yatırımlar hesabında takip ettikleri inşaatlarını, inşaat bitmeden 252. Binalar hesabına alarak aktifleştirmelerini gösterebiliriz. Burada amaç, henüz tamamlanmamış olan inşaatı aktife alarak üzerinden amortisman gideri ayırmak suretiyle vergi matrahını azaltmaktır.

Karine olarak, bir giderin dönem kazancından indirilebilmesi için, kazancın doğmasına neden olan gelirlerle ilgili olması gerekir. Ancak, bir giderin kazancın elde edilmesi ve idamesi ile ilgisi her zaman kolaylıkla kurulamayabilir. "Bu konuda esas alınacak temel ölçüleri aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:³⁹

- Giderlerle, kazancın elde edilmesi veya idamesi arasında illiyet bağı bulunması,
- Giderin kazancın elde edilmesi için veya gelirin harcanması çerçevesinde yapılması,
- Harcamanın yapıldığı gelir doğurucu olayın vergiye tabi bulunması,
- Giderlerin vergi kanunlarına göre maliyete girmeyecek giderlerden olması."

Bahsedilen kıstaslar bir bütün olarak değerlendirildiğinde görüleceği üzere, vergiye tabi olmayan bir gelir dolayısıyla katlanılan giderler de vergiye tabi olmayacak yani dönem gelirlerinden indirilemeyecektir.

³⁹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **a.g.e.**, s.80.

Bu kuralın tek istisnası KVK 5/3. Maddede belirtilen iştirak hisselerinin iktisabı amacıyla kullanılan krediler dolayısıyla katlanılan finansman maliyetleridir.

İstisna kalemleri üzerinden muhasebe hilesi uygulayan işletmeler işte bu noktada harekete geçerek, istisna gelirlere ait giderleri, istisnaya tabi olmayan gelirlere ait giderlerle harmanlayarak dönem kazancından indirim konusu yapmaktadırlar. Bu hile uygulamasına en tipik örnek olarak özel okul işletmelerini gösterebiliriz.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 5/1-ı bendinde okul öncesi eğitim, ilköğretim, özel eğitim ve orta öğretim özel okulları işletmeciliği yapan mükelleflerin, bu faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri gelirlerin beş hesap dönemi boyunca kurumlar vergisinden müstesna olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde eğitim sektörüne yönelik bir diğer istisna da Katma Değer Vergisi Kanunu'nun Sosyal Amaçlı İstisnaları düzenleyen 17/2-b maddesinde düzenlenmektedir. İlgili madde metninde; 8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Kanun hükümlerine tabi özel okullar tarafından ilgili dönemdeki kapasitelerinin %10'unu, üniversite ve yüksekokullarda ise %50'sini geçmemek üzere verilen bedelsiz eğitim ve öğretim hizmetleri, kanunların gösterdiği gerek üzerine bedelsiz olarak yapılan mal teslimi ve hizmet ifalarının Katma Değer Vergisi'nden müstesna olduğu belirtilmiştir. Yasal mevzuatın özel okul işletmelerine tanıdığı her iki avantaj çoğunlukla istismar edilerek hile uygulamalarına gidilmektedir.

Örneğin, KDV Kanunu'nun yukarıda bahsetmiş olduğumuz kısmi istisna uygulaması kapsamında özel okul işletmeleri kapasitelerinin %10'u veya %50'sine kadar burslu öğrenci barındırmalarına karşın, sanki burslu öğrenci barındırmıyormuş gibi bu öğrencilere ait harcamaları dönem matrahından düşmekte ve harcamalara ait KDV'yi de indirim konusu yapmaktadır. Bu şekilde istisnaya tabi gelirlere ait harcamalar, istisnaya tabi olmayan gelirlere ait harcamalardan düşülerek dönem matrahında ve KDV'de vergi ziyana sebep olan muhasebe hileleri yapılmaktadır.

o- Alacak Senetlerine ve Borç Senetlerine Vergi Kanunlarına Aykırı Şekilde Reeskont Ayırmak

"Ticari kazancın tespitinde iki temel ilke söz konusudur. Bunlardan birincisi tahakkuk esası, ikincisi ise dönemsellik esasıdır. Tahakkuk esasına göre, kazancın tespitinde ödeme veya tahsilât dikkate alınmaz. Bir hâsılat unsurunun doğuşu (tahakkuku) yeterli olup tahsil edilmiş olması şart değildir. Aynı şekilde bir gider unsurunun doğuşu (tahakkuku) yeterli olup ödenmiş olması şart değildir. Burada tahakkuktan kasıt hâsılat veya giderin mahiyet ve tutar olarak kesinleşmesidir."⁴⁰

"Dönemsellik kavramı, işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hâsılat, gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir."⁴¹

Reeskontlarda dönemsellik ilkesinin uygulamasına ilişkin yasal dayanak Vergi Usul Kanunu'nun 283. ve 287. Maddelerinde yer almaktadır. İlgili maddeler uyarınca aktif ve pasif geçici kıymet hesapları mukayyet değerleri ile değerlendirilir.

Vergi Usul Kanunu'nun 281. ve 285. Maddeleri uyarınca vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar ve borçlar değerlendirme günü değerine irca olunabilir. Bu takdirde senette faiz varsa bu oran, yoksa Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın resmi iskonto haddinde bir faiz uygulanır.

"Reeskonta tabi tutulacak alacak ve borçların şu özellikleri taşıması gerekir."⁴²

- Alacak veya Borcun İktisadi İşletme Bünyesinde Doğmuş Olması Gerekir
- Alacak veya Borcun Senede Bağlı Olması Gerekir
- Alacak veya Borcun Bağlı Olduğu Senedin Wade İçermesi Gerekir

⁴⁰ Arpacı, **a.g.e.**, s.201.

⁴¹ Tek Düzen Hesap Planı, **Muhasebecilik ve Mali Müşavirlik Mevzuatı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s.12.

⁴² Halil Söyler,"Tüm Yönleriyle Reeskont İşlemleri", İstanbul, Eylül 2003, s.5 (çevrimiçi) http://www.alomaliye.com/halil_soyler_tum_yon_reeskont.html, 01.01.2011

- Senede Bağlı ve Vade İçeren Alacak veya Borcun Değerleme Günü İtibariyle Vadesinin Gelmemiş Olması Gerekir
- Alacak veya Borç Senedinin Değerleme Günü İtibariyle İşletmenin Aktifinde veya Pasifinde Yer Alması Gerekir."

"Vergi Usul Kanunu uyarınca ihtiyari olan reeskont uygulaması kapsamında, hatır senetleri reeskonta tabi tutulamaz. Bankalara kredi karşılığı teminat olarak verilen senetlerin ise, alacak temlik edilmemiş olduğundan reeskonta tabi tutulmasında herhangi bir sakınca yoktur. Depozito ve teminat olarak alınan senetler için de reeskont işlemi yapılmaz. Ayrıca KDV Kanunu'nun 58. Maddesi uyarınca KDV dahil alınmış olan alacak senetlerinde KDV tutarı ayrıldıktan sonra kalan tutar üzerinden reeskont uygulaması yapılmalıdır. Reeskont hesaplanmasında iç iskonto yöntemi kullanılır."⁴³

İç iskonto yönteminde, reeskonta konu edilecek senedin net bugünkü (hali hazır değeri) esas alınarak hesaplama yapılır. Bunun için önce senedin hali hazır değerinin bulunması daha sonra bu değere iskonto oranının uygulanması gerekir.

İç iskonto formülü şöyledir.

$F=A \cdot n \cdot t / 360$, Burada F: Iskonto tutarını, A: Senedin değerini, n: Faiz oranını ve t:senedin vadesini ifade etmektedir.

Bu formülü yazılı bir şekilde iç iskonto yöntemine göre açarsak; bu formül şu şekli almaktadır.

$$\text{Reeskont Tutarı} = \frac{\text{Nominal Değer} \times \text{Faiz Oranı} \times \text{Gün Sayısı}}{36.000 + (\text{Faiz Oranı} \times \text{Gün Sayısı})}$$

Alacak senetlerine reeskont uygulayan mükelleflerin, borç senetlerine de aynı şekilde reeskont uygulamaları gerekmektedir. Reeskont uygulaması dönemsel bir uygulamadır. Cari dönemde hesaplanan reeskont faiz gideri, bir sonraki dönemin

⁴³ Söyler, a.g.m., s.7

başında reeskont faiz geliri olarak, reeskont faiz geliri ise reeskont faiz gideri olarak kâr/zarar tablosuna yansımaktadır.

Özellikle senede bağlı alacağı, senede bağlı borcundan fazla olan mükellefler, alacak ve borç senetlerini reeskonta tabi tutarak dönem kazancını azaltabilmektedirler.

Dönem kazancına olan direkt etkisi dolayısıyla reeskont hesaplamalarında hileye başvurulduğu görülmektedir. Özellikle kayıt dışı işlemler dolayısıyla kasa fazlası bulunan bazı mükellefler, fazlalık tutarı ortaklardan alacaklar hesabı ile ilişkilendirmemek ve böylece adet ile KDV'den kaçınabilmek amacıyla, kasa fazlası olan tutarı alacak senetlerine çekebilmektedirler. Sonrasında ise, yeni alacak senedi tutarı üzerinden reeskont hesaplayarak vergi matrahını etkileyebilmektedirler. Örneğin dönem sonu kasa mevcudu 20.000 TL olan, ancak kayıtlarda görülen kasa bakiyesi 2.500.000 TL olan bir işletme, 321. Borç Senetleri hesabının da mevcut olması durumunda, kasa fazlası tutarı 121. Alacak Senetleri hesabına alıp, bu hesaba reeskont uyguladığında, bulduğu faiz tutarını 657. Reeskont Faiz Giderleri hesabına borç ve 122. Alacak Senetleri hesabına alacak kaydetmek suretiyle, hem kasa fazlasını gizlemiş ve hem de dönem matrahını azaltan bir gider oluşturmuş olacaktır.

Reeskont uygulamasında hileye başvuru bir diğer nokta ise, vadeye bakılmaksızın ve TCMB tarafından belirlenen iskonto oranından daha yüksek bir oranla reeskont hesaplanmasıdır. Bu muhasebe hilesi ile yine vergi matrahı hedef alınmaktadır.

Son olarak yapılan bir diğer hile ise, hâsılata bağlı olmayan hatır senetleri ile alacak senetlerinin içinde yer alan KDV'nin de reeskonta tabi tutularak dönem matrahının etkilenmeye çalışılmasıdır.

ö- Vergi Mevzuatı Uyarınca Ayrılabilir Alacak Karşılıklarını Usule Uygun Ayırmamak veya Geç Ayırarak Giderleştirmek

Mevzuatımızda alacak karşılıkları Vergi Usul Kanunu'nun 322, 323 ve 324. Maddelerinde sırası ile değersiz alacaklar, şüpheli alacaklar ve vazgeçilen alacaklar olarak düzenlenmiştir.

İlgili madde metinleri şöyledir:

"MADDE 322- Değersiz Alacaklar

Kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre tahsiline artık imkan kalmıyan alacaklar değersiz olacaktır.

Değersiz alacaklar, bu mahiyete girdikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybederler ve mukayyet kıymetleriyle zarara geçirilerek yok edilirler.

İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükelleflerin bu madde hükmüne giren değersiz alacakları, gider kaydedilmek suretiyle yok edilirler."

"MADDE 323- Şüpheli Alacaklar

Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

1. Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;

2. Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar;

şüpheli alacak sayılır.

Yukarıda yazılı şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir.

Bu karşılığın hangi alacaklara ait olduğu karşılık hesabında gösterilir. Teminatlı alacaklarda bu karşılık teminattan geri kalan miktara inhisar eder.

Şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde zarar hesabına intikal ettirilir."

"MADDE 324- Vazgeçilen Alacaklar

Konkordato veya sulh yoluyla alınmasından vazgeçilen alacaklar, borçlunun defterinde özel bir karşılık hesabına alınır. Bu hesabın muhteviyatı alacaktan vazgeçildiği yılın sonundan başlayarak üç yıl içinde zararla itfa edilmediği takdirde kâr hesabına nakolunur."

Yasal düzenlemesi yukarıdaki şekilde olan alacak karşılıklarında en önemli muhasebe hileleri değersiz alacaklar ve şüpheli alacaklar üzerinde yapılmaktadır.

"Alacağın değersiz sayılabilmesi için gerekli şartlar şunlardır:⁴⁴

- a) Alacağın ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması,
- b) Alacaklının bilanço veya işletme hesabı esasına göre defter tutuyor olması,
- c) Alacağın tahsilinin kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya bağlı olarak imkânsız hale gelmesi. Değersiz alacaklarla ilgili en önemli hile uygulamaları ise grup şirketleri tarafından yapılmaktadır.

Özellikle holding şeklinde örgütlenmiş teşebbüslerde, gruba ait şirketler birbirlerinin iştiraki olabilmekte, bilhassa ana şirket diğer şirketlerin sermayelerine iştirak etmektedir. Zaten holding yapılanmasının özünde de, ana şirketin başka şirketlere iştirak etmek suretiyle temettü geliri elde etmesi yatmaktadır. Holdingler tarafından bu kapsamda yapılan muhasebe hileleri yasal dayanağa da yaslandıklarından ortaya çıkarılmaları biraz daha güç hileler olmaktadır. Bu tür hilelerde holding ana şirketi ya hali hazırda geçmiş yıllar zararları yüksek olan bir firmaya iştirak etmekte ya da kendisi yeni bir şirket kurarak bu şirkete iştirak etmektedir. Her iki halde de önemli olan bu firmaların zarar etmeleridir.

Holding, kısa vadede zararlı olan firmaya iştirak ettikten sonra bu firmanın genel kuruluna etki ederek tasfiyesine sürecine girilmesi sağlamakta ve tasfiye neticesinde

⁴⁴ İlyas Ünal, "Vergi Kanunları Açısından Şüpheli, Değersiz ve Vazgeçilen Alacaklarda Değerleme", **Vergi Dünyası Dergisi**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Aralık 2008, Sayı 328,s.112.

münfesih olan firmaya ait aktifte yer alan iştirak hissesi değersiz alacak olarak gider yazılmaktadır.

İştirak hisselerinin holding şirketler tarafından değersiz alacak olarak yazılabileceğine ilişkin Danıştay Dördüncü Dairesi tarafından verilen 2001/3835 Sayılı Kararda, iştirak edilen kurumun tasfiyesine karar verilmesi sonucu iştirakler hesabında yer alan hisse senetlerinin aktiften çıkarılması durumunda bu zararın kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Mahkeme kararı, kazai merci hükmüne dayanarak yapılan değersiz alacak kaydını yerinde bulmuştur. Oysa hileli şekilde yapılan değersiz alacak kaydına mesnet olan tasfiyeye mahkeme tarafından karar verilmemiş olup, bizatihi ana şirket tarafından muvazaalı şekilde yapılan tasfiye neticesinde gider kaydı yapılarak ana şirketin vergi matrahının azaltılmasına yönelik bir hile uygulaması yapılmıştır.

Son olarak özellikle holding türünde organize olmuş şirketlerde yapılan bir diğer hileli muhasebe kaydı ise, birbirlerinin sermayelerine iştirak etmiş olan şirketlerin, yine birbirlerine kullandırmış oldukları fonları, borçlu şirketlerden biri veya birkaçını münfesih hale getirerek, kendi muhasebe kayıtlarında değersiz alacak olarak gider yazmaktır.

Genellikle holding şirketler tarafından yapılan bu hileli muhasebe uygulaması, hâsılata dayanmadığından ve dolayısıyla kazancın elde edilmesi veya idame ettirilmesi ile ilgili bir gider kalemi olmadığından gider yazılması, vergi matrahını azaltan ve bir vergi incelemesinde mükellef kurum aleyhine eleştiri konusu olabilecek bir uygulama olmaktadır.

Şüpheli alacaklar ise, alacak karşılıkları içerisinde belki de en çok muhasebe hilesine muhatap olan ve vergi matrahını azaltmaya yönelik işlemlerin en sık yapıldığı kalemdir.

"Şüpheli alacak karşılığı ayrılmasının şartları şunlardır:⁴⁵

- 1- Alacağın ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması,
- 2- Alacağın tahsilinin şüpheli hale gelmesi,
- 3- Alacağın teminatsız olması veya teminatın yetersiz olması,
- 4- Karşılığın hangi alacağa ait olduğunun bilinmesi
- 5- Karşılığın alacağın şüpheli hale geldiği dönemde ayrılması.

Şüpheli alacak ile ilgili muhasebe hileleri genellikle yukarıda çerçevesi belirtilmiş olan mevzuat hükümlerine aykırı işlemlerden oluşmaktadır.

Şüpheli alacaklar ile ilgili hile uygulamalarından en çok rastlanılan uygulama, herhangi bir ticari işleme dayanmayan hatır çeklerine noterden protesto gönderilmek suretiyle şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılmasıdır. Oysa bir alacağa şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılabilmesi için, her şeyden önce bu alacağın hâsılat doğurucu bir işleme yani faturaya dayanması gerekir.

Diğer bir hile uygulaması ise, bir önceki yıl dava açılarak şüpheli hale gelen alacağa, şüpheli hale geldiği dönemde değil, bir sonraki dönemde karşılık gideri ayrılmasıdır. Oysa ticari bir alacağa ancak şüpheli hale geldiği dönemde karşılık ayrılabilir.

Bir diğer hile ise, teminatlî alacaklara karşılık gideri ayrılmasıdır. Oysa teminatlî alacaklarda, alacak tahsil edilememiş ve dava edilmiş bile olsa, teminat tutarı kadar kısma karşılık ayrılması mümkün değildir.

Yine bir diğer hile uygulaması da, müşterilerden kıymetli evrak temini ile alınan sipariş avanslarının, sipariş temin edilmeden ve fatura edilmeden dava edilerek karşılık ayrılmasıdır. Örneğin A işletmesi B işletmesine bir adet makine imalatı için sipariş vermiş ve avans olarak da bir ay sonrasına çek keşide etmiştir. B işletmesi avans mukabili aldığı çeki 101.Alınan Çekler hesabına borç, 340. Alınan Sipariş Avansları hesabına alacak kaydı yaparak muhasebeleştirmiştir. B işletmesi

⁴⁵ Bülent Şişman, "Şüpheli, Değersiz ve Vazgeçilen Alacakların Değerlemesi", **Vergi Dünyası Dergisi**, Aralık 2006, Sayı:304, s.68.

makinenin imalatına başlamış ancak bir ay sonra çekin karşılıksız çıkması üzerine, A işletmesine alacak için dava açmıştır. Dönem sonunda B işletmesi kârının yüksek çıktığını görerek dava etmiş olduğu çek tutarınca 654. Karşılık Giderleri hesabına borç ve 129. Şüpheli Ticari Alacaklar hesabına alacak vererek dönem kârını azaltmaya çalışmıştır. Oysa B işletmesinin şüpheli ticari alacak karşılığı ayırabilmesi için her şeyden önce, sipariş karşılığında A işletmesine fatura tanzim ederek, bu faturayı hasılatına eklemiş olması gerekirdi.

Son olarak bahsedebileceğimiz diğer bir örnek, dönem içerisinde muhasebe kayıtlarına intikal ettirilen uydurma cari hesaplara girilen tutarların özellikle grup şirketlerinde, şirketlerden birine temlik edilerek, bu şirkete noterden bir veya birkaç kez protesto çekilmesi sonucu dava edilmeksizin şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılmasıdır.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz bu muhasebe hilelerinin tek amacı, kâr/zarar tablosunda Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar kalemini olduğundan yüksek göstererek, vergi matrahının doğru tespit edilmesine engel olmaktır.

p- İştirakler Hesabı Gibi Amortisman Tabi Olmayan Bazı Duran Varlık Kalemlerinin Satışlarında Vergi Usul Kanunu'nun Hükümlerine Aykırı Gider Yazmak

İşletmeler kimi zaman başka işletmelerin sermayelerine katılmak suretiyle, bu işletmelerden temettü geliri elde etmeyi amaçlayabilirler. Böyle bir uygulama neticesinde bir işletmenin sermayesine uzun vadeli olarak %10'a kadar iştirak edilmesi halinde Bağlı Menkul Kıymet, %10 ile %50 arasında katılım yapıldığında İştirak, %50'nin üzerinde sermayeye iştirak halinde ise Bağlı Ortaklık bağı tesis edilmiş olmaktadır.

İşletmeler, başka şirketlerin sermayelerine katılarak tesis etmiş oldukları bu ortaklık bağlarını bilançonun duran varlıklar bölümünde, mali duran varlıklar altında takip ederler.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun istisnaları düzenleyen 5. Maddesi hükümlerince, kurumların en iki tam yıl aktiflerinde tutmuş oldukları iştirak hisselerinin elden çıkarılması halinde belirli şartlar altında satıştan doğan kazancın %75'i kurumlar vergisinden müstesna tutulmuştur.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan bu düzenlemeye paralel olarak Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17. Maddesinde de, basılı hisse senedi olması kaydıyla en az iki tam yıl aktifte bulunan iştirak hisselerinin elden çıkarılması KDV'den istisna edilmiştir.

Bununla birlikte, özellikle 2003 yılı öncesinde iktisap edilen mali duran varlıkların zarar edilerek elden çıkarılması işlemlerinin muhasebe kayıtlarına yansıtılmasında uygulanan bir muhasebe hilesi çoğunlukla ciddi matrah aşınmalarına neden olmaktadır.

5024 sayılı Kanun'un 5. Maddesi ile Vergi Usul Kanunu'na eklenen Geçici 25. Maddenin (I) bendi uyarınca, 31.12.2003 tarihli bilanço üzerinde düzeltilen kalemlerin elden çıkarılması sonucu, bunlara ilişkin enflasyon düzeltme farkları maliyet bedeli sayılacağı belirtilmiştir.

Ancak, amortismanına tabi olmayan iktisadi kıymetlerin elden çıkarılması halinde, bu kıymetler düzeltilmiş değerinin altında bir bedelle satılırsa, düzeltilmiş değerle düzeltme öncesi değer arasındaki farka isabet eden zarar, Kurumlar Vergisi matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınmaz.

Vergi Usul Kanunu'nun uygulamayı düzenleyen Geçici 25. Maddesinin (I) bendi şöyledir:

"Bu madde uyarınca düzeltilen kalemlerin elden çıkarılması halinde, bunlara ilişkin enflasyon düzeltme farkları maliyet bedeli addolunur. Şu kadar ki, amortismanına tabi olmayan kıymetlerin düzeltilmiş değerinin altında bir bedelle satılması halinde, düzeltilmiş değerle düzeltme öncesi değer arasındaki farka isabet eden zarar, gelir veya kurumlar vergisi matrahının tespitinde dikkate alınmaz."

Madde metninden de açıkça anlaşılacağı üzere, gerek zararına satış durumunda ve gerekse de iştirak edilen şirketin tasfiyesi durumunda, muhasebe kayıtları yapılırken amortismanına tabi olmayan mali duran varlıkların 5024 sayılı Kanun kapsamında 31.12.2003 tarihli bilançolara uygulanan enflasyon düzeltmesi farklarının iştirakin kayıtlı değerinden düşülmesi gerekir.

Ancak uygulamada pek çok şirketin bu hususu görmezden gelerek 2003 yılı enflasyon düzeltmesi farklarını da maliyet bedeli içerisinde göstermek suretiyle satış zararını arttırdıkları görülmektedir. Bu şekil bir hileli muhasebe uygulaması ile vergi matrahı kimi zaman çok ciddi şekilde aşınabilmektedir.

r- Örtülü Sermaye Uygulaması Kapsamında İstisna Gelirleri Gelir, Kabul Edilmeyen Giderleri İse Gider Olarak Kaydetmek

Örtülü sermaye uygulamasına ilişkin olarak Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 12. Maddesinde yapılan düzenleme aynen şöyledir:

"MADDE 12- Örtülü Sermaye

(1) Kurumların, ortaklarından veya ortaklarla ilişkili olan kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak temin ederek işletmede kullandıkları borçların, hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin üç katını aşan kısmı, ilgili hesap dönemi için örtülü sermaye sayılır.

(2) Yukarıda belirtilen karşılaştırma sırasında, sadece ilişkili şirketlere finansman temin eden kredi şirketlerinden yapılan borçlanmalar hariç olmak üzere, ana faaliyet konusuna uygun olarak faaliyette bulunan ve ortak veya ortakla ilişkili kişi sayılan banka veya benzeri kredi kurumlarından yapılan borçlanmalar % 50 oranında dikkate alınır.

(3) Bu maddenin uygulanmasında;

a) Ortakla ilişkili kişi, ortağın doğrudan veya dolaylı olarak en az % 10 oranında ortağı olduğu veya en az bu oranda oy veya kâr payı hakkına sahip olduğu bir kurumu ya da doğrudan veya dolaylı olarak, ortağın veya ortakla ilişkili bu kurumun

sermayesinin, oy veya kâr payı hakkına sahip hisselerinin en az % 10'unu elinde bulunduran bir gerçek kişi veya kurumu,

b) Öz sermaye, kurumun Vergi Usul Kanunu uyarınca tespit edilmiş hesap dönemi başındaki öz sermayesini,

ifade eder.

(4) Kurumların İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören hisselerinin edinilmesi durumunda, söz konusu hisse nedeniyle ortak veya ortakla ilişkili kişi sayılanlardan temin edilen borçlanmalarda en az % 10 ortaklık payı aranır.

(5) Yukarıda belirtilen oranlar, borç veren ortaklar ve ortakların ilişkide bulunduğu kişiler için topluca dikkate alınır.

(6) Aşağıda sayılan borçlanmalar örtülü sermaye sayılmaz:

a) Kurumların ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerin sağladığı gayrinakdi teminatlar karşılığında üçüncü kişilerden yapılan borçlanmalar.

b) Kurumların iştiraklerinin, ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerin, banka ve finans kurumlarından ya da sermaye piyasalarından temin ederek aynı şartlarla kısmen veya tamamen kullandığı borçlanmalar.

c) 5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre faaliyette bulunan bankalar tarafından yapılan borçlanmalar.

ç) 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu kapsamında faaliyet gösteren finansal kiralama şirketleri, 90 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname kapsamında faaliyet gösteren finansman ve faktoring şirketleri ile ipotek finansman kuruluşlarının bu faaliyetleriyle ilgili olarak ortak veya ortakla ilişkili kişi sayılan bankalardan yaptıkları borçlanmalar.

(7) Örtülü sermaye üzerinden kur farkı hariç, faiz ve benzeri ödemeler veya hesaplanan tutarlar, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulanmasında, gerek

borç alan gerekse borç veren nezdinde, örtülü sermaye şartlarının gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, tam mükellef kurumlar nezdinde yapılacak düzeltmede örtülü sermayeye ilişkin kur farklarını da kapsayacak şekilde, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü sermaye kullanan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır."

Madde metninden de açıkça anlaşılacağı üzere, bir işletmenin ortaklarından, ortaklarla ilişkili kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak temin etmiş olduğu borçların, bir hesap dönemi içerisinde herhangi bir tarihte, işletmenin öz kaynak tutarının üç katını aşması halinde, aşan kısım ilgili hesap dönemi için örtülü sermaye sayılmaktadır.

Örtülü sermayenin bir işletmede tespit edilmesi durumunda, örtülü sermayeye isabet eden kısma uygulanmış olan kur farkı hariç faiz ve benzeri ödemelerin, borçlu şirketin adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şartı ile borç veren kurum açısından istisna gelir, borç alan kurum açısından ise kanunen kabul edilmeyen gider sayılması gerekmektedir.

Kurumlar vergisi mükelleflerinin örtülü sermaye mahiyetindeki borçlanmaları üzerinden hesapladıkları ya da ödedikleri faizlerin kurum kazancının tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınması fikrinin altında, kurumların ilişkili oldukları gerçek ve tüzel kişiler tarafından kuruma gerçekte bir sermaye olarak konulan ve bu sebeple de sadece kurumun kâr veya zararına ortak olmayı sağlayan paraların, borç olarak değerlendirilerek karşılığında faiz ödenmesi ve bu yolla kurum kazancının bir kısmının vergi ödenmeden kurum dışına çıkarılmasının önlenmesi yatmaktadır. Vergi güvenlik müessesesi olarak vergi sistemimizde yer alan örtülü sermaye uygulamasının asıl amacı, öz sermaye üzerinden ödenen veya

hesaplanan faizlerin kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınmasının önüne geçmektir.⁴⁶

Örtülü sermaye üzerinden hesaplanan faiz ve benzeri ödemelerin borç verenler açısından, borç alan firma tarafından dağıtılan kâr payı olarak dikkate alınması, dolayısıyla KVK 5. Maddesine göre iştirak kazançları istisna tabi gelir olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Borç kullanan firma ise, örtülü kullandığı tespit edilen sermaye tutarı net dağıtılan temettü kabul edilerek, brüt kâr dağıtımını tutarına ulaşmalı ve bu tutar üzerinden stopaj yaparak muhtasar beyanname ile bağlı bulunduğu vergi dairesine beyanda bulunmalıdır.

Ayrıca KVK 11. Maddesine göre, örtülü sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faiz, kur farkı ve benzeri ödemelerin gider yazılması mümkün olmadığından, bu tutarların kanunen kabul edilmeyen giderlere dâhil edilmesi gerekmektedir.

Yasal düzenleme bu olmakla birlikte, örtülü sermaye uygulamasının özellikle borç verenlere getirdiği vergisel yükümlülüklerden kaçınmak isteyen mükellefler, dönem içerisinde ilişkili kişilerden olan borçlanmalarının örtülü sermaye sınırına geldiğini tespit ettiklerinde, bu kişilerden alınan borç tutarlarının bir kısmını sipariş avansı olarak kayıtlara almaktadırlar. Bu şekilde yapılan muhasebe hilesi ile borç kullanan mükellefler bir yandan kâr dağıtımını stopajından kurtulurlarken, diğer yandan gider olmaması gereken faiz ve benzeri ödemeleri giderlerinde tutarak vergi matrahının azalmasına neden olmaktadır.

Borç veren mükellefler ise, esasında istisnaya tabi olması gereken bir geliri, istisnaya tabi olmayan bir gelir olarak kayıtlarına girmiş olduklarından, olması gerekenden daha yüksek bir matrah beyan ederek, finansal anlamda zarara uğratılmış olmaktadır. Örneğin A işletmesi, iştiraki olan B işletmesine dönem içerisinde 1.000.000 TL borç vermiş ve vermiş olduğu borca 100.000 TL vade farkı

⁴⁶ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, "Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Dönem Sonu İşlemler", **İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları**, Aralık 2007, İstanbul, s.13.

hesaplayarak B işletmesine fatura etmiştir. A işletmesi tanzim etmiş olduğu fatura karşılığında tahakkuk eden 100.000 TL tutarındaki faizi 642. Faiz Gelirleri hesabına kaydetmiştir. B işletmesi ise 100.000 TL tutarındaki faizi 780. Finansman Giderleri hesabına alarak gider kaydetmiştir. Dönem sonunda B işletmesinin dönem başı özkaynak tutarına bakıldığında işletmenin özkaynaklarını yitirmiş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla A işletmesi tarafından verilen borcun tamamı, B işletmesi açısından örtülü sermaye kapsamına girmektedir. Bu nedenle düzeltme işlemlerinin karşılıklı yapılması kaydıyla B işletmesi tarafından alınan borca isabet eden 100.000 TL tutarındaki faizin Kurumlar Vergisi Beyannamesi'nde K.K.E.Giderlere dâhil edilmesi, A işletmesi açısından ise B işletmesi hesabına tahakkuk ettirilen faizin Kurumlar Vergisi Beyannamesi'nde İştiraklerden Temettü Geliri olarak istisnaya tabi tutulması gerekmektedir.

s- Vazgeçilen Alacakların Vergi Usul Kanunu'na Aykırı Şekilde Geçmiş Yıllar Zararlarından Mahsubunu Yapmak ve Birleşme Gibi Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Özellik Arz Eden Durumlarda Yasal Mevzuatın Hükümlerine Aykırı Şekilde Geliri Gizlemek veya Fazla Zarar Mahsubu Yapmak

Vazgeçilen alacaklar, konkordato veya sulh yolu ile tahsilinden vazgeçilen alacaklardır. Bu tür alacaklar borçlunun defterinde özel bir karşılık hesabına alınarak, alacaktan vazgeçilen yılın sonunda başlayarak üç yıl içerisinde zararlarla itfa edilmediği takdirde kâr hesabına nakledilir.

"324 üncü madde hükmüne göre bir alacağın vazgeçilen alacak olarak değerlendirilmesi için konkordato veya sulh yoluyla alacağın tahsilinden vazgeçilmiş olması gerekmektedir. Konkordato, ödeme güçlüğü içinde bulunan borçlunun alacaklılar ile yargı önünde anlaşmak suretiyle borcun anlaşılan kısmının ödenmesinden kurtulduğu bir sistemdir. Konkordato anlaşmasının geçerli olabilmesi

için alacaklıların üçte ikisine isabet eden kısım tarafından imzalanmış olması gerekmektedir."⁴⁷

Sulh olma hali içinse, ispat edici bir vesika olması açısından Vergi Usul Kanunu 284. No.lu Genel Tebliği hükümlerine göre hareket edilerek, sulh anlaşmasının notere tasdik ettirilmesi ve bu belgenin olayın sıhhatini ve inandırıcılığını ortaya koyması gerekmektedir.

"Bu açıklamalara göre vazgeçilen alacağın taşıdığı özellikler şunlardır:

- 1- Vazgeçilen alacaklar alacaklısı yönünden değersiz alacaktır. Değersiz alacaklar için geçerli olan yasal düzenlemelere göre işlem yapılır.
- 2- Alacaklının alacağından vazgeçmesi, borçlunun borçlarında bir azalma yaratacaktır. Pasifteki bu azalma öz sermaye artışı yaratmaktadır. Pasifteki bu öz sermaye artışı kâr hükmündedir. Kanun koyucu, bu kârı alacaktan vazgeçildiği yılda değil de daha sonraki yıllarda vergilemeyi uygun öngörmüştür.
- 3- Vazgeçilen alacaklar, borçlunun defterlerinde açılan özel bir karşılık hesabına alınır. Üç yıl içinde zarar doğmaz veya doğan zararlar mahsup tamamen mümkün olmaz ise kalan tutar 3 ncü yılda kara aktarılır.
- 4- Bekleme süresi üç yıl olmakla birlikte, daha önce işin bırakılması, ölüm veya kurumlarda devir halinde bu hesap tutarı kara aktarılır. Geçmiş yıllara ait zararlar daha sonraki yıllarda ortaya çıkan vazgeçilen alacaklardan mahsup edilemez."⁴⁸

Vazgeçilen alacaklar ile ilgili olarak yapılan en temel muhasebe hilesi, devir veya bölünme hallerinde bu tutarların münfesi olan kurumun kayıtlarında gelir olarak gösterilmeksizin devir olunan veya bünyesinde birleşilen kurumun pasifine alınmasıdır.

Böylece münfesi olan kurum, devir veya bölünme tarihi itibarıyla gelirini gizleyerek vergi matrahını olumsuz etkileyen bir muhasebe hilesi uygulamış olur.

⁴⁷ Tuğba Şahin, "Dönem Sonu İşlemleri: Vergi Hukukunda Değersiz Alacak ve Vazgeçilen Alacak Kavramları", Şubat 2005, (çevrimiçi) www.vergidegundem.com/files/makale2_subat05.doc , 02.01.2001.

⁴⁸ Osman Ayhan, "Şüpheli Alacaklar, Değersiz Alacaklar ve Vazgeçilen Alacaklar", 15.01.2007 (çevrimiçi) <http://www.batiymm.com.tr/5/2007/07-2.htm> , 02.01.2011.

Örneğin A işletmesinin iştiraki olan B işletmesi, 2008 yılında TMSF'ye devredilmiştir. Devredildiği yılda TMSF ile B işletmesi arasında yapılan protokol gereğince TMSF alacağına belirli bir kısımdan vazgeçtiğini belirtmiş, aynı zamanda da B işletmesinin tasfiye sürecini başlatmıştır. Vazgeçilen tutar B işletmesinin kayıtlarında vazgeçilen alacaklar olarak 549. Özel Fonlar hesabına alınmıştır. 2010 yılına gelindiğinde, VUK 324. Maddesi uyarınca zarar ile mahsup edilemeyen vazgeçilen alacağın B işletmesinde gelir olarak kayıtlara intikal ettirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. B işletmesinin hissedarı olan A işletmesinin ise yüklü miktarda mahsup edilebilir Geçmiş Yıllar Zararları bulunmaktadır. Ortaklık yapısı büyük ölçüde aynı olan A ve B işletmeleri, vazgeçilen alacaktan doğan gelire ilişkin tahakkuk edecek vergiden kaçınmak amacıyla, öncelikle TMSF'ye başvurarak tasfiye sürecinden çıkmak istediklerini belirtmişlerdir. TMSF, B işletmesinin faaliyet konusunda bir daha iştirak etmemesi kaydıyla bunu kabul etmiş ve B işletmesi unvan değişikliğine giderek, A işletmesi ile aynı iştirak konusuna sahip C işletmesi halini almıştır. Bundan sonra A işletmesi ile C işletmesi arasında KVK 18. Maddesi uyarınca birleşme işlemleri gerçekleşmiş, C işletmesi münfesihi olarak A işletmesine aktif ve pasifi ile geçmiştir. A işletmesi 549. Özel Fonlarda bulunan vazgeçilen alacak tutarını dönem sonunda Geçmiş Yıllar Zararlarına mahsup ederek vergi matrahını aşındırarak vergi kaybına neden olmuştur.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun birleşmeyi düzenleyen 18. Maddesinde, bir veya birkaç kurumun diğer bir kurumla birleşmesi, birleşme nedeniyle infisah eden kurumlar bakımından tasfiye hükmündedir denmektedir. Bu açıdan tasfiye bir anlamda işi bırakma sayılacağından, vazgeçilen alacakların birleşme neticesinde, bünyesinde birleşilen firmaya geçmesi doğru bir uygulama olmayacaktır.

Genellikle bu tür hile uygulamaları, vazgeçilen alacak tutarı yüksek olan firmaların, Kanun'un öngördüğü üç yıllık sürenin sonuna yakın, yüksek tutarda birikmiş geçmiş yıllar zararları olan firmalarla birleşme işlemlerinde görünmektedir.

Bu uygulama ile bir yandan birleşme neticesinde münfesihi olan kurum, vermek zorunda olduğu tasfiye beyannamesinde geliri gizleyerek kurumlar vergisi matrahını azaltmakta, öte yandan bünyesinde birleşilen kurum pasifine aldığı vazgeçilen

alacakları geçmiş yıllar zararları ile mahsup etmekte, böylece gelire yansımaya gereken vazgeçilen alacaklar mahsup yoluyla eritilmektedir.

Böyle uygulamalar genellikle vazgeçilen alacak tutarlarının büyük olduğu durumlarda görülen vergi operasyonu niteliğindeki işlemlerdir. Yukarıda bahsedilen şekli ile yapılan bu işlemler, gerek münfesi kurum açısından vergi kaybına yol açtığı ve gerekse birleşilen kurum tarafından yapılması kanunen mümkün olmadığı halde vazgeçilen alacaklar geçmiş yıllar zararlarına mahsup edildiğinden hem muvazaa ve hem de vergi ziyayı açılardan rahatlıkla eleştiriye konu olabilecektir.

2.3.2.3. Belge Hileleri

Belge hileleri genellikle kayıt aşamasından önce gerçekleşen ve kimi zaman işletmeyi ve kimi zaman da vergi matrahını hedef alan hilelerdir. Bu hileler aşağıdaki şekilde ayırımı tabi tutulabilir:

- a. Düzenlenmesi gereken belgeleri düzenlememek,
- b. Satış belgelerini gelirleri gizleyecek şekilde düzenlemek,
- c. Alış ve satış belgeleri üzerinde yapılan tahrifatlar,
- d. Sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanmak veya düzenlemek.

a- Düzenlenmesi Gereken Belgeleri Düzenlememek

Belge düzeni usule ilişkin bir durum olduğu için belge düzeni ile ilgili hükümler genel olarak VUK'da düzenlenmiştir. VUK, m.227/1'de; "Bu kanunda aksine hüküm olmadıkça, bu kanuna göre tutulan ve şahıslarla olan ilişki ve işlemlere ait olan kayıtların tevsiki zorunludur." denilmektedir. VUK'da düzenlenen ve kayıt ve işlemlerin ayırımına yarayan belgeler şunlardır:

"Fatura, Perakende Satış Vesikaları, Gider Pusulası, Müstahsil Makbuzu, Serbest Meslek Makbuzu, Sevk İrsaliyesi, Taşıma İrsaliyesi, Yolcu Listeleri, Günlük Müşteri Listeleri, Muhabere Evrakı, Ücret Bordrosu ve Diğer Vesikalardır."⁴⁹

Belge hilesinde yapılan mal veya hizmet teslimi neticesinde verilmesi gereken evrak yerine ya hiç evrak düzenlenmeksizin kayıt dışı işlem yapılmakta, ya da örneğin vergiden muaf esnaftan hizmet alımı karşılığında düzenlenmesi gereken gider pusulası yerine perakende satış fişi alınmaktadır. Böylece muhasebe kayıtları üzerinde bir hile yapılmamakta, ancak muhasebe kayıtlarına mesnet olan belgeler üzerinde hile yapılarak vergi kaybına neden olunmaktadır.

Nitekim vergiden muaf esnaftan alınan hizmet karşılığında, hizmeti alan firmanın gider pusulası düzenleyerek, pusulada stopaj tutarını belirtmesi ve bu tutarı muhtasar beyannamede beyan etmesi gerekirken, vergiden muaf esnaftan mesnetsiz perakende satış fişleri alınarak stopaj matrahını azaltıcı bir muhasebe hilesi yapılmış olmaktadır.

Belgesiz mal ve hizmet temininde ise, işlem hiçbir şekilde muhasebe kayıtlarına girmemekle birlikte, örneğin mal tesliminde fiili anlamda işletme stokları artmış olduğundan, bu belgesiz mal alımları sonrasında belgesiz mal satışları da yapılmak durumunda kalmakta böylece vergi matrahını etkileyen hileli işlem yapılmış olmaktadır.

b- Satış Belgelerini Gelirleri Gizleyecek Şekilde Düzenlemek

Bu tür hileler genellikle işletmenin yaptığı satışları satış belgelerine kârsız ya da çok düşük bir kârla intikal ettirmesi neticesinde, gerçek satış tutarının kayıtlara yansıtılmaması şeklinde yapılan, hem vergi matrahını ve hem de işletme varlıklarını hedefleyen muhasebe hileleridir.

Hilenin uygulanması satış belgelerinde birim satış fiyatlarının veya satılan mal miktarının gerçekten daha düşük tutar ve miktarlarda gösterilmesi ile yapılır.

⁴⁹ Erhan Gümüş, "Defter, Kayıt ve Belgeler Çerçevesinde Yapılan Vergi Denetiminde Karşılaşılan Sorunlar", e-akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Kasım 2005, Sayı 45, (çevrimiçi) <http://www.e-akademi.org/makaleler/egumus-1.htm> , 03.01.2011.

Örneğin, resmi satışların yanında kayıt dışı satış da yapan bazı işletmeler, hem resmi ve hem de kayıt dışı satışlarını birlikte yaptıklarında tanzim ettikleri faturada sadece resmi satışlarını göstererek, esasında elde ettikleri satış hâsılatının kayıt dışı satışlara tekabül eden kısmını gizlemekte, böylece vergi matrahını olumsuz yönde etkilemektedirler.

c- Alış ve Satış Belgeleri Üzerinde Yapılan Tahrifatlar

Alış ve satış belgeleri üzerinde yapılan tahrifatlardan amaçlanandan biri vergi matrahının değişmesini sağlamak, diğeri ise hile uygulayan işletme çalışanlarına haksız kazanç sağlamaktır.

Alım ve satım belgeleri üzerindeki tahrifatlar bu belgelerin üzerinde yazılı olan tarih, miktar, tutar, adına fatura tanzim edilen mükellefe ilişkin bilgiler, iskonto tutarlarının, ödeme şeklinin değiştirilmesi şeklinde olabilir.

Bu tür hile uygulamasında örneğin, alış veya satış belgeleri üzerinde yazılı olan tarihler işletmenin kâr veya zarar durumuna göre değiştirilmek suretiyle dönem giderlerinin arttırılması ya da dönem gelirlerinin azalması sağlanmakta, böylece vergi matrahını etkileyen hileli bir işlem yapılmış olmaktadır.

Bir diğeri hile uygulamasında ise, özellikle alış faturalarında yer alan iskonto tutarları belge üzerinde düşürülmek suretiyle mal veya hizmet alış tutarı yükseltilmekte, böylece satışların maliyeti ya da dönem giderleri arttırılarak vergi matrahı azaltılmış olmaktadır. Örneğin, bir işletme %18 KDV'ye tabi 12.000 TL tutarında hizmet alımında bulunmuş ve bu tutar üzerinden 2.000 TL iskonto yapılmış olsun. Burada mal alımında bulunan işletme tarafından giderleştirilmesi gereken tutar $12.000 - 2.000 = 10.000$ TL'dir. Oysa işletme dönem giderlerini yüksek göstermek amacıyla iskonto tutarını da gider tutarı içerisinde göstererek 12.000 TL'nin tamamını giderleştirip vergi matrahının olumsuz etkilenmesini sağlayabilir.

Diğeri bir hileli işlem ise, özellikle hizmet alışlarında, sahte işletmelerden alış yapılması şeklinde hem vergi matrahını ve hem de işletme varlıklarını hedef alan çalışan odaklı muhasebe hileleridir.

Bazen işletme çalışanları unvanları ve belge şekilleri işletmenin tedarikçi firmalarına benzeyen sahte işletmeler kurarak, bu işletmelerden çalıştıkları firmaya sahte fatura keserek şirketin nakit varlıklarından haksız menfaat elde etmeye çalışabilirler.

Bu şekilde yapılan hile ile işletme bir yandan sahte belge kullandığından vergi uygulamaları açısından ciddi riskler altına girmekte, öte yandan paravan bir işletmeden alım yaptığından dolayı karşılıksız bir nakit çıkışı ile varlık kaybına uğramaktadır.

ç- Sahte veya Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Kullanmak veya Düzenlemek

Sahte belge veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlemek ve kullanmak Vergi Usul Kanunu'nun 359. Maddesinde kaçakçılık suçunun çeşitlerinden bazıları olarak zikredilmiştir.

Mezkûr kanunun 359. Maddesi düzenlenme amacı itibariyle hürriyeti bağlayıcı vergi ziyaı suçlarını tanzim ettiğiinden, sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanmak ve düzenlemek fiilleri de adli vergi suçları kapsamında, çeşitli hürriyeti bağlayıcı cezai müeyyideler içeren bir hiledir.

"Sahte belge, gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde varmış gibi düzenlenen belgelerdir. Hiçbir ekonomik faaliyette bulunulmamasına rağmen (mal veya hizmet hareketi olmaksızın) sanki öyle bir faaliyette bulunulmuş gibi bir belge düzenlemektir. Mal alım ve satımı olmadığı halde düzenlenen belge bu niteliktedir. Uygulamada bu nitelikteki belgeler "naylon" belge olarak isimlendirilmektedir."⁵⁰

"Yani gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, *sahte belgedir*."⁵¹

⁵⁰ Doğan Şenyüz, **Vergi Ceza Hukuku**, 3.bs., Ekin Kitabevi, Bursa, 2005, s.56.

⁵¹ Süleyman Aydın, Yakup Yılmaz, **Yolsuzluk ve Mali Suçlar**, 3.bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s.307.

"Gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet ve miktar itibari ile gerçeğe aykırı olarak yansıtan belge muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgedir. Bu bir nevi fikri sahtekârlığın bir görünümüdür. Gerçekten fikri sahtecilikte de, evrakın görünümü sahil olmakla beraber, içeriği gerçeği yansıtmamaktadır. Burada kısmi sahtecilikten de söz etmemiz olanağı vardır. Zira işlem bir gerçeğe dayanmakla birlikte nitelik ve miktar itibari ile kısmen sahte olarak düzenleme söz konusudur."⁵²

Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgeyi sahte belgeden ayıran en önemli farklılık, muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgenin gerçekte var olan bir işlemin belgeye gerçekten farklı bir şekilde yansıtılmasıyla oluşmasına karşın, sahte belgenin gerçekte bir işlem olmamasına karşın işlem varmış gibi düzenlenmesinden doğmaktadır.

Sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanmak yoluyla yapılan muhasebe hilelerinin iki amacı vardır. Birincisi hile, dönem kârını ve vergi matrahını azaltmaya yöneliktir. İkincisi hileye başvurulma nedeni işletme varlıklarının şirketten gizlice çekilmesidir. Yani çalışanlar tarafından yapılan bir hırsızlık vardır. Her iki durumda da değişmeyen netice muhasebe hilesi ile vergi matrahının azalmasına sebebiyet verilmesidir.

İkinci olarak saydığımız sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanma eyleminin nedeni açıktır. Burada hile iki türlü işler. Ya çalışan, dışarıda naylon fatura olarak kabul edilen sahte belge alım satımını yapan bir firmadan mal ve hizmet alımı yapmış gibi görünerek, komisyon karşılığında tahsilâtı kendine alır, ya da işletme ile fiilen çalışmakta olan bir işletmenin faturalarını taklit ederek hile yapar.

"Burada satıcı, çalışan ile işbirliği içinde olmayıp, yapılan hileden haberdar bile değildir. İşletme çalışanı, gerçek satıcı adına sahte fatura düzenleyerek sisteme sokmakta ve yapılan ödemeyi kendisi almaktadır. Dolayısıyla burada işletme zarar

⁵² Süheyl Donay, **Ceza Mahkemesinde Yargılanan Vergi Suçları**, Beta Basım, İstanbul, 2008, s.137.

görmekte, satıcının haberi olmamakta, çalışan haksız kazanç sağlamakta ve işletmeye mal veya hizmet teslimatı yapılmamaktadır."⁵³

Bu hileye şöyle bir örnek verebiliriz. İşletmenin ortaklarından biri işletmeye sahte faturalar sokarak, oldukça yüksek tutarlarda haksız kazanç elde etmeye başlamıştır. Faturalar işletmenin düzenli çalışan bir tedarikçisi adına düzenlenmektedir. Bu sahtekârlıkta ortağa, tedarikçinin bir çalışanı yardımcı olmaktadır. Faturaların ödemesi hilekâr ortağın onayı ile yapılmaktadır. İşletmenin diğer ortağı bir zaman sonra durumdan şüphelenmeye başlamıştır. Bunun nedeni işletmenin bazı gider kalemlerinde önceki yıllara göre meydana gelen artışlardır. Diğer bir neden de hilekâr ortağın yaşam düzeyinin hatırı sayılır bir biçimde yükselmesidir.

"Gider kalemlerinde meydana gelen ve açıklanamayan artışların incelenmesi aşamasında, kat izi olmayan faturalar dikkati çekmiştir. Postayla gelmeyen bu faturaların işletmede nasıl bulunduğu soru işareti oluşturmuştur. Bunun sonucunda tedarikçi işletmenin ilgili kayıtları istenmiş ve yapılan karşılaştırmalarda birçok faturanın kayıtlarda bulunmadığı görülmüştür."⁵⁴

Diğer bir örneği ise şu şekilde verebiliriz. Bir işletme uzun süredir çalışmakta olan ve belirli bir tutara kadar çeklere imza yetkisi verilmiş muhasebe müdürü konumundaki çalışan, dışarıdan anlaştığı bir kişiden komisyon karşılığı sahte fatura olarak kayıtlara stok girişi yapmaktadır. Bu şekilde yapılan stok girişlerinden sonra cari ödemesine ilişkin kendisine yetki verilen tutarla sınırlı kalmak üzere şirket çeklerini keşide etmekte ve kendisi gidip tahsil etmektedir. Bu şekilde yapılan hileli işlemler neticesinde işletme stoklarında zaman içerisinde meydana gelen normalin dışındaki artış ve buna paralel satış maliyetlerindeki öngörülmeyen artış neticesinde dönem kârındaki hızlı düşüş işletme yönetiminin dikkatini çekmiş ve bunun üzerine yönetim bir Yeminli Mali Müşavir ile anlaşarak işletme kayıtlarını ve stoklarını kontrol ettirmiştir. Sonuçta yapılan incelemelerde işletmenin fiili stokları ile kayıtlarda görülen stok arasında ciddi farklar olduğu ve ayrıca yapılan karşıt incelemeler neticesinde fatura girişi yapılan şirketin paravan bir şirket olduğu anlaşılmıştır.

⁵³ Bozkurt, a.g.e., s.236.

⁵⁴ Bozkurt, a.g.e., s.237.

Burada işletme hem sahte belge kullanmış durumuna düştüğü için bir vergi incelemesinde cezalı tarhiyata muhatap olacağından ve hem de sahte mal alımları dolayısıyla ödemeler yaptığından iki defa zarar uğratılmıştır.

Bazen de işletme yönetimleri, vergi matrahının düşük çıkmasını istediklerini de, bunu sağlamanın en kolay yolu olarak sahte belge veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanmak yoluna gitmektedirler. Özellikle tercih edilen muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanımı olmaktadır.

Burada hile uygulayıcıları, sürekli cari hesap şeklinde çalıştıkları bir veya birden fazla işletme ile komisyon karşılığı anlaşarak fiilen yaptıkları mal ve hizmet alımlarında birim fiyatların yüksek belirlenmesi veya satış miktarının gerçekte olduğundan fazla yazılması suretiyle satışların maliyetini ya da dönem giderlerini yükseltmek suretiyle vergi matrahını aşındırmaya çalışmaktadırlar. Bu yola başvurulması ile muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyen firma bir yandan komisyon almakta, diğer taraftan da gerek stoklarında ve gerekse devreden KDV hesaplarında biriken tutarları "şişirilmiş" faturalar düzenleyerek eritmektedirler.

Bu yöntem genellikle imalat yapan işletmeler başvurmaktadır. Zira sürekli açık hesap şeklinde çalışılan işletmelerden alınan stok girişlerinin yanıltıcı olup olmadığını belirlemek oldukça güçtür. Üstelik yanıltıcı belge kullanan şirketin stok devir hızının yüksek olduğu düşünülürse, yanıltıcı belgeyi tespit etmek daha zorlaşacaktır.

Sahte belge kullanımında ise, gerçekte olmayan bir mal veya hizmet alımı yapılmış gibi kayıtlara girişler yapılarak, sahte faturayı düzenleyene, düzenlediği tutar üzerinden belirli bir komisyon verilmektedir. Bu yöntemi uygulayanlar genellikle hizmet işletmeleridir. Özellikle reklam, pazarlama ve film yapım şirketleri gibi hem aylık Katma Değer Vergisi yükümlülükleri ve hem de dönem kârı genelde yüksek çıkan firmalar, satılan hizmet giderleri ile ilgili olacak şekilde veya faaliyette buldukları işletme merkezinin tamir bakım gideri sayılacak şekilde sahte fatura temin ederek vergi matrahını aşındırmaya çalışmaktadırlar.

Bu tür firmalarda, bir türlü sonu gelmeyen tadilat ve tamiratlara ilişkin faturalar, personel sayısı ile uyumsuz yemek ve yol giderleri yahut gerçekten satılan hizmetin bir unsuru olmakla beraber alınmamış hizmetlere ilişkin gider faturaları dikkati çekmektedir.

Ancak sahte faturanın tespiti, muhteviyatı itibariyle yanıltıcı faturanın tespitinden daha kolaydır. Örneğin daha önce çalışılmamış bir firmadan bir veya iki ay alınan yüksek tutarlı faturaların ardından bir daha o firma ile çalışılmaması, ya da işletmenin satış maliyetleri veya giderlerinde normal olmayan dönemsel yükselişler, ya da fatura alınan firmalara ödemelerinin banka yolu ile yapılmayarak alacağıının küçük bir kısmının (komisyona denk gelen) çekler veya kasa ile yapılması sahte faturanın varlığına işaret eder.

Her halükârda sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgelerin muhasebe kayıtlarına işlenmesi neticesinde kimi zaman stok ve maliyet hesapları, kimi zamanda gider hesapları etki altına alınarak vergi matrahını azaltmaya yönelik hileli işlemler uygulanmış olmaktadır.

2.4. MUHASEBE HİLESİ ÖRNEKLERİ

2.4.1. Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler

2.4.1.1. Dünyadan Muhasebe Hilesi Örnekleri

a- Enron Skandalı

Dünyanın en büyük şirketlerinden biri olan Amerikan Enron şirketi enerji sektörü başta olmak üzere pek çok alanda faaliyet göstermekteydi. Şirket değişik sektörlerdeki faaliyetlerinin yönetimi amacıyla Özel Amaçlı Girişimler (Special Purpose Entities) adı altında alt şirketler kurdu.

Amerika'da enerji piyasasında serbestleşmeye gidileceği haberleri ile yıldızı parlayan şirket, tepe yöneticilerinin spekülatif olarak artırılmış yüksek fiyatlardan şirket hisselerini satmalarının ardından iflas etmiştir.

Enron'un cirosunda kısa bir zaman aralığında meydana gelen hızlı artış neticesinde şirket cirosunun sadece 2000 yılının son üç ayında 1999 yılının cirosunu geçmesi, aslında şirket kayıtlarında bazı usulsüzlüklerin ve muhasebe hilelerinin varlığına işaret etmekteydi. Ancak, şirket yönetimi cironun bir yılda 40 milyar USD'den 101 milyar USD'ye çıkmasını şirketin yıl içerisinde iş yelpazesini ciddi olarak değiştirmesinden kaynaklanan bir durum olduğunu açıklamıştır.

Enron yıl içerisinde piyasa yapıcılığına soyunarak toptan alım-satım sözleşmeleri imzalamış ve bu türden işlemler ile şirket cirosu astronomik boyutlara ulaşmıştır. Cirodaki aşırı artışa rağmen şirketin çalışma sermayesini azaltması ve toptan alım-satım sözleşmelerini bilanço tarihindeki değerine iskonto etmesi ile şirketin esasında 216 milyon USD olan kârı 979 milyon USD olarak hesaplanmıştır. Enron yönetimi aynı zamanda şirketi olduğundan kârlı göstermek için genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine aykırı finansal raporlamada bulunarak yaptığı yatırımlarda meydana gelen değer azalışlarından kaynaklanan büyük zararları küçük şirketlere yansıtmış, sonrasında ise bu şirketlerin finansal tablolarını konsolidasyona dahil etmeyerek şirketin gerçek durumunu yatırımcılardan gizlemiştir.

Bu şekilde tahminen 40 milyar USD tutarındaki bir yükümlülüğü özel amaçlı girişimlerde saklayan Enron, aşırı değerlendirilmiş hisse senetlerini bankaya teminat olarak vermek suretiyle küçük girişimlerinin bankalar tarafından fonlanmasını sağlamıştır. Enron'dan oldukça iyi getiri elde eden bankalar, yatırımcıları şirket kâğıtlarına yatırım yapmaya teşvik ederek kazançlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Böylece şirket hisse senetlerinin fiktif değer artışı devam etmiş ve yatırımcılarda büyük getiri beklentilerine neden olmuştur.

Ancak Enron yöneticilerinin sahip oldukları şirket hisse senetlerini, gerçek durumu gösteren finansal tablolar açıklanmadan hemen önce satmaları ve ardından firmanın ve özel amaçlı girişimlerin görüldüğü kadar kâr elde etmediği gibi oldukça büyük zarar ve yükümlülük altında oldukları anlaşıldığında, şirket hisse senetlerinin değeri müthiş bir hızla düşmüş ve yatırımcıların ellerindeki hisseler değersiz kâğıtlara dönüşmüştür.

Bu iflas halka açık bir şirketin kârlılığını olduğundan yüksek göstermesi ve bu konuda denetim şirketlerinden yardım alması açısından oldukça önemlidir. Zira bu olayla mali tabloların gerçek durumu yansıtmasında ayrıntılı muhasebe standartlarının ne kadar etkili olabileceği görülmüştür.

b- Worldcom'un İflâsı

Büyük bir telekomünikasyon şirketi olan WorldCom'un, şirketi kârlı göstermeye yönelik hileli muhasebe uygulamaları yaptığı, 2002 yılı ortalarında ortaya çıkmıştır.

Skandalın ortaya çıkışından geriye doğru son 15 aya ait kâr rakamlarının hesaplanıp yeniden açıklanması ile şirketin ilgili dönemde önceden ilân edildiği gibi 1.4 milyar USD kâr etmediği, tam tersine şirketin 2.4 milyar USD zararda olduğu ve 3.8 milyar USD tutarındaki şirket giderinin sermaye yatırımı olarak kaydedilmesi suretiyle şirketin 1.4 milyar USD kâr etmiş gibi gösterildiği tespit edilmiştir.

Skandalın ortaya çıkması ile birlikte şirket yönetimi toplam 80.000 kişilik istihdam sayısının 63.000 kişiye düşürüleceğini ve masraflarda tasarrufa gidileceğini ilân etmesine rağmen toplam borçlarının 30 milyar USD civarında olduğunun ileri sürülmesi dolayısıyla şirket hisse senetlerinin büyük değer kayıplarına uğramasını engelleyemeyerek iflas etmiştir.

c- Xerox Skandalı

"ABD Sermaye Piyasası Kurumu (SEC) tarafından bağımsız denetime tabi tutulan büro donanımları üreticisi Xerox'un son 5 yıl boyunca uygunsuz muhasebe işlemleriyle gelirlerini tahmin edilenden çok daha fazla şişirdiği belirlenmiştir.

2002 yılı Nisan ayında Xerox'u hesaplarını bağımsız denetime açmaya zorlayan SEC'in, bu tarihte şirketin usulsüz işlemlerle gelirlerini 3 milyar dolar kadar yüksek gösterdiğini tahmin etmiştir. Xerox'un sözcüsü Christa Carone, konuyla ilgili yaptığı açıklamada son 5 yılda Xerox'un sağladığı gerçek gelirlerin açıklanandan 1,9 milyar dolar kadar eksik olduğunu söylemiştir.

Usulsüz muhasebe uygulamalarından dolayı bağımsız hesap uzmanı denetiminde bulunan ve daha önce SEC'e 10 milyon dolar ceza ödemeyi kabul etmiş olan Xerox, bağımsız denetim sonucunda iyice sıkıştı. Xerox 1997–2001 yılları arasındaki faaliyet dönemi için toplam 92 milyar dolarlık gelir bildirmişti.

Xerox usulsüz muhasebe işlemleriyle gelirlerini şişirerek vergi öncesi kar rakamlarını olduğundan yüksek göstermiş ve bu şekilde borsayı manipüle etmiştir. Gözlemciler, şişirme yapılmadığı takdirde Xerox'un söz konusu 5 yıl içinde üç aylık dönemler ve yıllar itibarıyla açıkladığı kar rakamlarının piyasa beklentilerinin altında kalacağını ve şirket hisse senetlerinin değer kaybına uğrayacağını belirtmişlerdir."⁵⁵

Nitekim skandalın ortaya çıkması ile birlikte, Xerox'un New York Borsası'ndaki hisseleri yüzde 28 oranında değer yitirerek 8 dolardan 5,75 dolara düşmüştür.

ç- Carme Skandalı

Amerikan Carme şirketi, şirketin bazı üst düzey yöneticilerinin uygulamış oldukları muhasebe hileleri ile şirketi olduğundan daha kârlı göstermeye çalışmışlardır. Şirketin genel müdürü, finans müdürü ve satış müdürünün organizasyonunda gerçekleşen hile uygulaması, şirketin daha kârlı görünmesi amacıyla her ay yirmi kadar müşteriye sahte satış faturası kesilmesi suretiyle yapılmıştır. Böylece şirketin cirosu ve satış hasılatı olduğundan yüksek gösterilmiştir.

Bu aşamada şirketin bağımsız denetçisi tarafından şirket alacakları içerisinde dikkati çeken bir tutara erişen ve esasen sahte satış faturaları nedeniyle fiktif bir tutarda olan Kanada merkezli Axel Craft şirketine teyit yazısı gönderilmiştir. Ancak şirket yönetimi Axel Craft şirketini teyit yazısına olumlu cevap vermesi konusunda ikna etmiş ve bağımsız denetçi durumu fark edememiştir. Ancak bir süre sonra şirketin muhasebe müdürü durumu fark ederek ortaya çıkarmıştır.

⁵⁵ Zaman Gazetesi, "ABD Şimdide Xerox Skandalı İle Çalkalanıyor", (çevrimiçi) <http://arsiv.zaman.com.tr/2002/06/29/ekonomi/h1.htm> , 05.01.2011.

2.4.1.2. Türkiye’den Muhasebe Hilesi Örneği

İMAR BANKASI

İmar Bankası’na TMSF tarafından el konulması sonrasında büyük muhasebe yolsuzlukları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bankanın vergi kaçırdığı ve hayali hesaplar açıldığı iddiasıyla başlatılan soruşturmada bankanın mevduat sahiplerine ödenen faiz üzerinden yapılan stopaj ve fon kesintilerinden oluşan yaklaşık bir milyar TL’yi Hazine’ye aktarmadığı ve eksik matrah beyan ettiği ortaya çıkmıştır.

Banka 20 Haziran 1994 tarihinde 3182 sayılı Kanun’un 64. Maddesi uyarınca neredeyse tüm kredilerin Uzan Grubu tarafından kullanılması, böylece bankacılık işlevlerinden uzaklaşmış olması, kârlılığın düşmesi, nakit sıkışıklığı ve gelir-gider dengesinin bozulmuş olması gibi nedenlerden ötürü gözetime alınmıştır.

Banka 3 Temmuz 2003 tarihinde TMSF’ye devredilmiş ancak hem TMSF ve hem de BDDK tarafından banka kayıtlarına erişim büyük ölçüde engellenmiştir. Bu aşamada bir yandan banka ana bilgisayarındaki kayıtlar silinmiş ve yedekleme sistemleri kapatılmış, diğer yandan bankanın kritik noktalardaki görevlileri istifa etmişlerdir. Ancak yapılan incelemeler neticesinde bankada kayıt dışı işlemler yapıldığı ve vergilerin eksik beyan edildiği, bu sebeple fiili mevduat ile kayıtlı mevduat arasında fark olduğu, izin bir şekilde Devlet İç Borçlanma Senedi satışı yapıldığı ve mevduat faizlerinden yapılan kesintilerin Hazine’ye eksik intikal ettirildiği tespit edilmiştir.

Banka ayrıca bu işlemleri yapabilmek için özel bir bilgisayar yazılımı kullanarak çift defter tutmuş, kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapmıştır. Bunun yanı sıra uydurma hesaplar açılarak bu hesaplara transferler gerçekleştirilmiş ve işlemler sahte belge düzenlemek suretiyle yapılmıştır. Bununla beraber istenildiğinde inceleme ve denetim yetkisine sahip kamu görevlilerine ibraz edilmesi gereken defter, kayıt ve belgelere ilişkin ibraz yükümlülüğü yerine getirilmemiştir.

İmar Bankası olayı şirket ortaklarının mali durumu ve kârlılığı gizlemeye yönelik hileli işlemleri, bağımsız denetçilerin duruma göz yummaları ve bankanın bazı

giderleri halka açık olmayan şirketlere aktararak, halka açık şirketleri olduğundan kârlı gösterip hisse senetlerinden yüksek getiri elde etmek çabası nedeniyle Enron skandalına benzemektedir.

2.4.2. Hileli Muhasebe İşlemlerine İlişkin Örnek Yevmiye Kayıtları

Bu kısımda, özellikle çalışmamızın C.3. Muhasebe Hilesi Türleri bölümünde teorik açıdan açıklanmaya çalışılan bazı muhasebe hilelerinin ne şekilde kayıtlara intikal ettirildiğinin bir monografi çalışması ile yevmiye kayıtlarına indirgenerek örneklendirilmesi amaçlanmaktadır.

Örneğimizde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren ve bazı firmaların sermayelerine iştirak etmiş olan bir şirketin 01.01.2010 – 31.12.2010 hesap dönemine ait bazı işlemleri içerisinde yapılan hata ve hile uygulamaları ile vergi mevzuatı ve Muhasebe Uygulama Genel Tebliği'ne uygun şekilde muhasebeleştirilmek istediğimizde yapmamız gereken kayıtlar gösterilmektedir.

ÖRNEK:

ABC HOLDİNG A.Ş., ana sözleşmesinde yer alan iştigal konusu itibariyle çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletmelere iştirak ederek temettü geliri elde etmekte, aynı zamanda inşaat işi ile de uğraşmaktadır.

Kurum, çeşitli iştiraklere sahip olmakla birlikte, ortakları içinde tüzel kişilerde bulunmaktadır. Kurum inşaat işi dolayısıyla duran varlık yatırımları da yapmakta ve aynı zamanda iştiraklerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına yabancı kaynak kullanmakta ve bu kaynakları ihtiyaca göre kimi zaman kendi kullanmakta ve kimi zamanda iştiraklerine kullandırmaktadır. Firmanın örneğimize esas 2010 döneminde yıllık ortalama işçi sayısı 550 kişi olup, dönem içerisinde gerçekleşen bazı işlemler ve bu işlemlerin muhasebeleştirilmeleri şöyle gerçekleşmiştir. (KDV ihmal edilmiştir)

1- Belgesiz gider yazma:

Kurum geçen hesap döneminde kayıt dışı işlemler neticesinde kasadan oluşan 900.000 TL tutarındaki fiktif kasa stokunu eritmek için 02.01.2010 ve 31.12.2010 tarihlerinde şöyle muhasebeleştirme yapılmıştır.

Hileli İşlem;

<u>02.01.2010</u>	
180.Gelecek Aylara Ait Giderler	900.000,00
100.Kasa	900.000,00
<u>31.12.2010</u>	
770. Genel Yönetim Giderleri	900.000,00
180. Gel. Ay. Ait. Giderler	900.000,00
<u>31.12.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

İşletme kasasında gerçekte olmamasına karşın, kayıt dışı işlemler nedeni ile kasa bakiyesinde meydana gelen fazlalık tutarın, ortaklar tarafından işletmeden çekilen nakit tutarlar olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple, kasa fazlası tutarın 131. Ortaklardan Alacaklar hesabına virman işlemi yapılmalı ve bu tutara adet uygulanıp, ortaklar adına fatura tanzim edilmelidir.

<u>02.01.2010</u>	
131. Ortaklardan Alacaklar	900.000,00
100.Kasa	900.000,00
<u>31.12.2010</u>	
131. Ortaklardan Alacaklar	10.000,00
642. Faiz Gelirleri	10.000,00
<u>31.12.2010</u>	

2- Dönemsellik ilkesine aykırı giderleştirme:

2009 yılı kârının yüksek görünmesi için kayıtlara girilmeyen bir adet 250.000 TL tutarındaki gider faturası, 05.01.2010 tarihinde kayıtlara girilmiştir.

Hileli İşlem;

<u>05.01.2010</u>	
770. Genel Yönetim Giderleri	250.000,00
320. Satıcılar	250.000,00
<u>05.01.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

Dönemsellik ilkesi gereği, giderler ve gelirler ait oldukları dönemde gelir ve gidere intikal ettirilmelidir. Bu kurala uygun olmayan şekilde, geçmiş dönemlerde yapılmış harcama belgelerinin cari döneme işlenmesi halinde, bu harcamaların kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınması gerekir.

<u>05.01.2010</u>	
681. Önceki Dönem Gider ve Zararları	250.000,00
320. Satıcılar	250.000,00
<u>05.01.2010</u>	
950. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	250.000
951. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	250.000
<u>05.01.2010</u>	

3- Gider yazılması gereken bazı masrafları aktifleştirmek:

Kurum, 04.05.2010 tarihinde aktifine kayıtlı binalardan merkez binasını boyatmıştır. Boya bedeli olan 20.000,00 TL şöyle muhasebeleştirilmiştir.

Hatalı İşlem;

<u>04.05.2010</u>	
252. Binalar	20.000,00
320. Satıcılar	20.000,00
<u>04.05.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

Esas itibariyle, aktifte yer alan amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin değerlerinde bir artış meydana getiren harcamaların aktifleştirilmesi, bunun dışında kalan boya, tamir, bakım gibi harcamaların giderleştirilmesi, muhasebe uygulamaları açısından doğru bir yaklaşım olacaktır. Yine de bu tür giderlerin aktifleştirilmesi durumunda, uygulamayı bir hile olarak kabul etmek, mükellefin bu uygulamayı yapmasına ilişkin verdiği cevaba, denetçinin şirketin genel durumu hakkında edindiği izlenime göre değişebilir. Örneğin, bu şekilde yapılan muhasebeleştirilmenin nedeni, şirket zararını düşük göstermek ise, bağımsız denetim açısından vergiye matrahına ilişkin olmayan ancak finansal raporları yanıltmayı amaçlayan bir hile uygulanmış olduğundan bahsedilebilir.

04.05.2010	
770. Genel Yönetim Giderleri	20.000,00
320. Satıcılar	20.000,00
04.05.2010	

4- Aktifleştirilmesi gereken harcamanın giderleştirilmesi ve maliyet hesaplarına gizlenmesi:

Kurum 06.06.2010 tarihinde merkez binasına yönetim katına münhasır olmak üzere yeni havalandırma ünitesi almış olup, ünitenin bedeli 50.000,00 TL'dir. Yapılan harcama şu şekilde kayıtlara alınmıştır.

Hileli İşlem;

06.06.2010	
730. Genel Üretim Giderleri	50.000,00
320. Satıcılar	50.000,00
06.06.2010	

Mevzuata Uygun İşlem;

Vergi Usul Kanunu'nun 414. Maddesi uyarınca 2011 yılı için demirbaşların giderleştirilmesi sınırı 700 TL olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bu tutarın üzerinde kalan tüm amortismanına tabi kıymetlerin aktifleştirilmek suretiyle faydalı ömür esasına göre amortismanına tabi tutulması gerekmektedir. Bu nedenle işletme tarafından giderleştirilen iktisadi kıymet aktife alınma ve amortismanına tabi tutulmalıdır.

<u>06.06.2010</u>	
255. Demirbaşlar	50.000,00
320. Satıcılar	50.000,00
<u>31.12.2010</u>	
770. Genel Yönetim Giderleri	50.000,00
257. Birikmiş Amortismanlar	50.000,00
<u>31.12.2010</u>	

5- Mükerrer kayıt girilmesi ve cari hesap mutabakatsızlığı olmaması için mükerrer kaydın karşılığının gider tahakkuklarında gizlenmesi:

Kurum 08.04.2010 tarihinde kayıtlarına aldığı inşaat reklamı faturasını, 10.06.2010 tarihinde tekrar kaydetmiştir. Reklam faturası tutarı 350.000,00 TL'dir.

Hileli İşlem;

<u>10.06.2010</u>	
760. Pazarlama, Satış ve Dağ. Giderleri	350.000,00
381. Gider Tahakkukları	350.000,00
<u>10.06.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

Bir gider belgesinin mükerrer olarak kayıt edilmesi vergi matrahında aşınmaya neden olacağından, bu işlemin hiç yapılmamış olması gerekir. Yine de bu işlemin yapıldığı tespit edilmişse ters kayıt yapılarak işlemin vergi matrahına olan olumsuz etkisi giderilmelidir.

_____10.06.2010_____		
381. Gider Tahakkukları	350.000,00	
760. Pazarlama, Satış ve Dağ. Giderleri	350.000,00	
_____10.06.2010_____		

6- Kayıtlarda kasten matematik hata yapma:

Kurum 12.05.2010 tarihinde kayıtlarına aldığı 3.600,00 TL bedelli iş makinesi kiralama faturasını, 04-06/2010 dönemi geçici vergi beyannamesinde kârı düşük göstermek için 360.000 TL olarak kayıtlara girmiştir.

Hileli İşlem;

_____12.05.2010_____		
730. Genel Üretim Giderleri	360.000,00	
320. Satıcılar	360.000,00	
_____12.05.2010_____		

Mevzuata Uygun İşlem;

Bu türden bir işlemin hata veya hile olarak değerlendirilmesinde, mükellefin bu işlemi yaptığı dönemde vergi ödemesi çıkıp çıkmadığına, bu tür uygulamaların tekrarlarının olup olmadığına bakılmalıdır. Eğer vergi ödemesi çıkan dönemlerde bu türden uygulamalara birden fazla kere rastlanıyorsa, burada kasıt unsurunun aranması ve işlemin hile olarak kabul edilmesi gerekecektir. İşletmenin bu işlemi tespit etmesinin ardından yapması gereken, giderin gerçek tutarı kayıtlarda kalacak şekilde, fazla gider tutarını ters kayıt ile kapatmak olmalıdır.

_____12.05.2010_____		
320. Satıcılar	356.400,00	
730. Genel Üretim Giderleri	356.400,00	
_____12.05.2010_____		

7- Amortisman usul ve esaslarına aykırı amortisman ayırmak:

Kurum geçen yıllarda aktifine aldığı binalarını normal amortisman usulüne göre amortisman tabi tutmasına rağmen, 2010 yılında kârı düşük göstermek ve böylece vergi matrahını aşındırmak için azalan bakiyeler yöntemine amortisman tabi tutmuştur. Böylece aktifte toplam 40.000.000 TL bedelle görülen binalar üzerinden normal amortisman yöntemine göre 50 yıl faydalı ömür üzerinden yıllık 800.000 TL amortisman ayırması gerekirken, azalan bakiyelere geçerek 31.12.2010 tarihinde 1.600.000 TL amortisman ayırmıştır.

Hileli İşlem;

<u>31.12.2010</u>	
770. Genel Yönetim Giderleri	1.600.000,00
257. Birikmiş Amortismanlar	1.600.000,00
<u>31.12.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

Burada işlemin mükellefin vergi kanunlarına yeterince hakim olamaması nedeni ile mi yapıldığı, yoksa kasıt unsuru gözetilerek işlemin özellikle mi bu şekilde yapıldığının tespiti önemlidir. Zira ilk durumda işlemin muhasebe hatası iken, ikinci durumda vergi matrahına yönelik muhasebe hilesi ortaya çıkmaktadır.

<u>31.12.2010</u>	
257. Birikmiş Amortismanlar	800.000,00
770. Genel Yönetim Giderleri	800.000,00
<u>31.12.2010</u>	

8- Vergi kanunlarına göre kanunen kabul edilmeyen giderleri giderleştirmek:

Kurum Şubat 2010 dönemi muhtasar beyannamesi ile ödemesi gereken toplam 30.000,00 TL gelir vergisi stopajını 15.06.2010 tarihinde 4.500,00 TL gecikme zammı ile birlikte ödemiştir. Vergi ödemesinin kaydı şu şekilde yapılmıştır.

Hileli İşlem;

15.06.2010	
360. Ödenecek Vergi ve Fonlar	30.000,00
730. Diğer Çeşitli Giderler	4.500,00
100. Kasa	34.500,00
15.06.2010	

Mevzuata Uygun İşlem;

Gelir Vergisi Kanunu'nun 41. Maddesine göre, akitlerde cezai şart olarak yer almayan her türlü para cezaları ve vergi cezalarının gider olarak yazılması kabul edilmemektedir. Bu nedenle ödenen vergi cezasının da bu kapsamda kanunen kabul edilmeyen gider olarak kayıtlara alınması gerekmektedir.

15.06.2010	
360. Ödenecek Vergi ve Fonlar	30.000,00
689. Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	4.500,00
100. Kasa	34.500,00
15.06.2010	

15.06.2010	
950. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	4.500,00
951. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	4.500,00
15.06.2010	

9- Borcu alacağı ve alacağı borca yazmak:

Bu hile uygulaması özellikle ilişkili firmalarla olan işlemlerin mali tablolara olduğundan daha düşük tutarlarda yansımaları, 331.Ortaklara Borçlar hesabı tutarının şirket öz sermayesinin zayıf olmasından dolayı yüksek seyrettiği hallerde örtülü sermaye uygulamasına muhatap olmamak için 331 hesabın tutarının düşürülmesi amacıyla kullanılmaktadır. Bu türden işlemler ile mali tablolarda şirket öz sermayesinin olduğundan daha güçlü, ilişkili kişiler ile olan işlemlerin olduğundan daha az ve dolayısıyla ilişkili kişilere olan borcun veya alacağın olduğundan daha düşük görünmesi amaçlanmaktadır.

Kurum 17.07.2010 tarihinde şirket ortaklarından bir müşteriye verilmesi için toplam 250.000 TL bedelli sıralı çek almıştır. Şirket, 331. Ortaklardan Alacaklar hesabının şişmemesi için aşağıdaki şekilde muhasebeleştirme yapmıştır.

Hileli İşlem;

_____ 17.07.2010 _____		
331. Ortaklara Borçlar	250.000,00	
	101. Alınan Çekler	250.000,00
_____ 17.07.2010 _____		

Mevzuata Uygun İşlem;

İşlem, öncelikle finansal raporları etkilemeye yönelik bir muhasebe hilesidir. Her ne kadar ilk bakışta vergi matrahını etkilemediği düşünülse bile, şirketin ortaklardan sağladığı finansman bakiyesini eksik gösterdiğinden, şirketin dönem başı öz sermayesinin üç katını aşan bir borçlanma olması halinde, bu işlem ile ortaklara borç tutarı az gösterilerek örtülü sermayenin gizlenmesi sağlanabilir. Bu halde ortaklarca yürütülecek faizlerin tamamının gider olarak kayıtlara alınmasına ve örtülü sermayeye isabet eden tutarın kanunen kabul edilmeyen giderlere eklenmemesine neden olunabilir.

_____ 17.07.2010 _____		
101. Alınan Çekler	250.000,00	
	331. Ortaklara Borçlar	250.000,00
_____ 17.07.2010 _____		

10- Vergi Usul Kanunu'nun hükümlerine aykırı şekilde değerlendirme yapmak:

Kurum aktifine almak amacıyla bir adet inşaat makinesinin imalatı için 09.04.2010 tarihinde imalatçıya 250.000 Amerikan Doları sipariş avansı vermiştir. 09.04.2010 tarihi itibarıyla bir dolar 1.4827 TL'dir. 28.05.2010 tarihinde makine teslimatı gerçekleştirilmiş ve fatura 1.200.000 dolar üzerinden kesilmiştir, ancak ödemenin 05.07.2010 tarihinde yapılacağı belirtilmiştir. Teslim tarihi itibarıyla bir dolar 1.5514

TL dir. Kurum 30.06.2010 tarihinde kur değerlemesi yapılacak olup, değerlemeye esas dolar kuru, 1.5747 TL'dir.

09.04.2010 tarihinde verilen 250.000 Dolar tutarındaki avans tutarının muhasebe kaydı (250.000 x 1.4827 = 370.675)

<u>09.04.2010</u>		
159. Verilen Sipariş Avansları		370.675
	102. Bankalar	370.675
<u>09.04.2010</u>		

28.05.2010 tarihinde gerçekleşen makine tesliminin muhasebe kaydı (1.200.000 x 1.5514 = 1.861.680)

<u>28.05.2010</u>		
253. Tesis Makine ve Cihazlar		1.861.680
	320. Satıcılar	1.861.680
<u>28.05.2010</u>		
<u>28.05.2010</u>		
320. Satıcılar		370.675
	159. Verilen Sipariş Avansları	370.675
<u>28.05.2010</u>		

Kurum, öncelikle mal teslimatı yapıp fatura kesilmiş olduğundan

$1.200.000 - 250.000 = 950.000$ USD üzerinden değerlendirme yapıp,

$(1.5747 - 1.5514) \times 950.000 = 22.135$ TL kur farkı zararı hesaplaması gerekirken,

$(1.5747 - 1.5514) \times 1.200.000 = 27.960$ TL kur farkı zararı hesaplamıştır. Böylece Kurum, sipariş avansları düşüldükten sonra kalan cari hesap bakiyesi yerine, avans tutarı düşülmeksizin fatura bedeli üzerinden kur değerlemesi yaparak, kasten yanlış değerlendirme yapmış ve direkt kambiyo zararları hesabına yansıtmıştır.

Hatalı İşlem;

<u>30.06.2010</u>		
656. Kambiyo Zararları	27.960,00	
	320. Satıcılar	27.960,00
<u>30.06.2010</u>		

Mevzuata Uygun İşlem;

Kur değerlemelerinden kaynaklanan yanlış işlemler, genellikle hesaplama yanlışlıklarından kaynaklanan ve muhasebe hatası olarak kabul edilebilecek türden işlemlerdir.

<u>30.06.2010</u>		
656. Kambiyo Zararları	22.135,00	
	320. Satıcılar	22.135,00
<u>30.06.2010</u>		

11- Gelirleri ve giderleri ilgili buldukları dönem kâr / zarar tablosu ile ilişkilendirmeksizin gelir veya gider tahakkuklarına kaydetmek:

Kurum, 15.12.2010 tarihinde 500.000 TL bedelle bir adet daire satışı yapmış, satış bedeli tahsil edilmiş ve satın alan kişi tarafından dairede ikâmet edilmeye başlanmıştır. Ancak Kurum, dönem kârını ötelemek amacıyla fatura kesmemiştir. Kurum ayrıca 01.09.2010 tarihinde bir yıllık süre ile kiralamış olduğu 12 adet iş makinesinin kira bedeli olan 600.000 TL'yi peşin olarak ödemiş ve kiralama işlemini dönemsellik ilkesine aykırı olarak aşağıdaki şekilde muhasebeleştirmiştir.

Hileli İşlem;

<u>15.12.2010</u>		
102. Bankalar	500.000,00	
	480. Gelecek Yıllara Ait Gelirler	500.000,00
<u>15.12.2010</u>		

<u>01.09.2010</u>	
730. Genel Üretim Giderleri	600.000,00
102. Bankalar	600.000,00
<u>01.09.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

Bu türden işlemler raporlanan dönem gelirini düşük göstermeyi veya şirketin cari dönemdeki gelirlerinin bir kısmını gelecek dönemlere aktararak şirketin istikrarlı biçimde seneler itibariyle kâr ettiği izlenimini uyandırmayı amaçlayan hileli muhasebe işlemleridir. Bu türden hileli uygulamalar aynı zamanda, raporlanan dönem gelirini gelecek dönemlere aktararak ve gelecek dönemlere ait giderleri cari dönemde giderleştirerek vergi matrahında azalmaya neden olmaktadır. Bu nedenle işlemlerin şu şekilde kayıtlara alınması gerekmektedir.

<u>15.12.2010</u>	
120. Alıcılar	500.000,00
600. Yurtiçi Satışlar	500.000,00
<u>15.12.2010</u>	
<u>01.09.2010</u>	
730. Genel Üretim Giderleri	50.000,00
180. Gelecek Aylara Ait Giderler	100.000,00
280. Gelecek Yıllara Ait Giderler	450.000,00
102. Bankalar	600.000,00
<u>01.09.2010</u>	

12- Finansman giderlerini Vergi Usul Kanunu'na aykırı şekilde giderleştirmek:
Kurum 17.08.2010 tarihinde inşaat malzemelerinin depodan şantiyelere nakledilmesi için banka kredisi ile iki adet yük kamyonu almış olup, kredi ödeme tablosuna göre hesaplanan faizin 2010 yılına isabet eden kısmı 15.000 TL'dir. Kredi faizinin dönem sonu kaydı şöyle yapılmıştır.

Hileli İşlem;

<u>31.12.2010</u>		
780. Finansman Giderleri	15.000,00	
	180. Gelecek Aylara Ait Giderler	15.000,00
<u>31.12.2010</u>		

Mevzuata Uygun İşlem;

Vergi Usul Kanunu 163. Seri no.lu Genel Tebliği'nde, dış finansman kullanılarak edinilen sabit kıymetlerin, iktisap edildikleri yıl sonuna kadar olan faiz giderlerinin sabit kıymetin maliyet bedeline eklenmesi gerektiği, sonraki hesap dönemlerine sarkan finansman giderlerinin ise, maliyet bedeline dahil edilmesinde veya doğrudan giderleştirilmesinde mükelleflere ihtiyarilik tanındığı belirtilmiştir. Bu nedenle banka kredisi kullanılarak edinilen iki adet yük kamyonunun cari yıla isabet eden faiz giderlerinin taşıtların maliyet bedellerine eklenmesi gerekmektedir.

<u>31.12.2010</u>		
254. Taşıtlar	15.000,00	
	180. Gelecek Aylara Ait Giderler	15.000,00
<u>31.12.2010</u>		

13- Personel ücretini kayıtlara gerçek tutardan yansıtmayarak fiktif kasa oluşmasına sebebiyet vermek:

Kurum, personel ücretlerini asgari ücret üzerinden bordroda göstermektedir. Gerçek ücretler ise asgari ücretten yüksektir. Kurum fiili ücret ile kayıtlarda görülen ücret ödemesi toplamı aylık 440.000 TL olup, 31.01.2010 tarihli muhasebeleştirme şu şöyledir;

Hileli İşlem;

<u>31.01.2010</u>		
730. Genel Üretim Giderleri	300.000,00	
760. Pazarlama, Satış, Dağıtım Giderleri	12.000,00	
770. Genel Yönetim Giderleri	20.000,00	
360. Ödenecek Vergi ve Fonlar	22.000,00	
	360. Ödenecek Vergi ve Fonlar	44.521,00
	361. Ödenecek SGK Primleri	88.000,00
	335. Personele Borçlar	221.479,00
	<u>31.01.2010</u>	
335. Personele Borçlar	221.479,00	
100. Kasa	218.521,00	
	102. Bankalar	440.000,00
	<u>31.01.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

Bazı işletmeler, personele ödedikleri ücreti gerçek tutarından daha düşük bir tutarda bordroda göstererek, daha düşük tutarda sigorta primi ödemeyi ve gelir vergisi ödemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla yapılan işlemler yüzünden ödenen net ücretin gerçek tutarı ile kayıtlarda gösterilen tutarı arasındaki fark kadar kasada fiktif fazlalık meydana gelir. İşletmeler bu işlemi kasten yaptıkları için, bu tür işlemleri muhasebe hilesi olarak nitelendirmek gerekmektedir.

<u>31.01.2010</u>		
730. Genel Üretim Giderleri	594.000,00	
760. Pazarlama, Satış, Dağıtım Giderleri	22.000,00	
770. Genel Yönetim Giderleri	42.000,00	
360. Ödenecek Vergi ve Fonlar	40.118,00	
	360. Ödenecek Vergi ve Fonlar	84.022,00
	361. Ödenecek SGK Primleri	175.096,00
	335. Personele Borçlar	440.000,00
	<u>31.01.2010</u>	
	<u>31.01.2010</u>	
335. Personele Borçlar	440.000,00	
	102. Bankalar	440.000,00
	<u>31.01.2010</u>	

14- Kasa fazlası veya ortaklardan alacaklar tutarını gizlemek amacıyla başka hesaplara virman yapmak:

Kurumun 31.12.2010 tarihinde kasa hesabında görülen bakiye 950.000 TL olup, Kurum yetkililerinin yaptıkları kasa sayımında gerçekte 22.500 TL nakit para bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 131.Ortaklardan Alacaklar hesabında bakiye olarak görünmekte olan 360.000 TL tutar üzerinden adat hesaplayarak faiz geliri ve KDV beyanında bulunmamak için her iki hesabın fazla bakiyelerinin başka hesaplara virmanı yapılmıştır.

Hileli İşlem;

<u>31.12.2010</u>	
121. Alacak Senetleri	587.500,00
159. Verilen Sipariş Avansları	400.000,00
195. İş Avansları	300.000,00
131. Ortaklardan Alacaklar	360.000,00
100. Kasa	927.500,00
<u>31.12.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

Bu türden işlemlerde amaç, ortaklara sağlanan finansman dolayısıyla 100. Kasa hesabında görülen fiktif tutarlar ile 131. Ortaklardan Alacaklar hesabında görülen tutarları gizlemek suretiyle faiz gelirini ve KDV beyanını düşük göstermek olduğundan, burada da vergi matrahına yönelik bir muhasebe hilesinin varlığından söz edilebilir.

<u>31.12.2010</u>	
131. Ortaklardan Alacaklar	927.500,00
100. Kasa	927.500,00
<u>31.12.2010</u>	

<u>31.12.2010</u>	
131. Ortaklardan Alacaklar	30.000,00
642. Faiz Gelirleri	30.000,00
<u>31.12.2010</u>	

15- Gider yazılması vergi kanunları tarafından belirli şartlara bağlanmış bağış ve yardımları, şartlara bağlı kalmaksızın doğrudan gider yazmak:

Kurumun 2010 yılı sonunda 750.000 TL dönem kârı, 45.000 TL kanunen kabul edilmeyen gideri bulunmaktadır. Kurum 07.11.2010 tarihinde kamuya yararlı derneklerden birine 100.000 TL ve ayrıca şirket ortaklarından birinin üyesi bulunduğu özel bir kulübe 20.000 TL olmak üzere toplam 120.000 TL nakdi bağış yapmış ve tamamını yapmakta olduğu inşaat projesinin maliyetleri içerisine almıştır.

Hileli İşlem;

<u>07.11.2010</u>	
730. Genel Üretim Giderleri	120.000,00
102. Bankalar	120.000,00
<u>07.11.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

Bağış ve yardımlar esas itibariyle indirimi belirli şartlara bağlanmış ve gelecek yıllara devretmeyen türden harcamalardır. Bu nedenle bağış ve yardımların muhasebe uygulamaları açısından öncelikle kanunen kabul edilmeyen giderlere dahil edilmeleri, kanunda öngörülen şartların sağlanması halinde, şartlara göre matrahtan indirim konusu yapılmaları gerekir.

<u>07.11.2010</u>	
689. Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	120.000,00
102. Bankalar	120.000,00
<u>07.11.2010</u>	

<u>07.11.2010</u>	
950. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	120.000,00
951. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	120.000,00
<u>07.11.2010</u>	

16- Kabul edilebilir fire oranlarının üzerinde fire ayırarak giderleştirmek:

Kurum 2010 yılı içerisinde inşaat üretimi sürecinde özellikle tuğla ve fayanslardan bir miktar fire vermiştir. Ancak kurum dönem kârının düşük çıkmasını istediğinden ilgili meslek odaları tarafından ilân edilen fire oranının üzerinde fire ayırarak 31.12.2010 tarihinde şu şekilde kayıtlara almıştır. Ancak fazla ayrılan fire kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınmamıştır. Fazla ayrılan fire tutarı 100.000 TL'dir.

Hileli İşlem;

<u>31.12.2010</u>	
730. Genel Üretim Giderleri	100.000,00
150. İlk Madde ve Malzeme	100.000,00
<u>31.12.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

Üretim işletmelerinde, imalat sürecinin doğal bir sonucu olarak fire çıkması normal bir durumdur. Ancak çıkan firenin giderleştirilmesi için işletmenin bulunduğu bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının sektörel ölçekte belirlemiş oldukları fire oranlarının dikkate alınması veya üretim süreci yüksek oranda fireye neden oluyorsa, bunun vergi idaresine bildirilerek takdir ve tespit ettirilmesi gerekir. Aksi takdirde, normal fire oranlarının üzerinde meydana gelen firelerin gider olarak indirimi kabul edilmemektedir. Bu nedenle matrahtan gider olarak indirimi kabul edilmeyen firelerin kanunen kabul edilmeyen giderlere eklenmesi gerekmektedir.

<u>31.12.2010</u>	
689. Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	100.000,00
150. İlk Madde ve Malzeme	100.000,00
<u>31.12.2010</u>	
950. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	100.000,00
951. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	100.000,00
<u>31.12.2010</u>	

17- İstisnaya tabi olmayan işlemleri istisnaya tabi gibi kaydetmek:

Kurum 2007 yılında inşaatını bitirerek aktifine aldığı ve kira geliri elde ettiği dükkânlardan birini 03.03.2010 tarihinde satmış ve satıştan elde ettiği kârı aşağıdaki şekilde kayıtlara almıştır.

Maliyet Bedeli	320.000
Birikmiş Amortisman	19.200
Satış Bedeli	400.000

Hileli İşlemler;

<u>03.03.2010</u>	
120. Alıcılar	400.000,00
257. Birikmiş Amortismanlar	19.200,00
252. Binalar	320.000,00
679. Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar	24.800,00
549. Özel Fonlar	74.400,00
<u>03.03.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlemler;

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 5/1-e maddesinde, taşınmazların ticareti ve kiralaması ile uğraşanların, taşınmazlarını satmaları halinde doğacak kazancın bu istisnaya tabi olmayacağı belirtilmiştir. Bu nedenle, satıştan doğan gelirin tamamının kayıtlara alınması gerekmektedir.

<u>03.03.2010</u>	
120. Alıcılar	400.000,00
257. Birikmiş Amortismanlar	19.200,00
252. Binalar	320.000,00
679. Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar	99.200,00
<u>03.03.2010</u>	

18- İstisnaya tabi gelirlere ait giderleri istisnaya tabi olmayan gelirlere düşmek:

Kurum 2010 yılı içerisinde özelleştirilen bir kamu kurumunun ihalesini ortakları ile beraber kazanarak özelleştirilen kurumun sermayesine iştirak etmiş ve ihale dolayısıyla 18.04.2010 tarihinde 40.000 TL bedel ödemiştir. Kurum ödediği katılım bedelinin tamamını gider yazmıştır.

Hatalı İşlem;

<u>18.04.2010</u>	
770. Genel Yönetim Gideri	40.000,00
102. Bankalar	40.000,00
<u>18.04.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

İştirak hisselerinin edinimi için yapılan finansman giderleri hariç olmak üzere, istisnaya tabi gelirlere ilişkin harcamaların, istisnaya tabi olmayan gelirlere indirimi kabul edilmemektedir. Bu nedenle, iştirak hissesinin edinimi için girilen ihaleye ilişkin masrafların da gider olarak indirilmemesi gerekmektedir.

<u>18.04.2010</u>	
689. Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	40.000,00
102. Bankalar	40.000,00
<u>18.04.2010</u>	
950. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	40.000,00
951. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	40.000,00
<u>18.04.2010</u>	

19- Alacak senetlerine ve borç senetlerine vergi kanunlarına aykırı şekilde reeskont ayırmak:

Kurum dönem sonunda aktifinde bulunan 2.000.000 TL tutarındaki alacak senetleri ile 750.000 TL değerindeki borç senetlerini reeskonta tabi tutmuştur. Ancak, senetlerin içeriğinde bulunan alacak senetleri içerisinde 305.000 TL ve borç senetleri içerisinde 114.000 TL olmak üzere toplam 419.000 TL tutarındaki Katma Değer Vergisi'ni senet bedeli içerisinde ayırmamış ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından açıklanan kısa vadeli avans işlemlerine uygulanan faiz oranını değil reeskont faiz oranını dikkate almıştır. Son olarak reeskonta tabi tutulan alacak senetleri içerisinde 100.000 TL tutarında hatır senedi de bulunmaktadır.

Kurum vadesine 120 gün kalmış olan alacak senetleri ile, 95 gün kalmış olan borç senetlerine aşağıdaki şekilde reeskont hesaplayarak ilgili tutarları muhasebeleştirmiştir.

(TCMB tarafından 2010 yılı için açıklanan en son kısa vadeli avans faiz oranı 15, reeskont faiz oranı ise 14'tür.)

$$F= A - (A \times 360 / 360 + (m \times t)) \quad m= \text{Faiz oranı ve } t= \text{vade}$$

$$\text{Alacak Senedi Reeskontu} = 2.000.000 - (2.000.000 \times 360 / 360 + (0,14 \times 120))$$

$$\text{Alacak Senedi Reeskont Faiz Tutarı} = 89.172,00 \text{ TL}$$

Borç Senedi Reeskontu= $750.000 - (750.000 \times 360 / 360 + (0,14 \times 95))$

Borç Senedi Reeskont Faiz Tutarı= 26.721,00 TL

Hatalı İşlem;

<u>31.12.2010</u>	
657. Reeskont Faiz Giderleri	89.172,00
122. Alacak Senetleri Reeskontu	89.172,00
<u>31.12.2010</u>	
<u>31.12.2010</u>	
322. Borç Senetleri Reeskontu	26.721,00
647. Reeskont Faiz Gelirleri	26.721,00
<u>31.12.2010</u>	

Mevzuata Uygun İşlem;

Alacak ve borç senetlerine reeskont uygulamasının şartları VUK'da belirlenmiştir. Buna göre en temel şartlardan biri alacak senetleri ve borç senetlerine birlikte reeskont uygulanması zorunluluğudur. Örnekte yer alan senetlerden borç senetleri vade itibariyle reeskont uygulaması kapsamına girmemektedir. Bu nedenle şartları sağlasa bile, alacak senetleri için reeskont uygulanmamalıdır. Eğer reeskont hesaplanmış ve muhasebeleştirilmiş ise, ters kayıt ile vergi matrahına olan etkinin giderilmesi gerekmektedir.

<u>31.12.2010</u>	
122. Alacak Senetleri Reeskontu	89.172,00
657. Reeskont Faiz Giderleri	89.172,00
<u>31.12.2010</u>	
<u>31.12.2010</u>	
647. Reeskont Faiz Gelirleri	26.721,00
322. Borç Senetleri Reeskontu	26.721,00
<u>31.12.2010</u>	

20- Vergi mevzuatı uyarınca ayrılabilir alacak karşılıklarını usule uygun ayırmamak veya geç ayırarak giderleştirmek:

Kurum 2009 yılında yapmış olduğu bir satışın sonrasında müşteri ile yaşadığı ihtilaf dolayısıyla tahsilât yapamadığından 2009 yılı içerisinde dava açmış olmasına karşın ilgili yılda karşılık ayırmamıştır. Kurum, 2010 yılında dönem kârını düşürmek amacıyla 25.12.2010 tarihinde karşılık gideri ayırmıştır.

Hileli İşlem;

_____ 25.12.2010 _____	
128. Şüpheli Ticari Alacaklar	100.000,00
120. Alıcılar	100.000,00
_____ 25.12.2010 _____	
654. Karşılık Giderleri	100.000,00
129. Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı	100.000,00
_____ 25.12.2010 _____	

Mevzuata Uygun İşlem;

Şüpheli ticari alacaklara ayrılan karşılık uygulaması, işletmelerin kimi zaman hatalı olarak yaptıkları, kimi zaman da kasten hatalı yaptıkları bir uygulamadır. Şüpheli ticari alacaklara karşılık ayrılabilmesinin şartları VUK 323. Maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, geçen dönemde dava açılmış olmasına rağmen karşılık ayrılmamış olan şüpheli alacaklar için, cari dönemde karşılık ayrılması mümkün değildir. İşletmenin bu aşamada aşağıdaki muhasebe kaydını yapıp dava neticesini beklemesi ve VUK 322. Maddesinde düzenlenen şartların varlığı halinde tahsil edemediği alacak tutarını değersiz alacak olarak giderleştirmesi gerekir.

_____ 25.12.2010 _____	
128. Şüpheli Ticari Alacaklar	100.000,00
120. Alıcılar	100.000,00
_____ 25.12.2010 _____	

21- İştirakler hesabı gibi amortismanına tabi olmayan bazı duran varlık kalemlerinin satışlarında Vergi Usul Kanunu hükümlerine aykırı gider yazmak:

Kurumun 2000 yılında ortağı olduğu ve aktifte 1.750.000 TL nominal bedel ile yer alan iştiraklerinden biri 15.05.2010 tarihinde satılmıştır. Söz konusu iştirak hissesi 31.12.2003 ve 30.06.2004 tarihlerinde enflasyon düzeltmesine tabi tutulmuştur. Buna göre 31.12.2003 tarihli düzeltme ile oluşan enflasyon farkı 800.000 TL ve 30.06.2004 tarihli düzeltme ile oluşan enflasyon farkı 170.000 TL'dir. Şirketin iştirak hissesini satış bedeli 1.000.000 TL'dir.

Hileli İşlem;

_____15.05.2010_____	
689. Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	2.720.000,00
242. İştirakler	2.720.000,00
_____15.05.2010_____	

Mevzuata Uygun İşlem;

VUK Geçici 25. Maddesinde amortismanına tabi olmayan iktisadi kıymetlerin düzeltilmiş değerinin altında bir bedel ile satılması halinde düzeltilmiş değer ile düzeltme öncesi değer arasındaki farka isabet eden zararın vergi matrahından indiriminin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Bu bağlamda, 31.12.2003 tarihli bilançolara yapılan enflasyon düzeltmesi işlemleri vergiye tabi tutulmadığından, satış sonucunda oluşan zarar dolayısıyla, 2003 yılı enflasyon düzeltmesi işlemleri neticesinde 242. İştirakler hesabında meydana gelen enflasyon farkının zarar olarak indirimi de mümkün değildir.

_____15.05.2010_____	
689. Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	2.720.000,00
242. İştirakler	2.720.000,00
_____15.05.2010_____	

_____15.05.2010_____	
950. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	800.000,00
951. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	800.000,00
_____15.05.2010_____	

22- Örtülü sermaye kapsamında kabul edilmeyen giderleri gider olarak yazmak:

Kurumun ortakları arasında tüzel kişilerde bulunmaktadır. Kurumun geçmiş yıllar zararlarının yüksek olmasının öz kaynak tutarını aşağıya çekmesi dolayısıyla, şirketin ortaklardan aldığı borçların toplamı öz kaynak toplamının üç katını aşmış olmasına karşın, Kurum herhangi bir düzeltme işlemi yapmamıştır. Şirketin dönem başı öz sermayesi 250.000 TL'dir. Ortak A A.Ş.'den alınan borç tutarı 500.000 TL ve borca işletilerek fatura edilen faiz tutarı 80.000 TL ve ortak B A.Ş.'den alınan borç tutarı 700.000 TL ve borca işleyen faiz ise 100.000 TL'dir.

Hileli İşlem;

_____31.12.2010_____		
780. Finansman Giderleri	180.000	
	331. Ortaklara Borçlar	180.000
_____31.12.2010_____		

Mevzuata Uygun İşlem;

Alacaklı Kurum	Borç Tutarı	Faiz Tutarı
Ortak A	500.000	80.000
Ortak B	700.000	100.000
TOPLAM	1.200.000	180.000

Dönem başı öz sermayenin üç katı: $250.000 \times 3 = 750.000$

Borç toplamı içerisinde örtülü sermaye kapsamına giren tutar:

$1.200.000 - 750.000 = 450.000$

Örtülü sermayeye giren borçlardan ortak başına düşen tutar:

Ortak A için; $(500.000 / 1.200.000) \times 450.000 = 187.515$

Ortak B için; $(700.000 / 1.200.000) \times 450.000 = 262.485$

Örtülü sermayeye isabet eden faiz tutarının belirlenmesi:

Ortak A için; $(450.000 / 1.200.000) \times 80.000 = 30.000$

Ortak B için; $(450.000 / 1.200.000) \times 100.000 = 37.500$

Bu hesaplamalara göre yapılması gereken muhasebe kaydı;

_____31.12.2010_____		
780. Finansman Giderleri	180.000	
	331. Ortaklara Borçlar	180.000
_____31.12.2010_____		
950. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler		67.500
	951. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	67.500
_____31.12.2010_____		

23- Vazgeçilen alacakların VUK ve KVK hükümlerine aykırı olarak mahsubu:

Kurumun iştiraklerinden olan ve bankacılık faaliyetinde bulunan grup şirketi 2008 yılında TMSF denetimine girmiştir. İlgili iştirak aynı yıl TMSF ile protokol yaparak 150.000.000 TL tutarındaki alacağının 50.000.000 TL'sinden TMSF'nin vazgeçmesi nedeniyle kurtulmuş ve ilgili tutarı vazgeçilen alacak olarak pasifinde özel bir fon hesabına almıştır. Kurum, iştirakin 2010 yılı sonunda vazgeçilen alacak tutarını gelire yazması gerekeceğinden, BDDK'dan izin alarak iştirakin tasfiyesine son vermiş, farklı unvan ve işgal mevzuu ile faaliyete başlamasını sağlamıştır. Sonrasında Kurum 2010 yılı içerisinde bu iştirak ile birleşme yoluna gitmiş ve birleşme neticesinde kendi pasifinde yer alan geçmiş yıllar zararlarını, iştirakin 2010 yılı sonunda gelire yazması gereken özel fon hesabına mahsup etmiştir.

Hileli İşlem;

<u>31.12.2010</u>		
549. Özel Fonlar	50.000.000	
	580. Geçmiş Yıllar Zararları	50.000.000
<u>31.12.2010</u>		

Mevzuata Uygun İşlem;

VUK'un vazgeçilen alacakları düzenleyen 324. Maddesinde konkordato veya sulh yolu ile vazgeçilen alacakların borçlunun defterlerinde özel bir karşılık hesabına alınarak, alacaktan vazgeçildiği yılın sonundan başlayarak üç yıl boyunca zararlar itfa edilmediği takdirde kâr hesabına nakledileceği belirtilmiştir. Bu açıdan bakıldığı birleşme ile münfesi olan kurumun 2008 yılını alacaktan vazgeçilen ilk yıl olarak kabul ederek en geç 31.12.2010 tarihinde kâra eklemesi gerekmektedir. Ancak birleşme işlemi nedeni ile bu durum gerçekleşmemiş ve birleşilen kurum tarafından 549. Özel Fonlar hesabında takip edilen bu tutar birleşme ile kurum aktifine alınıp, kurumun geçmiş yıllar zararları ile mahsup edilmiştir. Oysa KVK 18. Maddesinde birleşme kârının tespitinde tasfiye kârının belirlenmesi için cari olan hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Buna göre birleşme tarihi itibarıyla münfesi olan kurumun Kurumlar Vergisi Beyannamesi'nde üç yıllık süre dolmasa bile vazgeçilen alacak tutarının gelire eklenmesi gerekmektedir. Bu nedenle birleşilen kurum tarafından münfesi kurumdan gelen vazgeçilen alacak tutarının geçmiş yıllar zararına mahsubu mümkün değildir. Dolayısıyla ters kayıt ile işlem iptal edilmelidir.

<u>31.12.2010</u>		
580. Geçmiş Yıllar Zararları	50.000.000	
	549. Özel Fonlar	50.000.000
<u>31.12.2010</u>		

2.5. MUHASEBE HİLESİNİN SONUÇLARI

İşletmelerin dönemsellik ilkesi gereğince belirli dönemlerle ilgili faaliyet sonuçlarının doğru, tarafsız, güvenilir, anlaşılır ve zamanında sunumu gerek işletme yönetimi, gerek finansal bilgi kullanıcıları ve gerekse de paydaşlar açısından son derece önemlidir.

Sahip olduğu önem, muhasebenin işletmenin gerçek durumunu gösterir finansal bilgiyi tam anlamıyla içermesi gerekliliğini sosyal sorumluluk kavramı açısından da zorunlu kılmaktadır. Zira vergi mükelleflerinin vergilendirmeye esas bir dönemde yaptıkları faaliyetler neticesinde elde ettikleri neticeler vergi matrahını direkt etkilemektedir.

"Vergi, kamu giderlerini karşılamak üzere herkesin mali gücüne göre vermekle yükümlü olduğu ekonomik değerlerdir. Amaç, kamu giderlerini karşılamaktır."⁵⁶ Nitekim Anayasamızın 73. Maddesinde; "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür" denmektedir.

İşte bu noktada, vergi ve muhasebenin birbiriyle olan yakın bağlantısı kurulmaktadır. Vergi kamu harcamaların ve dolayısıyla toplumsal hizmetlerin ve kalkınmanın anahtarı konumundadır. Üzerinden vergi alınan tutar olan matrah ise, çeşitli vergi kanunlarında ne şekilde hesaplanacağı belirlenmiş olmakla birlikte esasında kazanç unsuru olan bir değerdir. Kazancın doğru bir biçimde belirlenmesi ise muhasebenin görevidir. Bu sebeple muhasebe özünde vergi ile son derece sıkı bağları olan bir kavramdır. Dolayısıyla muhasebenin kayıt altına aldığı işlemlerde meydana gelecek bir hile uygulaması, bilanço makyajlaması bir kenara bırakılacak olursa, doğrudan vergi matrahını ve tabii olarak vergiyi etkileyecektir.

Elbette ki muhasebe hilesinin sonuçları sadece vergisel sonuçlardan ibaret değildir. Günümüz dünyasının karmaşık ekonomik ve ticari sistemi, sistem içerisindeki herkes açısından doğru ve güvenilir bilginin önemini her zamankinden fazla hissettirmektedir. Özellikle gelişen piyasa sisteminin olumlu veya olumsuz tek bir

⁵⁶ Aydın, Yılmaz, a.g.e., s.305.

bilgi ile beklenmedik davranışlarda bulunması ve kimi bilgilerin öngörülemeyen mali etkiler oluşturması, doğru bilginin piyasa ve yatırım şartlarını ne şekilde etkileyebilme gücüne sahip olduğunu göstermektedir.

Bu sebeplerle şirketlere yatırım yapmak isteyen piyasa aktörleri için işletmenin gerçek durumunun bilinmesi, hayati önem arz etmektedir. Bu durum başlı başına muhasebenin işletme ile doğrudan veya dolaylı ilişkili olan herkes için ne kadar önemli olduğunu gösterdiğinden, doğru bilginin hile yolu ile engellenmesi işletmenin geleceği açısından doğrudan belirleyici olacaktır.

Bu açıklamalara göre muhasebe hilesinin sonuçlarını işletme içi ve işletme dışı sonuçlar olarak iki kısımda inceleyebiliriz.

2.5.1. Muhasebe Hilesinin İşletme İçi Sonuçları

İşletmenin içinde yapılan bir muhasebe hilesinin ilk hedefi işletme varlıklarıdır. İşletme içi hileler iki türlü olabilir. Çalışan hileleri ve yönetici hileleri. Her iki hile türünün de amacı işletme varlıklarının zimmete geçirilerek haksız varlık edinmedir.

İşletme içi hilelerin yapılması işletme aktifinin zayıflamasına neden olur. Yapılan hilenin türüne göre kayıtlarda değişmekle birlikte, işletmenin fiili durumunda bir gerileme meydana gelmesi kaçınılmazdır.

Örneğin bir çalışanın dışarıdan komisyon karşılığı anlaştığı birinden aldığı sahte fatura alıp stokları dengede tutması halinde, stok envanterinde giriş görüldüğünden, fiili stoklardan zimmetine emtia geçirmesi kolay fark edilemez. Böyle bir durumda fiili stok sayımı yapılmaya kadar muhasebe hilesi yapılmaya devam eder. Böylece işletme varlıkları hileyi yapanın zimmetine geçmiş olur.

Muhasebe hilesinin işletme içindeki bir uygulayıcı tarafından yukarıda bahsedilen şekilde yapılmasının ayrıca vergi kanunları açısından da işletmeye olumsuz yansımaları olacaktır. Zira yapılacak bir vergi incelemesinde, işletmenin gerçekte var olmayan stokları kayıtlarına almış olduğu, dolayısıyla sahte belge kullanmış olduğu

öne sürülerek VUK 359. Madde hükümleri çerçevesinde cezai müeyyidelere başvurulması kuvvetle muhtemel olacaktır.

İşletme yöneticileri tarafından yapılan muhasebe hileleri ise daha farklı yöntemler izlemektedir. Özellikle kurumsallaşmış şirketlerde prim usulü ile çalışan yöneticiler, şirket kârını olduğundan yüksek raporlayarak, dönem sonunda hak ettiklerinden fazla prim almak isteyebilirler. Literatürde vekâlet teorisi olarak adlandırılan bu durumda dönem kârını azaltmak yerine, işletmenin gerçek durumunun üzerinde kâr ettiği raporlanmaya çalışılmaktadır. Bu durumda örneğin ayrılması gereken amortismanlar ayrılmamakta veya bazı dönem giderleri aktifleştirilmekte yahut dönem giderleri ötelenmeye çalışılarak dönem kârı yüksek gösterilmeye çalışılmaktadır.

Vergi matrahının kaynağının dönem kârı olduğu düşünüldüğünde yönetici hileleri, fazla vergi ve prim ödenmesi dolayısıyla işletmenin nakit varlıklarında azalmaya yol açmaktadır. Bu nedenle firmanın nakit dengesinin bozulması ve olası finansman açıkları ile karşılaşması, yabancı kaynak kullanımına yönelme meydana getireceğinden, ayrıca katlanılacak finansman maliyetleri de firma üzerindeki finans yükünün artmasına neden olacaktır.

Dolayısıyla yöneticiler tarafından yapılan hileler de, tıpkı çalışanların yaptıkları hileler gibi işletme varlıklarına yönelmekte ve işletme içine yönelik muhasebe hileleri işletmeleri büyük zararlara uğratabilmektedir.

2.5.2. Muhasebe Hilesinin İşletme Dışı Sonuçları

İşletmeler içinde buldukları toplum ile etkileşim halinde olan organizasyonlar olduklarından kişilik kavramı gereği, yaptıkları faaliyetlerin sonuçlarından işletme çalışanları veya yöneticilerin haricinde pek çok çıkar grubu ve kamu da etkilenmektedir.

Bu nedenle muhasebe hilelerinin işletme dışı sonuçları paydaşlar üzerindeki sonuçlar ve kamu üzerindeki sonuçlar olarak iki kısım altında incelenebilir.

2.5.2.1. Muhasebe Hilesinin Paydaşlar Üzerindeki Sonuçları

Sürekli gelişen ticaret, ekonomi ve teknoloji, işletmeleri faaliyetleri ve sonuçları ile daha fazla kişi veya grubu etkileyen birer organizasyon haline getirmiştir. Bu nedenle işletmenin faaliyetlerinden ve bu faaliyetlerin sonuçlarının raporlandığı finansal bilgiden doğrudan veya dolaylı olarak pek çok menfaat grubu etkilenmektedir. Zira menfaat grupları işletme ile ilgili bilgileri finansal tablolardan edinerek, buradaki bilgiler doğrultusunda işletmeye yönelik çeşitli kararlar vermektedirler.

Makro açıdan bakıldığında finansal tablolarda yer alan bilgilerin güvenilir olması tüm toplumu etkilemektedir. İşletme yönetimlerinin yasal mevzuata uygun hareket etmeleri ve yüksek performans sergilemeleri halkın tasarruflarının işletmeye yönelmesini teşvik eder. Böylece herhangi bir aracıya gerek kalmadan işletmeler halk tarafından fonlanabilir ve elde edilen kazancın halk ile paylaşılması fert başına milli geliri gerçek anlamda artırabilir.

Bu açılardan bakıldığında muhasebe hilesi finansal raporların işletmenin durumunu doğru yansıtması gerekliliğini sekteye uğrattığından, oluşturduğu fiktif durum kısa vadede paydaşların kararlarında yanılmalarına neden olacaktır. Bu durum belki başlangıçta işletmenin fonlanması veya yatırımcılar, tedarikçiler gibi işletme ile etkileşim halindeki çıkar grupları açısından cazip bir yatırım ve iş imkânı sağlamış gibi görünebilir. Ancak, orta ve uzun vadede finansal bilgilerin gerçeği yansıtmadığının anlaşılması, muhasebe hileleri dolayısıyla manipülasyona uğramış finansal bilgilere olan güveni sarsacağından, işletme ile etkileşim halindeki çıkar gruplarının zarar görmesine ve zincirleme bir etki ile bu zararın işletmeyi de etkilemesine neden olacaktır.

2.5.2.2. Muhasebe Hilesinin Kamu Üzerindeki Sonuçları

Esasında işletmenin paydaşlarından biri de vergi mevhumu dolayısıyla kamudur. Ancak kamunun paydaşlığı diğer çıkar gruplarından farklılık arz etmektedir. Çünkü

diğer çıkar grupları işletmenin paydaşları olarak kendilerine çıkar sağlamaya çalışırken, kamu tüm çıkar gruplarına fayda sağlamaya çalışan bir paydaştır.

Muhasebe hilelerinin kamu üzerindeki en temel sonucu vergi kaybına sebebiyet verilmesidir. Hileli muhasebe işlemleri ile finansal raporlara esas finansal bilgiler tahrif edilmekte, bu nedenle de dönem kârı olması gerekenden düşük çıkmaktadır. Dönem kârının düşük çıkması ise, vergi matrahının eksik oluşmasına sebep olduğundan Vergi Usul Kanunu'nun 341. Maddesinde yer alan vergi ziyayı oluşturmaktadır.

Vergi ziyasına neden olan muhasebe hilelerine sıkça başvurulması ülke ekonomisine büyük zarar verir. Vergi gelirleri düşük gerçekleşeceğinden bir yandan kamu yatırım ve hizmetlerinin hem tutarı ve hem kalitesi azalırken, öte yandan kamu borçlanmasında oluşacak artış kaynakların halka yansımaları engelleyeceğinden hem gelir dağılımında adaletsizliği ve hem de hayat standartlarında düşmeyi beraberinde getirir.

Yani muhasebe hilelerinin işletmelerde yaygın olarak kullanılması, raporlanan dönem kârının ve dolayısıyla vergi matrahının manipüle edilmesine neden olacağından kamu üzerinde bir yolsuzluk ekonomisi etkisi yapar. Kamu kaynakları tam olarak oluşamayacağından hem mevcut kamu hizmetlerinin yürütülmesi sekteye uğrar, hem de yeni kamu yatırım ve hizmetleri için yeterli kaynak temin edilemeyeceğinden devletin borçlanmak zorunda kalmasına sebebiyet verilir. Ayrıca muhasebe hileleri ile neden olunan vergi ziyayı, kamuya aktarılması gereken kaynakların ziyaya sebep olanların zimmetine geçmesini sağlayacağından, gelir dağılımında ve vergilemede adaletsizliğin vukuu bulmasına sebebiyet verecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBE HİLESİ VE VERGİ İLİŞKİSİ

3.1. GENEL AÇIKLAMA

Bir önceki bölümde muhasebe hilesinin işletme içi ve işletme dışı sonuçları hakkında yapılan açıklamalarda, muhasebe hilesinin verginin ana unsuru olan matrah üzerinde nasıl etki ettiği izah edilmeye çalışılmıştır.

Gerçekten de ister işletme çalışanlarının ve yöneticilerinin kendi çıkarları için yapmış oldukları muhasebe hileleri olsun, isterse doğrudan dönem kârını etkilemek üzerine yapılan muhasebe hileleri olsun, yapılan hile uygulamaları çok büyük olasılıkla vergi matrahını doğrudan etkiler.

Esasında Vergi Usul Kanunu'nda adı geçen muhasebe hilesinin herhangi bir tanımlaması yapılmamıştır. Bu nedenle literatürde torba suç olarak adlandırılmakla birlikte, VUK'un 359. Maddesi bir bütün olarak ele alındığında vergi ziyana sebebiyet veren hallerin bir bütün olarak ya kendisinin muhasebe hilesi olduğu, ya da muhasebe hilesinin yapılabilmesi için kullanılan enstrümanlar oldukları görülecektir.

Bu bölümde, vergi mevzuatının muhasebe hilesine ve hile uygulamalarına esas enstrümanlara bakış açısı, bu bağlamda vergi kaçakçılığına karşı düzenlenen yasal mevzuat, hata ile hile arasındaki ayırımı mevzuatımızın bakışı ve son olarak da yargı mercilerinin hile ve kaçakçılık unsurlarını nasıl değerlendirdiği işlenmeye çalışılmıştır.

3.2. VERGİ ZİYAI KAVRAMI

Vergi ziyai, VUK'un 341. Maddesinde:

"Vergi ziyai, mükellefin veya sorumlunun vergilendirme ile ilgili ödevlerini zamanında yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi yüzünden verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesi veya eksik tahakkuk ettirilmesini ifade eder.

Şahsi, medeni haller veya aile durumu hakkında gerçeğe aykırı beyanlar ile veya sair suretlerle verginin noksan tahakkuk ettirilmesine veya haksız yere geri verilmesine sebebiyet vermek de vergi ziyayı hükmündedir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı hallerde verginin sonradan tahakkuk ettirilmesi veya tamamlanması veyahut haksız iadenin geri alınması ceza uygulanmasına mani teşkil etmez" şeklinde tanımlanmıştır.

"Tanımdan da anlaşılacağı üzere vergi ziyasının varlığı, ödevlere uymama eyleminin söz konusu vergiyle ilgili tarh döneminin geçmesinden sonra tespit edilmesi anlamına gelir."⁵⁷

"VUK 341'de tanımlanan "vergi ziyayı" kavramının genel bir kavram olan "vergi kaybı" ndan farklı bir anlamı vardır. Bu farklılık şu örnek ile açıklanabilir: Gelir Vergisi Kanunu'na göre yıllık beyanname 1 Mart-25 Mart tarihleri arasında verilir (GVK, m.92.) ve verginin ilk taksiti de 1 Mart-31Mart tarihleri arasında ödenir (GVK, m.117.). Bir mükellef beyannameyi Mart ayının 26'sı ile 31'i arasında vererek vergiyi vade tarihi olan 31 Mart gününden önce ödemişse, bir vergi kaybına neden olmadığı halde, vergi ziyayı ortaya çıkacaktır. Yine bir mükellef beyannameyi zamanında verip verginin zamanında ve eksiksiz olarak tarh ve tahakkukunu sağladığı takdirde, vergi ziyayı söz konusu olmayacak; ancak, vergiyi ödemezse, vergi kaybı doğacaktır."⁵⁸

"Mükellef veya sorumlunun hangi fiillerinin suç olarak değerlendirileceğinin vergi kanunlarında belirtilmesi hem onlar açısından bir güvence teşkil eder, hem de "suçun kanuniliği" ilkesinin bir gereğidir. Şu halde vergi ziyayı, hazinenin bir vergi kaybına uğratılması anlamına gelmekle birlikte kanunun suç saydığı davranışlardan birisinin gerçekleştirilmesi ile oluşur."⁵⁹

⁵⁷ Nurettin Bilici, **Vergi Hukuku**, 24.bs., Seçkin Kitabevi, Ankara, 2010, s.86.

⁵⁸ Oktar, **a.g.e.**, s.326.

⁵⁹ Fatih Sarıoğlu, "Vergi Ziyayı Suç ve Cezasının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi", **Mevzuat Dergisi**, Yıl:5, Sayı:53, Mayıs 2002, <http://www.mevzuatdergisi.com/2002/05a/02.htm> , 09.01.2011.

3.3. VERGİ USUL KANUNU'NDA YER ALAN DÜZENLEMELER

Vergi ziyasının tanımı yukarıda şekilde kanunda tanımlanmış olmakla birlikte, bu tanımlama kapsamına giren eylemlerin gerçekleştirilmesi de VUK. 344. Maddesi birinci bendinde suç olarak kabul edilmiş, aynı maddenin ikinci bendinde de bu suçun cezasına yer verilmiştir.

"Hem suç hem de cezaya kanunda yer verilmek suretiyle kanunilik unsuru gerçekleşmiş bulunmaktadır."⁶⁰

Vergi ziyayı cezasını düzenleyen VUK. 344. Maddesi metni aynen şöyledir:

"MADDE 344- 341 nci maddede yazılı hallerde vergi ziyasına sebebiyet verildiği takdirde, mükellef veya sorumlu hakkında ziyaa uğratılan verginin bir katı tutarında vergi ziyayı cezası kesilir.

Vergi ziyasına 359 uncu maddede yazılı fiillerle sebebiyet verilmesi halinde bu ceza üç kat, bu fiillere iştirak edenlere ise bir kat olarak uygulanır.

Vergi incelemesine başlanılmasından veya takdir komisyonuna sevk edilmesinden sonra verilenler hariç olmak üzere, kanuni süresi geçtikten sonra verilen vergi beyannameleri için bu madde uyarınca kesilecek ceza yüzde elli oranında uygulanır."

Buna göre, yapılan muhasebe hilesinin vergi ziyasına sebebiyet verme türüne göre, ziyaa uğratılan vergi aslının yarısı, bir katı veya üç katı kadar vergi ziyayı cezası kesilmektedir.

Vergi Usul Kanunu'nda da vergi ziyayı suçu tanımlanırken hangi fiillerin suç oluşturduğu belirlenmiştir. Buna göre vergi ziyayı suçu, mükellef veya sorumlu tarafından 341. maddede yazılı hallerde vergi ziyasına sebebiyet verilmesi olarak ifade edilmiştir. 341. maddede yazılı, vergi ziyayı suçuna neden olan halleri iki başlık altında toplayabiliriz.

⁶⁰ Şenyüz, a.g.e., s.40.

1. Vergilendirme İle İlgili Görevlerin Yerine Getirilmemesi veya Eksik Yerine Getirilmesi

"Bir kimsenin Vergi Usul Kanunu'nda tanımlanan vergi ziyat suçunu işlemiş olduğunu söyleyebilmek için ilk olarak, yine bu kanun ile kendisine yüklenen görevleri yerine getirmeyerek bir vergi kaybına neden olması gerekir. Vergi Usul Kanunu'nun "Mükellefin Ödevleri" başlığını taşıyan ikinci kitabında mükellefin görevleri sayılmıştır.

1-Bildirimlerde bulunmak

2-Defter tutmak,

3-Muamelelerini vesikaya dayandırmak,

4-Belirli sürelerde beyanname vermek,

5-Vergi karnesi kullanmak

6-Muhafaza ve ibraz görevlerini yerine getirmek zorundadır.

Mükellefler bu görevlerini yerine getirirlerken, kanunun öngördüğü zaman içinde ve düzeyde, usul ve şekil şartlarına uymak zorundadırlar. Uymadıkları takdirde vergi ziyat başlıca üç alanda ortaya çıkacaktır:

a-Yükümlülüğün kurulmasında,

b-Belgeler üzerinde

c-Defter kayıtları üzerinde."⁶¹

⁶¹ Sarioğlu, a.g.m., s.3

2. Gerçeğe Aykırı Beyanlar

"Modern vergicilik anlayışı, mükelleflerin şahsi ve ailevi durumlarını esas alan vergilere dayanmaktadır. Mükelleflerin vergi borçları hesaplanırken onların kişisel ve ailevi durumlarına göre bir takım indirimler yapılmaktadır. Mükelleflerin şahsi ve ailevi durumları ise onların beyanları ile tespit edilmektedir. Mükelleflerin belirtilen konularda gerçeğe aykırı beyanda bulunmaları nedeniyle vergi borçlarında haksız bir indirim yapılması ya da ödedikleri tutarların geri verilmesine neden olmaları da vergi ziyayı hükmündedir.

Vergi Usul Kanununa göre vergi ziyayı suçuna neden olan ikinci tür fiiller, şahsi ve medeni haller veya aile durumu hakkında gerçeğe aykırı beyanlar ile veya diğer suretlerle verginin noksan tahakkuk ettirilmesine veya haksız yere geri verilmesine sebebiyet vermektir (VUK Md.341), şeklinde tanımlanmıştır."⁶²

"Vergi ziyayı suçu esas itibarıyla vergi ziyasına sebebiyet veren her türlü hareketi vergi ziyayı suçunun hareket unsuru olarak kabul etmiştir. Kanun böyle bir düzenleme yaptıktan sonra cezalandırmada ağırlıkları farklı düzeylerde olmak üzere fiilleri üç grupta toplamıştır. Bu üç grup içinde yer alan hareketlerden herhangi birini yapan şahıs da suç işlemiş olur. Fiiller gerektirdiği cezaya bağlanarak, ağır nitelikli, orta nitelikli ve hafif nitelikli olarak ayrılması uygun görülmüştür.

Ağır Nitelikli Fiiller;

- Hesap ve muhasebe hileleri yapmak,
- Uydurma hesaplar açmak,
- Çift defter kullanmak,
- Belgeleri ve defter kayıtlarını tahrif etmek veya gizlemek,
- Yanıltıcı belge düzenleme veya kullanma,

⁶² Sarıoğlu, a.g.m., s.4

- *Defterleri, kayıtları ve belgeleri yok etmek,*
- *Defter sayfalarının kopartılarak yok etmek,*
- *Sahte belge düzenlemek ya da kullanmak,*
- *Matbaalarca sahte belge basımı ve bunların kullanımı*

Hafif Nitelikli Fiiller;

Kanunda, beyannamenin kanuni süresinden sonra kendiliğinden verilmesi hafif nitelikli fiil olarak belirtilmiştir.

Fiilin hafif nitelikli olmasının şartları şu şekilde ortaya konabilir;

- *Beyannamenin kanuni süreyi aşacak şekilde geç verilmesi.*
- *Vergi incelemesine başlanmamış olacak.*
- *Takdir komisyonuna sevk edilmemiş olmak.*

Orta Nitelikli Fiiller;

Orta nitelikli fiillerin unsurları kanunda doğrudan belirlenmiş değildir. Orta nitelikli fiillerin neler olduğu kanunda yer alan ağır veya hafif nitelikli fiillerden yola çıkılarak belirlenmeye çalışılmıştır.

Orta nitelikli fiillerin neler olduğu kanunda sayılmamış, serbest bırakılmıştır. Bir fiilin orta nitelikli olarak değerlendirilebilmesi için, ağır ve hafif nitelikli fiiller dışında kalması ve vergi kaybına sebebiyet vermesi yeterlidir.⁶³

Bu açıklamalar ışığında VUK'un kaçakçılık suçları ve cezalarını düzenleyen 359. Maddesi şöyledir:

"MADDE 359- a) Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan;

⁶³ Şenyüz, a.g.e., s.41-62.

1) Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapanlar, gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydederler,

2) Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar,

Hakkında (5904 sayılı Kanununun 23 üncü maddesiyle değişen ibare. Yürürlük; 03.07.2009) on sekiz aydan() üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Varlığı noter tasdik kayıtları veya sair suretlerle sabit olduğu halde, inceleme sırasında vergi incelemesine yetkili kimselere defter ve belgelerin ibraz edilmemesi, bu fıkra hükmünün uygulanmasında gizleme olarak kabul edilir. Gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge ise, muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgedir.**

b) Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sayfalarını yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, sahte belgedir.

c) Bu Kanun hükümlerine göre ancak Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri, Bakanlık ile anlaşması olmadığı halde basanlar veya bilerek kullananlar iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

371 inci maddedeki pişmanlık şartlarına uygun olarak durumu ilgili makamlara bildirenler hakkında bu madde hükmü uygulanmaz.

Kaçakçılık suçlarını işleyenler hakkında bu maddede yazılı cezaların uygulanması 344 üncü maddede yazılı vergi ziyai cezasının ayrıca uygulanmasına engel teşkil etmez. ()"*

3.4. HATA VE HİLE ARASINDAKİ FARKLAR VE VERGİ USUL KANUNU'NUN DURUMA BAKIŞI

"Muhasebe hilesi kavramı, muhasebe hatası kavramı ile karıştırılmaktadır. Esasında iki fiil de hesap işleyişi ve kayıt düzeninin vergi ve muhasebe ilkelerine aykırı tutulması anlamına gelmektedir. Ancak hata ile hile arasında suçun manevi unsurunun oluşması bakımından farklılık bulunmaktadır. Esasında maddi unsur aynı olsa bile manevi unsurdaki farklılık bu iki fiili birbirinden ayırmaktadır."⁶⁴

Bu bağlamda hatayı hileden ayıran manevi unsur kasıttır. Yapılan hata eğer kasıt unsuru taşıyorsa ve bu kasıt vergi matrahını etkilemek ise, artık burada bir hatadan söz etmek mümkün değildir. Burada yapılan ve maddi unsur olarak hata gibi görünen eylem aslında bir muhasebe hilesidir.

Finansal tablolardaki yanlışlıklar, hile ve usulsüzlükten veya hatadan kaynaklanabilir. Hile ve usulsüzlükleri hatadan ayıran temel unsur, finansal tablolarda yanlışlığa sebep olan fiilin kasıtlı olarak yapılıp yapılmadığıdır.

"Yanlışlık kelimesi mali beyanlardaki bir miktarın veya ifşaatin ihmalini de içeren kasıtsızca yapılan yanlış açıklamalar anlamına gelir. Yani hata, finansal tablolarda kasıt olmaksızın yapılan, bir tutarın veya bir açıklamanın atlanması gibi yanlışlıkları ifade eder."⁶⁵

"Hataların nedenleri aşağıdaki gibi olabilir:

(1) Finansal tabloların düzenlenmesinde kullanılan muhasebe verilerinin toplanmasında veya işlenmesinde personelin yanlışlık yapması,

⁶⁴ Hakan Gürsoy, "Muhasebe Hilesi", **Yaklaşım Dergisi**, Kasım 2009, Sayı:203, s.146.

⁶⁵ Murat Emir, "Hile Denetimi", **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMMÖ Yayını, Mart-Nisan 2008, Sayı:86, s.112-113.

(2) *Personelin muhasebe tahminlerinin (şüpheli alacak karşılığı, stok değer düşüklüğü karşılığı, amortisman hesaplanması vbg.) hatalı olmasına yol açabilecek olayları ve verileri gözden kaçırmaması, dikkate almaması ya da yanlış yorumlaması sonucu oluşan yanlış muhasebe tahminleri,*

(3) *Personelin muhasebe ilkelerini uygularken tutar, sınıflandırma, sunum veya tam açıklama konularında yanlışlık yapması.*"⁶⁶

Hataların nedenleri yukarıda sayılmakla beraber, hile ve hatanın aynı maddi unsuru içerebilmesi nedeniyle ayrımlarının yapılabilmesi için bazı göstergelerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

"Bu göstergeleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

a) *Olağanüstü durumlar dışında önemli düzensizlikler hile olarak kabul edilir. Zira özellikle büyük işletmelerin hesap işleri organizasyonunda bulunanlar ve hata organizasyonunda görev almış kişilerin muhasebenin ana prensip ve kurallarını bilmemeleri mümkün değildir. Bu sebeple muhasebenin esas prensiplerine aykırı hareketler çoğunlukla yanlışlık değil hile olarak kabul edilmektedir.*

b) *Herhangi bir muhasebecinin muzaaf usulün karşılıklı kontrol mekanizmasından bir düzensizliğin mevcut olduğunu otomatik olarak öğrendikten sonra bu hatayı maskeleyerek amacı ile telafi edici bir kayıt yaptığı takdirde ortada iyi niyet bulunduğunu ileri sürmeye gerek yoktur. Muhasebeci iyi niyeti bulursa idi bunu düzeltme yoluna gitmesi gerekirdi oysa muhasebeci birinci yanlışlığı ikinci bir yanlışlıkla örtbas etmek istediğine göre hileli durumun varlığını kabul etmek zorunludur.*

c) *Aynı düzensizliğin sık olarak tekrarlanması halinde bir kastın mevcut olduğunu kabul etmek gerekir. Bu konuda kesin karara varmadan önce olayın ne gibi koşullar altında meydana geldiğini araştırmakta yarar vardır.*"⁶⁷

⁶⁶ Ersin Güredin, **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 11.bs., Arıkan Basım Yayınevi, İstanbul, 2007, s.133.

⁶⁷ Kara, **a.g.m.**, s.2.

Tüm bu argümanlar birlikte mütalâa edildiğinde, unutkanlık, dikkatsizlik, bilgisizlik gibi insan odaklı kasıt unsuru içermeyen nedenlerin sebep olduğu kayıt tutarsızlıklarına ulaşıyorsa, o zaman burada bir muhasebe hatası var demektir.

Bu açıklamalar ışığında hata ile hile arasındaki farkın kasıt olduğu bir kez daha görülmektedir.

3.5. YARGI MERCİLERİNİN MUHASEBE HİLESİNE BAKIŞI

*"Defter ve kayıtlarda muhasebe hilesi yapmak vergi suçlarının en genelidir. Hatta bazı yazarlar muhasebe hilesinin tanımının kanunda yapılmadığını, dolayısı ile bunun tanımı olmayan bir suç olduğunu ileri sürmektedirler. Gerçekte tanımı olmayan bir suçtan söz etmemiz, hele burada bir vergi suçundan söz etmemiz, hem Anayasanın 38. Maddesini hem de 73. Maddesini göz ardı etmek anlamına gelir. Bu suç, tanımsız bir suç olmaktan ziyade, bir torba suç niteliğinde veya daha sonra gelen suç tiplerinin genel bir düzenlenişi olarak görebiliriz. Gerçekten, 359. maddedeki eylemlerin çoğunlukla bir muhasebe hilesi olduğunu kabul etmemiz mümkündür. Esas itibari ile tüm vergi suçlarında hiç ödememek veya az vergi ödemek için bir takım muhasebe hileleri yapılmaktadır. Muhasebe hilesini genel olarak kabul edilmiş muhasebe kurallarına aykırı olarak ve bu aykırılığın vergi matrahının azalmasına sebep olacağı bilinci içinde yapılması olarak nitelendirmek mümkündür."*⁶⁸

"Bir fiilin suç olarak nitelendirilebilmesi için bazı unsurların varlığı gerekli olmaktadır. Suç, ceza hukukunun temelini oluşturan kavramdır. Suç işlendiği içindir ki faile ceza verilir ve suç işlenmemesini sağlamak, suçtan caydırmak amacı iledir ki, Ceza Kanunu yapılır. VUK, içerdiği 359. madde nedeniyle kısmen de olsa bir Ceza Kanunu'dur. Ayrıca "hesap ve muhasebe hilesi yapanlar" ifadesi daha hükmün en başında yer aldığından, madde metninde sayılan haller dışında kalan halleri

⁶⁸ Donay, a.g.e., s.127-128.

düzenlemek bir yana madde metninde sayılan halleri tanımlayan ana bir fiil olarak anlam ifade etmektedir."⁶⁹

Bu sebeple Yargıtay'a sirayet eden uyuşmazlıkların hemen hiçbirinde suçu doğuran cürümler arasında muhasebe hilesi bulunmamaktadır. Ancak, neticelenen dava dosyalarına bakıldığında cezası ister hürriyeti bağlayıcı olsun, isterse maddi cezalar olsun, suç teşkil ettiğine karar verilen uygulamaların, davanın niteliğine bağlı olarak sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlemek başta olmak üzere, gerçek dışı işlemleri gerçek işlem gibi kayda almak gibi muhasebe hilelerinden kaynaklandığı görülmektedir.

Yargının bu konudaki bakış açısı, muhasebe hilesi suçunun, başka suçlar ile birlikte (örneğin sahte belge kullanma, düzenleme gibi) işlendiği durumlarda, muhasebe hilesinin hiç dikkate alınmadan, sadece diğer suçlar dolayısıyla ceza verilmesidir. Muhasebe hilesi suçu mesnet gösterilerek verilen tek karar olarak Danıştay Dördüncü Dairesi'nin 1994 yılında vermiş olduğu karar görülmektedir. Kararın özeti şöyledir.

"14.01.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2970 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Kurumlar Vergisi Kanunu'na eklenen Geçici 10. Maddesinde tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerinin 1987, 1988, 1989 yıllarında satışından doğan kazancın tamamının satışın yapıldığı yılda kurum sermayesine ilâve edilmesi şartıyla, sermayeye eklenen bu kazançların kurumlar vergisinden müstesna olduğu hükmü bulunmaktadır. Bu madde uyarınca birbirleriyle iştirak halinde olan ilişkili şirketlerin, birbirlerine ait gayrimenkul ve iştirak hisse senetlerini muhasebe hilesi uygulayarak satmış gibi gösterip, satış bedellerini fiktif olarak tahsil etmiş göstermesi halinde, kanunda ön görülen diğer şekil şartları sağlansa bile, anılan istisnadan faydalanamayacaklarına karar verilmiştir."

"Bu noktada hem yasa koyucunun hem de yüksek yargının inisiyatifi ele alıp muhasebe hilesi konusunda bir yöntem geliştirmesi gerekmektedir.

⁶⁹ Mustafa Alpaslan, Akın Gencer Şentürk, **Hesap ve Muhasebe Hileleri**, "Soyut Bir Kavram Olarak Temel Hukuki İlkelere Aykırılıklar İçermekte Midir", E-Yaklaşım, Kasım 2009, Sayı:203 Mail Adresi ve Erişim Tarihi 02.01.2011

Zira uygulamadaki yaşanan sıkıntılar göz önüne alındığında, tavsiyemiz, yasa koyucunun, tahdidi olmayacak şekilde, maddeyi örnekler ile zenginleştirip, muhasebe hilesi konusunda uygulamacılar ve yargı organlarını belirsizlikte bırakmamasıdır."⁷⁰

⁷⁰ Gürsoy, **a.g.m.**, s.150.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DENETİM ORGANİZASYONUNDA YAPILANMALAR VE HİLE DENETİMİ

4.1. GENEL AÇIKLAMA

Ülkemizde denetim organizasyonu her biri sac ayağı görevi gören dört önemli bölümden oluşmaktadır. Bu ayaklardan biri kamunun vergi denetimi, diğeri Yeminli Mali Müşavirler tarafından yapılan tam tasdik denetimi, bir diğeri bağımsız denetim ve son olarak iç denetimdir.

Tüm bu denetim kollarının amaçları özünde bir olmakla beraber, fonksiyonel anlamda farklılıklar göstermektedir.

Örneğin, kamu denetimi vergi matrahının, vergi kanunları uyarınca hükmedilen usul ve esaslara uygun olarak beyan edilip edilmediğinin tespitine yönelik bir denetim sürecidir. Bu anlamı ile kamunun yapmış olduğu vergi denetiminin amacı kurumlar vergisi matrahının doğru tespit edilmesi ve hem kurumlar vergisi matrahına esas kayıtlara ve hem de şekle ve uygulamaya yönelik usul ve esaslara uygunluğun arandığı tam tasdik denetimi ile paralellik göstermektedir.

Bu iki denetim kolundan farklı olarak bağımsız denetim, işletmelerin ilân ettikleri finansal raporların işletmenin gerçek durumunu yansıtıp yansıtmadığının tespiti ile finansal bilgi kullanıcılarının doğru bilgiye erişmesini amaçlayan bir süreçtir. İç denetim ise, işletme içi iş ve işlemlerin işletme aleyhine sonuç vermesini engellemeyi, işletme içerisindeki hata ve hileleri tespit etmeyi ve nihayet hem finansal raporların, hem de vergi matrahının doğru tespit edilmesini amaçlayan ve bu yönleri ile diğeri denetim kollarını destekleyen ve besleyen bir denetim sürecidir.

Bu açılardan bakıldığında, denetim kollarının aslında birbirleri ile sürekli iletişim halinde olan ve birbirlerini destekleyen bütünleştirici bir ilişkiye sahip oldukları görülmektedir.

İşte bundan dolayı aradaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi adına Türkiye’de mevcut denetim yapılanmasının açıklanması çalışmamızın bu bölümündeki iki kısımdan biri olmuştur.

Bu denetim kollarının amaçlarına ulaşmasını engelleyen en büyük unsur olan hile ise, belirli bir sayı ile kısıtlanamayacak, gerçekte çok geniş bir uygulama alanına sahip olan ve çalışmamızın diğer bölümlerinde açıklamış olduğumuz hedeflere ulaşmayı gayret edinmiş olan bir uygulamadır. Elbette hilenin en büyük uygulama alanı defter, kayıt ve belgeler ile bu belgelerin yazım dili olan TDHP’da tanımlı olan hesaplardır. Hile uygulamalarının kolay tespit edilebilmesi veya finansal tablolar üzerinde hile olabileceğine dair isabetli şüphelere sahip olabilmek için özellikle hile yapılması olasılığı yüksek hesap kalemlerinin nasıl çalıştığını bilmek gerekmektedir. Ayrıca bu bilgiye sahip olduktan sonra, hile yapılması olasılığı yüksek hesaplar ve hesap gruplarına ne tür denetim tekniklerinin uygulanması gerektiğini de bilmek gerekmektedir.

İşte bu nedenlerle çalışmamızın bu bölümünün ikinci kısmını hile yapılması olasılığı yüksek hesaplar ve hesap grupları ile bu hesaplar ve hesap gruplarının denetimlerinde uygulanacak yöntemler oluşturmaktadır.

4.2. TÜRKİYE'DE DENETİM ORGANİZASYONUNDA YAPILANMALAR

4.2.1. Vergi Denetimi

4.2.1.1. Vergi İnceleme Elemanlarının Yetkileri ve Sorumlulukları

Vergi incelemesinden maksat, ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamaktır.

Vergi incelemesi; hesap uzmanları, hesap uzman yardımcıları, ilin en büyük mal memuru, vergi denetmenleri, vergi denetmen yardımcıları veya vergi dairesi müdürleri tarafından yapılır. Maliye müfettişleri, maliye müfettiş muavinleri, gelirler kontrolörleri ve stajyer gelirler kontrolörleri, Gelirler Genel Müdürlüğü'nün merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görev yapanlar her hal ve takdirde vergi inceleme yetkisini haizdir.

"Vergi Usul Kanunu'nu hükümlerine göre denetim yetkisine sahip olan inceleme elemanlarına tanına yetkileri ve uymak zorunda oldukları koşulları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

Yetkileri:

- Defter, kayıt ve belgeleri istemek,
- İncelemeleri işyerinde yapmak,
- İşyerini gezmek ve görmek,
- Yükümlüden veya yetkilisinden, gerekli hallerde üçüncü kişi ve kurumlardan işletme hakkında bilgi istemek,
- Gerekirse arama yapmak,
- İnceleme tutanağını imzalamayan mükellefin defter ve belgelerini daireye getirmek,

- Vergi alacağını güvence altına almak amacıyla güvence önlemlerine başvurma (mükelleften teminat istenmesi ya da hakkında ihtiyati haciz ve ihtiyati tahakkuk işlemleri başlatılması).

Sorumlulukları:

- Vergi incelemesi yapanlar, yanlarında memuriyet sıfatlarını ve inceleme yetkisini gösteren fotoğraflı resmi bir vesika bulundurmak ve gittikleri yerde işe başlamadan evvel bu vesikayı ilgililere göstermek zorundadırlar,
- İncelemeye tabi olana, incelemenin konusunu işe başlamadan önce açık olarak izah etmek,
- Nezdinde inceleme yapılanın rızası olmadıkça resmi çalışma saatleri dışında inceleme yapmamak veya buna devam etmemek,
- İnceleme bitiminde, inceleme yapıldığını gösteren bir vesikayı nezdinde inceleme yapılana vermek,
- Vergi incelemesi sırasında inceleme yapılan veya üçüncü kişilerle ilgili olarak öğrenilen bilgileri açıklamamak veya üçüncü kişiler aleyhine kullanmamak (VUK m.5),
- Mükellefin özel işlerini yapmamak (VUK m.6).⁷¹

4.2.1.2. Vergi Denetim Yolları

Vergi denetimi, kamu hukuku içinde kamusal denetim kapsamında gerçekleştirilen denetimdir. Vergi denetimi yapısı itibariyle bir tür kamusal denetimdir. Bir başka deyişle, egemenliği elinde bulunduran devlet, kamu harcamalarını karşılamak üzere kaynak (vergi) veren yurttaşlarının (vergi mükellefi / vergi sorumlusu) vergisel ödevlerini yerine getirip getirmediğini, hesaplarının ve kayıtlarının doğruyu yansıtıp yansıtmadığını vergi denetimi yoluyla tespit eder. Vergi denetimi devletin kendisine değil, kendisine vergi verenlere yönelik denetimidir. Bu anlamda çok etkili, çok güçlü bir kamusal yetki kullanım alanıdır.

⁷¹ İbrahim Organ, **Vergi Denetimi ve Türkiye Uygulaması, Sorunlar Çözüm Önerileri**, Gazi Kitapevi, 2008, s.131-132.

"Devlet, vergi verenleri 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'na göre denetler:

1. Yoklama
2. Bilgi İsteme
3. Vergi İncelemesi"⁷²
4. Arama

VUK.'un 127. Maddesinde düzenlenmiş olan yoklamadan maksat, mükellefleri ve mükellefiyetle ilgili maddi olayları, kayıtları ve mevzuları araştırmak ve tespit etmektir. Bu açıdan yoklama müessesesi ülkemizde en geniş çapta kullanılan ve en basit tarzdaki denetim türü olmaktadır.

"Yoklama bizzat mükelleflerin ve mükellefiyetle ilgili maddi olayların tespitine yöneliktir. Bu nedenle de vergi denetiminde son derece önemli bir yere sahiptir. Zira beyan esasında tarh ve tahakkuk işlemleri bizzat mükelleflerin bildirimine dayandığı için, mükellefiyetle ilgili bazı hususların gizlenmesi mümkündür. İşte bu gibi gizli durumların ortaya çıkartılması ve vergiyi doğuran olayı etkileyen maddi olayların tespiti yoklama yoluyla yapılır."⁷³

"Yoklama vergilendirmeyi etkileyen ve vergi idaresinin bilgisi dışında kalan olguların ortaya çıkartılması yönüyle "vergi adaletine" ve "sosyal adalete" katkı sağlar. Bir başka deyişle yoklama, henüz mükellefiyet tesis ettirmemiş kişilerin ve vergilendirilmeyen kaynakların ortaya çıkarılmasına ve vergilendirilmesine neden olur."⁷⁴

"Yoklama, vergi incelemesinin amacına ulaşabilmesi, böylece vergi matrahının doğru tespit edilebilmesi için bilgi edinilmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda; V.U.K.'un 148'nci maddesinde yer alan düzenleme ile kamu idare ve müesseseleri, mükellefler veya mükellefler ile muamelede bulunan diğer gerçek ve tüzel kişiler Maliye Bakanlığı'nın veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların

⁷² Ahmet Erol, "Vergi İncelemesi & Mükellef Hakları", **İSMMMO Yayını**, Yayın No:133, İstanbul, 2010, s.32.

⁷³ Fazıl Tekin, Ali Çelikkaya, **Vergi Denetimi**, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2009, s.125.

⁷⁴ Tekin, Çelikkaya, **a.g.e.**, s.40.

isteyecekleri bilgileri vermeye mecbur tutulmuşlardır. Yetkililer, gereksinim duydukları bilgileri yazılı ya da sözlü olarak isteyebilirler. Söz ile istenen bilgileri vermeyenlere durum yazı ile bildirilir ve cevap vermeleri için kendilerine münasip bir mühlet verilir. Bilgi istenmek üzere ilgililer vergi dairesine zorla getirilemeyecekleri gibi, memleket dışı ayrıcalıklardan yararlanan yabancı devlet memurları bilgi vermek mecburiyetine tabi tutulamazlar (V.U.K. Md. 148)."⁷⁵

"Bir diğer denetim yolu olan vergi incelemesini, cari hesap dönemini izleyen yılın başından tahakkuk zamanaşımı süresinin dolmasından önceki tarih aralığını kapsayan süreçte, mükellefin işlem ve hesaplarının muhasebe ilkeleri ve vergi hukuku yönünden eleştirel bir gözle, yetkili uzman kişilerce denetlenerek; hata, noksanlık ve hilelerin ortaya çıkarılması suretiyle ödenmesi gereken verginin doğruluğunun tespit edilmesi ve sağlanmasına yönelik bir denetim türü olarak tanımlamak mümkündür."⁷⁶

"VUK.'un 134. maddesinde, vergi incelemesinde amacın **ödenmesi gereken vergilerin** doğruluğunun araştırılması, tespit edilmesi ve sağlanması şeklinde ifade edilmiştir. Yine aynı maddede, "vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların lüzum gördükleri takdirde inceleme, işletmeye dâhil iktisadi kıymetlerin fiili envanterinin yapılmasına ve beyannamelerde gösterilmesi gereken unsurların tetkikine de teşmil edilebilir. Fiili envanterin yapılmasının gerektirdiği ve incelemeyi yapan tarafından tasdik edilen giderler Hazinece mükellefe ödenir." ifadesine yer verilmiştir. Bu madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, vergi incelemesi sadece ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu tespit etmeye yönelik bir faaliyet değildir. Vergi incelemesinde sırasında yapılan araştırma sonucunda mükellef veya vergi sorumlularının vergilerini doğru ödemelerini sağlamaktır."⁷⁷

Son olarak kamusal denetimin kullandığı denetim yolu aramadır. VUK.'un 142. maddesine göre, ihbar veya yapılan incelemeler dolayısıyla, bir mükellefin vergi

⁷⁵ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **a.g.e.**, s.53-54.

⁷⁶ Ş.Sakıp Şeker, "Vergi İncelemeleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme", Yaklaşım Makale, No:66, Mayıs, 1993, (çevrimiçi)

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=19930566.html , 12.01.2011.

⁷⁷ Organ, **a.g.e.**, s.128-129.

kaçırdığında delalet eden emareler bulunursa, bu mükellef veya kaçakçılıkla ilgisi görülen diğer şahıslar nezdinde ve bunların üzerinde arama yapılabilir.

*"Çeşitli kaynaklardan alınan duyurular (ihbarlar) veya yapılan incelemeler dolayısıyla bir vergi yükümlüsünün vergi kaçırıldığını gösterir nitelikte belirtilerin bulunması durumunda, bu yükümlü veya kaçakçılıkla ilgisi görülen öteki kişiler (gerçek veya tüzel) nezdinde (yerleşim yeri, işyeri, fabrika, ofis, büro, satış birimi, merkez, şube, imalathane, işletme vb) ve bu kişilerin üzerlerinde yasal düzenlemelere uygun şekilde arama yapılması ve bu arama sonucu el konulan defter, belge ve her türlü kaydın (bilgisayar, mikrofilm, videobant, ses bandı vb. tüm manyetik ortamlardaki bilgiler ve kayıtlar dahil) vergi incelemesi ile ilgili yasal düzenlemelere uygun olarak ve tüm inceleme tekniklerinden yararlanılmak yoluyla incelenerek, vergi kayıp ve kaçağının ortaya çıkarılmasına **aramalı vergi incelemesi** adı verilmektedir. **Aramalı vergi incelemesini** diğer olağan inceleme biçimlerinden ayıran en önemli özellik, **arama kararına** gereksinim göstermesidir. Arama, hukuki olarak kişinin (gerçek ve tüzel) küçük dünyasına ya da hak ve özgürlük alanına ciddi bir müdahale niteliği taşımaktadır. Bu bakımdan, kişi hak ve özgürlükleri bağlamında çok önemli bir durumdur. Olayın bu yönü nedeniyle 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun (VUK) aramalı vergi incelemesine yönelik maddelerinde bu yolla yapılacak vergi incelemesinin en geç 3 ay gibi çok kısa bir sürede bitirilmesi koşulu getirilmiştir. Eğer, bu sürede inceleme bitirilemiyorsa, bu durumda inceleme elemanı süre uzamasının gerekçelerini bildirir bir yazı ile arama iznini veren mahkemeden süre uzatım isteminde bulunmak zorundadır. Tüm bu düzenlemeler, konunun hukuki duyarlılığı ve önemi nedeniyle".⁷⁸*

4.2.1.3. Vergi İnceleme Denetim ve Koordinasyon Kurulu

31.12.2010 tarih ve 27802 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Vergi İnceleme ve Denetim Koordinasyon Kurulu'nun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile Kurulun organizasyon yapısı ve görevleri belirlenmiştir.

⁷⁸ Erol, a.g.e., s.41.

Esas itibariyle Kurulun amacı, vergi incelemelerinin belirli bir sistematığe konularak, yetkili inceleme elemanlarının aynı anda aynı mükellefe yönelik vergi incelemesi başlatmasını engellemek, böylece hem denetimin etkinliğini arttırmak ve hem de inceleme elemanlarının iş verimliliğini arttırmaktır.

"Koordinasyon Kurulu; Bakanın başkanlığında, Gelir İdaresi Başkanı, Maliye Teftiş Kurulu Başkanı, Hesap Uzmanları Kurulu Başkanı, Gelirler Kontrolörleri Başkanı ve Gelir İdaresi Başkanlığı Denetim ve Uyum Yönetimi Daire Başkanlığının bağlı olduğu Gelir İdaresi Başkan Yardımcısından oluşur (Madde 4).

Koordinasyon Kurulu;

- a) Bakanlığın vergi inceleme ve denetim amaçlarına ulaşmasını sağlamak,*
 - b) Vergi inceleme ve denetimleri ile raporlamaya ilişkin standart, ilke, yöntem ve teknikleri geliştirmek*
 - c) Vergi inceleme ve denetim rehberleri hazırlamak,*
 - ç) Vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların uyacakları etik kuralları belirlemek,*
 - d) İnceleme ve denetim birimleri arasında koordinasyonu, bilgi akışını ve uygulama birliğini temin etmek,*
 - e) Vergi incelemesi ve denetimine ilişkin temel amaç ve hedefler doğrultusunda, inceleme ve denetim birimlerinin görüş ve önerileri ile Gelir İdaresi Başkanlığı risk analiz sistemi üzerinden yapılan analizler de dikkate alınarak incelemeye tabi tutulacak sektörler, konular ile mükellefleri tespit etmek, inceleme ve denetim birimlerinin uygulayacakları yıllık planı hazırlamak ve Bakan onayına sunmak,*
 - f) Yıllık plan uygulaması ve sonuçlarını izlemek,*
 - g) Gelir İdaresi Başkanlığı veya inceleme ve denetim birimlerinin, yıllık plan dönemi içerisinde ortaya çıkacak taleplerini değerlendirip, söz konusu planda gerekli değişiklikleri yapmak,*
 - ğ) Teftiş, soruşturma, ihbar, şikayet ve benzeri nedenlerle yıl içinde ortaya çıkabilecek vergi incelemelerinin yapılmasına dair genel usul ve esaslara yıllık planda yer vermek,*
- ile görevli ve yetkilidir.*

(2) Başkan, Koordinasyon Kurulunu olağan ve olağanüstü toplantıya çağırmak; çalışmaların verimli ve etkin bir şekilde yürütülmesini takip etmekle görevli ve yetkilidir.

(4) Koordinasyon Kurulu üyeleri, alınan kararların verimli ve etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamakla görevlidir (Madde 5).⁷⁹

a- Maliye Teftiş Kurulu

Maliye Teftiş Kurulu'nun görev ve yetkileri, 14.12.1983 tarih ve 18251 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Maliye Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile belirlenmiştir. Buna göre Maliye Teftiş Kurulu'nun oluşumu ve görevleri;

"Maliye Teftiş Kurulu, bir Başkan ile Maliye Başmüfettişi, Maliye Müfettişi ve Maliye Müfettiş Yardımcılarından oluşur ve Bakanın emri veya onayı üzerine, Bakan adına aşağıdaki görevleri yapar.

a) Genel, katma ve özel bütçeli dairelerle fonlar, döner sermayeli kuruluşlar, kuruluş ve statüsü ne olursa olsun sermayesinin en az yarısı Devlete ait olan kuruluşlar ve bu daire ve kuruluşların birlikte veya ayrı ayrı sermayelerinin en az yarısına iştiraki olan kuruluşları teftiş etmek,

b) İmtiyazlı şirketlerle sermayesinde (a) bendinde yer alan kuruluşların iştiraki bulunan kuruluşları, yetkili makamların isteği ve Maliye Bakanının izni ile teftiş etmek,

c) Dernek vakıf ve sendikaları mali yönden teftiş etmek,

d) Çeşitli kanun, tüzük, yönetmelik ve kararların Maliye Bakanına ve Maliye Müfettişlerine tanıdığı teftiş ve inceleme yetkilerini kullanmak olarak sayılmıştır."⁸⁰

⁷⁹ Maliye Bakanlığı, "Vergi İnceleme ve Denetim Koordinasyon Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik", (çevrimiçi) http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuat/yonetmelik/yonetmelik_vergi_calisma.html, 14.01.2011.

b- Hesap Uzmanları Kurulu

Hesap Uzmanları Kurulu'nun statüsü ile görev ve yetkileri, kuruluş kanununun yanı sıra 12.12.1983 gün ve 178 Sayılı "Maliye Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ve bunu değiştiren 207 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 08.07.1970 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan HUK Yönetmeliği'nde belirlenmiştir.

"Kuruluş kanunu uyarınca Hesap Uzmanları Kurulu'nun asli görevi, gelir kanunlarının emrettiği mükelleflerin hesaplarını incelemek ve Maliye Bakanı tarafından lüzum görülecek etütleri yapmaktır. Kurul, 55 yıllık çalışma döneminde asli görevi olan vergi denetimini büyük işletme esasına göre üst seviyede ve Türkiye çapında planlamış ve gerçekleştirmiştir.

Kurulun belirtilen görevi yanında özel bilgi ve ihtisası gerektirmesi nedeniyle çeşitli Kanun, Kararname ve Bakanlık Makamı'nın onayları ile üstlendiği görevler ana başlıklar halinde aşağıda gösterilmiştir.

Kara paranın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Sermaye Piyasası Kanunu, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Bankalar Kanunu, Sigorta Şirketlerinin Kuruluş ve Murakebesi Hakkında Kanun, Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun, Dernekler Kanunu ve Sendikalar Kanunu hükümlerine göre yürütülen mali incelemeler yanında; İktisadi Devlet Teşekkülleri, Kamu İktisadi Kuruluşları ve Vakıflara ilişkin vergi ve kambiyo denetimlerini yapmak,

Devlet gelirleri politikasının oluşturulması ile ilgili çalışmalara katılmak, vergi sistemi ve tekniğinin geliştirilmesi, uygulamalardaki tereddüt ve aksaklıkların giderilmesi ile ilgili Kurul'un yetki ve görev alanına giren diğer konulardaki mevzuat ve uygulama ile ilgili etüt ve araştırmaları yapmak ve tekliflerde bulunmak,

⁸⁰ "Maliye Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", (çevrimiçi) <http://www.mmd.org.tr/detay.aspx?cid=45> , 14.01.2011.

Kurul mensuplarının vergi mevzuatı ile ilgili eğitim ve öğretimi yanında Bakanlıkça gerekli görülen konularda, kamu personelinin eğitimi ve mükelleflerin aydınlatılması amacıyla açılacak kurs, seminer ve konferanslara katılmak ve danışma hizmetlerini yürütmek,

Çeşitli fakülte ve yüksekokullar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarından gelen öğretim görevlisi, danışman ve uzman taleplerini Bakanlık Makamının uygun göreceği şekilde karşılamak,

Bakanlık Makamınca gerekli görülecek her türlü etüt, inceleme, araştırma ve soruşturma islerini yapmak.

Özetle Hesap Uzmanları Kurulu ağırlıklı olarak ekonomik içerikli dış kamusal denetim fonksiyonunu üstlenmiş bulunmaktadır. Sürdürülen denetimle bir yandan kamu finansmanının reel kaynaklardan sağlanmasına yardımcı olunurken, diğer yandan da yapılan incelemelerden elde edilen sonuçlarla uygulanan ekonomik ve mali tedbirlerin etkinliklerinin ölçülmesine ve bu sonuçların idarece değerlendirilmesi suretiyle de alınacak genel ekonomik kararlarla ilgili verilerin toplanmasına yardımcı olunmaktadır."⁸¹

c- Gelirler Kontrolörleri Başkanlığı

"Gelirler Kontrolörleri Maliye Bakanlığı bünyesinde büyük mükellefler nezdinde üst düzey vergi incelemesi, Gelir İdaresi'nin her türlü iş ve işlemlerinin teftişi, maliye personelinin soruşturması, eğitilmesi, kara para aklamanın önlenmesi ve yolsuzlukla mücadele gibi asli görev ve fonksiyonları ifa etmektedir. Ayrıca yurt içinde ve dışında ekonomik ve mali konularda bilimsel araştırma ve incelemeler yapmakta ve mali mevzuatla ilgili görüş ve önerilerde bulunmaktadır.

Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri hakkında 178 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 543 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 43 üncü maddesinde Gelir İdaresinin "her türlü faaliyet ve işlemleriyle ilgili olarak; teftiş,

⁸¹ "Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Görev ve Yetkileri", (çevrimiçi) http://www.hud.org.tr/s.asp?31-Hesap_Uzmanligi , 14.01.2011.

inceleme ve soruşturma işleriyle kanunlar ve diğer mevzuatla kendilerine verilen görevleri” yapacakları belirtilmiştir.

16.05.2005 tarih 25817 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5345 sayılı Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun 14 üncü maddesinde Gelirler Kontrolörlerinin vergi incelemesi ve denetimini yapacağı belirtilmiştir.

Ayrıca, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun değişik 135'inci maddesinin ikinci fıkrası, Gelirler Kontrolörleri ve Stajyer Gelirler Kontrolörlerinin “her hal ve takdirde vergi inceleme yetkisini haiz” oldukları; 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 134'üncü maddesi, Gelirler Kontrolörlerinin” her hal ve takdirde, harçları tahsile yetkili memurların hesaplarını teftiş ve kontrole yetkili buldukları ve 4208 sayılı “Kara paranın Aklanmasının Önlenmesi”ne ilişkin Kanununun 3'üncü maddesinin iki ve üçüncü fıkraları da Gelirler Kontrolörlerinin kara para aklama suçunun araştırılması ve incelenmesi ile görevli ve yetkili oldukları belirtilmiştir.”⁸²

ç- Vergi Denetmenliği

“Vergi Denetmenleri; vergi incelemeleri ve taşra gelir birimlerinde denetim yaparlar.

Bu görevleri yürütürken teftiş ve vergi inceleme elemanına tanınmış olan yetkileri kullanırlar. Bu yetkiler başta 213 sayılı Vergi Usul Kanunu olmak üzere çeşitli kanunlarda yer almaktadır. Birkaç örnek vermek gerekirse;

1. Vergi denetmenler, vergi kanunlarını, bilimsel yöntemlerle, öncelikle deyimse olmak üzere amaçsal ve karma olarak yorumlayabilirler. Yaptıkları yorum sonucunda vardıkları raporlar – bu raporlar kıymetli evrak addedilerek – işleme konulmak zorundadır. (V.U.K. Md.3).

2. Bilumum mülkiye amirleri, emniyet amir ve memurları, belediye başkanları, köy muhtarları ve kamu müesseseleri vergi inceleme elemanına ellerindeki bütün imkânlarıyla kolaylık göstermeye ve yardımda bulunmaya mecburdurlar (V.U.K. Md.7).

⁸² Gelirler Kontrolörleri Derneği, “Gelirler Kontrolörlerinin Misyonu, Görevleri ve Yetkileri”, (çevrimiçi) <http://www.gkd.org.tr/gelkont.asp> , 14.01.2011.

3. *Vergi denetmenleri tarafından düzenlenmiş vergi inceleme raporlarında hesaplanan matrah veya matrah kısmı üzerinden re'sen vergi tarh edilir (V.U.K. Md.30).*
4. *Bir mükellef nezdinde arama yapılıp yapılmamasına gerek görülmesi inceleme elemanının takdirindedir (V.U.K. Md.142).*
5. *Bütün özel ve tüzel kişiler (kamu dahil), inceleme ile ilgili bilgileri, gizli de olsa, vergi denetmenine vermek zorundadır (V.U.K. Md.148)*
6. *Vergi denetmenleri, vergi dairelerine ait para, kıymetli kâğıt, mal ve eşyanın saklanması mahsus kasa, depo, ambar ve benzerlerinin muhtevasını saymak ve tespit etmek yetkisine sahiptirler.”⁸³*

4.2.2. Tam Tasdik Denetimi

Türkiye’deki denetim organizasyonun önemli bir ayağını 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu’na göre yetki almış Yeminli Mali Müşavirler tarafından yapılan tam tasdik denetimi oluşturmaktadır.

"Tam tasdik denetiminin amacı, gerçek veya tüzel kişilerin veya bunların teşebbüs veya işletmelerinin mali tablo veya beyannamelerinin; vergi, istisna, muafiyet, iade, indirim, tecil, terkin, veya zarar mahsubu işlemleri ve benzeri taleplerinin mevzuat hükümlerine, muhasebe ilke ve standartlarına uygunluğu esas alınarak hesapların gerçeğe uygun ve doğru bilgi verecek şekilde tutulmasını ve bu suretle mükelleflerin doğru beyanda bulunmalarını sağlamaktır."⁸⁴

Bu kapsamda yapılan tasdik işlemleri dolayısıyla Yeminli Mali Müşavirler, tasdik kapsamı ile sınırlı olmak üzere tasdik doğruluğundan sorumludurlar. "Yeminli Mali Müşavirler inceledikleri ve sonucunda tasdik raporu düzenledikleri konu ve belgelerin gerçeği yansıtmaması ve doğru olmaması halinde, ziyaa uğratılan

⁸³ Vergi Denetmenleri Derneği, "Vergi Denetmeni Görev ve Yetkileri", (çevrimiçi) http://www.vdd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=38, 14.01.2011.

⁸⁴ "Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdik Edecekleri Belgeler, Tasdik Konuları, Tasdike İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik", **İSMMMO Mevzuat Yayınları**, Yayın No.33, İstanbul, 2007, s.301.

vergilerden ve kesilecek cezalardan Vergi Usul Kanunu ve 3568 sayılı Kanun hükümleri uyarınca mükellefle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludurlar."⁸⁵

4.2.3. Bağımsız Denetim

Denetim organizasyonun en önemli ayaklarından biri olan bağımsız denetim, işletmelerin yıllık finansal tablo ve diğer finansal bilgilerinin, bu tablo ve bilgiler için belirlenen kriterlere (örneğin, halka açık şirket finansal tabloları için Kurulca belirlenmiş veya kabul edilmiş finansal raporlama standartlarına) uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla, genel kabul görmüş bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak, defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanmasını ifade eder (Başlangıç Hükümleri Md.4).⁸⁶

Bu bağlamda bağımsız denetimin amacı Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanmış, 22 No.lu Tebliğ'de şöyle belirtilmiştir:

"(1)Finansal tabloların bağımsız denetiminin amacı; finansal tabloların finansal raporlama standartları doğrultusunda bir işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösterip göstermediği konusunda bağımsız denetçinin görüş bildirmesini sağlamaktır.

(2) Bağımsız denetçinin görüşü, finansal tabloların güvenilirlik derecesini yükseltmekle beraber, bu görüş finansal tabloları bağımsız denetime tabi tutulan işletmenin gelecekteki durumu hakkında ve işletme yönetiminin işletmenin faaliyetlerini etkin ve verimli bir biçimde yönettiğine dair bilgi sağladığı şeklinde değerlendirilmez (Birinci Kısım Md.3)."⁸⁷

⁸⁵ "Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdik Edecekleri Belgeler, Tasdik Konuları, Tasdike İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik", **İSMMMO Mevzuat Yayınları**, Yayın No.33, İstanbul, 2007, s.315.

⁸⁶ "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ", (Seri: X, No:22), (çevrimiçi) <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=9&subid=1>, 15.01.2011.

⁸⁷ "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ", (Seri: X, No:22), (çevrimiçi) <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=9&subid=1>, 15.01.2011.

Düzenlemelerden anlaşılacağı üzere, bağımsız denetimin asıl amacı, finansal bilgi kullanıcılarına sunulan mali tabloların doğruluğunu test ederek, denetlenen işletme ile ilgilenen yatırımcılar başta olmak üzere, tüm finansal bilgi kullanıcılarının işletmenin gerçek durumunu bilmelerini sağlamaktır.

Bu haliyle bağımsız denetim, mali tabloların doğruluğu ile ilgilendiğinden muhasebe hilelerinin ve dönem kârının doğru olarak tespiti konularında da oldukça hassas bir denetim türüdür.

4.2.4. İç Denetim

Denetim organizasyonun diğer kollarından ayrılan iç denetim, her şeyden önce işletme içinde gerçekleşen ve sonuçlarının da işletme içi neticeler verdiği bir denetim süreci olması dolayısıyla biraz daha farklı bir denetim kolu olmaktadır.

İç denetimi şu şekilde tanımlamak mümkündür:

"İç denetim, işletme faaliyetlerinin kuruluş amaçları doğrultusunda, verimlilik ve rekabet gücünü arttıracak şekilde yönlendirilmesini, işletme varlıklarının rasyonel olarak yönetilmesini, yatırım ve yönetim danışmanlığını, işletmede hata ve hilelerin önlenmesini sağlamaya yönelik ve yönetime bağlı ancak yürüttüğü faaliyet yönünden bağımsız denetçiler tarafından yürütülen denetimdir."⁸⁸

Bu tanım iç denetimin neden diğer denetim kollarından biraz daha farklı bir statüde olduğunu göstermektedir. Nitekim iç denetimin en önemli fonksiyonu işletme varlıklarının hata ve hilelere karşı korunması, böylece işletme içi kaynak verimsizliğinin önlenmesidir. Bu amaçla bazen işletme varlıklarına ve bazen de vergi matrahına yönelik yapılan hesap ve muhasebe hileleri, iç denetimin en kapsamlı çalışma alanını oluşturmaktadır.

Bu tanımla ve açıklama doğrultusunda iç denetimin amacı, gözden geçirilen faaliyetlerle ilgili nesnel analizler, değerlendirmeler, tavsiyeler ve yorumlar yaparak

⁸⁸ Niyazi Kurnaz, Tansel Çetinoğlu, **İç Denetim Güncel Yaklaşımlar**, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2010, s.31.

yönetimin tüm üyelerine sorumluluklarını etkili bir biçimde yerine getirmede yardımcı olmaktadır.

"İç denetim, kuruma denetim sonucunda elde ettiği verilerle güvence ve danışmanlık sağlar. Denetim sonucunda kurum yönetimi, kurumun amaç ve hedeflerine uygun kaynakların etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı, faaliyetlerinin mevzuata uygunluğu kurum varlıklarının korunması ve kurum için var olan iç kontrollerin yeterli olup olmadığı ve kurumun ürettiği bilgilerin güvenilirliği konularında güvence ve danışmanlık elde eder. Bu güvence ve danışmanlık faaliyeti aynı zamanda devlete, toplum ve kurumla ilişkili kişilere ve araştırmacılara karşı da sağlanır. İç denetim, sürekli ve disiplinli, risk değerlemesine dayanan bir denetim anlayışı benimsediğinden bir kurumda etkin bir risk yönetimi kurulmasına yardımcı olur. En uygun maliyetlerle etkili kontrolün özendirilmesi de iç denetimin amaçları arasında sayılabilir."⁸⁹

Tüm bu yönleri ile bir bütün halinde düşünüldüğünde iç denetim; işletme içi varlıkların korunmasını sağlamak amacıyla muhasebe hilelerine yönelik inceleme faaliyetlerinde bulunduğundan, işletmeye ilişkin mali tabloların yasal mevzuata ve muhasebe ilke ve standartlarına uygun oluşturulması hususunda çalışmaktadır. Bundan dolayı iç denetim, gerek vergi denetimi, gerek tam tasdik denetimi ve gerekse bağımsız denetim açısından son derece yardımcı bir denetim türüdür.

4.3. HİLELİ MUHASEBE İŞLEMLERİ VE DENETİMİ

4.3.1. Denetim Riski

"Risk genel olarak organizasyonun hedeflerine ulaşmasını engelleyen her türlü olay olarak ifade edilebilir (IIA, 2006)."⁹⁰ Bir işletme açısından risklerin tamamen ortadan kaldırılması mümkün değildir.

⁸⁹ Kurnaz, Çetinoğlu, a.g.e., s.33.

⁹⁰ Davut Pehlivanlı, **Modern İç Denetim Güncel İç Denetim Uygulamaları**, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2010, s.59.

Nitekim her işletmede alınan önlemlere rağmen hile riskini tamamen yok etmek mümkün olmamaktadır. İşte bu yok edilemeyen alan doğal risk olarak tanımlanmaktadır.

Bu sebeple işletmelerin finansal tablolarının doğru bilgiyi sağlamasında arzu edilen tam anlamıyla doğru bilgi olmasına karşın, kabul edilen ölçü makul ölçüde güvenilir bilginin sağlanmasıdır. Bahsedilen makul ölçüdeki güvenilirlik ise finansal tabloların gerçek durumu yansıtmaktan uzak ve finansal bilgi kullanıcılarını yanıltıcı olmaması durumudur.

Ancak doğal risk düzeyinin yüksek olduğu ve örneğin iç denetimin hiç olmadığı veya etkin olmadığı durumlarda, bağımsız denetçinin uyguladığı tüm denetim yöntemlerine karşın gözden kaçan hileler olması olasılığı mümkün bir durumdur. Böyle bir durumda işletmeyi dışarıdan denetleyen denetçilerin denetim riski yüksek gerçekleşebilir ki, bunun tabii sonucu olarak mali tablolarda gerçek durumdan önemli sapmaların olması kaçınılmaz olacaktır.

"Bu açıdan değerlendirildiğinde denetimde risk; müşteri işletmenin mali tablolarında önemli düzeyde hata ve düzensizlik olmasına rağmen denetçinin bunlar hakkında olumlu görüş verme olasılığı ve mali tablolarda veya dipnotlarında açıklanması gerektiği halde açıklama yapılmamasından kaynaklanan risklerdir."⁹¹

Denetim riski nedenlerine göre üç bölüme ayrılır. Bunlar, yapısal risk, kontrol riski ve tespit edememe riskidir.

"Yapısal risk; müşterinin iç kontrol sisteminin işlevsel olmadığı veya çalışmadığı varsayımı altında, bazı işlem türlerinin belirli yapısal ve çevresel özellikleri nedeniyle yanlış kaydedilmesi ve hiç kaydedilmemesi neticesinde hesap kalanlarının yanlış olması ve bunların tek başına veya diğerleri ile birleşerek önemli bir ölçüye ulaşması neticesinde oluşan risktir."⁹²

⁹¹ Kaval, **a.g.e.**, s.109.

⁹² Kaval, **a.g.e.**, s.111.

"Kontrol riski", münferit veya diğer yanlışlıklarla birlikte toplulaştırılmış olarak, işletme yönetimi tarafından sunulan bilgi ve belgelerde bulunabilecek önemli bir yanlışlığın, işletmenin iç kontrol sistemi tarafından zamanında engellenememe veya tespit edilip düzeltilmemesi olasılığıdır. Bu risk, işletmenin finansal tablolarının düzenlenmesi, iç kontrol sisteminin tasarımı ve işleyişinin etkinliğine bağlı olarak değişir. Bazı durumlarda kontrol riski, iç kontrol sisteminin niteliği gereği sahip olduğu doğal sınırlamalar nedeniyle, mevcudiyetini daima korur."⁹³

Yani kontrol riski, iç kontrol mekanizmasının ve muhasebe sisteminin çalışmasına rağmen ortaya çıkan hataların oluşturduğu risktir.

"Tespit edememe riski", bağımsız denetçinin, münferit ya da diğer yanlışlıklarla birlikte toplulaştırılmış olarak, finansal tablolardaki önemli bir yanlışlığı ortaya çıkaramama olasılığıdır. Tespit edememe riski, bağımsız denetçinin uygulamaları ile bağımsız denetim tekniklerinin etkinliğine bağlı olarak değişir. Bağımsız denetçinin işlem türleri, hesap bakiyeleri veya dipnot açıklamalarının tamamına ilişkin bir inceleme yapma olanağının bulunmaması ve diğer faktörler nedeniyle, tespit edememe riski hiçbir zaman sıfıra indirilemez. Söz konusu diğer faktörler arasında; bağımsız denetçi tarafından uygun olmayan bir bağımsız denetim tekniğinin seçilmiş olması, bağımsız denetim tekniklerinin yanlış uygulanması veya bağımsız denetim sonuçlarının yanlış yorumlanması sayılabilir. Ancak, yeterli ve uygun planlama yapılması, bağımsız denetim ekibinin doğru seçilmesi ve yönlendirilmesi, mesleki şüpheciliğin uygulanması, yapılan bağımsız denetim çalışmalarının kontrol ve gözetimi suretiyle; diğer risk faktörlerinin ortaya çıkmaları engellenebilir veya etkileri ortadan kaldırılabilir.

"Tespit edememe riski, bağımsız denetim riskinin kabul edilebilir düşük bir seviyeye indirilmesine yönelik, bağımsız denetçi tarafından belirlenen bağımsız denetim tekniklerinin yapısı, zamanlaması ve kapsamı ile ilgilidir. Belirli bir bağımsız denetim risk seviyesi için, tespit edememe riskinin kabul edilebilir düzeyi ile işletme yönetiminin sunduğu bilgi ve belgelerin ve yaptığı açıklamaların önemli bir yanlışlık içerme riskine ilişkin değerlendirme arasında ters orantı vardır. Bağımsız denetçiye

⁹³ Sermaye Piyasası Kurulu, "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ" (Seri: X, No:22), Birinci Kısım, Madde 7.

göre, finansal tabloların önemli bir yanlışlık içerme riski ne kadar yüksekse, kabul edilebilir tespit edememe riski daha düşük bir seviyede; finansal tabloların önemli bir yanlışlık içerme riski ne kadar düşükse, kabul edilebilir tespit edememe riski daha yüksek bir seviyede gerçekleşir."⁹⁴

4.3.2. Denetim Teknikleri

"Hesapların detaylı incelenmesinde ve denetim kanıtı toplanmasında kullanılan tekniklere denetim teknikleri ismi verilmektedir. Denetçi denetim kanıtlarını toplamak için denetim işlemlerine başvurur. Bu denetim işlemleri denetim tekniklerinin uygulanması ile sağlanır. Bankalar Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından belirlenen denetim teknikleri şunlardır."⁹⁵

a) Fiziki inceleme; belgelerin ve kayıtlarda gösterilen fiziki kıymetlerin fiilen mevcudiyetinin görülmesi ve mevcudiyeti saptanan kıymetlerin bankaya ait olduğunun resmi belge ve kayıtlarla doğrulanması işlemidir.

b) Gözlem; belirli faaliyetlerin yürütülmesi sırasında bağımsız denetçinin hazır bulunmasını ifade eder. Özellikleri itibarıyla uygulama aşamasında belirli tespitlerin yapılmasını gerekli kılan işlemlerde güvenilir kanıtlar gözlem yoluyla elde edilir.

c) Doğrulama; bağımsız denetçinin belirlediği çerçevede, denetlenen dışındaki bir kaynaktan denetlenenin yazılı talebiyle bilgi istenmesi ve bu bilginin doğrudan denetçiye iletilmesi işlemidir.

ç) Bilgi toplama; bağımsız denetçinin, iç denetçileri de kapsayacak şekilde ilgililerden bilgi alması işlemidir.

d) Kayıt sistemini yeniden izleme; örneklemeler yoluyla kaynak belgeler seçilmesi ve bu belgelerden hareketle muhasebe kayıtlarının doğruluğunun araştırılması işlemidir.

⁹⁴ Sermaye Piyasası Kurulu, "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliği" (Seri: X, No:22), Birinci Kısım, Madde 10-11.

⁹⁵ Kaval, **a.g.e.**, s.150.

e) Yeniden hesaplama; yapılan kayıtların bağımsız denetçi tarafından doğrulanması işlemidir. Özellikle, kredi ve mevduat faiz reeskontlarının, amortismanların ve karşılıkların örnekleme yöntemine göre yeniden hesaplama işlemine tabi tutulmasıdır.

f) Belge incelemesi; faaliyetlere ve finansal tablolara ilişkin her türlü belgenin içeriğinin ve kayıtlara uygunluğunun ayrıntılı şekilde incelenmesi işlemidir. Her bir muhasebe kaydının bir belgeye dayandırılması esastır. Kayıtların bilgi işlem sistemleri tarafından otomatik olarak oluşturulması, bağımsız denetçinin elektronik ortamda hazırlanmış muhasebe kayıtları görmesine neden olduğundan, bağımsız denetçinin bilgi işlem sisteminin kayıtları nasıl oluşturduğunu ve kayıtların is süreci ve bilgi işlem sistemi içinde ne tür kontrollerden geçtiğini araştırması gereklidir.

g) Analitik inceleme; finansal tablolar ile banka hakkında edinilen bilgilerin tutarlı olup olmadığının değerlendirilmesinde, finansal tablolarda yer alan bilgi ve açıklamaların karşılaştırılması ve aralarındaki ilişkilerin araştırılarak gözden geçirilmesidir. Bu denetim tekniğinin amacı, denetim görüşü için kanıt toplamak, veriler arasında anlamlı ilişkiler olduğunu doğrulamak ve bunlar arasında doğal kabul edilmeyecek sapmaları bulup ortaya çıkarmaktır. Analitik inceleme, bankanın faaliyet koşullarının ve çevresiyle olan iliksilerinin kavranması için bir risk değerlendirme yöntemi olarak, önemli ölçüdeki yanlış beyan riskinin azaltılarak kabul edilebilir bir seviyeye indirilmesinde bir denetim tekniği olarak ve denetimin son aşamasında finansal tabloların genel olarak gözden geçirilmesi amacıyla da kullanılır. Analitik incelemelerde, önemli dalgalanmalar ya da diğer ilgili bilgilerle olan tutarsızlıklar tespit edildiğinde veya tahmini tutarlardan sapmalar belirlendiğinde, bağımsız denetçi gerekli araştırmaları yapmalı ve kesin kanıt elde etmelidir. Analitik incelemelerde, finansal bilgiler ile finansal olmayan bilgiler arasındaki ilişkiler ve cari döneme ait bilgiler ile önceki dönemlere ilişkin bilgiler karşılaştırmalı olarak incelenir. Analitik inceleme teknikleri denetimin diğer aşamalarında da uygulanabilir.

ğ) Örnekleme; bir işlemler grubu veya hesap bakiyeleri içerisindeki kalemlerin bütünü hakkında bilgi edinebilmek amacıyla söz konusu işlemlerin veya hesapların bir kısmına denetim tekniklerinin uygulanmasıdır. Bu uygulama bağımsız denetçiye, örneklerin alındığı toplam veri seti ile ilgili görüş oluşturulabilmesini teminen seçilen örneklerle ilgili denetim kanıtlarını elde etme ve değerlendirme olanağı sağlar.

h) Sağlama; bankanın iç kontroller olarak uyguladığı yöntem ve kontrollerin bağımsız denetçi tarafından bağımsız biçimde manuel ya da bilgisayar destekli yöntemlerle tekrar yapılmasıdır.

4.3.3. Hile Yapılması Riski Yüksek Hesaplar ve Uygulanabilecek Denetim Yöntemleri

Bu bölümde bilanço hesapları ve kâr/zarar tablosu hesapları içerisinde hile yapılması olasılığı diğerlerine nazaran yüksek olan hesaplar ve hesap grupları ayrı ayrı incelenerek, olası hilelerin tespitinde ne tür yöntemlerin uygulanabileceği açıklanmaya çalışılmıştır.

4.3.3.1. Dönen Varlıklar

a- Hazır Değerler

a.1. Kasa

Hazır değerler grubu, bir işletmenin tüm nakit döngüsünün izlendiği hesap grubudur. Zaten bu hesap grubunun hazır değer olarak nitelendirilmesi de, bu grupta takip edilen hesapların işletme faaliyetleri içerisinde hemen girebilmeleri ve bu gruptaki varlıkların nakde dönüşebilme hızlarının diğer kalemlerden çok daha yüksek olması oluşturmaktadır.

Bu hesap grubu içerisinde müdahaleye en açık hesap kalemi kasa hesabıdır. Zira kasa hesabı bir işletmenin muhasebe sistemi içerisinde anahtar hesap mahiyetinde olduğundan hileli işlemlere en çok maruz kalan hesap kalemidir.

Kasa hesabı, nakit gücü dolayısıyla hem işletme varlıklarına tasallut eden işletme içi ve işletme dışı aktörlerin birincil hile sahasını teşkil etmekte ve hem de vergi matrahını azaltmak amacıyla yapılan bazı muhasebe hilelerinin merkezini oluşturmaktadır.

Kasa hesabı, işletmenin faaliyetlerinde kullandığı para birimlerini ihtiva eder ve kesinlikle alacak bakiyesi vermez.

Kasa hesabında yapılan vergi matrahına yönelik muhasebe hilelerinden başlıcaları,

- Kasadan karşılığı ödenerek belgesi alınmayan harcamaların giderleştirilmesi,
- Kasadan şirket ortaklarına ve ortakların eş ve yakınlarına yapılan ödemelerin kayıtlara geçirilmemesi,
- Personel ücretlerinin gerçek tutarından gösterilmediği işletmelerde, gerçek maaş ödemesi ile kayıtlarda görülen ücret ödemesi arasında kalan farkın kasada gösterilmesi,
- Sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanılması durumunda hesap bakiyesinin kasadan kapatılması,
- Esas itibariyle ortakların şirketten çektikleri nakit tutarlara adet hesaplanmaması için, kasada biriken tutarların başka hesaplarda gizlenmesi,
- Faturasız alış ve satış bedelleri karşılığında tahsil edilen ve/veya ödenen çek ve senetler ile nakit tutarların kasada gösterilmesi,
- Kasada yer alan yabancı paraların efektif kur yerine başka bir kur ile değerlemeye tabi tutulması,

olarak sayılabilir.

Kasa hesabında yapılabilecek bu türden muhasebe hilelerine karşı denetçi şu soruların karşılığını aramalıdır.

- Denetlenen tarih itibariyle kasa hesabında görülen tutar ile fiili tutar aynı mıdır?
- Kasa hesabında görülen kaydi tutar ile işletmenin günlük nakit ihtiyacı arasında uyumsuzluk var mıdır? Varsa bu farklılık neden doğmuştur?

- Kasa hesabına olan girişler ile tahsilât ve satışlar arasında orantısızlık var mıdır?
- Kasa hesabından çıkışlar ile ödemeler, giderler ve fiili stoklar arasında uyumsuzluk var mıdır?
- Şirket ortaklarına ödenen tutarlar ortaklardan alacaklar hesabına yansıtılmış mıdır?
- Kasa hesabında görülen yabancı paralara ilişkin değerlendirme işlemleri doğru yapılmış mıdır?
- Ücret ödemeleri gerçek tutarından mı gösterilmektedir?

Bu türden soruların sayısını arttırmak mümkündür. Ancak belli başlı cevap aranması gereken sorular yukarıda sayılanlardır.

Bu sorulara karşılık bulabilmek için her şeyden önce denetim tarihi itibariyle kasa sayımı yapılması gerekmektedir. Kasa hesabında görülen tutar ile fiili sayım sonucunda tutarsızlık olduğu anlaşılıyorsa, aradaki farkın öncelikle sayım ve tesellüm noksanları ve sayım ve tesellüm fazlalıkları hesaplarına alınarak bakiyedeki farklılığın araştırılması gerekmektedir.

Bu araştırma sırasında kasadan çıkışların takip edildiği hesabın alacak tarafında görülen tutar, dönem başından denetim tarihine kadar olan gün sayısına bölünerek, işletmenin günlük kasa hesabının hangi aralıkta olabileceği tespit edilebilir.

Böylece bu tutar müstesna olmak üzere, dönem başından denetim tarihine kadar olan kasa muavini alınarak tutarların doğrulamasına başvurulabilir.

Kasa hesabının muavini incelenirken özellikle 332 sıra no.lu VUK Genel Tebliği ile belirlenen 8.000,00 TL üzerindeki hareketlerin kasada olup olmadığı, var ise neden kaynaklandığı incelenmelidir. Eğer kasa hesabında fazlalık var ise, bu fazlalığın nedeni araştırılmalıdır. Araştırma neticesinde fazlalık tutarın işletme ortakları tarafından işletme kasasından çekilen nakit değerlerin kayıtlara intikal ettirilmemiş olmasından kaynaklandığı tespit edilirse, o zaman adet uygulamasına başvurulması gerekir.

"Adat, finansal literatürde (gün x kredi tutarı) şeklinde açıklanabilmektedir. Vergisel açıdan yapılacak adet yöntemiyle faiz hesabında buradaki kredi tutarı; kasa hesabı açısından ticari hayatın gerekleri, işletme olağan nakit çıkışları üzerinde olduğu ve işletmenin gelir hanesine girmeyen bir şekilde, işletme kayıtları dışında değerlendirildiği kabul edilen tutardır.

Adat hesaplaması, gün bazında olağandan fazla olan kasa bakiyesi ile uygun faiz oranının çarpılması işlemidir."⁹⁶

Adat hesaplaması genellikle Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından ilân edilen kısa vadeli avans faiz oranı dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Ancak özellikle yabancı kaynak ağırlıklı çalışan işletmeler, adet hesaplamasında iç emsale başvurarak ortalama bir faiz oranı üzerinden adet hesaplamaktadırlar. Böylece hesaplanan adet üzerinden KDV hesaplanarak ilgililere fatura edilmesi gerekir. Ayrıca hesaplanan adet tutarı Kurumlar Vergisi Kanunu hükümlerince ortaklara dağıtılan kâr payı kabul edilip, adet tutarı net kâr payı sayılmak suretiyle brüt tutara ulaşılarak, brüt tutardan gelir vergisi stopajı yapılmalıdır.

Bunların haricinde kasadan yapılan çıkışlara mesnet olan belgelerin gerçekte olup olmadığı ve bu belgelerin bulunması halinde gerçek bir ticari işleme dayanıp dayanmadığının başta stok ve gider hesapları olmak üzere araştırılması gerekmektedir.

Ayrıca nakit olarak tahsil edilen çek ve senetlerin neden banka kanalı ile değil de nakit olarak tahsil edildiği mutlaka soruşturulmalıdır. Bu bağlamda çek ve senetlerin keşidecileri ait tanzim edilen cari hesapların ayrıca incelemeye tabi tutulması, tahsil edilen çek ve senetlere mesnet teşkil eden satış faturalarının düzenlenip düzenlenmediği kontrol edilmelidir. Aynı şekilde kasadan çıkış görünen çek ve senet ödemelerinin de hangi belgelere dayandığı kontrol edilmelidir.

⁹⁶ Demir, a.g.e., s.14.

Görüldüğü üzere kasa hesabı bir işletmenin muhasebe sistemi içerisinde neredeyse tüm hesaplarla ilgili olan ve bir işletmenin muhasebesinin ne kadar sağlıklı tutulduğuna dair ciddi ipuçları veren çok önemli bir hesaptır.

Kasa hesabı ile satışlara, sermaye ödemelerine, stoklara, giderlere, tahsilât ve tediyelelere, yabancı kaynak kullanımlarına, belgesiz harcamalara, ceza ve tazminatlara, ortaklar ve diğer ilişkili kişiler ile olan mali işlemlere kadar pek çok konuda bilgi sahibi olmak mümkündür.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Belgesiz harcamaların kasadan ödenmesi	Kasa sayımı
Şirket ortaklarına ortakların eş ve yakınlarına ödeme yapılması	Günlük nakit ihtiyacının tespit edilmesi
Personel ücretlerinin gerçek tutardan farklı gösterilmesi halinde ücret farkının kasadan ödenmesi	8.000 TL'nin üzerindeki işlemlerin kontrolü
S.M.İ.Y.Belge ödemesinin kasadan yapılması	Kasa muavininde görülen çıkışların belge kontrolü
Kasa fazlasının başka hesaplara virmanı	
Faturasız alış ve satış karşılığında alınan çek ve senetlerin kasada gösterilmesi	

a.2. Alınan Çekler

Bir hazır değer kalemi olan ve kasa hesabı ile bankalar hesabından sonra likiditesi en yüksek düzeyde olan alınan çekler hesabı, likidite gücü dolayısıyla tıpkı kasa gibi hileli muhasebe işlemlerine maruz kalan bir hesaptır.

Müşterilere yapılan satışlar neticesinde tahsilât amacıyla alınan çekler bu hesabın borcuna, tahsil edilen veya tedarikçilere, ortaklara ya da teminat muhatabı kurumlara verilen çekler ise bu hesabın alacağına işlenir. Bu hesapta aynen kasa hesabı gibi alacak vermez.

Alınan çekler hesabında yapılan muhasebe hileleri, belgesiz alımlar dolayısıyla kayıt dışı çek çıkışları, sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanılması dolayısıyla çek çıkışı, ya da kayıt dışı satışlar dolayısıyla alınan çeklerin ortaklara borçlar hesabı ile birlikte çalıştırılması ve benzeri nedenlerden ortaya çıkar.

Alınan çekler hesabının denetiminde şu sorulara cevap aranması gerekir.

- Alınan çeklerden tedarikçilere teslim edilen çeklerin cirosu üzerindeki imza şirket yetkilisine mi aittir?
- Alınan çekler ile bu çeklerin alındığı cari hesaplar ve satışlar birbirini doğruluyor mu?
- Tedarikçilere verilen alınan çekler karşılığında herhangi bir mal ve hizmet alımı oldu mu?
- Alınan çekler kasada mı tutuluyor, yoksa bankada mı?
- Çek alımı sırasında çek alım bordrosu düzenleniyor mu?
- Alınan çek ve senetler ayrı bir defterde takip ediliyorsa, bu defterlerdeki kayıtlar ile yevmiye kayıtları birbirini sağlıyor mu?

Bu tür sorulara karşılık olmak üzere denetçi aşağıdaki şekilde bir denetleme yapabilir.

Alınan çeklerin muavin dökümleri alındıktan sonra, tüm bu çeklerin alındığı müşterilere mutabakat mektubu gönderilmek suretiyle gelen cevaplar, satış kayıtları ve çek alım bordroları ile karşılaştırılır.

Alınan çeklerin gerçekliğini araştırmak için bunların hesaba girdiği tarihteki kayıtlar gözden geçirilir. Eğer bunlar içinde vadesi geçtiği halde henüz tahsil edilmeyen çekler var ise, neden tahsil edilmedikleri, karşılıksız olup olmadıkları inceleme konusu yapılır. "Alınan çeklerde dikkatli olunması gereken bir başka husus ise alınan çekin teminat çeki niteliğinde olması ve bu hesapta izlenmemesi gerektiğidir. Bu tür çekler mal almak için verilen bir avansın, cari hesap şeklinde alıcılara açılacak kredinin veya verilecek veresiye malın, karşı tarafın gerçekleştireceği bir hizmetten caymamasının teminatı olarak alınmış olabilirler. Bunlar vadesinde tahsil edilmeyecek ve doğacak alacağa mahsup edilmeyeceklerdir. Doğan alacak başka türlü tahsil edilecektir. Ancak firma caymayı önlemek için bunu teminat olarak

tutmaktadır. Bu tür çeklerin Alınan Çekler hesabında değil, Nazım Hesaplarda izlenmesi gerekir."⁹⁷

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Belgesiz alımlar dolayısıyla kayıt dışı çıkışlar	Çek muavin kontrolü
S.M.İ.Y.B. kullanılması dolayısıyla çek çıkışı	Çeklerin sayımı
Kayıt dışı satışlar dolayısıyla alınan çeklerin ortaklara borçlar hesabı ile birlikte çalışılması	Çeklerin vade ve içerik yönünden kontrolü

a.3. Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri

Verilen çekler ve ödeme emirleri hesabı çalışma prensibi olarak diğer hazır değerler kalemlerinden ayrılmaktadır. Niteliği itibariyle bu hesap aktif düzenleyici bir pasif hesaptır.

Bir işletmenin almış olduğu mal ve hizmetler mukabilinde şirkete ait çeklerden vermiş oldukları bu hesabın alacak tarafında, tediye olan çekler ise hesabın borç tarafında gösterilir.

Bu hesap kaleminde yapılabilecek muhasebe hileleri, alınan çekler hesabı ile benzerlik göstermektedir. Bu hesap ile ilgili özellikle, kayıt dışı mal ve hizmet tedariklerinde, sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanımı halinde ve ortakların şirketten çektikleri nakit değerlerin gizlenmesi şeklinde hilelere başvurulmaktadır.

Verilen çekler ve ödeme emirleri hesabının denetiminde şu sorulara cevap aranmalıdır.

- Keşide edilen çekler ile çek koçanları birbirini doğruluyor mu?
- Çek keşidesi bir ticari işleme dayanıyor mu?
- Çeki keşide eden kişi, şirketin bu konuda yetkili kişisi mi?
- Keşide edilen çek teminat niteliğinde mi?

⁹⁷ Kaval, a.g.e., s.199.

- Keşide edilen çekler ile çekin ait olduğu banka hesapları birbirini doğruluyor mu?

Bu sorulara cevap verebilmek amacıyla şu türden bir denetim yapılabilir:

Öncelikle şirket namına basılmış olan çek koçanlarının fiili sayımı yapılmalıdır. Sonrasında, verilen çekler ve ödeme emirleri hesabının muavin defter dökümü alınmalı, buradan keşide edilen çekler ile muavin defter dökümü ve çeklerin kesildiği koçanlar ile muhatap banka hesapları birlikte ele alınarak çapraz kontrole tabi tutulmalıdır.

Bu işlemin ardından keşide edilen çeklerin şirketin bu konuda yetkili kişisi tarafından imzalanıp imzalanmadığına bakılmalı ve işlemin gerçek bir ticari işleme dayanıp dayanmadığı kontrol edilmelidir.

Verilen çekler ve ödeme emirleri ile ilgili son olarak, keşide edilen çekler içerisinde teminat amacıyla verilen çek olup olmadığına bakılmalıdır. Eğer teminat amacıyla keşide edilmiş bulunan çekler mevcut ise, bunların hesaptan çıkarılarak Nazım Hesaplarda takip edilmesi daha doğru olacaktır.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Belgesiz alımlar dolayısıyla kayıt dışı çıkışlar	Çek muavin kontrolü
S.M.İ.Y.B. kullanılması dolayısıyla çek çıkışı	Çeklerin sayımı
Kayıt dışı alımlar dolayısıyla alınan çeklerin ortaklara borçlar hesabı ile birlikte çalışılması	Çeklerin vade ve içerik yönünden kontrolü
Kayıt dışı alımlar dolayısıyla alınan çeklerin ortaklara borçlar hesabı ile birlikte çalışması	Ortaklara borçlar hesabı muavini ile verilen çekler ve ödeme emirleri hesabı muavinin ve keşide edilen çeklerin karşılaştırılması
	Keşide edilen çeklerde yer alan imzaların kontrolü

a.4. Bankalar

Bankalar hesabı bir işletmede kasa hesabından sonra likiditesi en çok olan hesaptır. Bu hesap çalışma prensibi itibariyle aktif karakterli bir hesap olup, bankalara giriş olduğunda borç, çıkış olduğunda ise alacak çalışır.

Bankalar hesabının sağlıklı takip edilebilmesi için mümkün olduğunca detaylandırılmasında fayda vardır. Mevduatın vadeli veya vadesiz olmasına göre ayırımlar yapılabileceği gibi, para cinsleri itibariyle de ayırma gidilmesi gerekmektedir.

Bankalar hesabında genellikle şu tür hilelerle karşılaşılması muhtemeldir:

- Yetkili olmayan kişiler tarafından hesaptan para çekilmesi,
- Şirket namına tanzim edilmiş olan çeklerin muhatap bankaları ile çek koçanları arasında uyumsuzluklar,
- Hesaba aynı gün içerisinde yapılan yüksek tutarlı giriş ve çıkışlar,
- Vadeli mevduattan yapılan stopajların kayıtlara yansıtılmaması ve elde edilen menkul kıymet gelirlerinin net tutarları üzerinden kayıtlara alınması,
- Kredi sözleşmeleri ile banka hesabı arasındaki uyumsuzluklar,
- Bir bankanın hesap ekstresinin başka bir banka hesabına girilmesi.

Bunlar gibi pek çok durum ile ilgili olarak denetçinin araması gereken hususlar ise şöyledir:

- Para yatırma ve para çekme işlemlerini gerçekleştiren kişiler şirkette bu konuda yetkili midir?
- Banka hesap ekstreleri ile muhasebe kayıtları birbirini doğruluyor mu?
- Çek koçanları, çek alım ve tediye bordroları ile banka hesapları birbirini teyit ediyor mu?
- Mevduatlar vadelerine ve para cinslerine göre ayırma tabi tutulmuş mu?
- Kredi sözleşmeleri ile banka hesapları örtüşüyor mu?
- Vadeli mevduat işlemleri neticesinde tahakkuk eden stopaj ve faiz gelirleri doğru tutarlar üzerinden kayıtlara intikal ettirilmiş mi?

- Yabancı para cinsinden olan banka mevduatlarının değerleme işlemleri doğru mu?

Bu türden sorulara cevap arayan denetçi, banka hesaplarını denetlerken şu tür bir yol izleyebilir:

Öncelikle banka hesaplarının muavin dökümleri ve banka ile işlem yapmaya yetkili kişilerin bu yetkiyi kapsayan imza sirküleri alınır. Sonrasında banka işlemleri içerisinde özellikle para çekme, para yatırma, çek ve senet tahsil ile çek ve senet tediyeye işlemlerinin dekontları alınarak bu dekontlarda yer alan imzalar sirkülerdeki imzalar ile karşılaştırılır. Aynı zamanda ilgili işlemlere mesnet teşkil eden karşılık hesapların kayıtlarına bu işlemlerin alınıp alınmadığı tetkik edilir.

Ayrıca, çek koçanları ve alınan çeklerden takasa veya tahsile verilenlere ait bordrolar ile banka kayıtları karşılaştırılır. Bununla birlikte banka cari hesap ekstrelerinin doğru banka hesaplarına girilip girilmediği ve kredi sözleşmelerinde yer alan kredi tutarları ve ödeme tabloları ile banka hareketleri arasında uyumsuzluk olup olmadığına bakılır.

Nihayetinde vadeli mevduat hesaplarından vade sonu itibariyle tahakkuk eden gelir vergisi stopajı ile faiz gelirlerinin kayıtlara doğru olarak yansıtılıp yansıtılmadığı ve yabancı para cinsinden hesaplara değerleme işlemlerinin doğru kur üzerinden yapıp yapılmadığı incelenir.

Bu açılardan değerlendirildiğinde banka hesabının da tıpkı kasa hesabı gibi, pek çok hesap kalemi ve işletme faaliyetleri hakkında denetçiye ciddi bulgular sağladığı görülmektedir. Zira bankalar hesabı da tıpkı kasa hesabı gibi bilançoda yer alan hemen tüm hesap kalemleri ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili bir hesap kalemidir.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Yetkili olmayan kişiler tarafından para çekilmesi	İmza yetkilerinin kontrolü
Kredi sözleşmeleri ile bankalar arasında uyumsuzluk	Banka ekstreleri ile banka muavin kayıtlarının karşılıklı mutabakatının yapılması
Çek koçanları ile muhatap bankalar arasındaki uyumsuzluklar	Çek koçanları ile çek bordrolarının banka hesapları ile çapraz kontrolü
Vadeli mevduata ait gelir vergisi stopajlarının gizlenmesi	Vadeli mevduatlara ilişkin bankalardan özet bilgi talep edilmesi ve kayıtlar ile karşılaştırılması
	Kredi sözleşmeleri ile banka hesaplarının karşılaştırılması

b- Alacaklar

Alacaklar hesap grubu, bilanço içerisinde işletme ilgili pek çok konuda bilgi veren oldukça önemli bir hesap grubudur. Bu grup içerisinde işletmenin mal satışlarından doğan alacakları, iştiraklerden alacakları, şüpheli hale gelmiş olan ticari alacakları, personelden alacakları ve ticari olmayan diğer alacakları takip edilmektedir.

"Alacakların denetiminde, denetçi alacaklar kaleminin bakiyesini inceleyerek bu tutarın genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve tutarlılık temeline göre uygun olarak finansal tablolara yansıtılmış bulunduğunu araştırır. Denetçinin temel amacı (1) belirtilen tutarın güvenilirliğini (2) belirtilen borçlular açısından geçerliliğini ve (3) tahsil edilebilirliğini saptamaktır. Alacaklar kalemi denetlenirken mamullerin satış geliri veya sunulan hizmet geliri gibi, alacaklarla yakında ilgili diğer hesaplar hakkında da önemli denetim kanıtları toplanır."⁹⁸

Alacaklar hesap grubu ayrıca işletmenin alacak devir hızını da ortaya koyacağından, alacaklarla ilgili problemlerin tespiti halinde finansman ve alacak tahsili konularında yönetime ışık tutacak bilgilerin sunulması da mümkün olacaktır. Bu açıdan yönetim için yardımcı bir denetim uygulaması yönü de bulunmaktadır.

⁹⁸ Güredin, **a.g.e.**, s. 407.

Bu hesap grubu içerisinde yer alan hile yapılması riski yüksek hesaplar, alıcılar, alacak senetleri, alacak senetleri reeskontu, şüpheli ticari alacaklar, şüpheli ticari alacaklar karşılığı ve diğer çeşitli alacaklardır.

Alacak hesaplarında yapılması muhtemel muhasebe hileleri, gerçekte olmayan alıcı hesapları açarak bu hesaplardan kayıt dışı satışlara ilişkin tahsilâtlar girilmesi suretiyle, kayıt dışı satış karşılığında alınan senetlerin ortaklardan alacaklar hesabına mahsup edilmesi, ilişkili kişilerle olan parasal işlemler ile mal ve hizmet teslimi işlemlerini aynı hesapta takip ederek, transfer fiyatlandırması hesabında gizleme yapılmaya çalışılması, şüpheli hale gelmediği halde şüpheli alacakmış gibi alacağa karşılık ayrılması gibi hilelerdir.

Alıcılar hesap grubunun incelenmesinde denetçi şu sorulara cevap aramalıdır:

- Alacak hesabında görülen kişi gerçekte var mıdır?
- Alıcılar hesabı ile hâsılat hesapları birbiriyle uyumlu mudur?
- Alacaklar içerisinde ilişkili kişilerden alacak var mıdır?
- İlişkili kişilerden olan alacaklara tanınan vade ile aynı cins mal ve hizmet satışı yapılan ilişkisiz kişilere tanınan vade arasında farkı var mıdır?
- Alınan senetlerin kayıtlardaki tutarları ile fiili tutarları birbirini doğrulamakta mıdır?
- Alınan senetler kasa mı tutulmaktadır, yoksa bankada mı?
- Alınan senetler içerisinde tahsil edilemeyenler var mıdır? Varsa, bunlara ilişkin yasal prosedürler işletilmekte midir?
- Alınan senetler ile hâsılat arasında uyumsuzluk var mıdır?
- Borçlu kişi ve kurumlara gönderilen mutabakat mektupları ile muhasebe kayıtları arasında uyumsuzluk var mıdır?
- Alacak senetlerine ayrılan reeskont karşılıkları doğru hesaplanmış mıdır?
- Reeskont hesabına esas senetler fiilen var mıdır ve reeskont şartlarını taşımakta mıdır?
- Alınan senetler içerisinde hatır senedi veya teminat amaçlı senetler var mıdır?
- Alacaklar içerisinde şüpheli hale gelenler var mıdır?
- Şüpheli hale gelen alacaklara karşılık ayrılmış mıdır?

- Personelden alacaklar neden kaynaklanmaktadır?
- Diğer çeşitli alacaklar kalemi içerisinde yer alan alacakların türleri nelerdir?

Bu gibi sorulara cevap verebilmek için denetçinin yürütmesi gereken denetim prosedürleri, belge kontrolü, fiili sayım ve mutabakat mektubu göndermektir.

Bu amaçla öncelikle cari hesaplarda görülen müşterilere mutabakat mektupları gönderilerek hem cari hesapların karşılıklı doğruluğu tetkik edilmeli ve hem de gerçek olmayan kişiler adına hesap açılıp açılmadığı doğrulanmalıdır.

Ayrıca cevaplanan mutabakat mektupları ile cari hesap ekstreleri ve satış faturaları ile hâsılat kayıtları karşılaştırılmalıdır. Bu işlemler sırasında ilişkili kişiler ile olan işlemlere özellikle dikkat edilmelidir. Alacakların tasnifi yapılırken ilişkili kişilerin mutlaka belirlenmesi ve bu kişilerle olan işlemler ticari ve mali olarak ayırımı tabi tutulmalıdır. Bu sınıflandırma işleminin ardından, ilişkili kişilerle olan işlemlerin vadeleri ile ilişkisiz kişilerle yapılan işlemlere uygulanan vadeler kıyaslanarak arada transfer fiyatlandırması açısından eleştiri konusu olabilecek bir farklılık olup olmadığı tespit edilmelidir.

Bu işlemlerle birlikte, alacaklar içerisinde tahsil edilemeyen alacakların varlığı araştırılmalıdır. Bu türden alacaklardan tahsilâtların neden yapılmadığı veya bu alacakların dava konusu edilip edilmediğine bakılmalı, dava konusu edilmemiş olanlar Diğer Ticari Alacaklar hesabına, dava konusu edilmiş olanlar ise Şüpheli Ticari Alacaklar hesabına alınmalıdır.

Şüpheli ticari alacakların denetiminde ise, alacağın şüpheli hale geldiği tarihin tespiti önem arz etmektedir. Zira geçmiş hesap dönemlerinde şüpheli hale gelmesine rağmen karşılık ayrılmamış bir alacağa cari hesap döneminde karşılık ayrılması doğru değildir. Bu sebeple şirket hukuk müşavirinden dava dosyalarına ilişkin bilgiler alınarak Şüpheli Ticari Alacaklar ve Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı hesapları ile doğrulama işlemi yapılmalıdır.

Alacak senetlerinin denetiminde ise, fiili sayım yöntemi ön plana çıkmaktadır. Alacak senetlerinin gerçek bir hâsılat işlemine dayanıp dayanmadığı tetkik edilmeli,

senetler içerisinde vadesi geçmiş olduğu halde tahsil edilmeyenler belirlenerek mevzuatın gerektirdiği şekilde süreç işletilmelidir.

Eş zamanlı olarak alacak senetlerinin fiili sayımı yapılmalı, vadesi gelenler haricindekilerin bankaya takasa verilmesi önerilmelidir. Ayrıca fiili sayım ile alacak senetleri hesabında örneğin kasa fazlasının gizlenmesi gibi durumların tespit edilmesi de mümkündür.

Alacak senetleri içerisinde teminat olarak verilen senetler var ise bunlar tespit edilmeli ve alacak senetleri hesabından çıkarılmalıdır. Keza bu senetler içerisinde hatır senedi gibi esas itibariyle bir ticari işleme dayanmayan senetler var ise bunlarında alacak senetleri hesabından çıkarılması icap etmektedir.

Alacak senetleri ile ilgili bir önemli konu da Vergi Usul Kanunu uygulamalarında ihtiyarilik tanınmış olan reeskont uygulamasıdır. Bu uygulamada alacak senetleri ile borç senetlerinin birlikte reeskonta tabi tutulması zorunludur. Ancak alacak senetlerinin borç senetlerinden fazla olması durumunda ortaya çıkacak reeskont faiz gideri, gelirin dönemsel olarak kaymasına neden olacağından denetimine ayrıca önem verilmelidir.

Reeskontların denetiminde her şeyden önce alacak senetlerinin fiili varlıklarının doğrulanması ve sonrasında bu senetlerin hâsılat sonucu elde edilip edilmediğinin teyidi gerekmektedir. Hâsılatı dayanmayan işlemler neticesinde elde edilen alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulması vergi ziyana sebebiyet verecektir. Reeskontlarla ilgili dikkat edilmesi gereken diğer hususlar ise, reeskontta uygulanan faiz oranının ne olduğu ve reeskonta tabi tutulan senetlerin vadelerine ne kadar kaldığıdır.

Reeskont hesaplanırken uygulanan faiz oranının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kısa vadeli avans oranı olması gerekmektedir. Ayrıca vadesine 90 günden az kalan senetlerin reeskonta tabi tutulması eleştiri konusu olabilir. Bu nedenle uygulamanın hem pratik ve hem de matematik açılarından doğrulamasının yapılması gerekmektedir.

Alacaklar hesap grubu içerisinde yer alan diğerk bir hesap olan ortaklardan alacaklar hesabı özellikle üzerinde hile yapılan bir hesaptır. Çalışma prensibi itibariyle işletmenin ortaklara verdiği para ve ayınlar bu hesabın borcuna kaydedilirken, ortaktan şirkete geri ödenen kısımlar hesabın alacağına yazılmaktadır.

Teorik anlatım böyle olmakla birlikte esasında ortaklardan alacaklar hesabından geri dönüş pek olmaz. Olan geri dönüşlerin de mutlaka incelenmesi gerekmektedir. Ortaklardan alacaklar hesabının geri dönüşlerinde şöyle bir hileli işleme başvurulmaktadır. Şirketin kayıt dışı satış yapması karşılığında müşterisinden almış olduğu kayıt dışı çek ve senetler ortak tarafından şirkete borcu karşılığında tediye edilmiş gibi gösterilerek ortaklardan alacaklar hesabının bakiyesi düşürülmeye çalışılmaktadır.

Bu hesap genelde kasa fazlasının olduğu firmalarda sıklıkla çalışan bir hesaptır. Özellikle denetim ve inceleme elemanları tarafından kasada tespit edilen ve kaynağı belirlenemeyen fazlalıklar ortaklardan alacaklar olarak kabul edilerek bu hesaba virman edilir.

Ortaklardan alacaklar hesabında yer alan tutarlara adet hesaplanarak KDV içerecek şekilde şirket ortaklarına fatura edilmesi gerekmektedir. Muhasebenin temel kavramlarından biri olan kişilik kavramı gereğinde işletmenin ayrı bir kişiliği bulunmaktadır ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre basiretli bir tüccar gibi davranmakla yükümlü olan işletme, kendi ortakları dahi olsa kâr amacı gütmeksizin borç verme işlemi yapamaz. Bu gerçekten de son derece haklı bir uygulamadır. İşte denetçi bu noktada öncelikle kasa hesabında bir fazlalık varsa bunu tespit ederek kaynağını bulmalı, kaynak tespit edilemiyorsa ilgili tutarı ortaklardan alacaklar hesabına ekleyerek, yapılan adet işlemini doğrulamalıdır.

Alacaklar hesap grubu içerisinde yer alan bir diğerk hesap kalemi olan personelden alacaklar kalemi, çok kullanılmayan veya hesabı kullanan işletmeler tarafından uygulamada pek dikkat edilmeyen bir hesap kalemidir.

İşletmelerde personelden alacaklar hesap kalemi, genel olarak işletme personelinin işletmeden borç para alması durumunda kullanılan bir hesap kalemidir. Bu hesabın denetiminde öncelikle şirketten borç alan kişilerin gerçekten şirket çalışanı olup olmadıklarının teyit edilmesi ve sonrasında bu kişilerden borcun tahsil edilme koşullarının öğrenilmesi gerekmektedir.

Diğer çeşitli alacaklar hesap kaleminin ise alt hesaplar şeklinde ayırma tabi tutularak nelerden oluştuğu belirlenmelidir. Böylece bu hesap kalemi içerisinde yer alan hatır senetlerinin, vergi iade alacaklarının veya ticari işleme dayanmayan diğer işlemlerin ayrıca belirtmek suretiyle tam açıklama ilkesi ile uyumlaştırılması gerekmektedir.

Alıcılar hesap grubuna dikkat edilecek olursa, bu grupta yer alan hesapların işletmenin hazır değerlerinin nelerden geldiği konusunda fikir verdiği, işletmenin alacak devir hızı, alacak yönetiminin verimliliği konularında belirleyici oldukları, hâsılat hakkında önemli bilgiler sağladığı görülmektedir.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Uydurma hesaplar açmak	Cari hesap mutabakatı yapmak
Kayıt dışı satışlara ilişkin tahsilatların uydurma hesaplara kaydedilmesi	Cari hesap ekstreleri ile satış faturalarının depo çıkış kayıtları ve gelir hesapları ile karşılıklı kontrolü
Kayıt dışı satışlara ilişkin alınan çek ve senetlerin ortaklardan alacaklar hesabına mahsup edilmesi	Alacaklar içerisinde tahsil edilmeyen alacakların varlığının araştırılması
İlişkili kişilerle olan mal ve para transferlerini gizlemek amacıyla aynı hesapta takip etmek	İlişkili kişilerin tespiti ve bu kişilerle olan işlemlerin transfer fiyatlandırması açısından kontrolü
VUK'a göre şüpheli alacak şartlarını taşımayan alacaklara karşılık ayırmak	Şüpheli ticari alacaklara ilişkin açılan davalar ile şüpheli alacak kayıtlarının mutabakatı
Şüpheli alacaklardan olan tahsilatları konusu kalmayan karşılıklara gelir girmek yerine cari hesaba mahsup etmek	Banka hesapları ile dava dosyalarının karşılıklı kontrolü ile konusu kalmayan karşılıkların doğrulanması
VUK hükümlerine aykırı şekilde reeskont uygulamak	Alacak senetlerinin fiili sayımı ve muavin kayıtlar ile kontrolü
	Alacak senetlerinin niteliksel kontrolünün yapılması ve reeskont uygulamasına tabi tutulan senetlerin reeskont şartlarını taşıyıp taşımadığının tespiti

c- Stoklar

Stoklar, üretim işletmelerinin ana hesap kalemi ve faaliyetlerinin esas temelini oluşturmaktadır. Devir hızının yüksekliği, satıldıktan sonra maliyetinin doğru tespit edilmesinin güçlüğü, maliyet hesaplarının kontrolündeki değişkenlikler, ürün çeşitliliği ve maliyet farklılaşması gibi etmenler stokları muhasebe hilesi için cazip kılan nedenler olmaktadır.

Stoklar hesabında yukarıda sayılan nedenlerden ötürü sıklıkla hileli işlemlere rastlamak mümkündür. Stoklar hesabını hile uygulamalarında bu kadar cazip kılan en önemli neden hiç şüphesiz bu hesabın büyüklüğü dolayısıyla maliyetlere ve dolayısıyla dönem kârı veya zararına olan belirleyici etkisidir.

Stok hesapları; ilk madde ve malzemeler, yarı mamuller - üretim, mamuller, ticari mallar, diğer stoklar, stok değer düşüklüğü karşılığı ve verilen sipariş avansları hesaplarından oluşmaktadır.

Stok hesapları üzerinde yapılan hileler çok çeşitli olmakla birlikte birkaçını şöylece sıralayabiliriz:

- Sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanmak suretiyle fiktif stok oluşturarak maliyetleri yükseltmek,
- Stok değerlendirme yöntemlerinde değişiklik yaparak stok maliyetlerini değiştirmek,
- İşletmenin faaliyette bulunduğu bölgenin ticaret ve sanayi odaları tarafından tespit edilen fire oranlarının üzerinde, nedensiz fire ayırmak,
- Çalınma, bozulma, hurdaya çıkma gibi nedenlerle ekonomik değeri büyük ölçüde kaybolan stokları, satışa hazır stoklar içerisinde tutarak stok maliyetlerini yüksek tutmak, bu kapsamda VUK 278. Maddesinde öngörüldüğü üzere kıymeti düşen malların emsal bedel ile değerlendirilmesi yerine maliyet bedeli ile değerlemesinin yapılması stok maliyetlerinin yüksek tutulmasına bir örnek olarak verilebilir.
- Depodan müşteriye veya fason imalata yapılan ambar çıkışlarında tam sipariş tutarı kadar çıkmış görünürken, daha fazla tutarda çıkış yapmak, bu türden bir

uygulama işletme yönetiminin belgesiz satış yapmak istemesi nedeniyle gerçekleştirilebileceği gibi, depoda çalışan şirket çalışanın depodan gizlice fazladan stok çıkışı yapıp, bu stokları zimmetine geçirmesi şeklinde de olabilir.

- Stokların maliyet bedellerine girmesi VUK tarafından zaruri olan giderlerin maliyetlere dâhil edilmeksizin giderleştirilmesi,
- Takdir komisyonuna başvurulmaksızın stoklara değer düşüklüğü karşılığı ayrılması,
- Satış maliyetlerini yüksek göstermek için, ithalatı henüz gerçekleşmemiş stokların kayıtlara alınması. Bu bağlamda bazı işletmeler ithalatı henüz gerçekleşmemiş, ancak siparişi verilmiş ve karşılığında fatura gelmiş olan malları 154 veya 155 gibi TDHP’da boş bırakılmış hesap kodlarında Yoldaki Mallar Hesabı olarak takip etmektedirler. Bu hesapta takip edilen mallardan ithalatı gerçekleşenler olduğunda, ithal edilenden daha fazla mal tutarı Yoldaki Mallar hesabından alınarak türlerine göre ait oldukları stok hesabına geçirilmek suretiyle, ithal edilen malın maliyeti şişirilmekte, bu mallar satışa konu olduğunda da satış maliyetleri olması gerekenden fazla oluşturularak vergi kaybına sebebiyet verilmektedir.

"Stok hesaplarının denetiminde amaç veya ulaşılması gereken hedefler aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

1. Stok hesaplarına girişlerin gerçek giriş olduklarından emin olmak,
2. Bunların maliyet bedellerine uygun şekilde kayıtlara alındığından emin olmak,
3. Yıl içinde tükenen veya satılan stok kalemlerinin tam olarak Üretim Maliyeti, Mamul/Yarımamul Maliyeti, Satılan Malın Maliyeti hesaplarına verildiğinin görülmesi,
4. İşletme mülkiyetindeki tüm stokların (artık, deşe, hurda, yan ürünler ve konsiyatörlerdeki mallar dâhil) envantere dâhil edilmiş olunmasından emin olmak,

5. Envanterde yer alan stokların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden veya işletme hangi esasa göre mali tablo düzenliyor ise bu esasa göre değerlemeye tabi tutulduğundan emin olmak."⁹⁹

Stok hesapları hacim büyüklüğü ve devir hızı nedeniyle denetimi en zor hesap kalemleridir. Yukarıdaki sorulara cevap arayan bir denetçi stoklar hesabını denetlemek için şöyle bir yol izleyebilir:

Öncelikle, işletmenin ne ürettiğine tam anlamı ile vakıf olunması gerekmektedir. Bir denetçinin stok kalemlerini denetleyebilmesi için mutlaka mamulün üretim sürecini bilmesi ve buna göre bir akış diyagramı kurarak mamulün üretim aşamalarını hammaddenin ambara giriş sürecinden, mamulün ambalajlanarak müşteriye teslim edilişe kadar tüm süreçleri kurgulaması gerekir.

Akış diyagramı kurulduktan sonra, mamul veya mamullerin üretim reçeteleri alınmalı ve üretimde kullanılan hammadde ve yardımcı malzemeler birim mamul üretimi bazında tespit edilerek, üretim akış diyagramına eklenmelidir.

Bu işlemlerin ardından yapılması gereken işlem, işletmenin satın alma, depo, imalat, muhasebe ve pazarlama bölümleri arasındaki çalışma disiplininin test edilmesidir. Eğer bölümler arasındaki iş akışı sağlıklı ise ve her bölüm arasındaki her işlem evraka dayalı bir şekilde yapılıyorsa o zaman yapılması gereken belge kontrolü, fiili sayım ve maliyet sistemi testleri olmalıdır.

Denetçi belgeleri kontrol ederken, işletmenin iç işleyişini de göz önünde bulundurarak, satın alma işleminden kayıt işlemine kadar tüm süreçleri bir arada düşünmeli ve bu şekilde kontrol edilen stok faturalarının iç yazışmalar ve iş emirleri ile uyumlu olup olmadığına bakılmalıdır.

Bu şekilde belgelerin iç işleyiş ile uygunluğu kontrol edildikten sonra, muhasebe kayıtları kontrol edilerek, ilgili belgenin kayıtlara doğru aktarılıp aktarılmadığı kontrol edilmelidir. Ayrıca denetçi tarafından belirlenen zamanlarda ve dönem

⁹⁹ Kaval, a.g.e., s.248.

sonunda stok sayımı yapılarak kayıtlarda görülen stok tutarları ile fiili tutarlar arasında farklılıkların olup olmadığı teyit edilmelidir.

Denetçinin stok denetiminde çok yönlü davranması ve aynı zaman aralığında birden fazla açıdan stokları incelemesi gerekir. Bu sebeple sadece yukarıda bahsedilen hususların denetimi tek başına yeterli doğruluğu vermez.

Bu nedenle Vergi Usul Kanunu'na göre maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gereken stokların, maliyet bedeli tanımı uyarınca bu bedele dâhil olan unsurlarının da tespiti ve maliyete dâhil edilip edilmediğinin kontrolü gerekmektedir.

Stok kalemleri içerisinde hammadde veya ticari mal gibi kalemlere ait nakliye, ardiye, kur farkı, vade farkı gibi unsurların da yine mal depoya girinceye kadar maliyet ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Bu noktada özellikle iki yerde hile uygulaması ile karşılaşılacaktır. Bunlardan birincisi sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanımı ile fiktif stok edinerek maliyetlerin şişirilmesi, ikincisi ise maliyet bedeline dahil edilmesi zorunlu olan harcamaların giderleştirilmesidir. Vergi incelemelerinde birinci durum hile, ikinci durum ise hata olarak değerlendirilmektedir. Her iki halde de sonuç değişmemekte ve vergi matrahı aşındırılmaktadır. Ancak ilk durumda üç kat vergi ziyayı cezası uygulanırken, ikinci durumda bir kat vergi ziyayı cezası uygulanmaktadır.

Bu hususların tespitine de denetçi tarafından ayrıca dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla belirli zamanlarda işletmenin yüklü stok alımı yaptığı cari hesaplar ile mutabakat yapılması, mal maliyetlerinin kayıtları titizlikle incelenmeli, üretim reçeteleri, gerçekleşen ve planlanan satışlar ile mal alımları karşılaştırılarak stoklardaki değişiklikler sorgulanmalıdır. Nihayetinde kayıtlarda üretim süreci ile kaydi maliyetler arasında nedeni fire, bozulma, defo gibi nedenlerle açıklanamayan maliyet sapmaları incelemeye tabi tutulmalıdır.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
S.M.İ.Y.B. Kullanarak fiktif stok oluşturmak	İşletmenin üretim prosesinin tespit edilmesi ve akış diyagramının oluşturulması
Stok değerlendirme yöntemlerinde değişiklik yaparak stok maliyetlerini değiştirmek	İşletmenin stok organizasyonunun tespiti ve çalışma disiplininin test edilmesi
Normal oranların üzerinde ve üretim sürecine uygun olmayacak düzeyde fire hesaplamak	İş emirleri ile stok hareketleri arasında mutabakat yapılması
Değeri düşen stokları maliyet bedelinden satış maliyetlerine eklemek	Muhasebe kayıtları ile stok belgelerinin karşılıklı kontrolü
Depo çıkış kayıtlarında ve irsaliyelerde görünenden fazla belgesiz çıkış yapmak	Maliyet bedeline dahil edilmesi VUK tarafından zaruri olan harcamaların ne şekilde kayıt edildiğinin kontrolü
Maliyet bedeline dahil edilmesi VUK tarafından zaruri olan harcamaların giderleştirilmesi	Stok hareketlerine ilişkin cari hesaplarla mutabakat yapılması
Takdir komisyonuna başvurulmaksızın değer düşüklüğü karşılığı ayrılması	İrsaliyeler ile fatura ve iş emirlerinin mutabakatı
İthalatı henüz gerçekleşmemiş stokların kayıtlara alınarak satış maliyetlerinin yükseltilmesi	Fiili sayım yapılarak mevcut stok ile kayıtlı stok arasında doğrulamanın yapılması
	Stok alımlarına ilişkin tedarikçilerin teyiti

4.3.3.2. Duran Varlıklar

a- Maddi Duran Varlıklar

"İşletme faaliyetlerinin icrasında kullanılan ve faydası birden çok yıl süren kıymetler işletme duran varlıklarını oluşturur. Duran varlıklar birden çok yıl kullanılmaları sebebiyle bilanço aktifinin en temel ögesi ve işletme varlık yapısının en önemli parçasıdır. Duran varlıkların türü ve işletme varlıklarına oranı her sektör ve işletmede farklılık gösterir."¹⁰⁰

Bu hesap grubu içerisinde yer alan hesaplar; arazi ve arsalar, yer altı ve yerüstü düzenleri, binalar, tesis, makine ve cihazlar, taşıtlar, demirbaşlar, diğer maddi duran

¹⁰⁰ Sema Küçük, "Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri", **Yaklaşım Dergisi**, Ocak 2008, Sayı: 181, s.113.

varlıklar, yapılmakta olan yatırımlar hesap kalemleridir. Maddi duran varlık kalemleri bilanço içerisinde hile riski taşıyan diğer aktiflere nazaran daha az işlem görmeye beraber, özellikle amortisman giderlerinin vergi matrahına ve duran varlıkların işletme kredibilitesine olan etkileri dolayısıyla hileli işlemlere maruz kalabilen bir hesap grubudur.

Bu hesap grubu içerisinde yapılan hileler genellikle, işletmeye ait olmayan bir maddi duran varlığın işletme aktifine girilmesi, maddi duran varlığın maliyet bedeline eklenmesi gereken bazı harcamaların giderleştirilmesi, satışı yapılan duran varlıkların aktiften çıkarılmaması, amortismanların VUK hükümlerine aykırı ayrılması, çalınma, yanma, kaybolma durumlarında aktiften çıkarmaması gibi uygulamalardan oluşmaktadır.

Şirketin amortisman giderlerini arttırmak için ortaklardan birine ait gayrimenkulü, herhangi bir alış veya devir olmaksızın aktife kaydetmesi, banka kredisi ile iktisap edilen bir maddi duran varlığın iktisap edildiği yıl sonuna kadar olan finansman giderlerinin maliyet bedeline eklenmesi yerine giderleştirilmesi, faydalı ömrünü doldurmuş bir duran varlığın satılmasına rağmen aktiften çıkarılmayıp amortisman ayrılmasına devam edilmesi, duran varlığa iktisap edilmesinden itibaren normal amortisman yöntemine göre amortisman ayrılıyorken sonraki dönemlerde azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman tabii tutulması gibi uygulamalar, maddi duran varlıklar hesap grubu içerisinde yapılan muhasebe hilelerine örnek olarak gösterilebilir.

Bu hesap grubunu incelemek isteyen bir denetçinin cevap araması gereken sorulardan bazıları şunlardır:

- İşletmenin maddi duran varlık politikası nedir?
- Maddi duran varlıklar ağırlıklı olarak hangi kalemlerden oluşmaktadır?
- Maddi duran varlıklar işletmeden fiziken bulunmakta mıdır ve duran varlık takibi yapılmakta mıdır?
- İşletmede duran varlık ne şekilde iktisap etmektedir?
- Maddi duran varlıklarda maliyet bedelinin tespiti doğru yapılmakta mıdır?

- İşletme ne tür bir amortisman politikası takip etmektedir?
- Amortismanlar VUK ilgili tebliğleri uyarınca belirlenen faydalı ömür esasına göre mi ayrılmaktadır?
- Maddi duran varlıkların satışları hâsıllata yansımakta mıdır?
- Maddi duran varlıkların edinimleri aynı sermaye şeklinde mi olmuştur?
- Maddi duran varlıklar ile işletmenin kapasite raporu arasında uyumsuzluk var mıdır?
- Yatırım teşvik belgesi ile edinilen maddi duran varlık var mıdır? Bunların alım ve satımlarında ilgili mevzuata riayet edilmekte midir?

Yukarıdaki gibi sorulara cevap arayan bir denetçi şu tür bir denetim yolu izleyebilir.

Öncelikle işletmenin amortismanına tabi iktisadi kıymetleri takip ettiği bir defter veya çizelgenin olup olmadığına bakılmalıdır. Bu defter veya çizelgenin mevcut olması durumunda, buralarda görülen iktisadi kıymetler ile işletmede bulunanların karşılaştırması yapılmalıdır. İşletmede fiilen bulunan veya kullanılan iktisadi kıymetlerin tespit edilmesi, bir önceki dönemin sonu ile cari dönem başındaki iktisadi kıymetlerin karşılaştırılması, dönem içi alınan ve satılan iktisadi kıymetlerin tespiti, bu işlemlerin kayıtlara doğru alınıp alınmadığının doğrulanması gerekir.

Bu doğrulamaların fiziken yapılmasından sonra denetçi, çizelge veya defter görülen kalemler ile bunlara ilişkin alış vesikaları ve defter kayıtlarını karşılaştırmalıdır. Bu işlemler aynı zamanda işletmenin maddi duran varlık politikası hakkında denetçiye fikir veren uygulamalardır.

Bir sonraki adım, işletmede yer aldığı belge kontrolü ve defter kayıtları ile tespit edilen ve fiziki sayım ile de teyit edilen iktisadi kıymetlerin kalem bazında incelenerek, bu kıymetlerin ne şekilde iktisap edildiklerini tespit etmektir.

Özellikle yabancı kaynak kullanımı suretiyle iktisap edilen kıymetlerin, VUK tarafından yatırım dönemi olarak kabul edilen iktisap yılında kaynak kullanımından doğan harcamalarının iktisadi kıymetlerin maliyetine dahil edilip edilmediğine bakılmalıdır. Yine dönem içerisinde mevcut iktisadi kıymetlere yapılan değer artırıcı

harcama ve eklemelerin ilgili kıymetlerin maliyet bedeli ile ilişkilendirilip ilişkilendirilmediğinin de inceleme konusu yapılması gerekmektedir.

Tüm bu denetim prosedürlerinden sonra, işletmenin amortisman politikası üzerindeki çalışmalara başlanabilir. İşletmenin iktisadi kıymetlere ilişkin amortismanları VUK Genel Tebliği'nde belirtilen faydalı ömür esasına göre ayırıp ayırmadığının ve sektörel ayırma riayet edip etmediğinin tespit edilmesi gerekmektedir.

Bu tespitten ardından atılması gereken adım, işletmenin dönemsel olarak amortisman ayırıp ayırmadığına bakarak, dönem içinde önceki dönemlerde ayrılmamış olan amortismanları ayırıp ayırmadığının tespiti, dönem içinde satılan iktisadi kıymetlere amortisman ayrılıp ayrılmadığı, amortisman yönteminin VUK'na aykırı şekilde normal yöntemden hızlandırılmış yöntemle geçirilip geçirilmediği gibi hususların incelenmesidir. Bunun yanı sıra işletme aktifinde yer alan taşıtlar içerisinde binek araç bulunması halinde kıst amortisman uygulamasının yapılıp yapılmadığı veya aşırı yıpranmaya tabi iktisadi kıymetlere fevkalade amortisman ayrılmış ise, buna ilişkin olarak VUK'da belirtilen şekilde Maliye Bakanlığı'na başvuru yapılıp yapılmadığına da bakılmalıdır.

Ayrıca maddi duran varlıkların satışlarında, kayıtların ne şekilde yapıldığı, satış hâsılatlarının yenileme fonuna kaydedildiğinin görülmesi halinde, maddi duran varlıkların yerine yenisinin alınması amacıyla satılıp satılmadıklarına ilişkin şirket kararı olup olmadığının, bu şartlardaki bir satış hâsılatının yenileme fonuna alınmasından sonra ayrılan amortismanların bu fondan mahsup edilip edilmediklerinin takibi ve tespiti gerekmektedir.

Bu uygulamalarla eş zamanlı olarak iktisadi kıymetlerin aynı sermaye olarak konulup konulmadığı, bu şekilde işletmeye konulan iktisadi kıymetlerin satışa konu edilip edilmediği hususları tespit edilmelidir. Ayrıca yatırım teşvik belgesi kapsamında iktisap edilen iktisadi kıymetlerde teşvik mevzuatına uygun hareket edilip edilmediğinin de sorgulanması gerekir.

Tüm bu işlem prosedürlerinin yanı sıra, dönemsel olarak iktisadi kıymetlerin birikmiş amortismanlara oranlanması ve bu oranlamanın önceki dönemler ile kıyaslanarak aynı zamanda işletmenin faaliyet durumu ile karşılaştırılması gibi analitik inceleme yöntemlerine de başvurulabilir.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
İşletmeye ait olmayan bir duran varlığın aktife girişi	İşletmede duran varlık sayımının yapılarak duran varlık ve amortisman listelerinin oluşturulması
Duran varlıkların maliyet bedeline eklenmesi gereken tutarların giderlere eklenmesi	Duran varlık alış ve satışlarının belgeleri ile defter kayıtlarının kontrolü
Satışı yapılan duran varlıkların aktiften çıkarılmaması	Duran varlıkların ediniminde yabancı kaynak kullanılmış ise kredi sözleşmelerinin kayıtlar ile karşılaştırılarak doğrulanması
Amortismanların VUK hükümlerine aykırı ayrılması	İşletmede yer alan duran varlıklara ilişkin amortismanların VUK Genel tebliği uyarınca belirlenen oranlarla karşılaştırılması
Gerçekte olmayan duran varlıkların aktifte varmış gibi gösterilip fazla amortisman ayrılması	Binek araç satın alınması halinde kıst amortisman uygulamasının doğrulanması
Normal usule göre amortisman ayrılan bir duran varlık için hızlandırılmış amortisman ayrılması	Duran varlık satışında yenileme fonu ayrılmış ise amortismanların fona mahsup edilip edilmediğinin kontrolü

b- Maddi Olmayan Duran Varlıklar

"Herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli ölçüde yararlandığı ya da yararlanmayı planladığı aktifleştirilen giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar bilançonun maddi olmayan duran varlıkları içinde gösterilir."¹⁰¹

Bu varlıklar, 4 No.lu Muhasebe Uygulamaları Genel Tebliği'nde yer alan TDHP'da Haklar, Şerefiye, Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri, Araştırma ve Geliştirme Giderleri, Özel Maliyetler, Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar ve Verilen Avanslar olarak sıralanmışlardır.

¹⁰¹ Küçük, a.g.e., s.129-130.

"Bu denetim alanındaki hedefler maddi duran varlıkların denetiminin hedeflerinden farklı değildir. Bu hesap alanında da bilançoya alınan varlıklara ilişkin bir denetim görüşüne ulaşabilmek amacıyla;

- Bilançoya alınan tüm varlıkların bilançoya alınabilme koşullarını taşıyıp taşımadıklarını tespit etmek,
- Bilançoya alınması gerektiği halde alınmayanlar veya alınması uygun görülmeyenler için bilanço dipnotlarında yeterli açıklama yapılıp yapılmadığını tespit etmek,
- Bilançoya alınan maddi olmayan varlıkların doğru değerlendirildiğini, vergi değeri / muhasebe değeri farklılaşması varsa bunların vergi etkilerinin muhasebeleştirilmesinin yapılıp yapılmadığını tespit etmek

Amacıyla denetim kanıtı toplamak şeklinde özetlenebilir."¹⁰²

Maddi olmayan duran varlık kalemleri işlem sıklığı yüksek olmayan, ancak değerlendirme gücünü nedeniyle hile yapılması olasılığı bulunan, genellikle bedel olarak yüksek olan ve işletme yönetiminin edinimlerde ön planda olduğu hesap kalemleridir. Taşıdığı bu niteliklerden ötürü maddi olmayan duran varlıklarda muhasebe hilesinin yapılabilme alanı, maddi duran varlıklara göre daha dardır.

Maddi olmayan duran varlıklar hesap grubunu denetlemek isteyen bir denetçi özellikle şu hususlara bakmalıdır.

- Maddi olmayan duran varlıklara ilişkin sözleşmeler mevcut mudur?
- Bu sözleşmeler ile tesis edilen işlemler muhasebe kayıtlarına aktarılmış mıdır?
- Sözleşme çerçevesinde kullanılan hakkın, kullanımı amacıyla yabancı kaynak temin edilmiş ise, bu kaynakların maliyetlere aktarılmasında VUK'na aykırı uygulamalar yapılmış mıdır?
- Hakkın itfası sözleşme şartları ve VUK hükümlerine uygun mu?

¹⁰² Kaval, a.g.e., s.338.

Maddi olmayan duran varlıklar hesap grubu içerisinde en çok hileye maruz kalan hesap kalemleri Haklar ve Özel Maliyetler hesaplarıdır. Bu nedenle işletmenin faaliyette bulunduğu sektöre göre değişmekle birlikte, bu iki hesaba özellikle dikkat edilmelidir.

"TDHP'da 260. Kod numaralı hesapta takip edilen Haklar, imtiyaz, patent, lisans, ticari marka ve unvan gibi bir bedel ödenerek elde edilen hukuki tasarruflar ile kamu otoritelerinin işletmeye belirli bir alanda tanıdığı kullanma, yararlanma gibi yetkiler dolayısıyla yapılan harcamaları kapsar."¹⁰³

Bu şekilde elde edilen haklar yararlanma süreleri içerisinde veya yararlanma süreleri belli değilse beş yıllık süreçte eşit taksitler halinde itfa edilir.

Yine işletmeler tarafından 260. Haklar hesabı altında, VUK'un mükerrer 290. Maddesinde usul ve esasları belirlenen finansal kiralama işlemlerinden doğan kullanım hakları da takip edilmektedir.

Haklar hesabında yapılan muhasebe hileleri genellikle itfanın haktan yararlanma süresine uygun olarak yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda özellikle finansal kiralama işlemlerinde, finansal kiralama sözleşmesi ile kullanım hakkı iktisap edilen iktisadi kıymetin VUK hükümleri uyarınca belirlenen faydalı ömrü yerine, sözleşme süresi veya bu süre yerine beş yıllık sürede eşit taksitler halinde itfa yoluna gidilebilmektedir.

Yine bu konuda yapılan bir başka hileli uygulama, finansal kiralama sözleşmesinde belirlenen ödeme koşulları dâhilinde finansal kiralama sözleşmesinin yapıldığı yılın sonuna kadar olan kullanım maliyetlerinin, hakkın kullanım maliyeti yerine finansman giderlerine eklenerek aktifleştirilmeden dönem giderlerine doğrudan ithal edilmesidir.

Haklar ile ilgili olarak yapılan bir diğer hileli uygulama ise, kullanım hakkı sonunda mülkiyetin kullanıcıya geçmesi halinde, mülkiyetin tesisinden itibaren haklar

¹⁰³ "Tek Düzen Hesap Planı", **Muhasebecilik ve Mali Müşavirlik Mevzuatı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s.115.

hesabından ilgili maddi duran varlık hesabına giden iktisadi kıymete yeni baştan amortisman ayrılmaya başlanmasıdır.

Hileli işlemlere rastlanması muhtemel diğer hesap kalemi olan 264. Kod numaralı Özel Maliyetler hesabı kiralanan gayrimenkullerin geliştirilmesi veya ekonomik değerinin sürekli arttırılması amacıyla yapılan giderler ile (normal bakım, onarım ve temizleme giderleri hariç) bu gayrimenkulün kullanılması için yapılıp kira süresinin sonunda mal sahibine bırakılacak olan, varlıkların bedellerini kapsar.¹⁰⁴

Özel maliyetler ile ilgili olarak itfa şekli ve özel maliyet kapsamında harcamaların değerlendirilmesi hususlarında hileli işlemlere başvurulabilmektedir.

VUK 327. Maddesine göre özel maliyet bedelleri kira veya işletme hakkı süresine göre eşit yüzdelerle itfa edilir. Kira veya işletme hakkı süresi dolmadan, kiralanan veya işletme hakkı alınan şeyin boşaltılması veya işletme hakkının herhangi bir sebepten sona ermesi halinde henüz itfa edilmemiş giderler, boşaltma veya hakkın sona erdiği yılda bir defada gider yazılır.

Özel maliyetlerde itfaya yönelik muhasebe hileleri bu maddeye aykırı uygulamalardan meydana gelmektedir. Özellikle itfa süresinin kira süresi ile paralel olmasından faydalanmak isteyen işletmeler, kiraladıkları mülkün sahibi ile bir yıllık kira sözleşmesi yapmak ve bu sözleşmeyi her sene yinelemek suretiyle kiraladıkları mülke yaptıkları tüm değer artırıcı harcamaları dönem giderlerine dâhil etmektedirler.

Ayrıca özel maliyetler ile ilgili yukarıdaki duruma benzer bir diğer hile uygulaması ise, özel maliyetin itfasına ilişkin uygulamanın doğru yapılmasına karşın, kiralanan mülke yapılan tüm harcamaların, özel maliyet olup olmadığına bakılmaksızın doğrudan gider yazılmasıdır. Örneğin bir işletmenin kiralamak suretiyle kullanmakta olduğu bir gayrimenkule yapmış olduğu boyama harcamasını gider yazmasının yanı sıra, kiralık gayrimenkule kurdurulan ve gayrimenkulün değerini artırıcı bir unsur

¹⁰⁴ “Tek Düzen Hesap Planı”, **Muhasebecilik ve Mali Müşavirlik Mevzuatı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s.116.

olan kalorifer tesisatı harcamasını da doğrudan giderleştirip özel maliyet bedeli olarak almaması gibi uygulamalar vergi matrahının aşınmasına neden olmaktadır.

Maddi olmayan duran varlıkları denetlemek amacıyla öncelikle bu hesap grubunda işlem gören kullanım haklarının sözleşmeleri edinilmeli, bu sözleşmelerin defter kayıtları ile doğrulaması yapılmalıdır. Sonraki adımda ise ilgili kullanım hakları için yapılan harcamalar belge bazında incelenmek suretiyle aktifleştirilmesi gereken harcamaların tespiti ve bu harcamaların giderlere dâhil edilip edilmediğinin teyidi gerekmektedir.

Yine özellikle finansal kiralama işlemleri gibi kaynak kullanım maliyetlerini de ihtiva eden haklarda VUK. Mükerrer 290. Madde hükümleri ve mezkûr kanunun sair hükümleri uyarınca kiralamanın başladığı yılsonuna dek, ödenen faizlerin ve kur farklarının aktifleştirilme durumunun gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Son olarak özellikle amortisman mevzuunda, itfa sürelerinin ve amortisman oranlarının doğru tespit edilip edilmediği ve defter kayıtlarına doğru intikal ettirilip ettirilmediğine bakılmalı, ayrıca kira süresi sonunda mülkiyetin devri durumunda, maddi duran varlıklara kayıt edilen iktisadi kıymetin amortismanına en baştan başlanıp başlanmadığı kontrol edilmelidir. Örneğin faydalı ömrü 20 yıl olan bir iktisadi kıymeti 10 yıl süreli finansal kiralama sözleşmesi ile edinmek isteyen bir işletme, 260. Haklar hesabında 10 süre ile izlediği kullanım hakkı üzerinden faydalı ömür esasına göre hesaplanan amortismanlar düşülüp, iktisadi kıymet kira sözleşmesi sonunda işletme aktifine girdikten sonra kalan 10 yıl için amortisman ayırmalıdır.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Kira süresine aykırı itfa yapılması	Kira sözleşmelerinin kontrolü
Başka bir yere yapılan harcamaların kiralanan mülke yapılmış gibi gösterilerek itfa uygulanması	Özel maliyet harcamalarının ve harcamalara esas belgelerin karşılaştırılması
Finansal kiralamaya konu kıymetin itfasında faydalı ömrün değil, sözleşme süresinin esas alınması	Finansal kiralamaya konu kıymetlerin faydalı ömürlerinin tespiti ve kayıtlar ile kontrolü
Finansal kiralama ile edinilen kıymetlere ait finansman giderlerinin yatırım döneminde maliyet bedeline eklenmeyerek giderleştirilmesi	Finansal kiralama içerisinde edinim tarihinden dönem sonuna kadar olan faiz giderlerinin muhasebeleştirilmesinin kontrolü
Hakkın kullanım süresinin sonunda mülkiyet alındıktan sonra, baştan amortisman ayrılmaya başlanması	Mülkiyeti alınan kıymetlerin amortismanına yeniden başlanıp başlanmadığının kontrolü
Özel maliyetlerin itfasında kira süresinin bir yıl olarak belirlenip her sene sözleşmenin yenilenmesi ve buna bağlı olarak maliyetlerin kira süresine göre itfası	

4.3.3.3. Yabancı Kaynaklar

a- Mali Borçlar

Çoğunlukla şirketlerin ana finansman kaynağı yabancı kaynaklardan ve özellikle banka kredilerinden oluşmaktadır. Bu kaynaklar vadelerine göre kısa ve uzun vadeli kaynaklar olarak ayrılmaktadırlar.

Mali borçlar içerisinde yer alan banka kredileri esas itibariyle sözleşmeye dayalı borçlanmalar olduklarından ve ödemeleri de banka kanalı ile gerçekleştiğinden hileli işlemler açısından oldukça kısıtlı bir hesap kalemidir.

Banka kredileri kalemini incelemek isteyen bir denetçi şu sorulara cevap aramalıdır.

- İlgili kredi sözleşmeleri şirketin yetkili kişileri tarafından mı imzalanmıştır?
- Kredilerin kullanım amacı nedir?
- Kredi sözleşmeleri ve ödeme planları işletmede mevcut mudur?

- Muhasebe kayıtları ile ödeme planları birbirini doğruluyor mudur?
- Kullanım amacına göre kredi faizleri maliyetler ve giderler arasında doğru dağıtılmış mıdır?
- Yabancı para cinsinden kredilerin kur değerlemeleri doğru yapılmış mıdır?

Bu sorulara cevap bulabilmek amacıyla denetçi şöyle bir yol izleyebilir.

Öncelikle bankalara teyit yazıları yazılmak suretiyle kredi sözleşmesi, ödeme tablosu ve eki evrakın istenmesi işlemin maddi doğruluğunun teyidi amacıyla gerekli olabilir. Bu işlemin ardından kredilerin ne amaçla kullanıldığı, eğer yatırım amacıyla kredi kullanılmış ise bu kredilere ait faizlerin yatırım dönemi içerisinde yatırım maliyetlerine dâhil edilip edilmediği kontrol edilir.

Eğer yabancı para cinsinden kredi kullanımı mevcut ise, bu kredi borçlarının dönemsel olarak kur değerlemelerinin doğru yapılıp yapılmadığı ve kayıtlara doğru intikal ettirilip ettirilmediği ayrıca incelenmelidir.

b- Ticari Borçlar

Ticari borçlar hesap grubu hileli işlemlere oldukça açık bir hesap grubudur. Bu hesap grubunda yer alan hesaplardan özellikle Satıcılar, Borç Senetleri, Borç Senetleri Reeskontu ve Diğer Ticari Borçlar hesapları mümkün olduğunca detaylı incelenmesi gereken hesaplardır.

Bu hesap grubunu denetleyen bir denetçi şu tespitleri yapmalıdır:

- Alış faturalarının yasal mevzuata uygun olup olmadığının tespiti,
- Alış faturalarının yasal defterlere doğru işlenip işlenmediğinin tespiti,
- Alış faturalarında yer alan KDV tutarının doğru hesaplanıp hesaplanmadığının tespiti,
- Satıcı firmanın vergi kaydının olup olmadığının tespiti,
- Satıcı firmanın satış faturalarının yasal defterlerine işleyip işlemediğinin tespiti,

- Satıcı firmanın satış tutarına bağlı olarak ilgili yasal beyannameleri vergi dairesine verip vermediğinin tespiti,
- Alış faturalarına istinaden defterlere işlenen tutara bağlı olarak KDV tutarının beyannameye doğru yansıtılıp yansıtılmadığının tespiti,
- Satıcı firmanın ortakları ile alıcı firma ortakları arasında örtülü bir ilişkinin olup olmadığının tespiti,¹⁰⁵
- Satıcılara yapılan ödemeler içerisinde senetli tediye olup olmadığının tespiti,
- Senetli ödemelere reeskont uygulanıp uygulanmadığının tespiti,
- Yabancı para cinsinden ticari borçların kur değerlemelerinin doğru olup olmadığı,
- Diğer ticari borçlar veya satıcılar hesapları içerisinde mal ve hizmet alımına dayanan tediyeler haricinde mali işlemler olup olmadığının tespiti, bu türden işlemler varsa özellikle işletmenin örtülü sermaye durumunun tespiti.

Denetçi sayısı kolaylıkla artırılabilir yukarıdaki türden sorulara cevap bulabilmek için şu tür bir yöntem izleyebilir:

Öncelikle cari hesapların denetimi amacıyla, cari hesaplarda görülen tedarikçilere mutabakat mektubu gönderilmeli ve ekinde cari hesap ekstresi istenmelidir. Cevap alınan teyit yazıları ve cari hesap ekstreleri ile muhasebe kayıtlarından alınan hesap muavinleri karşılaştırılmak suretiyle tedarik ve tediye işlemlerinin kayıtlar ile doğrulaması yapılmalıdır. Bu işlem ile eş zamanlı olarak satıcı hesaplarda görülen tedarikçilerin vergi mükellefi olup olmadıkları hususunda şirketin çalıştığı Yeminli Mali Müşavir kanalı ile karşıt inceleme yapılmalıdır.

Bu şekilde mutabakat işlemlerinin tamamlanmasının ardından Satıcılar ve Diğer Ticari Borçlar hesapları içerisinde KVK açısından ilişkili kişi kapsamına giren hesap olup olmadığının tespiti yapılmalıdır. Bu hesaplar tespit edildikten sonra, ilgili hesap kalemlerinin muavinleri incelenerek, gerçekleşen işlemlerin ne kadarının mal ve hizmet alımı ile bunlara ait tediyelerden oluştuğunun ve ne kadarının da borç kapsamında değerlendirilebilecek mali işlemlerden oluştuğunun tespit edilmesi

¹⁰⁵ Selim Şen, **Hatalı ve Hileli İşlemlerin Tespiti İçin Denetim Teknikleri**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2007, s.307.

gerekmektedir. Bu aşamada ilişkili kişiler ile olan cari hesapların ayrıştırılarak mali işlemler ve mal ve hizmet tedarik ve tediyelelerinin ayrı hesaplarda takip edilmeleri sağlanmalıdır.

Cari hesaplar içerisinde ilişkili kişiler ile olan işlemler bu şekilde ayrıştırıldıktan sonra ilişkili kişiler ile olan mali işlemler ve Ortaklara Borçlar hesabında hareket varsa bu hesap, özkaynaklar ile birlikte mütalâa edilerek örtülü sermaye kapsamına giren bir borçlanmanın olup olmadığı test edilmelidir.

Ayrıca muhasebe kayıtları belge bazında incelenerek alış vesikalarının gerek VUK, gerek KDV Kanunu ve gerekse Kurumlar Vergisi Kanunu açılarından kayıtlara usul ve esaslara uygun alınıp alınmadığının tespiti yapılmalıdır.

Yabancı para cinsinden mal ve hizmet alımlarının bulunması durumunda cari hesaplara kur değerlemelerinin ait oldukları para cinsinden ve Maliye Bakanlığı tarafından ilân edilen kurlar üzerinden veya TCMB kurları üzerinden değerlemelerin doğru yapılıp yapılmadığı teyit edilmelidir.

Dönem içerisinde yapılan senetli ödemelerden dönem sonunda henüz vadesi gelmemiş olanlar var ise, bunlara reeskont uygulandığında, alacak senetlerine de aynı şekilde reeskont uygulanıp uygulanmadığı, reeskont hesaplamalarına esas alınan oranın doğru olup olmadığı ve hesaplamanın doğru yapılıp yapılmadığı tespit edilmelidir.

Bu işlem ile eş zamanlı olarak alış vesikalarında görülen malların işletmeye gerçekten teslim edilip edilmediğinin de gerek irsaliyelerden ve gerekse depo kayıtlarından kontrolü yapılmalıdır.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
S.M.İ.Y.B. Alınması	Tedarikçilerle mutabakat yapılması
Alış belgelerinin kayıtlara düzgün girilmeyerek stok, gider ve KDV tutarlarının değiştirilmesi	Alış belgeleri ile kayıtların karşılaştırılması
İlişkili kişilerden emsale nazaran düşük veya yüksek tutarlarda mal ve hizmet alarak vergi matrahını etkilemek	Tediye makbuzları ile cari hesap muavinlerinin karşılıklı doğrulanması
Senetli veya senetsiz olmadığına bakılmaksızın reeskont uygulaması	Tedarikçilere YMM tarafından karşıt inceleme yapılması
	Tedarikçiler içerisinde yer alan ilişkili kişilerin tespit edilerek alınan mal ve hizmetlerin emsale uygunluk yönünden test edilmesi
	Reeskont uygulamalarının VUK hükümlerine uygunluğunun test edilmesi, kayıt ve hesaplamaların kontrolü

c- Diğer Borçlar

Diğer borçlar, işletmenin esas işgal konusu ile ilgili olan ancak ticari olmayan bir işlemde doğan borçlar olup, bilançoda kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar altında Diğer Borçlar ismi ile izlenmektedir. Bu hesap grubunda hileli işlemler özellikle Ortaklara Borçlar, İştiraklere Borçlar, Bağlı Ortaklıklara Borçlar ve Diğer Çeşitli Borçlar hesap kalemlerinde yoğunlaşmaktadır.

Bu hesap grubu KVK'un transfer fiyatlandırması ve örtülü sermaye düzenlemeleri ile yakından ilgili olduğundan ötürü özellikle incelenmesi gereken bir hesap kalemidir. Ayrıca bu hesap grubu içerisinde yer alan Ortaklara Borçlar hesabı, örtülü sermaye uygulamaları haricinde, şirketin belgesiz satışları karşılığında almış olduğu çekleri işletme kayıtlarına aktarabilmek amacıyla da kullanılabilirdiği için, matrah farklarının tespitinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Bir işletmenin ortaklarından veya ilişkili kişi ve kurumlarından bir hesap dönemi içerisinde herhangi bir tarihte yaptığı borçlanmaların, işletmenin dönem başı öz sermayesinin üç katını aşması halinde aşan tutar örtülü sermaye kapsamındadır.

Örtülü sermaye durumunun vaki olması halinde, kurumun ilişkili kişi ve kurumlardan yapmış olduğu borçlanmaların örtülü sermayeye denk gelen tutarının gider olarak kabulü mümkün olmadığı gibi, bu tutarlara denk gelen KDV'in de aynı şekilde indirimlerden reddi gerekecektir.

Bu sebeple, diğer borçlar hesap grubu incelenirken mutlaka bu gruptaki hesapların muavinleri alınarak, bu tutarlar içerisinde belgesiz satışlardan doğan işlemler varsa bunları tutarları tespit edilmeli, ayrıca ilişkili kişi ve kurumlarla mutabakat yapılarak, kayıtlarda görülen borç tutarlarının doğrulanması yapılmalıdır.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Belgesiz satış yapılarak alınan çeklerin ortaklar cari hesabına kaydedilmesi	Ortaklar cari hesabının banka, çek, kasa ve diğer nakit kalemler ile kontrolü
İlişkili kişilerden olan borçlanmaların örtülü sermayeye girmesini engellemek için uydurma hesaplar açmak	İlişkili kişilerden olan borçlanmaların örtülü sermaye açısından test edilmesi
	Depodan çıkış tutanakları ile irsaliye ve satış belgelerinin karşılaştırılarak doğrulanması

ç- Alınan Sipariş Avansları

Alınan sipariş avansları, şirketin müşterilerine yapacağı bir hizmetten veya bir malın tesliminden önce alınan tutarlardır.

Alınan sipariş avansının esası yukarıda bahsedilen şekilde olmakla birlikte genel uygulamalara bakıldığında işletmeler tarafından bu hesapta hileli işlemlere çokça başvurulduğu görülmektedir. Aslında hile uygulamaları itibariyle Alınan Sipariş Avansları hesabına bilanço pasifinin kasa hesabı denilebilir.

Alınan sipariş avansları hesabında uygulanan muhasebe hileleri, özellikle özkaynak yapısı zayıf firmalar ile ilişkili kişilerden ve ortaklardan yoğun biçimde ya da örtülü sermaye sınırını aşacak şekilde borçlanan firmaların, KVK'un örtülü sermaye ile ilgili hükümlerini uygulamamak amacıyla Satıcılar, Diğer Ticari Borçlar ve

Ortaklara Borçlar hesaplarından virman yapmaları ile kendini gösterir. Keza Alıcılar hesabında takip edilen ilişkili kişiler tarafından borç olarak gönderilen tutarlar, borçlanmaya ilişkin vergisel yükümlülükleri yerine getirmemek için bu hesaba alınmaktadır.

Ayrıca Kasa hesabının alacak verdiği durumlarda da alacak tutarını bertaraf etmek amacıyla Alınan Sipariş Avansları hesabı sıklıkla kullanılır. Bu bağlamda örneğin kasanın alacak bakiyesi verdiği tutar kadar 100. Kasa hesabına borç ve 340. Alınan Sipariş Avansları hesabına alacak kaydedilmek suretiyle kasanın alacaklı durumdan kurtulmasına çalışılabilir.

Bu hesabı denetlemek isteyen bir denetçi şöyle bir prosedür izlemelidir:

Denetçi Alınan Sipariş Avansları hesabının muavinini kontrol ederek işe başlamalıdır. Bu hesapta görülen tüm cari hesaplara mutabakat mektupları gönderilerek ekinde cari hesap dökümleri de talep edilmelidir.

Mutabakat mektuplarına gelen cevaplar ve cari hesap dökümleri Alınan Sipariş Avansları hesabının muavini ile karşılaştırılmalı, ayrıca muavin dökümde görülen banka hareketleri, çek ve senet hareketleri, Bankalar, Alınan Çekler ve Alacak Senetleri hesapları ile birlikte incelenmelidir. Bu kapsamda, banka hesap cüzdanları dökümleri ile banka dekontları müşteriden gelen muavin hesaplar ile karşılaştırılmalı, çek ve senet olarak gönderilen avansların fiziki sayımları ve banka mutabakatları yapılmalıdır.

Bu inceleme neticesinde gerçekten bir sipariş dolayısıyla geldiği tespit olunan tutarlar düşüldükten sonra hesapta bakiye kalması halinde, Kasa, Satıcılar, Diğer Ticari Borçlar ve Ortaklara Borçlar hesapları ile Alınan Sipariş Avansları hesap kalanının birlikte incelenerek bakiye tutarının tespit edilmesi gerekmektedir.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Kasa fazlasının alınan sipariş avanslarına virmanı	Alınan sipariş avansları hesabına kayıtlı cari hesaplarla mutabakat yapılması
Belgesiz satış karşılığı alınan çek ve senetlerin alınan sipariş avanslarına kayıt edilmesi	Kasa kayıtları ile alınan sipariş avansları muavin kayıtlarının karşılaştırılması
İlişkili kişilerden alınan borçların örtülü sermayeye muhatap olmaması için alınan sipariş avanslarına kaydı	Alınan sipariş avansları içerisinde borç alınan tutarları olup olmadığının kontrolü

d- Borç ve Gider Karşılıkları

Borç ve gider karşılıkları hesap grubu, Gelecek Aylara/Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları olmak üzere iki hesaptan oluşmaktadır.

Gelecek Aylara Ait Gelirler hesabı, gelecek hesap dönemlerine ait olup, bu hesap döneminde tahsil edilen ve bir yıldan kısa süren gelirlerdir.

Gelecek Yıllara Ait Gelirler hesabı ise Gelecek Aylara Ait Gelirler hesabı ile aynı mahiyette olup, süre itibarıyla bir yıldan uzun süren gelirleri ifade eder.

Gider tahakkukları ise, gelecek aylarda ve/veya yıllarda ödemesi yapılacak ve kesinlikle belgeye dayalı harcamaları ifade eder.

Her iki hesap kalemi de gerek bilanço makyajlaması ve gerekse vergi matrahını etkilemek amacıyla hileli işlemlerin yapılabildiği hesaplardır. Örneğin bir işletmenin raporlanan dönem kârını azaltmak amacıyla dönemin son ayında yaptığı bir satışı gelire dâhil etmesi gerekirken 380. Gelecek Aylara Ait Gelirler hesabına kayıt etmesi vergi matrahına yönelik hileli bir uygulama olacaktır. Benzer biçimde belgeye dayanmamasına ve dolayısıyla kesinleşmemesine karşın, dönemsellik ilkesine göre raporlanan döneme ilişkin harcamaların giderleştirilmesi de vergi matrahına yönelik hileli bir uygulamadır.

Bu hesap grubunu inceleyen bir denetçi şöyle bir yöntem izleyebilir:

Gelecek aylara veya gelecek yıllara ait gelirler incelenirken, bu tutarların gerçekten tahsil edilmiş oldukları ve ayrıca tahsil edilen bu tutarlara ait mal veya hizmet tesliminin henüz yapılmamış olduğunun mutlak suretle tespiti gerekmektedir. Bu amaçla peşin ödemeyi yapan cari hesap ile mutabakat ve bilgi isteme yazıları gönderilmek suretiyle, hem cari hesap ekstresi edinilmeli ve hem de müşterinin mal veya hizmeti teslim alıp almadığının doğrulaması tespiti yapılmalıdır. Zira mal veya hizmetin teslim edilmiş olması halinde, bu hesabın hâsılat hesaplarına intikali ve böylece dönem matrahı ile ilişkilendirilmesi gerekir. Bu nedenle işletme içi muhasebe kayıtları, peşin alınan tutara ilişkin banka, çek ve senet kayıtları, cari hesap muavinleri, satış faturaları ve sevk irsaliyeleri bir bütün içerisinde incelemeye tabi tutulmalıdır.

İnceleme neticesinde, teslim edilen mal ve hizmet bulunduğu anlaşıldığında, Gelecek Aylara Ait Gelirler veya Gelecek Yıllara Ait Gelirler hesabından, hâsılat hesaplarına virman yapılmak suretiyle gelirin dönem gelirlerine dâhil edilmesi gerekmektedir.

Gider tahakkuklarında ise durum daha farklıdır. Gider tahakkuklarının mutlaka bir belgeye dayanması gerekmektedir. Bu hesap kaleminin incelenmesinde yapılması gereken ilk işlem, gider tahakkukuna esas teşkil eden belgenin tespiti ve defter kayıtları ile belgenin içerik ve usul açısından teyidinin yapılmasıdır.

Bu hesabı inceleyen denetçi özellikle dönem sonlarına denk gelen elektrik, su, doğalgaz giderlerine ilişkin belgelerin incelemesini yaparak, bu belgelerde bir sonraki döneme ilişkin tüketim tutarlarının bulunması halinde, dönemsellik ilkesi gereğince sadece cari döneme denk gelen harcama tutarının giderleştirilmesine müsaade etmelidir. Ayrıca dönem matrahını olumsuz etkilemek amacıyla belgesiz harcamalara ilişkin gider tahakkukları hesabının kullanılmış olabileceği olasılığına da dikkat edilmelidir.

Genellikle bilanço makyajlaması yapmak isteyen işletmeler, dönem giderlerini düşük gösterebilmek amacıyla gider tahakkukları hesabını kullanmaktadırlar. Bu nedenle hesabın muavini ile belgeler karşılaştırılmalı, gerçekten gider tahakkuku hesabı

kapsamında değerlendirilebilecek gider bu kapsamda bırakılarak, kalan tutarlar bu hesaptan çıkarılmalıdır.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Dönem sonunda yapılan satışların gelirlere alınmaması	Dönem sonu hasılat kayıtlarının satış belgeleri ile doğrulanması ve cari hesaplarla mutabakat yapılması
Belgeye dayanmayan harcamaların gider tahakkuklarına alınması	Gider tahakkukları hesabının muavin kontrolü ve hesapta görülen giderlere ilişkin belge teyiti
Giderleri düşük göstermek için gerçekleşen giderleri gider tahakkuklarına kaydetmek	

4.3.3.4. Öz Kaynaklar

"Öz sermaye işletme sahiplerinin varlıklar üzerindeki haklarını ifade eder. Öz sermaye işletme kurulurken veya sonradan ortaklar tarafından işletmeye konan sermayeyi ve kârların firmada bırakılması sonucu yaratılan kaynakları kapsar."¹⁰⁶

"Bu hesapların denetiminde aşağıdaki hususlar denetimin hedefini teşkil eder.

1. Eğer dönem içinde sermaye artırımını (bedelli, bedelsiz) yapılmış ise, bunun yasalara ve özellikle SPK Mevzuatına uygun yapılıp yapılmadığının tespit edilmesi,
2. Dönem içinde dağıtılan kâr paylarının mevzuata uygun bir şekilde ve gerçekten hak sahiplerine yapılıp yapılmadığının ve bu arada vergisel sorumlulukların yerine getirilip getirilmediğinin tespit edilmesi,
3. Ayrılması gereken yedeklerin doğru hesaplanıp hesaplanmadığının tespiti,
4. Öz sermaye hesaplarının bilançoda uygun şekilde sınıflandığı."¹⁰⁷

Öz kaynak hesapları esasında dönem içinde çok hareket gören hesaplar olmamakla birlikte, büyük tutarlar ihtiva etmesi dolayısıyla incelenmesinde hassas olunması gereken bir hesap grubudur.

¹⁰⁶ Güredin, a.g.e., S.487

¹⁰⁷ Kaval, a.g.e., s.525.

Bu hesap grubunun denetiminde, işletmenin genel kurul toplantı tutanaklarının ve şirket ticaret sicil gazeteleri ile şirket karar defterlerinin yardımcı birer kanıt olarak kullanılması gerekmektedir.

Öz sermaye hesap grubunun denetimine bir önceki dönemin kapanış fişi ile cari dönemin açılış fişinin karşılaştırılması ile başlanması gerekir. Önceki dönemden aktarmaların doğru yapılmış olması, özellikle örtülü sermaye tutarının tespitinde büyük önem taşımaktadır. Sonraki adım, sermaye ödemelerinin tespiti ve doğrulamasının yapılarak, varsa ödenmemiş sermaye tutarının teyidini sağlamaktır.

Bu işlemlerin ardından önceki dönem kârından yasal yedeklerin ayrılması işleminin yapılıp yapılmadığı ve kayıtlara doğru aktarılıp aktarılmadığı kontrol edilmelidir. Öz sermaye hesap grubunda özellikle kâr dağıtımının çok büyük önemi bulunmaktadır. İşletmenin genel kurul toplantı tutanakları ve ticaret sicil gazeteleri incelenerek, kâr dağıtımına karar verilip verilmediği, dağıtımın ne şekilde yapılacağı hususlarına dikkat edilmeli, buna göre dağıtım işlemleri ve kayıtları kontrol edilerek gerçek kişi ortakların bulunması durumunda bunlara dağıtılacak tutardan gelir vergisi stopajlarının doğru yapılıp yapılmadığı tespit edilmelidir.

İşletmeler kimi zaman sermaye artırımlarına da gidebilmektedirler. Bu durumun vaki olması halinde denetçi, artırımdan önceki sermayenin tamamen ödenip ödenmediğine ilişkin defter kayıtları, banka kayıtları ve sair ödeme kayıtları üzerinde doğrulama yaptıktan sonra, genel kurul toplantı tutanağında belirtilen haliyle sermaye artırımının kayıtlara intikal ettirilip ettirilmediğini kontrol etmelidir. Sermaye artırımını nakden yapılabileceği gibi, aynı bir varlık konulması veya mevcut özkaynak kalemleri içerisinde yer alan yasal yedekler ve dağıtılmamış kârların sermayeye ilâvesi şeklinde de olabilir. Denetçinin genel kurul toplantı tutanağında belirtilen bu hususlar dikkat ederek kayıtları bu bağlamda incelemesi gerekmektedir.

Yine özkaynak kalemleri içerisinde dikkat çeken ve kimi zaman hileli işlemlere muhatap olan bir hesap kalemi de Özel Fonlar hesabıdır. Bu hesap işletmeler tarafından genellikle maddi duran varlıkların yenileme fonu, vazgeçilen alacaklar, iki tam yıl şirket aktifinde yer alan gayrimenkullerin ve iştirak hisselerinin satışından

doğan kârların %75'nin KVK uyarınca istisnaya tabi tutulması gibi uygulamalar nedeniyle ertelenmiş gelirlerin takibinde kullanılan bir hesaptır.

Özel fonlar hesabı bu nedenlerle muhteviyatı itibariyle özellik arz eden bir hesaptır. Bu hesabın denetiminde, öncelikle özel fonun kaynağı araştırılmalıdır. Eğer özel fon işletme aktifine kayıtlı maddi duran varlıklar içerisinde yerine yenisinin alınması amacıyla satılanların satış gelirlerinden kaynaklanıyorsa, bu işleme ilişkin prosedürlerin incelenmesi gerekecektir. Bu bağlamda şirket yönetimi tarafından ilgili iktisadi kıymetlerin yenilenmek amacıyla satıldığına dair karar örneğinin kanıt olarak toplanmasında fayda vardır.

Ayrıca bu fon ayrıldıktan sonra, VUK'da belirtilen üç yıllık yenileme süresine riayet edilmesi ve bu süre zarfında alınan maddi duran varlık olursa, buna ilişkin amortisman tutarlarının giderleştirilmeden özel fonlar hesabından mahsup edilmesine dikkat edilmelidir.

Eğer özel fon hesabı, işletmenin mevcut borçlarında VUK hükümleri uyarınca konkordato veya sulh yolu ile meydana gelen azalmadan kaynaklanıyorsa, borçta meydana gelen azalış, işletme açısından bir gelir niteliğinde olduğundan, vazgeçilen alacak kapsamındaki bu hesabın pasifte özel bir fon hesabında üç yıl süre ile bekletilmesi mümkündür. Böyle bir durumda işletmeler genellikle Özel Fonlar hesabını kullanmaktadırlar.

Yine bu hesabı inceleyen bir denetçi, öncelikle ilgili konkordato ilânını veya sulh belgesini edinerek, fona aktarılan tutar ile topladığı belgelerdeki tutarların birbirlerini doğrulayıp doğrulamadığını kontrol etmelidir. Bu hesap ile ilgili bir sonraki adım, fondaki tutarın VUK hükümlerine göre üç yıl süre ile gelire aktarılmaksızın fon hesabında kalıp kalmadığını takip etmektir.

Bu süreci takip eden denetçi özellikle, geçmiş yıllar zararlarının vazgeçilen alacaklara mahsup edilip edilmediğini, üç yıllık sürenin başlangıç ve bitiş süresinin doğru hesaplanıp hesaplanmadığını ve süre sonunda cari dönem zararları ile mahsup sonrasında kalan tutarın gelir hesaplarına intikal ettirilip ettirilmediğini kontrol

etmelidir. Örneğin, 2007 yılında TMSF denetimi altına alınan A işletmesi, TMSF ile yaptığı protokol gereğince borçlarını yeniden yapılandırmış, bu sırada TMSF tarafından borç tutarının bir kısmından vazgeçildiği protokolda belirtilmiştir. TMSF tarafından tahsilinden vazgeçilen borç tutarı, A işletmesi açısından vazgeçilen alacak niteliğinde olduğundan, ilgili tutar 549. Özel Fonlar hesabına kaydedilmiştir. A işletmesi fon hesabına almış olduğu tutarı üç yıl boyunca bu hesapta tutup bu süre zarfında geçmiş yıllar zararlarından mahsup ettikten sonra kalan tutarı 2009 yılı sonunda gelir tablosuna yansıtmak durumundadır.

Son olarak öz kaynak hesap grubu üzerinde denetim yapan denetçi özellikle, enflasyon düzeltmesinden kaynaklanan Enflasyon Düzeltmesi Sermaye Olumlu Farkları hesabı ile Enflasyon Düzeltmesi Sermaye Olumsuz Farkları hesaplarının öz kaynaklar içerisindeki mevcudiyetini ve bu hesapların Geçmiş Yıllar Zararları veya Geçmiş Yıllar Kârları ile mahsup edilip edilmediğini kontrol etmelidir.

Bu bağlamda VUK Mükerrer 298. Maddesinde; “*pasif kalemlere ait enflasyon fark hesapları, herhangi bir suretle başka bir hesaba nakledildiği veya işletmeden çekildiği takdirde, bu işlemlerin yapıldığı dönemlerin kazancı ile ilişkilendirilmeksizin, bu dönemde vergiye tabi tutulur*” denilmektedir. Dolayısıyla yukarıda bahsedilen olumlu farkların sermayeye ilâvesi haricinde özellikle geçmiş yıllar zararları ile mahsubunun ya da olumsuz farkların geçmiş yıllar kârları ile mahsubunun yapılıp yapılmadığına mutlak suretle bakılmalıdır.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Kâr dağıtımlarının eksik yapılarak düşük vergilendirme yapılması	Şirketin ticaret sicil gazetelerinin ve sermaye artırımlarının kontrolü
Maddi duran varlık yenileme fonlarının süre sonunda kâra ilâve edilmemesi	Kâr dağıtımlarının ve vergi kesintilerinin kontrolü
Maddi duran varlık yenileme fonlarının alınan kıymetin amortismanına mahsup edilmemesi	Maddi duran varlık yenileme fonları ile vazgeçilen alacakların mevzuata uygun muhasebeleştirildiğinin kontrolü

4.3.3.5. Gelir Tablosu Hesapları

a- Gelirlerin İncelenmesi

Gelir tablosu içerisinde yer alan gelir hesapları, faaliyet gelirleri, diğer gelirler, olağandışı gelirler ve önceki dönem gelirleri olarak dört kısımda toplanmaktadır.

Bu gelirlerden faaliyet gelirleri, işletmenin esas iştiğal konusunu ifa etmesi dolayısıyla elde ettiğı gelirleri, diğer gelirler işletmenin esas faaliyet konusu dışında elde ettiğı gelirleri, olağandışı gelirler ise, önceden planlanmayan ve süreklilik arz etmeyen gelirleri ihtiva eder.

Gelir tablosunda yer alan gelir kalemlerini denetlemek isteyen bir şu sorulara cevap aramalıdır:

- Dönemin tüm gelirleri gelir tablosuna yansıtılmış mıdır?
- Gelirlerin tasnifi doğru bir şekilde yapılmış mıdır?
- İstisna gelirler ve istisna olmayan gelirlerin tutarları doğru bilinmekte midir?
- Vade farkı, fiyat farkı gibi uygulamalar doğru yapılmış mıdır?
- Elde edilen diğer gelirlere ilişkin değerlemeler, vergi kesintileri ve benzeri işlemler doğru uygulanmış mıdır?
- Olağandışı gelirler içerisinde esas faaliyet konusuna tabi gelirler var mıdır?
- Önceki dönem gelir ve kârları hangi kalemlerden oluşmuştur? Gerekli düzeltme işlemleri yapılmış mıdır?

Bu sorulara cevap arayan bir denetçi şöyle bir denetim prosedürü izleyebilir:

Cari döneme ait tüm gelirlerin gelir tablosuna yansıtılıp yansıtılmadığının tespiti amacıyla aylık KDV beyannameleri, gelir hesaplarının ve hesaplanan KDV muavinleri ile satış faturaları birbirleri ile karşılaştırılmalıdır. Bu karşılaştırma yapılırken, sevk irsaliyeleri de satış faturaları ile birlikte kontrol edilmeli ve irsaliye düzenlenmiş olmasına karşın fatura düzenlenmemiş satış olup olmadığı araştırılmalıdır.

Ayrıca satışların bu şekilde incelenmesi sırasında muhasebe kayıtları ile satış faturaları da bire bir kontrol edilerek, gelirlerin kayıtlara geçirilirken türlerine göre tasnif edilip edilmedikleri tespit edilmelidir.

Satışların kontrolünde dikkat edilmesi gereken bir husus da özellikle ilişkili kişi ve kurumlara yapılan satışlar dolayısıyla, vade farkı uygulamasına gidilip gidilmediğidir. Eğer işletme, satışlarda takip ettiği vade politikasını ilişkili kişi ve kurumlara uygulamıyor ve daha esnek davranıyorsa, transfer fiyatlandırması açısından durumun irdelenmesi ve vade farkı uygulamasına başvurularak, vade esnekliği dolayısıyla sağlanan finansman kolaylığı vergilendirilmelidir.

Bu bağlamda bir diğer husus da, fiyat farkı uygulamasıdır. Özellikle holdinglerde ana şirket tarafından bağlı şirketlere belirli dönemlerde kesilen ve holding tarafından sağlanan hizmetleri ücretlendiren faturalar çoğunlukla alınan hizmetin rayicine göre oldukça yüksek olmaktadır. Bu durumun denetçi tarafından tespiti halinde, hizmetin ortalama rayicine denk gelen tutar kadar giderleştirme yapılmalı, kalan tutar ise fiyat farkı uygulaması ile iade edilmelidir.

Gelirler ile ilgili bir diğer konu ise, değerlemelerin ve özellikle faiz gelirlerinden elde edilen gelirlerin doğru beyan edilip edilmediklerini tespit etmektir. Bu bağlamda denetçi işletmenin yabancı para bazındaki tüm işlemlerini incelemeye tabi tutmalı ve dönemsel olarak kur değerlemelerinin doğru yapılıp yapılmadığını muhasebe kayıtları ile karşılaştırarak teyit etmelidir. Ayrıca işletmenin vadeli mevduatta değerlendirdiği likit fonlarında dönem sonuna kadar elde ettiği faiz gelirlerinin banka hesap cüzdanları, defter kayıtları ve muhatap bankalardan istenecek stopaj listeleri ile birlikte karşılaştırmalı olarak doğrulanması gerekir.

Faiz gelirlerinde özellikle yapılan ve genellikle hata olarak algılanan ancak kolaylıkla hileli işleme dönüşebilecek bir uygulama şöyledir. Bazı işletmeler vadeli mevduattan elde ettikleri faiz gelirlerini, vergi kesintisi düşüldükten sonra kalan net tutarları üzerinden gelir tablosuna yansıtmakta ve stopaj usulü ile ödedikleri gelir vergisini ise, dönem beyannamesinde hesaplanan vergiden mahsup etmemektedir. Bunun bir hata olarak kabul edilmesi mümkündür. Ancak yine bazı işletmeler bir

tarafından faiz gelirlerini net tutarları üzerinden kayıtlarına alırken, bir taraftan da gelir vergisini hesaplanan yıllık vergiden mahsup ederek hem dönem gelirini olduğundan düşük göstermekte ve hem de bu şekilde aşınan matrah üzerinden hesaplanan vergiden, yıl içinde stopaj usulü ile ödenen vergileri mahsup ederek ödenecek vergi tutarını da azaltmaktadırlar.

Yine faiz gelirleri ile ilgili sıklıkla hileli işleme başvuru olan bir hususta, vadesi sonraki döneme sarkan faiz gelirlerinin dönemsellik ilkesi gereğince cari dönem sonuna isabet eden kısmına denk gelen gelirlerin gelir tablosuna intikali ve bu gelirlere ilişkin gelir vergisi stopajlarının hesaplanan yıllık vergiden mahsubudur.

Dönemsellik ilkesi gereğince, vadesi sonraki döneme sarkan vadeli mevduatların cari dönem sonuna denk gelen faizlerinin bu döneme gelir yazılması gerekmektedir. Ayrıca vade sonunun, cari dönemin kurumlar vergisi beyannamesinin verileceği zamandan önce olması halinde, yine cari dönem sonuna denk gelen faiz gelirlerine isabet eden stopajların da hesaplanan yıllık vergiden mahsubu mümkündür.

Bu konuda denetçi özellikle hassas olmalı, banka hesap cüzdanları, bankalardan alınacak kesinti listeleri ve defter kayıtlarını bir bütün olarak inceleyerek gerekli doğrulama işlemlerini yapmalıdır.

Her halükârda vadeli mevduattan elde edilen faiz gelirlerinin vergi kesintisi öncesi brüt tutarları üzerinden gelir tablosuna intikali zorunludur. Ancak brüt tutarlar üzerinden yapılan stopajların hesaplanan vergiden mahsubu ihtiyari bir uygulamadır, yani mükellefin tercihinin kalmıştır. İşte bu nedenlerle, vadeli mevduatlardan gelir vergisi kesintilerinin doğru olarak kayıtlara intikal ettirildiğinin mutlaka teyit edilmesi gerekmektedir.

İşletmeler tarafından sıklıkla yapılan bir diğer hile ise, daha önce şüpheli hale gelerek VUK hükümlerine uygun şekilde şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılan alacaklardan, dönem içerisinde sonuçlananlara ait tahsil edilen tutarların Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabına alınması yerine, ilgili müşteriden sipariş avansı alınmış gibi gösterilmesidir.

Konusu kalmayan karşılıkları incelemek isteyen bir denetçi, bu hesap kalemi ile birlikte mutlaka Satışlar, Şüpheli Ticari Alacaklar, Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı ve Karşılık Giderleri hesaplarını da birlikte mütalâa etmelidir. Bu bağlamda işletme hukuk müşavirleri ile yazılı iletişime geçilerek mutlak suretle, açılan davaların tarih, dosya numarası, içeriği ve varsa sonuçlarına ilişkin bir listenin istenmesi gerekmektedir. Denetçi tüm bu belge ve hesapları, defter kayıtları, banka, çek, senet ve sair aktif varlıklar ile birlikte inceleyerek Konusu Kalmayan Karşılıklar gelir hesabının doğrulamasını yapmalıdır.

Şirketin olağanüstü gelir kalemlerinin de yine dikkatli bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu aşamada özellikle olağanüstü gelirlerin neden doğduklarının, olağanüstü gelirlerin tümüyle gelir tablosuna intikalinin yapılıp yapılmadığının ve doğan gelirin olağan mı yoksa olağanüstü mü olduğu konusundaki ayırımın doğru olup olmadığının teyit edilmesi gerekmektedir.

Bu sebeple özellikle banka kayıtları ile satış ve hâsılat kayıtları karşılaştırılmalıdır. Örneğin dönem içerisinde meydana gelen bir hasar dolayısıyla sözleşmeli sigorta kurumundan alınan hasar tazminatının tespiti amacıyla mutlaka banka ve defter kayıtlarının birlikte incelenmesi gerekmektedir. Aynı şekilde dönem içerisinde bir taşıt veya diğer maddi duran varlık kalemlerinden satışlar yapılmış ise, bunlara ilişkin defter kayıtları ile noter satış sözleşmeleri ve banka, çek, senet kayıtları beraber incelenmelidir. Bu işleme paralel olarak özellikle maddi duran varlık satışlarında birikmiş amortismanların doğru hesaplanıp hesaplanmadığının ve amortismanların satış kayıtlarına doğru intikal ettirilip ettirilmediğinin tespiti yapılarak, olağandışı gelir tutarının doğrulaması yapılmalıdır.

Denetçi gelirleri incelerken dikkat etmesi gereken bir diğer husus, vergi kanunları uyarınca istisnaya tabi tutulan gelirlerin gelir tablosunda beyan edilip edilmediğinin tespitini yapmaktır.

Özellikle tüzel kişilere yönelik KVK md.5'te yer alan istisnalar, her ne kadar kurumlar vergisinden müstesna gelir kalemleri olsalar bile, bu gelirlerin mutlak suretle gelir tablosuna tam ve doğru bir şekilde intikal ettirilmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla denetçi örneğin işletmenin sermayesine iştirak ettiği bir kurumdan elde ettiği temettü gelirlerini incelerken, banka kayıtları, muhasebe kayıtları, kurumlar arası yazışmalar ve ilgili iştirake göndereceği teyit yazısı ile, söz konusu temettü gelirinin gerçekliğini, kayıtlara doğru olarak alındığını ve beyannamede doğru yerde gösterildiğini kontrol etmelidir.

Son olarak denetçinin dikkat etmesi gereken bir diğer gelir kalemi, Önceki Dönem Gelir ve Kârları hesabıdır. Denetçi, hasılatları ve bu hasılatlar karşılığında elde edilen nakit, çek ve senet gibi tutarları incelerken, bu gelirler içerisinde önceki dönemlere ait olanlar varsa mutlaka tespitlerini yapmalıdır.

Bu türden bir gelir kaleminin varlığı tespit edildiğinde mutlaka önceki dönem veya dönemlere gidilerek, cari dönem kayıtlarına alınmış olan bu gelirlerin neden kaynaklandığı bulunmalı ve buna göre ilgili dönem beyannamelerine düzeltme verilerek, cari dönemin yıllık beyannamesinde, önceki dönem gelir ve kârları vergiye tabi kazançtan indirim konusu yapılmalıdır.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
Belgesiz satış yapılarak gelirlerin gizlenmesi	Gelir tablosunda görülen satış tutarları ile satış belgeleri, muavin kayıtları ve sevk irsaliyelerinin birlikte kontrol edilmesi
Belgesiz satış dolayısıyla oluşan stok fazlasının aynı iskonto gibi gösterilerek kayıtlardan çıkılması	Gelirlerin doğru tasnif edilip edilmediğinin kontrolü
Faiz ve menkul kıymet gelirlerinin vergi sonrası tutarlardan gösterilirken, gelir vergisi stopajlarının ayrıca mahsubunun yapılması	Banka dekontları ile banka kayıtlarının, faiz ve menkul kıymet gelirleri ile birlikte incelenerek faiz ve menkul kıymet gelirlerinin doğrulanması ve vergi kesintilerinin doğruluğunun teyiti
Vadesi sonraki hesap dönemine sarkan faiz gelirlerinin dönemsellik ilkesine aykırı kaydedilmesi	İlişkili kişilere yapılan mal ve hizmet satışlarının emsale uygunluk yönünden incelenmesi
Şüpheli alacak şartlarını taşımayan alacaklar için karşılık gideri hesaplanması	Dönemsellik ilkesi uyarınca vadesi sonraki döneme sarkan gelirlerden döneme ilişkin tutarların gelir tablosuna aktarılıp aktarılmadığının kontrolü
Şüpheli alacaklardan yapılan tahsilatların konusu kalmayan karşılıklara alınmayıp	Şüpheli alacaklara ilişkin mahkeme belgeleri ile banka, çek ve senet

cari hesaba mahsup edilmesi	kayıtlarının kontrolü
Yasal mevzuata göre istisnaya tabi gelirlerin gelir tablosuna kaydedilmeyerek gizlenmesi	

b- Giderlerin İncelenmesi

Gelir tablosunda yer alan giderler, satış indirimleri, satış maliyetleri, faaliyet giderleri, diğer giderler, olağandışı giderler ve önceki dönem giderlerinden oluşmaktadır.

Giderlerin denetiminde ilk basamağı satış indirimleri oluşturmaktadır. Satış indirimleri satış iskontoları, satış iadeleri ve diğer indirimlerden oluşmaktadır.

Bu gider grubunun denetiminde öncelikle satış faturaları ile cari hesapların karşılaştırmaları yapılmalı ve aynı zamanda Alıcılar hesabı içerisinde iskonto, iade ve indirimlerin olduğu hesaplardan mutabakat yazıları ve cari hesap ekstreleri istenerek karşılıklı kontrol yapılmalıdır.

Özellikle satış iskontolarının denetimi özellik arz eden bir durumdur. İskontolar nakdi olabileceği gibi mal iskontosu şeklinde de olabilmektedir. Bu sebeple denetçi, özellikle ilişkili kişi ve kurumlara yapılan iskontoları inceleyerek, bu iskontolar içerisinde ilişkisiz müşterilere yapılanlardan daha fazla indirim yapıp yapılmadığını ve aynı iskonto olup olmadığını incelemelidir.

Zira ilişkisiz müşterilere nazaran fazladan yapılan iskontolar ve özellikle mal iskontoları yoluyla, finansman ve stok açısından ilişkili kişi ve kurumlara transfer yapılması mümkündür. Bu bağlamda özellikle mal iskontoları ile ilişkili müşterilere malların indirim adı altında bedelsiz transfer edilmesi yaygın uygulanan bir hileyi oluşturmaktadır.

Yine satıştan iadelerin bazıları özellikle ilişkili şirketler arasında vergi matrahını azaltmak amacıyla yapılabilmektedir. Örneğin geçmiş yıllar zararları olan bir şirket,

daha önce mal almış olduğu bir şirkete stoklarından iade faturası keserek, mal almış olduğu şirketin brüt satış hasılatının azalarak vergi matrahının aşınmasını sağlamakta, ayrıca kendi kârını da geçmiş yıllar zararlarına mahsup imkânı olduğu için vergi yükü ile karşılaşmamaktadır. Denetçi özellikle bu türden durumlara karşı hazırlıklı olmalı, denetlediği işletmenin ilişkili kişileri ile olan mal, hizmet ve para akışlarını sıkı bir şekilde kontrol altında tutmalıdır.

Diğer indirimler kaleminin denetiminde de yine satış indirimleri grubunun denetim yöntemleri hâkimdir. Zira bu hesapta tıpkı satıştan iadeler veya satış iskontoları gibi ilişkili kişiler arasında transfer ve vergi ayarlamalarının yapılmasına olanak veren bir hesaptır.

Satışların maliyeti hesabı özellikle denetlenmesi gereken ve belki de denetçinin denetim zamanını en çok alan hesap grubudur.

Satışların maliyeti hesabı, Satılan Mamul Maliyeti, Satılan Ticari Mallar Maliyeti, Satılan Hizmet Maliyeti ve Diğer Satışların Maliyeti hesaplarından oluşmaktadır.

Bu hesabın denetiminde hizmet maliyeti, ticari mallar maliyeti ve diğer satışların maliyetini doğrulamak nispeten kolaydır. Ancak satılan mamuller maliyetinin doğrulaması işlemi tüm bir dönemi tafsilatlı olarak incelemeyi gerektiren girift bir işlemdir.

Satılan mamuller maliyetinin denetiminde öncelikle işletmenin üretimini yaptığı mamullerin üretim safhalarının ve üretimde kullanılan hammadde ve yardım maddelerin denetçi tarafından öğrenilmesi ve özümsemesi gerekmektedir.

Bu aşamanın tamamlanmasının ardından işletmenin üretim yaptığı sektör ve mamuller itibarıyla faaliyet gösterdiği bölgenin ticaret ve sanayi odaları tarafından açıklanan fire oranlarının bilinmesi gerekmektedir.

Bir sonraki aşamada ise, mamulün bünyesine sonradan giren giderlerin ve dolaylı maliyetlerin tespit edilmesi gerekmektedir.

Tüm bu işlemlerin bir proses içinde yapılması ile birlikte, işletmenin dönem başı mal mevcudu, dönem içi alışlar ve dönem sonu mal mevcudunun tespiti ile dönem içi üretim maliyetlerinin tespiti yapılabilir.

Bu amaçla denetçi, bir önceki dönemin stok sayım tutanakları ile kapanış ve açılış kayıtlarının doğrulamasını yapmalıdır. Ayrıca dönem içerisinde üretimin bünyesine giren tüm girdi ve giderlerin tek tek belge kontrolü ve kayıtlar üzerinde eşleştirilmesi ile doğrulamalarının yapılması gerekmektedir. Bu işlem yapılırken özellikle stok alımlarının yapıldığı tedarikçilerin vergi kaydının ve mükellefiyetlerinin olup olmadığının tespiti karşıt incelemeler ile yapılmalı, alımlar içerisinde dönemin satış maliyetlerini şişirecek sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmalıdır.

Denetçi ayrıca işletmenin depo kayıtları ile alım belgelerini, işletmenin defter kayıtları ile karşılaştırmalı, ayrıca tedarikçilerden doğrulama amacıyla mutabakat mektupları ve ekinde cari hesap dökümlerini almalıdır.

Denetçinin tüm bu işlemleri doğrulamasının ardından işletmenin kullandığını beyan ettiği stok değerlendirme yöntemini kullanarak, dönem başı stoktan itibaren tüm üretim ve satış maliyetlerini doğrulaması gerekmektedir. Bu aşamada özellikle randıman hesaplamaları yapılarak işletmenin sattığı görülen malların üretiminde stok değerlendirme yöntemine ve üretim reçetelerine sadık kalıp kalmadığı teyit edilmelidir.

Denetçi ayrıca mal satışı yapılan müşterilerle de mutabakat yaparak, ilgili malları teslim alıp almadıklarını teyit etmeli ve ambar çıkış kayıtları ile satış faturaları ve sevk irsaliyelerini bir bütün halinde doğrulamalıdır.

Tüm bu işlemlerin yanı sıra mamul bünyesine girmesi VUK tarafından zorunlu tutulan mamule isabet eden işçilik, genel üretim giderleri gibi unsurlar ile, mamullerin ve hammaddelerin ithali halinde, mallar işletme deposuna girinceye kadar maliyete yüklenmesi gereken harcamaların kayıtlara doğru intikal ettirilip ettirilmediği tespit edilmelidir. Keza mamul maliyetine dahil edilmesi gereken vade farkı, fiyat farkı gibi unsurların maliyet ile ilişkilendirilip ilişkilendirilmediği veya

mamul maliyetine verilmesi ihtiyari olan gider unsurlarının maliyet dahil edilip edilmediğinin de belge bazında kayıtlar ile doğrulanması gerekmektedir.

Dönem boyunca bu işlemlerin belirli periyotlar halinde incelemesi sürekli bir biçimde yapılmalıdır. Dönem sonunda ise denetçinin de hazır olduğu bir zamanda mutlaka dönem sonu stok sayımı yapılarak tutanak altına alınmalıdır. Bundan sonra denetçinin yapacağı işlem, üretilen malın maliyetinin doğru tespit edildiğini teyitten sonra, dönem başı stok ve dönem içi alış toplamından dönem sonu stok rakamını çıkararak satılan mal maliyetini tespit etmek olacaktır.

Satış maliyetlerinin bu şekilde denetiminin yanında, faaliyet giderlerinin de denetimi oldukça önem arz etmektedir.

Faaliyet giderleri denetlenirken özellikle bu giderler içerisinde mal maliyetine dahil edilmesi zorunlu olan giderlerin olup olmadığı, bunun yanı sıra maddi duran varlıkların değerini arttırıcı olması dolayısıyla ilgili aktifleştirilmesi gereken harcamaların bu gruba ait hesaplara gider olarak kayıt edilip edilmedikleri kontrol edilmelidir. Bu bağlamda, gider hesaplarının muavin dökümleri alınarak belge bazında kontrol yapılarak giderler doğrulanmalıdır.

Faaliyet giderlerinin denetiminde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise belgesiz giderler ile işletmeye ait olmayan giderlerin bu hesaplar içerisinde yer alması olasılığıdır. Belgesiz giderlerin denetiminin yapılabilmesi için, faaliyet giderleri içerisinde görülen tüm hesapların muavin dökümleri ile bu muavinlere esas gider vesikalarının karşılıklı kontrolü gerekmektedir. Bu kontrol sonucunda gider hesaplarında kalan bakiyeler tespit edildiğinde bu bakiyelere ilişkin belge olup olmadığının tespiti gerekir.

İşletmeye ait olmayan giderlerin tespiti içinde yine evrak bazında inceleme yapılması gerekecektir. Özellikle işletme sahipleri veya yakınlarına ait olan harcamaların faaliyet giderleri içerisinde dâhil edilmeleri ve katma değer vergilerinin indirim konusu yapılmaları sıklıkla rastlanan bir durumdur. Bu türden harcamaların tespiti için belge incelemesi ve tediye kontrolü yapılmalıdır.

Faaliyet giderleri denetlenirken aktifleştirme sınırının üstünde olmasına karşın giderleştirilen amortisman tabi iktisadi kıymet bulunup bulunmadığı da tespit edilmelidir. Bu tespiti yapmak için, ilgili hesabın muavin dökümü ile muavinde görülen belgelerin karşılaştırılması yapılmalıdır. Ayrıca mümkünse maddi duran varlık sayımının yapılarak amortisman listeleri ile karşılaştırılması da sonuca ulaşmayı sağlayacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta ise şudur. Amortisman tabi iktisadi kıymetlerin tutarlarının belirlenmesinde, iktisadi ve teknik olarak bütünlük arz eden kıymetlerin bir bütün olarak değerlendirilmesi ve buna göre aktifleştirme sınırının üzerinde kalan kıymetlerin duran varlık hesaplarına alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, örneğin bir bilgisayar alımında bilgisayara ait tüm parçaların ayrı kalemler halinde alış vesikasında gösterilmesi durumunda, bu parçaların her biri ayrı değerlendirilerek aktifleştirme sınırının altında kalanların giderleştirilmesi yanlış olacaktır. Bilgisayarın kurulumunda ve çalışmasında rol oynayan bu parçalar iktisadi ve teknik bütünlük anlamında bilgisayarın birer parçası olduğundan faturanın toplam tutarı üzerinden hareket edilerek iktisadi kıymetin aktifleştirilip aktifleştirilmeyeceğine karar verilmelidir.

Diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararların da denetimi oldukça önemlidir. Bu gider grubu içerisinde özellikle Kambiyo Zararları, Karşılık Giderleri ve Reeskont Faiz Giderleri hesaplarının dikkatle incelenmesi gerekmektedir.

Kambiyo zararlarının denetiminde kur değerlemelerine ilişkin fiş dökümleri ile dövizli tutarların ait oldukları para cinslerinden tespitlerinin yapılması ve bu tutarlar ile değerlemeye esas kur tutarlarının matematiksel hesaplaması yapılarak, değerlemelerin doğrulaması yapılmalıdır. Bu işlem sırasında değerlemeye esas kur olarak borsa rayici, yoksa Maliye Bakanlığı tarafından ilân olunan kurların baz alındığının ivedi olarak teyidi gerekmektedir.

Karşılık giderleri hesabının incelenmesi sırasında, şirket hukuk müşavirleri iletişime geçilerek, şirketin şüpheli ticari alacak konumundaki hesaplarına ilişkin dava dosya numaraları, dava tutarları, dava tarihleri ve varsa dava sonuçları istenmelidir. Bu işlem denemeden önce, dava konusu edilen alacakların VUK hükümleri uyarınca şüpheli ticari alacak niteliği taşıyıp taşımadıkları tespit edilmelidir. Bu tespit için

dava konusu alacaklara ilişkin cari hesap muavinleri alınarak, alacakların hasıllata dayanıp dayanmadıkları tespit edilmelidir.

Bu işlemin ardından şüpheli alacakların muhasebe kayıtlarında doğru işlenip işlenmediği, ayrılan karşılıkların hasıllata dayanan alacaklara karşılık olarak ayrıldığı, karşılık ayrılan alacaklar için teminat alınıp alınmadığının, alacağın şüpheli hale geldiği dönemde karşılık ayrılıp ayrılmadığının ve her şeyden önce alacakla ilgili dava ve icra safhasına geçilip geçirilmediğinin doğrulamaları yapılmalıdır.

Reeskont faiz giderlerinin incelenmesinde ise, bakılması gereken temel husus, borç senetleri ile birlikte alacak senetlerinin de reeskonta tabi tutulup tutulmadığı olmalıdır. Yine bu giderlerin teyidi yapılırken, reeskont hesabı içerisine vadeli çeklerin alınıp alınmadığının, eğer vadeli çek var ise bunların kanunen kabul edilmeyen giderlere dahil edilip edilmediğinin doğrulamaları yapılmalıdır.

Ayrıca reeskont gideri hesaplanan borç senetlerinin içerisinde ticari faaliyete dayanmayan senetlerin olup olmadığı, bu türden senetler var ise bunlara isabet eden reeskont tutarının kanunen kabul edilmeyen giderlere alınıp alınmadığı kontrol edilmelidir.

Bu işlemlerin ardından TL borç senetleri TCMB kısa vadeli avans oranının ve döviz borç senetleri için LIBOR faiz oranının uygulanıp uygulanmadığı tespit edilmelidir. Bu tespitin ardından reeskont hesaplamalarının matematik doğrulaması yapılarak, aşağıda belirtilen formül uyarınca hesaplamasının doğru yapılıp yapılmadığı tespit edilmelidir.

Reeskont formülü: $F = A - (A \times 36000 / (36000 + n \times t))$

Finansman giderlerinin denetiminde, bu giderler ağırlıklı olarak yabancı kaynak kullanımını sonucu oluştuğundan, bu kullanımlara ilişkin kredi, borçlanma veya finansal kiralama sözleşmelerinin edinilmesi ve bu sözleşmelerde görülen taksitlere tekabül eden faizler ile finansman giderlerinin muavin dökümünün karşılaştırılması gerekir.

Finansman giderlerinin denetiminde özellikle, duran varlık iktisabı veya yatırımlar ile ilgili yatırım dönemi olarak, varlığın ilk iktisap yılı sonuna kadar kullanılan kaynaklara ilişkin kaynak maliyetlerinin aktifleştirilip aktifleştirilmediği denetlenmelidir. Örneğin banka kredisi ile iktisap edilen bir taşıt için ödenen kredi faizlerinin, taşıtın iktisap yılı sonuna kadar olan tutarlarının finansman giderlerine değil, taşıtın maliyet bedeline dahil edilmesi gerekmektedir.

Diğer olağandışı gider ve zararların denetimi ise birçok yönden bakılması gereken bir süreçtir. İşletmelerin bir bölümü bu hesap içerisinde özellikle kanunen kabul edilmeyen giderlerini takip etmektedirler. Bunun haricinden maddi duran varlık satış zararları ile beklenmeyen ve işletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili olmayan bazı giderler de bu hesapta izlenir.

Bu hesabı denetleyen bir denetçi, öncelikle bu hesabın muavinini alarak, muavine esas belgeleri kontrol etmek suretiyle bu giderler içerisinde, başka bir gidere ait harcama olup olmadığını tespit etmelidir.

Diğer olağandışı gider ve zararlar hesabı içerisinde kanunen kabul edilmeyen giderlerin takibi edilmesi halinde denetçi, bu hesabın muavininden hareketle özellikli durumları tespit etmeli ve bunları takibe almalıdır. Örneğin, dönem kazancından indirimi belirli şartlara bağlanmış olan bağış ve yardımların bu hesap içerisinde takibe alınarak, dönem sonunda kazancın çıkması halinde belirli şartları sağlayarak indirim konusu yapılıp yapılmadığının tespiti gerekir.

Ayrıca duran varlık satış zararı gibi durumlarda satış zararının doğru hesaplanıp hesaplanmadığının da satış faturası, satış sözleşmesi, amortisman tablosu ve muhasebe kayıtlarından bir bütün halinde teyidi gerekir.

Yine GVK ve KVK açısından gider olarak yazılması mutad olmayan cezalar, gecikme zam ve faizleri gibi ödemelerin ödeme dekontlarından tespit edilerek kanunen kabul edilmeyen giderlere dahil edilip edilmediğine de bakılmalıdır.

Önceki Dönem Gider ve Zararları ise, bir önceki döneme ait olan ancak cari döneme kayıt edilen giderleri kapsamaktadır. Dönemsellik ilkesi gereğince önceki dönemlere

ait giderlerin cari döneme ait gelirlerden düşülerek kazancın azaltılması mümkün değildir. Bu nedenle bu türden giderlerin kayıtlara intikal ettirildiğinin tespiti halinde ilgili tutarların mutlaka kanunen kabul edilmeyen giderler ile ilişkilendirilmesi sağlanmalıdır.

Yapılabilecek Bazı Muhasebe Hileleri	Uygulanabilecek Denetim Yolları
S.M.İ.Y.B. temin edilerek maliyet ve giderlerin şişirilmesi	Satış iskonto ve indirimlerinin satış belgeleri ile birlikte kontrolü
Satış indirimlerinin gerçek tutardan fazla gösterilerek dönem gelirlerinin düşürülmesi	Stok değerlendirme yöntemlerinin kontrolü ve satış maliyetlerinin tespitinde değerlendirme yöntemine göre hesaplamaların doğrulanması
Satış maliyetlerinin yükseltilmesi için stok değerlendirme yönteminin değiştirilmesi	Fire ve randıman oranlarının kontrol edilmesi suretiyle fire tutarlarının doğru ayrılıp ayrılmadığının kontrolü
Normal üretim prosesinin üzerinde fire ayrılarak dönem maliyetlerinin yükseltilmesi	Amortisman giderlerinin amortisman listeleri ile kontrolü
Normal amortismandan azalan bakiyeler yöntemine geçilerek giderlerin şişirilmesi	Satış maliyetlerinin muavin bazında incelenerek maliyetin bünyesine giren kalemlerde maliyet tespitinin VUK hükümlerine uygun yapıp yapılmadığının tespiti
Maliyet bedeline girmesi mevzuat açısından zorunlu olan kalemlerin giderleştirilmesi	Giderlere ilişkin belge incelemesi yapılarak giderlerin doğrulanması
Belgesiz giderlerin kayıtlara alınması veya işletmeye ait olmayan harcamaların işletmeye gider olarak kaydedilmesi	
Önceki döneme ait gider ve zararların cari döneme gider olarak kaydedilmesi	

BEŞİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE HİLELERİNE KARŞI ALINABİLECEK ÖNLEMLER

5.1. İŞLETME İÇİ ÖNLEMLER

Muhasebe hilesi ile mücadele denetçi tarafından tek taraflı yürütülebilecek bir süreç değildir. Bu süreç içerisinde başta işletme yönetimi olmak üzere, hileden etkilenen veya etkilenme olasılığı olan tüm tarafların denetçiye yardımcı olmaları gerekir. Bu sebeple muhasebe hileleri ile mücadelenin bir ayağı işletme içi önlemler alınmasıdır. Bu önlemleri alabilecek şirket içi en etkili organ şüphesiz anonim şirketlerde genel kurul tarafından yetkilendirilen yönetim kurulu, limited şirketlerde ise ortaklar kuruludur.

"Denetim bir yönüyle işletme yönetiminin iddialarının test edilmesi şeklinde yorumlanabilir. İşletme yasal yönetim organı (Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu, Limited Şirketlerde Müdürler Kurulu, Mükellef gibi) işletmenin belirli dönemlerde mali tablolarını düzenlemekle görevlidir. Yönetim, işletmenin mali tablolarını yayınladığında işletmenin ekonomik, mali durumu, likiditesi, kârın kaynakları hakkında bir bildiriminde veya iddiada bulunmaktadır. Bu iddialar genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve mali tablo düzenleme ilkelerine ve işletmenin hukuki statüsüne uygun şekilde mali tablolara yansımaktadır."¹⁰⁸

Şirket yönetim organı yürütmekle mükellef olduğu bu görevi yerine getirmekte birden fazla önlemi içeren çok yönlü bir mücadele programı hazırlamalı ve hem iç denetim, hem de dış denetim ile organize bir şekilde çalışarak hileyi engellemelidir. Yönetimin ancak bu şekilde niyetini ortaya koyması ile esas sorumluluklarından olan işletmenin gerçek durumunun beyanını sağlayan mali tabloların doğruluğu paydaşlarca güvenilir sayılabilir.

¹⁰⁸ Kaval, a.g.e., s.71.

İşletme yönetiminin hile ile mücadelede hem iç yönetim prosedürleri ve hem de iç denetim etkinliği açısından açık ve amaca yönelik bir yönetim biçimi geliştirmesi, aynı zamanda da dış denetime karşı şeffaf ve yardımcı olması gerekmektedir.

Ancak bu yöntem bir sıraya koyulduğunda önceliğin, işletmenin yönetim prosedürlerini hileyi caydırıcı önlemlere göre düzenlemesine verilmesi daha sağlıklı olacaktır.

Bu bağlamda, yönetimin esas görev ve sorumluluklarından biri, işletmenin hile risk değerlendirmesini yapmak, bunları önleme faaliyetlerini hayata geçirecek politika ve prosedürleri oluşturmak ve izlemektir.

"Hile riskini azaltmanın yol haritasında üç ana bölüm bulunmaktadır:

- Hile riskinin tanımlanması ve ölçülmesi,
- Tanımlanmış risklerin gerçekleşme olasılığını azaltacak adımların atılması,
- İç kontrol ve diğer caydırıcı önlemlerin alınması."¹⁰⁹

İşletme yönetiminin hile riskini belirlemede yukarıdaki önlemleri, işletmenin faaliyette bulunduğu ülke ve sektör şartlarını da göz önünde bulundurarak bir bütün halinde mütalâa etmesi ve hile önleyici politikaları bu şekilde oluşturması, riskin azaltılması adına daha faydalı olacaktır.

İşletme yönetiminin hile ile mücadelede ilk adımı kurumsal yönetim ile hile riskini mümkün olan en alt seviyeye düşürmektir. Kurumsal yönetimin temel ilkeleri olan eşitlik, şeffaflık, sorumluluk ve hesap verebilirlik ilkelerinin başta yönetim olmak üzere, işletme sathında tüm bölümlere ve çalışanlara kabul ettirilebilmesi, hile riskinin azaltılmasında yapı taşı görevi görecektir.

Bu açıdan bakıldığında, engelleme, caydırma ve tespit önlemini birleştirerek hile riski azaltılabilir. Çünkü hilenin gizli anlaşma ve yanlış belgelendirmeye bağlı olarak tespit edilmesi zordur. Hileyi engelleme ve caydırmaya odaklanma daha etkili ve az

¹⁰⁹ Bozkurt, a.g.e., s.416.

masraflıdır. Hileyi engellemek için yönetim tarafından oluşturulan programlar ve kontroller hile fırsatlarını azaltmaya yardımcı olur.

"Hileyi tespit etmek, caydırmak ve engellemek için üç yol vardır:

- i. Yüksek etik kültürü oluşturmak ve korumak,
- ii. Bilinen hile risklerini hesaplamak ve hafifletmek için programları ve kontrolleri yerine getirmek,
- iii. Uygun bir hile gözetme yönetimi geliştirmek."¹¹⁰

Kurum içi etik kurallarının çalışanlara empoze edilmek suretiyle personelin bilinçlendirilmesi gerçekten de hile riskinin azaltılmasında ilk ve en önemli mekanizmayı oluşturmaktadır. Etik kuralların işletme yönetiminin her kademesindeki kişiler tarafından mevki gözetilmeksizin uygulanması, bu bağlamda gerekli mükâfatlandırma ve cezalandırmaların etik kurallar kapsamında ayırım gözetmeksizin uygulanması hile riskinin azalmasında önemli bir rol oynayacaktır.

Etik kuralların sürdürülebilir bir şekilde işletme çalışanlarına benimsetilmesi, yönetim dâhil olmak üzere personele işletme varlıklarının korunmasında muhafazakâr bir bakış açısı sağlayacağı gibi, işletmeye aidiyet duygusunun da bu etik ölçüler içerisinde zikredilmesi işletmenin bütününde sağlayacağı oto kontrol ile hile olasılığı minimize edecektir.

Etik kültürünün oluşturulması ve korunması her ne kadar hile ile mücadelede ilk basamağı oluştursa da, hile riskinin en aza indirgenmesinde her zaman yeterli olamayabilir. Bu sebeple işletme yönetiminin işletme içi şartlar ile birlikte sektörel, ulusal ve gerekirse küresel şartları da bir arada düşünerek işletmede hile yapılabilecek olası fırsat alanlarını tespit etmesi, bu alanlardaki hile risklerini değerlendirmesi ve buna göre riskin derecesi dikkate alınarak denetim programlarını oluşturması için gerek iç denetim ve gerekse dış denetime yol göstermesi gerekmektedir.

¹¹⁰ Emir, **a.g.m.**, s.92.

İşletme yönetimi tarafından alınabilecek önlemlerin uygulanmasında başyardımcı teknoloji ve bilgi sistemlerinin etkin kullanımı olmalıdır. Bu bağlamda işletmenin kamera sistemi ile izlenmesi, işletme bilgi işlem ünitelerine eklenebilecek özel denetim programları ile işletme kayıtlarının işletmenin faaliyetlerine ve sektörüne göre belirli dönemlerle taranarak risk içeren hesapların veya hesap gruplarının tespit edilmesi bu önlemlerden ilk akla gelenler olarak sayılabilir. Keza işletme yönetim kurulu içerisinde görev dağılımı yapılmak suretiyle satın alma ve satış gibi stratejik bölümler bizzat yönetim kurulunun takibine verilebilir. Bu amaçla yönetim kurulu tarafından kullanılacak özel yazılımlar ile işletme deposunda meydana gelen hareketler sıkı bir şekilde takip edilebilir. Böylece depodaki giriş çıkış hareketleri belirli dönemler itibariyle işletme muhasebe kayıtlarıyla ve işletmenin üretim ve satış süreçleri ile karşılaştırılmak suretiyle hile olasılığının azaltılmasına çalışılabilir.

Hile ile mücadelede işletme yönetimine düşen bir diğer önemli görev de, işletmenin organizasyon yapısının sağlıklı bir şekilde oluşturulmasıdır. Bu görev aslında bir işletme için her şeyin başlangıcı demektir. Zira organizasyon yapısı bir işletmenin iskeleti demektir. İşletme içi bölümlerin, görev ve sorumlulukların doğru tanımlanması ve hiyerarşik yapılanmanın amaca uygun şekilde kurgulanması iskeletin doğru şekilde oturmasını ve düzgün çalışmasını sağlayacaktır.

İşletme yönetimi hile ile mücadelede almış olduğu önlemleri uygulamada ve hile olasılığını en aza indirgemede mutlaka iç denetim bölümünü etkin bir şekilde kurgulamalı ve organizasyon yapısı içerisinde iç denetimin yerini belirleyerek, gerekli yetki ve sorumluluk ile donatmalıdır.

Nitekim hile ile mücadele etkili olabilmenin en temel yollarından biri etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulmasından geçmektedir. Her ne kadar işletme yönetimi hileyi en aza indirebilmek için önlemler alsın da, bu önlemlerin etkili bir biçimde ve süreklilik arz eden şekilde uygulanabilmesi, böylece işletme varlıklarının korunması, işletme mali tablolarının önemli bir hata ve hile içermeyecek şekilde tanzim edilebilmesi etkin bir iç kontrol sistemi ile mümkündür.

"Etkin bir iç kontrol sisteminin tesisi için gerek ve yeter şart, yönetimin desteğinin sağlanması ve uygulamada görevlerin ayrılığı ilkesine sadık kalınmasıdır. Etkin bir iç kontrol sistemi bu iki temel taşın üzerine oturtulacaktır."¹¹¹

Bu aşamada işletme yönetiminin geniş bir vizyon ile düşünmesi gerekmektedir. Genellikle iç denetim hizmetinin sağladığı faydalar ve kazanımlar ile bu hizmetin maliyetinin gerçekleşmeleri arasındaki vade farkı, işletme yönetimlerinin iç denetim ve iç kontrol sisteminin fayda maliyet analizinde hata yapmalarına neden olmaktadır. Bu hata neticesinde iç denetim faaliyetlerinin kısıtlanması yoluna gidildiğinden iç kontrol sistemi sağlıklı tesis edilememekte ve iç denetim bölümü görevini etkin bir biçimde yerine getirememektedir. Özellikle ülkemizde orta ölçekteki işletmelerin yaşadıkları büyüme zorluğunda veya büyük ölçekli aile şirketlerinin kurumsallaşma sürecinde çektikleri zorluklarda bu durumun oldukça etkili olduğunu söylemek abartı olmaz.

İç denetim bölümünün ve iç kontrol yapısının sağlıklı bir şekilde tesisi bir yandan muhasebe hilelerinin önemli ölçüde engellemesini sağlayacakken, diğer yandan da işletme varlıklarının korunmasını ve yönetimin yatırım ve yönetim konularında yönlendirilmesini sağlayacaktır.

İç denetimin hileyi engellemedeki konumu gerçekten çok önemlidir. İç denetim bölümünün sağlıklı bir şekilde tesisi ve yönetimin tam desteği sistemin çalışmasında başlama noktasını oluşturmaktadır. Bu aşamadan sonra iç denetimin yapması gereken, yönetim ile birlikte değişen şartlara uyum sağlayabilecek etkili bir iç denetim prosedürü uygulamak olacaktır. Bu bağlamda iç denetim bölümünün geleneksel yöntemlerin dışında yeni ve değişime açık yöntemlere başvurması denetimin etkinliği açısından önemlidir.

Zira değişen ekonomik ve sosyal şartlar çerçevesinde iç denetimin rolü de değişmiş ve geleneksel yöntemlerin ötesinde ve fakat bu yöntemleri de kapsar şekilde risk odaklı denetim ön plâna çıkmıştır.

¹¹¹ Kadir Dabbaoğlu, "İç Kontrol Sistemi", **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMM Yayınları, Temmuz-Ağustos 2007, Sayı: 82, s.160-161.

Risk odaklı iç denetim, işletmelerin risk profillerinin belirlenmesi, denetim sürecinin işletmenini risk profiline göre şekillendirmesi ve denetim kaynaklarının buna göre tahsis edilmesi esasına dayanır ve denetimin etkinliğini arttırmayı amaçlayan bir denetim yaklaşımıdır.

"Geleneksel ve risk odaklı iç denetim arasındaki farkı gösteren bazı temel özellikleri ele alırsak;

Geleneksel iç denetimin özellikleri

- i. Yıllardır ‘‘Önceden belirlenmiş’’ denetim programları kullanılmaktadır.*
- ii. Yapılan denetimler artık rutinleşmiştir.*
- iii. Kullanılmakta olan denetim sistemi sıkıcı ve kolay bir çalışmadır.*
- iv. Raporlar olası çözümler önermeksizin sadece sorunlara işaret etmektedir.*

Denetime getirilen bu yaklaşım;

- i. Tepkisel,*
- ii. Olay sonrası*
- iii. Devamsızdır ve*
- iv. İç denetçiler stratejik planlama inisiyatiflerin gözlemcileridir.*

Risk odaklı iç denetimin özellikleri

- i. Yeniden şekillendirilen denetim programları işletmenin faydalanacağı şekilde kullanılır ve gelenek haline getirilir.*
- ii. Risk konularını bulmak için yüksek seviyedeki Risk odaklı iç denetim gerçekleştirilir.*
- iii. İş risk denetimi kurumun ortaklığıyla yapılır.*
- iv. Raporlarda başarılı uygulamalar, etkinlik ve değer katılan hizmetler ele alınır.*

Denetlemeye yönelik bu yaklaşım,

- i. Zorlayıcı*

- ii. *Gerçek zamanlı*
- iii. *Risk odaklı iç denetim ve*
- iv. *Denetçiler stratejik planlamada katılımcıdır.*"¹¹²

Bu haliyle risk odaklı denetim yaklaşımının unsurlarını şöyle özetleyebiliriz.

Risk odaklı denetim, risklerden tamamen sakınılması yerine risklerin etkin bir biçimde ölçümü ve kontrolü sayesinde, özkaynak büyüklüğü ile orantılı bir biçimde taşınabilecek risklerin üstlenilmesi ilkesine dayanır. Dolayısıyla, bu yaklaşımda denetçiler; işletmelerin başlıca risklerine, bu riskleri yönetebilmesini ve kontrol edebilmesini sağlayan risk yönetim sistemlerine odaklanmaktadır.

Etkin bir risk odaklı iç denetim sürecinin uygulanabilmesi için, öncelikle denetim amaçlarının ve bu amaçlara karşı olan risklerin açıkça tanımlanması gerekmektedir. Diğer taraftan, riske odaklı iç denetim; kanunlar, düzenlemeler, risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim sistemleri ile yönetim uygulamalarının değerlendirilmesinde kullanılan denetim prosedürleri ile desteklenmelidir. Buna göre, denetçiler, denetim planlamasını, şirketin büyüklüğü, risk profili ve faaliyetlerine uyacak şekilde yapmalıdır.

"Öte yandan, risk odaklı iç denetim şirketlerde, öncelikle etkin bir risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin kurulmasını, yönetim bilgi sistemlerinin güçlendirilmesini ve uygunluk değerlendirme birimlerinin oluşturulmasını, yani işletmelerin örgütsel yapılarının yeniden düzenlenmesini gerektirir. Diğer taraftan, şirketler risk yönetimi ve iç denetim birimlerinde çalıştırılacak personelin seçimi ve eğitimi gibi hususlara da gereken önemi vermelidirler. Bunun yanı sıra, şirket çapına kurumsal yönetim standartlarının belirlenmesi, sorumlulukların ayrılması, etkin politika ve prosedürlerin saptanması ve uygulamaya konması gerekmektedir."¹¹³

Dolayısıyla risk odaklı iç denetim, hem işletmenin örgütsel yapısı üzerindeki düzenleyici etkileri, hem yetki ve sorumluluklarının ayrılması, hem de yönetsel

¹¹² Kurnaz, Çetinoğlu, **a.g.e.**, s.84-85.

¹¹³ Kurnaz, Çetinoğlu, **a.g.e.**, s.87.

davranışların kurumsal nitelik kazanmasına yönelik faydalarından ötürü iç kontrol sisteminin temelini oluşturmaktadır.

Ayrıca yönetime danışmanlık yapması, risk alanlarının değişken şartlara uyumlu bir şekilde belirlenebilmesi gibi faydaları ile de uygulanması gereken bir yöntemdir.

Muhasebe hilelerini engellemek amacıyla işletme içinde alınabilecek önlemlerden biri de muhasebe sisteminin hileye ket vurabilecek şekilde organize edilmesidir. Bu bağlamda işletme içi bilgi ve belge akışının belirli prosedürlere ayrılması, görev ve yetki ayırımlarının belirlenerek, işletme fonksiyonlarının gerçekleştirilmesi aşamalarının yönetmeliklerle kurumsal bir çerçeveye oturtulması, işletme faaliyetlerinin kurumsal kaynak kullanım programları (ERP) ile izlemeye alınması faydalı olacaktır.

5.2. İŞLETME DIŞI ÖNLEMLER

5.2.1. Yeminli Mali Müşavirler Tarafından Alınabilecek Önlemler

3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nun 12. Maddesi'nde YMM'lerin görev sorumlulukları şöyle belirtilmiştir.

"Yeminli Mali Müşavirler gerçek ve tüzel kişilerin veya bunların teşebbüs ve işletmelerinin mali tablolarının ve beyannamelerinin mevzuat hükümleri, muhasebe prensipleri ile muhasebe standartlarına uygunluğunu ve hesapların denetim standartlarına göre incelendiğini tasdik ederler."¹¹⁴

YMM'lerin yapmış oldukları ve 3568 sayılı Yasa'da belirtilen tam tasdik denetimi, kamu yetkili makamları tarafından yapılan denetim yerine geçmektedir. Bu sebeple YMM'ler tarafından yapılan denetimin birinci önceliği vergi matrahının doğru tespit edilmesini sağlamaktır. Dolayısıyla muhasebe hilelerinin vergi matrahını aşındırmasını engellemek amacıyla YMM'lere önemli görev düşmektedir.

¹¹⁴ 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, md. 12.

Yasadan da aldıkları yetki ile YMM'lerin oluşturacakları denetim prosedürleri, vergi matrahının doğru tespitini sağlayacak, matraha esas teşkil eden defter, kayıt ve belgelerin doğruluğunu tasdik edecek, dolayısıyla mali tabloları doğrulayabilecek bir içerikte olmalıdır.

Bu bağlamda YMM tarafından tam tasdik sözleşmesi yapılan bir kurumun, öncelikle faaliyet konusu ve bulunduğu sektör incelenmeli, buradan hareketle işletmenin sektöründeki konumu ve buna uygun organizasyon yapısı tespit edilmelidir.

Bundan sonraki aşamada işletmenin faaliyette bulunduğu sektörde idare tarafından sağlanan teşvik, istisna ve muafiyetler gibi yasal düzenlemeler ve mevzuattan kaynaklanan diğer özellikli durumların varlığı, işletmenin bu düzenlemeler ile ilişkisi araştırılmalıdır.

Tam tasdik denetimi açısından yapılması gerekli bu ön çalışmanın ardından, işletmenin iç yapısı, evrak işleyişi, üretim süreçleri, muhasebe yapısı, işletmede iç kontrol sisteminin varlığı ve etkinliği araştırılmalıdır.

YMM'lerin tam tasdik denetiminin sıhhati açısından, mümkün olduğunca iç denetim ile istişare içerisinde olması önem arz etmektedir.

YMM'ler tarafından hileyi önlemede yapılabilecek bir diğer işlem ise, karşıt incelemedir. Özellikle işletmenin faaliyetine göre yapmış olduğu mal ve hizmet alımları ile giderlerin işletme aktifine gerçekten girdikleri veya gerçekten işletmede harcanarak giderleştirildiklerinin tespitinde karşıt inceleme etkili bir yöntemdir.

Bu şekilde dönem boyunca YMM tarafından belirlenecek denetim tarihlerinde işletmenin defter, kayıt ve belgeleri üzerinde yapılacak incelemeler ve karşıt incelemeler ile, işletmenin mükellefi olduğu vergilere ilişkin beyannamelerin doğru düzenlenip düzenlenmediği, dolayısıyla matrahın doğru tespit edilip edilmediği denetlenmelidir.

Özetle YMM'ler tarafından etkin bir şekilde yapılan tam tasdik denetimi, özellikle defter, kayıt ve belgelerde derine inilmesini, karşıt incelemeler ile belge tutarlılığının

sağlanması, randıman incelemesi ve stok sayımı ile stokun doğrulanmasını sağlayacağından doğrudan vergi matrahına yönelik, dolaylı olarak da işletmeye yönelik muhasebe hilelerinin engellenmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

5.2.2. Bağımsız Denetim Tarafından Alınabilecek Önlemler

Bağımsız denetçi finansal tablolarda hile, usulsüzlük veya hatadan kaynaklanabilecek önemli yanlışlıkların bulunmadığına dair makul ölçüde güvence sağlamak zorundadır. Bazı konularda takdir hakkının kullanılması, örnekleme yönteminin izlenmesi, iç kontrol sisteminin yapısından kaynaklanan kısıtlamalar ve bağımsız denetçiye sunulan kanıtların çoğunun kesin olmaktan ziyade ikna edici nitelikte olması durumlarında bağımsız denetçi, finansal tablolardaki önemli yanlışlıkların ortaya çıkarılmasına dair kesin bir güvenceye sahip olamayabilir.

Bağımsız denetçi, makul ölçüde güvence sağlayabilmek için, işletme yönetimi tarafından kontrollerin aşılması olasılığını ve hataları tespit etme konusunda etkin olan bağımsız denetim tekniklerinin hile ve usulsüzlükten kaynaklanan riskleri ortaya çıkarmak açısından uygun olmayabileceğini göz önünde bulundurarak, bağımsız denetim süresince mesleki şüphecilik tutumu içerisinde çalışmalarını yürütmek zorundadır.

Bağımsız denetçi, iç kontrol sistemi de dâhil olmak üzere işletme, faaliyet koşulları ve çevresiyle olan ilişkileri hakkında fikir sahibi olabilmek amacıyla risk değerlendirme teknikleri uygular. Bu kapsamda, bağımsız denetçi gerçekleştirmiş olduğu bağımsız denetim çalışmasının bir parçası olarak hile ve usulsüzlükten kaynaklanan önemli yanlışlık risklerini tespit edebilmek amacıyla aşağıda yer alan prosedürleri uygulamak zorundadır:

"a) Yönetimden sorumlu kişiler ve diğer yöneticiler ile görüşerek, yönetimden sorumlu kişilerin, hile ve usulsüzlükten kaynaklanan önemli yanlışlık risklerini tespit edebilmek amacıyla belirlenmiş süreçler ve bu riskleri bertaraf etmek için geliştirilmiş olan kontroller üzerindeki gözetimi hakkında anlayış oluşturur,

b) Bu kapsamda bir veya birden fazla hile ve usulsüzlük riskine ilişkin faktörlerin mevcut olup olmadığını değerlendirir,

c) Analitik inceleme teknikleri uygulanırken tespit edilen olağan dışı veya beklenmeyen ilişkileri dikkate alır ve

ç) Hile ve usulsüzlükten kaynaklanan önemli yanlışlık risklerinin tespitinde faydalı olabilecek diğer bilgileri değerlendirir."¹¹⁵

Bu şekilde bağımsız denetçi, gerekli mesleki özen ve titizliği göstermek suretiyle uygulayacağı denetim yordamları neticesinde, hata ve hileleri tespit ederek, finansal tabloların makul güvenilirlikte olduğunu doğrulamalıdır.

5.2.3. Vergi İdaresi Tarafından Alınabilecek Önlemler

Muhasebe hileleri iki temel amaç etrafında şekillenmektedir. Bunlardan birincisi işletme varlıklarına dönük hileler, ikincisi ise işletme paydaşlarına yönelik hileler.

İşletme varlıklarına yönelik hileler genellikle, işletme çalışanları tarafından yapılan hileler olarak kendini göstermekte olup, işletme yönetimlerinin bu tür hileleri engelleyebilmek için mücadele verdikleri gözlemlenebilir.

İşletme paydaşlarına yönelik muhasebe hilelerinde ise durum daha farklıdır. Bu tür hilelerin yansımaları işletmenin finansal tablolarında görüldüğünden, işletme yönetimlerinin bu tür hilelerde etkin olabildiklerini söyleyebiliriz.

Bu bağlamda işletme paydaşlarına yönelik hileler ağırlıklı olarak bu paydaşlardan biri olan kamuya yönelik hilelerdir. Esas amacı, vergi matrahının doğru tespitini engelleyerek ödenecek vergi tutarını eksiltmek veya mümkünse hiç vergi ödememek olan bu hilelerin işletme yönetiminin haberi olmaksızın yapılması pek olası değildir.

¹¹⁵Eser Sevinç, “Bağımsız Denetimin Amacı ve Genel İlkeleri”, (çevrimiçi) http://ymm.net/blogs/bamsz_denetim/archive/2009/04/10/ba-ms-z-denetimin-amac-ve-genel-ilkeleri.aspx, 10.12.2010.

Peki işletmeler neden vergi kaçırma yoluna gitmektedirler? Son derece girift bir yapıya sahip olan bu sorunun tek bir cevabının olduğunu söylemek güçtür. Ancak genelleyecek olursak; yüksek vergi oranları, vergilemede adaletsizlik, sıklıkla çıkan aflar, işletmelerin kimi zaman yaşadıkları mali sıkıntılar, vergi inceleme oranının düşüklüğü ve politik nedenler gibi nedenler ilk olarak akla gelen cevaplar olmaktadır.

Bu durumda kamunun en önemli gelir kaynağı olan vergi gelirlerinin korunması ve artırılması için vergi idaresine önemli görevler düşmektedir.

Vergileme sistemimizde dolaylı vergi gelirlerinin ağırlığı, vergilemede adaletsizliğe neden olmaktadır. Yine ülke ekonomisinin önemli bir kısmının kayıt altına alınmamış olması, kayıtlı mükellefler üzerindeki vergi yükünü arttırdığından vergilemede adaletsizlik hâsıl olmaktadır. Her iki durumda da mükelleflerin psikolojik olarak haksızlığa uğramalarını hissetmeleri, vergi kaçırmaya ve dolayısıyla vergi matrahını azaltacak şekilde muhasebe hilelerine başvurulmasına neden olmaktadır.

Mükellefleri hile yapmaya iten bir diğer neden de, piyasa şartları ile vergileme arasında uyum olmamasıdır. Özellikle KDV gibi aylık dönemler halinde beyan edilmesi gereken vergilerde, mükellefin satış yaptığı müşteriden yaptığı tahsilât ile vergi ödeme tarihi arasındaki vade farkı, mükelleflerin özellikle belgesiz satış yapma ya da sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanma gibi hileli yollara başvurmalarına neden olmaktadır.

Örneğin üç aylık vade ile satış yapan bir mükellef, bu satışı yaptığı ayı takip eden ayın 26. Günü akşamına kadar beyan etmiş olduğu KDV'yi ödemekle karşı karşıya kaldığında, ya mali imkânları zorlamak suretiyle vergi ödemesi yapmakta, ya vergisini ödememekte ya da sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanmaktadır.

Bu durumun engellenebilmesi adına, KDV beyannamelerinin ödenme süreleri ile mükelleflerin tahsilât süreleri arasında uyum sağlayacak düzenlemelere gidilmesi, vergi kaçırmaya olan talebi önemli ölçüde durduracaktır.

Vergi kaçırmadaki bir diğer önemli etken ise, sıklıkla çıkan vergi afları ve matrah artırımlarıdır. Bu türden uygulamalar vergisini düzenli ödeyen vergi mükelleflerini cezalandırmakla eşdeğer sayılabilir. Nitekim bu tür uygulamaların bir olumsuz etkisi de vergi ödemelerini düzenli yapmayan veya vergi kaçakçılığı yapan mükellefleri uygulamaları konusunda cesaretlendirmesidir.

"Muhasebe hilelerine başvurmak suretiyle vergi kaçakçılığı yapmaya mükellefleri iten bir diğer neden ise vergi denetim oranının düşüklüğüdür. Vergi idaresinin özellikle son yıllarda teknolojik imkânlardan faydalanması hile üzerindeki etkisi açısından olumlu bir gelişmedir. Ancak yine de Türkiye’de vergi denetiminin yeterince etkin olmadığı ileri sürülebilir ve nedenleri olarak şunlar gösterilebilir: Vergi denetim elemanlarının, Maliye Bakanlığı içinde değişik statülere tabi olması ve kendilerine vergi incelemesi dışında da görevler verilmesi, “ idari denetim-vergi denetimi” görevlerinin iç içe geçmesi, yükümlülere ait yeterli veri bankasının oluşturulamaması, denetim elemanlarının memuriyetten ayrılmasının önlenemeyişi. Belirtilen nedenler, denetim planlaması yapmayı, denetimin yaygınlaştırılmasını ve denetimin etkinliğini arttırmayı engellemektedir. Ancak asıl önemlisi servet beyanı ve kaynak sorgulaması gibi incelemenin etkinliğini arttıracak araçların vergi yasalarından çıkartılmasıdır.”¹¹⁶

Bunlar gibi alınacak pek çok önlem ile vergi matrahını etkileyecek şekilde yapılan muhasebe hilelerinin ve dolayısıyla vergi kaçakçılığı ile mücadelede etkinlik sağlanmasına çalışılmalıdır.

¹¹⁶ İlham Küsmenoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Vergi Tarihi 2’nci Kitap 1980’den 2010’a**, Oluş Yayıncılık, Ankara, 2010, s.1458.

5.3. MUHASEBE HİLELERİNE KARŞI DÜNYADA ALINAN ÖNLEMLER

5.3.1. Sarbanes – Oxley Yasası

"Şirketlerin finansal raporlamaları üzerindeki kontrollerin iyileştirilmesini amaçlayan ve aynı zamanda etkin kurumsal yönetimi destekleyen bir çaba olarak görülen Halka Açık Şirketler Muhasebe Reformu ve Yatırımcıyı Koruma Yasası veya diğer adıyla Sarbanes-Oxley yasası, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki borsalarda işlem gören halka açık şirketlerin tamamını kapsayacak şekilde 30 Temmuz 2002'de imzalanmıştır.

Yasanın 302 ve 404 numaralı maddeleri çerçevesinde şirketlerin finansal raporlamaları üzerindeki risklerin belirlenmesi, belirlenen risklere ilişkin kontrollerin dokümente edilmesi ve değerlendirilmesi zorunlu tutulmuş, kontrollerin etkinliğinden şirket yöneticileri direk olarak sorumlu tutulmuştur. Yasa ile birlikte gelen ağır cezai yaptırımlar şirket yöneticileri başta olmak üzere tüm çıkar sahiplerini ve bağımsız denetçileri derinden etkilemiş, yasaya tabi tüm şirketler finansal raporlamaya yönelik iç kontrollerinin iyileştirilmesi için kapsamlı projeler başlatmışlardır."¹¹⁷

"Sarbanes Oxley Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile birincil amaç ABD'de yaşanan şirket ve muhasebe skandallarının ardından kamunun güveninin tekrar kazanılmasıdır. Sarbanes Oxley Kanununun yürürlüğe girmesi ile diğer niyetlenen amaçlar şunlardır;

- *Yatırımcıya doğru, zamanında, detaylı ve anlaşılabilir finansal bilgi sunulmasının sağlanması,*
- *Daha iyi kurumsal yönetimin sağlanması,*

¹¹⁷ Pricewaterhousecoopers, Sarbanes – Oxley Yasası'na Uyum, (çevrimiçi) <http://www.pwc.com/tr/tr/audit/sarbanes-oxley.jhtml>, 30.01.2011.

- Muhasebe Gözetim Kurulu (Public Company Accounting Oversight Board)'nun kurulması ile daha sıkı yaptırımların sağlanması,
- İç kontrollerin daha etkin yapılmasının sağlanması.
- Dış denetim firmaları tarafından desteklenen ve iç denetimden sorumlu Denetim Komitesinin, bağımsız hareket etmesinin sağlanması. (Denetim Komitesi, bağımsız denetçilerin bağımsızlığını destekleyen ve onlara bu konuda yardımcı olan, bunun yanında işletmenin iç kontrollerini ve dış finansal raporlama sürecinin izlenmesinden sorumlu olması amacıyla seçilmiş bir idari komisyondur.)
- Denetim yapan denetçi firmalardan alınabilecek diğer hizmetleri sınırlandırmak amaçlanmıştır.

Ayrıca Kanuna aykırı hareket etmeyi önlemek amacıyla da ağır cezai müeyyideler getirilmiştir."¹¹⁸

5.4. MUHASEBE HİLELERİNE KARŞI ALINABİLECEK DİĞER ÖNLEMLER

Ticaret hacminin sürekli geliştiği ve ticaret yöntemlerinin sürekli yenilendiği günümüz Dünyasında, ticari ve mali işlemlerdeki gelişmelere paralel olarak bir yandan güvenilir finansal raporların önemi sürekli artmakta iken, öte yandan da muhasebe hileleri ve denetim teknikleri durmak bilmeyen bir devinim göstermektedir.

Esasında günümüz Dünyasında yatırımların, ticaretin ve paranın yönünü belirleyen en önemli unsur güven olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan işletmenin durumunu gösteren bir ayna olan finansal raporların berrak ve şeffaf bir biçimde doğruyu yansıtmaları yani güvenilir olması gerekir.

Finansal raporların güvenilirliğinin önündeki en büyük engel olan muhasebe hileleri ise, işletme ile doğrudan veya dolaylı paydaş olan her kesimi alacakları kararlarda

¹¹⁸ Füsun Gökalp, Genel Hatları İle Sarbanes Oxley Kanunu Ve Türkiye'deki Şirketlere Etkisi, Analiz Muhasebe-Finansman Araştırma ve Uygulama Dergisi, Ekim-2005, C.5, Sayı:14, s.108-109, (çevrimiçi) <http://muhasebemerkezi.marmara.edu.tr/analiz14.pdf>, 31.01.2011.

yanılan ve belirli bir zümre dışında her kesimi zarara uğratan bir risk unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aslında muhasebe hilelerinin yöneldiği paydaş kesimi, ülke ekonomisinin ve piyasa şartlarının durumuna göre farklılık göstermektedir. Örneğin gelişmiş piyasa ekonomilerinde muhasebe hilelerinin ana hedefi, yatırımcılar ve piyasalar iken, ülkemizde muhasebe hilelerinin ana hedefi vergi matrahıdır.

Nitekim muhasebe hilesi yapmakta olan pek çok işletmenin, bu tür bir yola başvurmasının esas nedeni, vergi mükellefi olarak vergi kavramına bakışlarındaki çarpıklıktan kaynaklanmaktadır.

Vergi ödevi Anayasamızda Temel Hak ve Ödevler bölümünde düzenlenmiştir. Düzenlenme yeri itibariyle temel vatandaşlık ödevlerinden biri olarak görülmesi, birey ve toplum olarak vergi ödevine hangi gözle bakmamız gerektiğini bize göstermektedir. Düzenlenme yeri itibariyle vergi, temel vatandaşlık ödevlerinden biri ve aynı zamanda vatandaş olmanın ve aidiyetin ana öğelerindedir. Bu açıdan bakıldığında, her şeyden önce tüm vatandaşlara vergi bilincinin aşılması, bu bağlamda verginin ne demek olduğunun, nasıl bir öneme sahip olduğunun ve vergi kaçırmanın esasında hem kaçırana ve hem de tüm topluma karşı suç işlemek olduğunun bilincine tüm vatandaşların varması sağlanmalıdır.

Anayasamızın 73. Maddesinde, herkesin mali gücüne göre kamu harcamalarına katılmak maksadıyla vergi ödemesi gerektiği, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımının maliye politikasının sosyal amacı olduğu belirtilmektedir.

İşte vergi kaçırın kesimlerin vergiye karşı dirençleri bu noktada başlamaktadır. Toplumda vergi bilincinin oluşturulabilmesi için öncelikle uygun zeminin oluşturulması gerekmektedir. Bu noktada en önemli görev kamu otoritesine düşmektedir. Verginin özünde adalet ve hizmet kavramları yer almaktadır. Bu kavramlar uyarınca toplumun bireysel ve kurumsal bazda yapmış olduğu fedakârlıklar neticesinde bir yandan devlet tarafından hizmet sunulması, öte yandan bu yükün Anayasa'ya uygun şekilde herkesin mali gücüne uygun şekilde dağılımının

sağlanması gerekmektedir. Bu noktada vergi türleri ve ülkenin hangi tür vergilerden daha çok gelir elde ettiğini bilmek gerekir.

Bilindiği üzere ülkemizde gelir ve servet üzerinden doğrudan alınan vergilerin tüm vergi gelirlerine oranı, harcama üzerinden alınan dolaylı vergilere nazaran çok daha düşüktür. Bu durum ise vergilemede adalet kavramına taban tabana zıttır. Zira bu haliyle herkesin mali gücüne göre kamu harcamalarına katılması prensibi ihlal edilmektedir. Örneğin asgari ücret ile geçinen bir kişinin almış olduğu bir ekmek dolayısıyla katlandığı KDV ile zengin bir kişinin aynı ekmek dolayısıyla katlandığı vergi yükü aynıdır. Dolayısıyla vergilemede adaletin sağlanabilmesi amacıyla vergi sisteminde değişikliğe gidilerek dolaylı vergilerin toplam vergi yükü içindeki payının azaltılması ve doğrudan vergilerin payının artırılması gerekmektedir.

Vergi matrahının doğru tespitine engel olacak şekilde muhasebe hilelerine başvurulmasının bir diğer nedeni de ekonomideki kayıt dışılıktır. Kayıtlı mükelleflerin toplam mükelleflerin tahminen yarısı olduğu düşünüldüğünde, sistem içerisinde yer alan mükellefler kendilerini istismara uğramış hissetmeleri kaçınılmaz olmaktadır. Bu yetmezmiş gibi, ülkenin ihtiyaç duyduğu vergi gelirlerinin kayıtlı mükelleflerden karşılanması yoluna gidilmesi de vergi yükünün mükellef bazında artmasına ve mükelleflerin vergiye karşı hile uygulamaları içerisine girmesine neden olmaktadır. Bu durumun engellenebilmesi için mutlak suretle kayıt dışı ekonominin minimize edilmesi ve herkesin sisteme dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla bankacılık sisteminin daha aktif hale getirilmesi, kişilerin kayıtlı gelirleri ile orantılı olmayan harcamalarının araştırılması ve denetim oranının yükseltilmesi gerekmektedir.

Mükelleflerin muhasebe hilesine başvurularındaki bir neden de, sık aralıklarla çıkan vergi afları ve ödeme kolaylıklarının mükelleflere verdiği cesarettir. Özellikle vergi afları, çok çeşitli muhasebe hileleri ile vergi kaçırarak mükelleflere, vergi ödevine sadık mükelleflere nazaran önemli avantajlar sağlamaktadır. Aynı zamanda vergisini düzenli ödeyen ve vergi matrahını doğru tespit eden mükellefleri psikolojik olarak rencide eden bir uygulama olmaktadır. Bu türden uygulamalar vergi bilincinin oluşmasını engellediği gibi, bir yandan da vergi adaletini sarsmaktadır.

Bu nedenle vergi idaresinin vergi affi veya ödeme kolaylıkları gibi uygulamalara başvurmaması, bunun yerine vergisini düzenli ödeyen mükellefleri korumak adına bir yandan kayıt dışı ile mücadele etmesi, öte yandan vergi denetiminin yüzdesini ve etkinliğini arttırarak, muhasebe hilelerine ve vergi kaçakçılığına prim vermemesi gerekmektedir.

Mükellefleri muhasebe hilesine başvurmaya iten bir diğer önemli neden ise vergi finansmanı dengesinin kurulamaması olmaktadır. Özellikle aylık dönemler itibariyle alınan KDV beyannameleri mükellefler açısından ciddi sıkıntıları beraberinde getirmektedir.

Aylık dönemler halinde verilen KDV beyannamelerinin ödeme süresi, takip eden ayın 26. günüdür. Yani mükelleflerin bir aya ilişkin yapmış oldukları satışlara ait KDV ile alım ve giderleri dolayısıyla katlandıkları KDV arasındaki farkın, takip eden ayın 26. Günü akşamına kadar mükellefin bağlı olduğu vergi dairesine ödenmesi gerekmektedir.

Kanun sistematığı bunu emretmekle birlikte, piyasa uygulamaları çoğu zaman bu şekilde işlememektedir. Özellikle imalat işletmeleri veya pazarlama işletmeleri gibi işletmelerde vadeli satışlar, peşin satışların birkaç kat üzerinde gerçekleşmekte ve çoğunlukla da satışlara ait KDV, vade sonunda tahsil edilebilmektedir. Bu durumsa mükellefler açısından aylık verilen KDV beyannamesinde büyük bir finansman problemine neden olmaktadır. Örneğin mükellef bir ayda yaptığı satışın KDV dahil bedelini üç dört ay sonra tahsil etmek durumunda kalmasına karşın, bu satışın KDV'sini takip eden ayın 26. Günü akşamına kadar ödemesi gerekmektedir.

Bu durumda, satışın vadesi ile beyannamenin vadesi arasındaki finansal vade farkı mükellefin üzerinde kalmaktadır. Mükellefler sürdürülmesi zor olan bu durumdan kurtulabilmek adına sahte belge temin etmek veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanmak suretiyle muhasebe hilelerine başvurarak vergi matrahını düşürmek ve böylece vergi finansmanını sağlamak yoluna gitmektedirler.

Vergi idaresinin bu durumu engellemek amacıyla mutlaka vergi kanunlarında revizyona gitmesi ve yasal şartları piyasa şartları ile uyumlaştırması gerekmektedir. Bu konuda şöyle bir sistem önerebiliriz.

Yapılacak yasal düzenlemeler ile mükelleflerin bin TL üzerindeki tüm işlemlerini banka kanalı ile yapmaları, çek ve senetlerin mutlak suretle bankacılık sistemi içerisinde tutularak, alınan, verilen, tahsil ve ciro edilen tüm kıymetli evrakın mutlak suretle bankadan alınması ve bankaya verilerek takip edilmesi sağlanmalıdır.

Ayrıca aylık KDV beyannameleri revize edilmeli, beyanname üzerinde yapılan vadeli satışlar ayrıca belirtilmelidir. Yine beyanname üzerinde vadeli satışlar neticesinde alınan çek ve senetlerin vadelerini ve muhatap bankalarını içerir şekilde listeleri alınmalıdır. Böylece beyanname üzerinde vadeli satışlara isabet eden hesaplanan KDV'ler tecil edilmeli, beyan edilen satışlara ait KDV, bunlara ait kıymetli evrakın vade tarihinde vergi idaresi tarafından tahsil edilmelidir.

Bu şekilde oluşturulacak bir sistem, piyasada gayri resmi çek ve/veya senet olarak bilinen belgesiz gelir ve giderlere ilişkin tanzim edilen çek ve senetlerin sistem içerisine alınmasını sağlayacaktır. Ayrıca mükelleflere vergi yükünün finansmanı hususunda rahatlama sağlayacak ve hem de bu şekilde sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanılması başta olmak üzere, vergi matrahına yönelik muhasebe hilelerini çok büyük ölçüde engelleyecektir.

Vergi matrahını korumak amacıyla muhasebe hilelerine karşı mücadele etmek her ne kadar en başta kamu idaresinin görevi olsa da, bu görevin mutlak suretle bağımsız denetim, tam tasdik denetimi ve işletmelerin iç denetimleri ile uyumlu bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

Özellikle işletme yönetimleri muhasebe hilelerine başvurarak vergi finansmanına başvurmak yerine, vergi planlaması yoluna giderek finansman dengesini sağlamaya çalışmalıdırlar. Elbette bunu gerçekleştirebilmek için hem işletme yönetiminin ve hem de işletme personelinin eğitime tabi tutulmaları, işletmelerin aile şirketi statüsünden çıkarak kurumsal yapıya geçmeye gayret etmeleri ve bu amaçla

örgütlenmelerini yeniden düzenlemeleri gerekmektedir. Bu şekilde oluşturulabilecek kurum içi bilinç ve disiplin, yasal düzenlemeler ile mükelleflere sağlanan haklarla birleştirilerek vergi planlaması yapılmalıdır. Bu amaçla örneğin; üretim yapan bir reel sektör işletmesinin mümkünse teşvikli bir bölgeye yatırım yapması, vergi kanunları tarafından sağlanan istisna ve muafiyetlere uymaya çalışması, işletmeye vergi finansmanı açısından ciddi yararlar sağlayacağı gibi, muhasebe hilesi yapılmasını da önleyecektir.

Bu bağlamda, Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca ilişkili kişi sayılan kurumlara ödünç para veren bir şirket, bu işlemi dolayısıyla vade farkı hesaplayarak gelir yazmak ve KDV'ye katlanmak yerine, ilişkili şirketlerin sermayelerine iştirak ederek, KVK. 5. maddesinde düzenlenen iştirak kazançları istisnasından faydalanarak temettü geliri elde etme yoluna gidebilir. Böylece hem geliri yasal düzenlemelere uygun bir şekilde vergiden müstesna olur, hem de KDV'nin şirkete yükleyeceği finansman yüküne katlanılmamış olur.

Dolayısıyla mükelleflerin şirket örgütlenmelerini yeniden yapılandırarak, kurum içi kültür oluşturmaları yoluna gitmeleri, kurumsal yönetimi yönerge ve diğer düzenleyici vesikalar ile yürütmeleri, sistemin devamlılığını tetkik eden, hata ve hileleri sorgulayan iç denetim birimlerini oluşturarak bu birimleri klasik denetim vazifelerinin haricinde işletmeye yöne verecek şekilde kurgulamaları gerekmektedir.

Bu şekilde oluşturulacak bir işletme sistemi, etkin bir vergi planlamasının sağlıklı yürütülmesini sağlayacak kurumsal temelleri oluşturacağından, vergi kaçırmak amacıyla işletmeler tarafından muhasebe hilesine başvurulmasının da önüne geçilmesinde katkı sağlayacaktır.

Hile ile mücadele de diğer aktörler olan bağımsız denetim şirketleri ve Yeminli Mali Müşavirlerin de, hizmetlerini sunarken önceliği sözleşme imzaladıkları mükelleflerin beyan ettikleri finansal raporların ve bunları esas alarak tanzim olunan beyannamelerin doğruluğunu teyit etmeye vermeleri gerekmektedir. Bu aşamada özellikle kamusal bir yükümlülük verilen kamu dışındaki denetim birimlerinin, bir mükellefi hem denetleyip hem de aynı mükellef ile mali ilişki içerisine girmesi

denetimin güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olabilmektedir. Keza Enron skandalı gibi olaylar, bu ilişkinin doğurabileceği derin olumsuzlukları da gözler önüne sermiştir.

Bu sebeple, gerek bağımsız denetim şirketlerinin ve gerekse Yeminli Mali Müşavirlerin, aynı mükellef ile belirli bir süreden fazla çalışılmasına yasal düzenlemelerle engel olunması gerekmektedir. Böylece sağlanacak rotasyonun yanında, denetim süreci içerisinde tespit edilen hile uygulamalarının sonlandırılması veya bu nedenle sözleşmenin denetim birimleri tarafından fesih edilmesi gibi hallerde uğranılacak maddi kayıpların, kamu idaresi tarafından güvence altına alınması gerekmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma boyunca muhasebe hilesinin ne olduğu, karşılaştırılması muhtemel muhasebe hilelerine örnekler verilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde hileye maruz kalması muhtemel hesaplar ve hesap grupları incelenerek, hilenin tespitine yönelik fonksiyonel denetim yordamlarının da paralel olarak açıklanması yoluna gidilmiştir.

Her ne kadar çalışmanın genelinde muhasebe hilesi incelenmiş olsa da, muhasebe hilesinin bizatihi kendisi yasal mevzuatımız tarafından ayrıca tanımlanmalı ve detaylı bir çerçeveye oturtulmalıdır. Bu düzenlemelerin ardından vergi idaresi tarafından yapılması gereken, vergi kaçırmaya neden olan unsurların tespit edilmesi ve buradan hareketle, bir tepki olarak algılayabileceğimiz vergi kaçırmaya neden olan etkilerin giderilmesi olmalıdır. Bu kıstas çerçevesinde vergi idaresi ve kamu tarafından alınabilecek önlemleri şu şöyle sıralayabiliriz.

- Vergi kanunlarında sistematikleşme ve revizyona gidilerek Türk Ticaret Kanunu ile vergi kanunları arasında vergi matrahını aşındırmamak kaydıyla uyumlaştırma sağlanmalıdır,
- Vatandaşlarda vergi bilinci oluşturulmalıdır,
- Vergilemede adalet sağlanmalıdır,
- Vergi tabana yayılmalıdır,
- Vergi afları ve kamu borçlularına sağlanan ödeme kolaylıkları uygulamalarından vazgeçilmelidir,
- Vergi denetimi etkinleştirilmelidir,
- Vergilemede ağırlık gelir ve servet üzerinden alınan vergilere verilmelidir,
- Vergi finansmanında mükelleflere kolaylıklar tanınmalıdır,
- Bilgisayarlı muhasebe yazılımları konusunda standartlar getirilmelidir,
- Muhasebe hileleri ve yasal mevzuat konusunda 3568 sayılı yasa ile yetki almış olan meslek mensupları sürekli eğitime tabi tutulmalıdır,

- Meslek mensuplarının aynı zamanda müşterisi durumunda olan muhasebe hilesi uygulayıcılarına karşı, yasal mevzuat tarafından mali ve hukuki anlamda korunmaları sağlanmalıdır.

Unutulmaması gerekir ki, vergi bir ülkenin geleceğine yön veren kalkınma reaksiyonunu sağlayan ve hızlandıran katalizördür. Bu nedenle vergi matrahına yönelik gerek yatırımcıyı ve gerekse kamu otoritelerini yanıltıcı muhasebe hilelerine karşı topyekûn mücadele edilmesi ve toplumun tüm kesimleri tarafından bu mücadeleye bir katkı sağlamak bilinciyle hareket edilmesi toplumsal bir vazife olmalıdır.

KAYNAKÇA

I. KİTAPLAR

- Arpacı, Altar Ömer: **Kurum Matrahının Tespitinde Giderler**, Ankara, Yaklaşım Yayınları, 2007
- Arıkan, Yahya: **3568 Sayılı Kanun ve Yönetmelikler Meslek Mevzuatı** İstanbul, İSMMMO Mevzuat Yayınları, Yayın No.33, 2007
- Ataman, Ümit: **Genel Muhasebe, Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri Cilt II**, 14. Baskı, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2004
- Aydın, Süleyman:
Yılmazer, Yakup: **Yolsuzluk ve Mali Suçlar**, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010
- Bilici, Nurettin: **Vergi Hukuku**, 24. Bası, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2010
- Bozkurt, Nejat: **İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri**, İstanbul, Alfa Basım Yayın, 2009
- Çıtak, Nermin: **Hileli Finansal Raporlamada Yaratıcı Muhasebe**, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2009
- Donay, Süheyl: **Ceza Mahkemesinde Yargılanan Vergi Suçları**, İstanbul, Beta Basım, 2008
- Erol, Ahmet: **Vergi İncelemesi & Mükellef Hakları**, İstanbul, İSMMMO Yayınları, Yayın No. 133, 2010

- Güredin, Ersin: **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 11. Bası, İstanbul, Arıkan Basım Yayınevi, 2007
- Kaval, Hasan: **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) Uygulama Örnekleri İle Muhasebe Denetimi**, 3. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi, 2008
- Kurnaz, Niyazi: **İç Denetim Güncel Yaklaşımlar**, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2010
- Küçük, Sema: **Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri**, Ankara, Yayınları, Sayı: 181, Ocak 2008
- Küsmenoğlu, İlham: **Cumhuriyet Dönemi Vergi Tarihi 2 nci Kitap 1980'den 2010'a**, Ankara, Oluş Yayıncılık, 2010
- Maliye Hesap Uzmanları: **Denetim İlke ve Esasları**, 2. Baskı, İstanbul, Yıldız Ofset, 1999
- Mulford Charles W: **The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices**, New York, John Wiley & Sons, Inc., 2002
- Oktar, S. Ateş: **Vergi Hukuku**, 5. Baskı, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2010
- Organ, İbrahim: **Vergi Denetimi ve Türkiye Uygulaması, Sorunlar Çözüm Önerileri**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2008
- Özmen, Sibel : **Tek Düzen Hesap Planı, Muhasebecilik ve Mali Müşavirlik Mevzuatı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004
- Pehlivanlı, Davut: **Modern İç Denetim Güncel İç Denetim Uygulamaları**, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2010

- Şen, Selim: **Hatalı ve Hileli İşlemlerin Tespiti İçin Denetim Teknikleri**, 2.Baskı, Ankara, Yaklaşım Yayıncılık, 2007
- Şenyüz, Doğan: **Vergi Ceza Hukuku**, 3. Baskı, Bursa, Ekin Kitabevi, 2005
- Tekin, Cem: **Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Dönem Sonu İşlemleri**, İstanbul, İSMMMMO Yayınları, 2007
- Tekin, Fazıl: **Vergi Denetimi**, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2009
- Çelikkaya, Ali
- Yalçın, Hasan: **Ticari Kazanç ve Kurum Kazancının Tespitinde Giderler**, 4. Baskı, İstanbul, Uygulama Yayıncılık, 2010
- Yaz, Dursun Ali: **Vergide Doğru Bilinen Yanlışlar**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul, 2011

II. MAKALELER

- Alpaslan, Mustafa: "Hesap ve Muhasebe Hileleri, Soyut Bir Kavram Olarak Temel Hukuki İlkelere Aykırılıklar İçermekte Midir? ", **E-Yaklaşım Dergisi**, Sayı:203, Kasım 2009, (Çevrimiçi)www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/20091115705.html,02.01.2011
- Şentürk, Akın Gencer
- Ayhan, Osman: "Şüpheli Alacaklar, Değersiz Alacaklar ve Vazgeçilen Alacaklar", (Çevrimiçi)<http://www.batiymm.com.tr/5/2007/07-2.htm>,02.01.2011
- Brayshaw, R.E.: "The Smoothing Hypothesis and The Role of Exchange Differences", **Journal of Business Finance & Accounting**, Winter 1989
- Eldin, Ahmed E.K.

- Breton, Gaétan:
Taffler, Richard J. "Creative Accounting and Investment Analyst Response", **Accounting & Business Research**, Vol 25, Issue 98, Spring 2005
- Dabbaoğlu, Kadir: "İç Kontrol Sistemi", **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMM MO Yayınları, Sayı: 82, Temmuz-Ağustos 2007, Sayfa: 160-161
- Demir Volkan:
Bahadır, Oğuzhan "Muhasebe Manipülasyonu 1-Yöntemler ve Teknikler-" **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMM MO Yayınları, Sayı:84, Kasım-Aralık 2007, Sayfa: 103
- Emir, Murat: "Hile Riskinin Denetim İle İlişkisi", **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMM MO Yayınları, Sayı:88, Temmuz-Ağustos 2008, Sayfa:92
- Emir, Murat: "Hile Denetimi", **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMM MO Yayınları, Sayı:86, Mart-Nisan 2008, Sayfa: 112-113
- Gümüş, Erhan: "Defter, Kayıt ve Belgeler Çerçevesinde Yapılan Vergi Denetiminde Karşılaşılan Sorunlar", **E- akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi**, Sayı 45, Kasım 2005, (Çevrimiçi) <http://www.e-akademi.org/makaleler/egumus-1.htm> , 03.01.2011
- Gürsoy, Hakan: "Muhasebe Hilesi", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 203, Kasım 2009, Sayfa: 146
- Gökalp, Füsün: "Genel Hatları İle Sarbanes Oxley Kanunu Ve Türkiye'deki Şirketlere Etkisi", **Analiz Muhasebe -Finansman Araştırma ve Uygulama Dergisi**, Cilt:5, Sayı:14, Ekim 2005, Sayfa: 108-109, (Çevrimiçi) <http://muhasebemerkezi.marmara.edu.tr/analiz14.pdf>, 31.01.2011

- Kara, Mustafa: "Yaygın Muhasebe Hata ve Hileleri Nelerdir?" (Çevrimiçi) <http://www.stratejikboyut.com/haber/yaygin-muhasebe-hata-ve-hileleri-nelerdir--28342.html>, 10.09.2010
- Kirschenheiter, Micheal: "Can Big Bath and Earnings Smoothing Co- Exist As Equilibrium Financial Reporting Strategies? ", **Journal of Accounting Research**, Vol 40, No 3, June 2002
- Küçüksözen, Cemal: "Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", (Çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/kisiselearning/manipulation2.pdf>, 15.12.2010
- Oktar, S. Ateş: "Muhasebe Hileleri ve Bir Hukuka Uygunluk Sebebi", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı 249, Haziran 2009
- Kurt, Resul: "İşçi Ücretlerinin Bankalar Aracılığıyla Yapılması" (Çevrimiçi) http://www.resulkurt.com/haber.php?haber_id=1318, 01.01.2011
- Ronen, Jashua: "Classatory Smoothing: Alternative Income Models", **Journal of Accounting**, Spring 1975
- Saltoglu, Müge: "Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü ve Enron Örneği" **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Yıl:3, Sayı:10, Eylül 2003, Sayfa:108
- Sarioğlu, Fatih: "Vergi Ziyayı Suç ve Cezasının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi", **Mevzuat Dergisi**, Yıl:5, Sayı:53, Mayıs 2002, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuatdergisi.com/2002/05a/02.htm> , 09.01.2011
- Sevinç, Eser: "Bağımsız Denetimin Amacı ve Genel İlkeleri", (Çevrimiçi) http://ymm.net/blogs/bamsz_denetim/archive/2009/04/10/ba-ms-z-denetimin-amac-ve-genel-ilkeleri.aspx, 10.12.2010

- Söyler, Halil: "Tüm Yönleriyle Reeskont İşlemleri", Eylül 2003, (Çevrimiçi) http://www.alomaliye.com/halil_soyler_tum_yon_reeskont.html , 01.01.2011
- Stowoly, Hervé:
Breton, Gaétan "A Framework For The Classification Of Accounts Manipulations", Haziran 2000, Sayfa: 25 (Çevrimiçi) <http://ideas.repec.org/p/ebg/heccah/0708.html>, 12.12.2010
- Stolowy, Hervé:
Breton, Gaétan "Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework", **Review of Accounting & Finance**, Vol 3, Issue 1, 2004
- Süer, Ayça Zeynep: " Profesyonel Muhasebe Mesleğinde Enron Skandalı ve Sonrası Gelişmeler", (Çevrimiçi) <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/06Sempozyum/2oturum/AycaZeynepSuer.pdf>, 05.01.2011
- Şahin, Tuğba: "Dönem Sonu İşlemleri: Vergi Hukukunda Değersiz Alacak ve Vazgeçilen Alacak Kavramları", Şubat 2005, (Çevrimiçi) www.vergidegundem.com/files/makale2_subat05.doc, 02.01.2001
- Şeker, Sakıp: "Vergi İncelemeleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme", E-Yaklaşım Dergisi, Makale No:66, Mayıs, 1993, (Çevrimiçi) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=19930566.html , 12.01.2011
- Şişman, Bülent: "Şüpheli, Değersiz ve Vazgeçilen Alacakların Değerlemesi", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı 304, Aralık 2006, Sayfa: 68
- Ünal, İlyas: "Vergi Kanunları Açısından Şüpheli, Değersiz ve Vazgeçilen Alacaklarda Değerleme", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı 328, Aralık 2008, Sayfa: 112

Wilson, Mark:
Shailer, Greg

"Accounting Manipulations and Political Costs:
Tooth&Co Ltd.,1910-1965", **Accounting and Business
Research**,Vol.37, 2007

III. TEZLER

Bayraktar Ahmet,

"**Türkiye’de Muhasebe Hileleri Tarihi**", Yüksek
Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Edirne, 2007

IV. İNTERNET KAYNAKLARI

Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası internet sayfası,
http://www.asmmmo.org.tr/asmmmo/content.php?content_id=1178, 01.01.2011

Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası internet sayfası,
http://www.asmmmo.org.tr/asmmmo/content.php?content_id=1178, 01.01.2011

Gelirler Kontrolörleri Derneği, Gelirler Kontrolörlerinin Misyonu, Görevleri ve Yetkileri, <http://www.gkd.org.tr/gelkont.asp> , 14.01.2011

Maliye Bakanlığı, Vergi İnceleme ve Denetim Koordinasyon Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/yonetmelik/yonetmelik_vergi_calisma.html , 14.01.2011

Maliye Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <http://www.mmd.org.tr/detay.aspx?cid=45> , 14.01.2011

Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Görev ve Yetkileri, http://www.hud.org.tr/s.asp?31-Hesap_Uzmanligi , 14.01.2011

Pricewaterhousecoopers, Sarbanes – Oxley Yasası’na Uyum, <http://www.pwc.com/tr/tr/audit/sarbanes-oxley.jhtml>, 30.01.2011

Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, (Seri: X, No:22),
<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=9&subid=1>, 15.01.2011

Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, (Seri: X, No:22),
<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=9&subid=1>, 15.01.2011

Sermaye Piyasası Kurulu, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: X, No:22), Birinci Kısım, Madde 7
<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=9&subid=1>, 15.01.2011

Sermaye Piyasası Kurulu, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: X, No:22), Birinci Kısım, Madde 10-11
<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=9&subid=1>, 15.01.2011

Vergi Denetmenleri Derneği, Vergi Denetmeni Görev ve Yetkileri,
http://www.vdd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=38, 14.01.2011

WorldCom Skandalı ABD'yi Sarstı,
<http://www.voanews.com/turkish/news/a-17-a-2002-06-27-8-1-87863442.html> , 05.01.2011

Zaman Gazetesi, ABD Şimdide Xerox Skandalı İle Çalkalanıyor,
<http://arsiv.zaman.com.tr/2002/06/29/ekonomi/h1.htm> , 05.01.2011

www.securitiesfraudfyi.com/worldcom_fraud.html , 05.01.2011

www.gib.gov.tr

3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, md. 12

<http://www.danistay.gov.tr/kerisim/ozet.jsp?ozet=metin&dokid=5839>, 12.01.2010

V. SÖZLÜKLER

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Büyük Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/>, 10.11.2010

VI. DİĞER KAYNAKLAR

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, (1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete), Md.33, 10.01.2011

Şeref Demir, "**Kasa ve Ortaklar Cari Hesabının Envanteri, Değerlemesi ve Denetimi**", Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Denetim Bölümü, Finansal Muhasebe Ders Notları, İstanbul, 2010, Sayfa 8-9

ÖZGEÇMİŞ

Sedat ŞEVKİN, 1981 yılına İstanbul'da doğmuştur. İlk ve orta öğretimini İstanbul'da tamamladıktan sonra, Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü'nden 2002 yılında mezun olmuştur. 2002 yılından 2005 yılına kadar reel sektörde muhasebe alanında çeşitli kademelerde görev yapmıştır. 2005 yılında TÜRMOB tarafından açılan mesleki yeterlilik sınavlarını vererek Serbest Muhasebeci Mali Müşavir meslek ruhsatı almıştır. 2009 yılından bu yana denetçi olarak bir Yeminli Mali Müşavirlik şirketinde çalışmakta olan Sedat ŞEVKİN evli olup, İngilizce bilmektedir.